NEW JADE LITERATURE

يېڭى قاشتېشى

1997

2

ISSN 1002-9206

خوتەن شەھىرى، خوتەن، لوپ، قاراقاش ناھىيەلىرىدىكى بىر قىسىم ئاپتورلار، سەنئەتكارلار بىرلىكتە 97- يىللىق نورۇز بايرىمىنى خۇشال - خورام تەبرىكلىدى.

رەسىمدە:
ئاپتورلار نورۇزغا بېغىشلانغان شېئىرلىرىنى دېكلاماتسىيە قىلدى. ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئوينىدى. نورۇزنىڭ تارىخىنى ئەسلەپ ئەجدادلارغا سېغىندى.

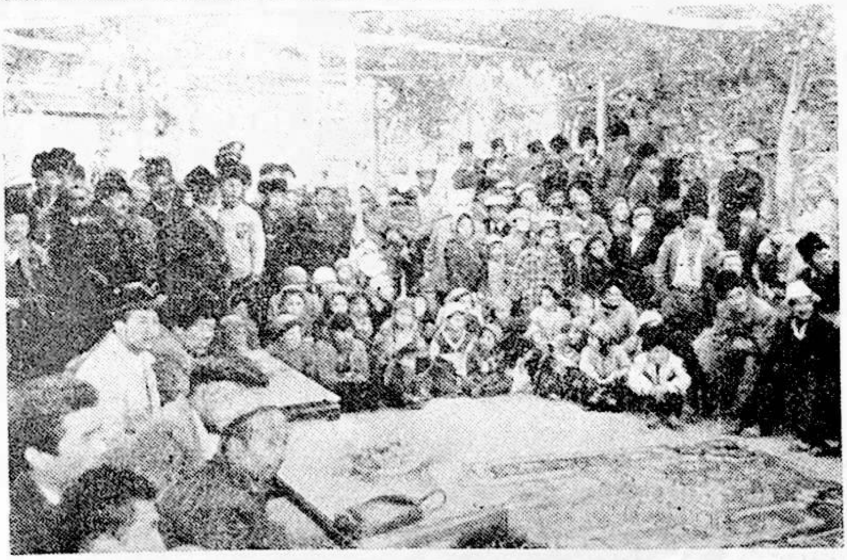

يېڭى قاشتېشى

(قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)

2
1997

باش مۇھەررىر: مۇھەممەت چاۋار
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر: مەتقاسىم ئابدۇراخمان
تەھرىر ھەيئەتلىرى: (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى)
ئابدۇۋاقى توختى، ئابدۇكېرىم تۇرسۇنتوختى، ئابدۇللا مەتتىمىن، ئابدۇللا سۇلايمان، مۇھەممەت چاۋار، مەتقاسىم ئابدۇراخمان، روزى سايىت.

ئون سەككىزىنچى يىل نەشرى
(ئومۇمىي 94 - سان)

خوتەن ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت باشقارمىسى
«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى

بوستاندا

نەسرىي ئەسەرلەر

قۇدۇقتىكى ئاي شولىسى .... (پوۋېست) .... تۇرسۇنجان مۇھەممەت 6
ئۇرايىم گىجىك .... (ھېكايە) .... مەتسېلىم مەتقاسىم 27
داۋغان ماجراسى .... (〃 〃) .... گۈلجامال تاشتۆمۈر 44
چاچاڭنى تەڭرى بەرسۇن .... (〃 〃) .... ئۆمەرجان توختىروزى 53
ئۇجمە گۈلى .... (〃 〃) .... ئىمىن تۆمۈر 86

شېئىرلار

ئىككى شېئىر .... مۇھەممەت چاۋار 1
ئىككى شېئىر .... ئابدۇلھېكىم مەخسۇم 2
شېئىرلار .... ئابدۇسالام رىشىت 2
ئاھ، ئوغلۇم .... رۇزىمەھەممەت مۇتەللىپ 3
شېئىرلار .... ئابدۇرېھىم زۇنۇن 4
ئىككى شېئىر .... ئوبۇلخەيرى ئىمىن (پەرۋىش) 5
باھار توغقان ئىككى شېئىر .... روزى سايىت 47
شېئىرلار .... مۇھەممەتتۇرزى ئابدۇقادىر 48
ياشلىق خاتىرەمدىكى مۇڭلار .... مۇھەممەتجان ئىسمايىل (پۈناقى) 49
ئىككى شېئىر .... مۇنەۋۋەر قۇربان 50
ئىشىكىڭنى ئاستاغىنە ئاچ .... ئابدۇرىشىت خوجا 50
ئىككى شېئىر .... مەتتوختى سەببەت 51
ئىككى شېئىر .... تۇرسۇنجان ناسىرى (دېھقانى) 51
ئاخشام يازغان غەزەللەر .... ئابدۇقادىر مەتسىدىق 80
گۈمىدا .... ئىدرىس مەتسېيىت (قەدىناس) 82
ۋەتەن كۈيى .... ئابدۇغېنى سىيىت 83
قەدىرلەيلى بەخت يولىنى .... ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر 84
ئاشۇ پەنجىرە .... ئابلىكىم تالىپ 85

ماقالىلار

شېئىر توغرىسىدا مۇلاھىزە .... ئەيچىك 75

كلاسسىك ئەدەبىياتتىن

«غاپىل» شېئىرلىرى .... نەشىرگە تەييارلىغۇچى: مەتىمىن تۇردى 94

مۇقاۋىنىڭ 1 ـ بېتىدە: دېھقان ھەيكىلى ....
بۇ سانىنىڭ مەسئۇل كوررېكتورى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت ، مۇقاۋىنى لايىھە‑
لىگۈچى: ئابلىز تاش، قىستۇرما سۈرەتلەرنى ئەنۋەر جۇمە سىزغان.

مۇھەممەت چاۋار

ئىككى شېئىر

شائىرلىقىم — سۇلتانلىقىم

ئەلنى دەپ ئالدىم قەلەم، دەپتەرنى مەن،
تۇسمىغىن يولدىن، سۆزەيگەۋھەرنى مەن.
ئىچكىنىم ـ ئىچكەن سۈزۈك كەۋسەرنى مەن،
تاپمىدىم مۇندىن بۆلەك سەرۋەرنى مەن.

تەمتىرەپ يۈرسەم گۆدەك دەپ چاغلىما،
پىتنە ـ ئەڭگىزدىن يۈرەكنى داغلىما.
ئەل ـ ئانام، ئەل پەيۋەندىگە بارىم پىدا،
شۇندا نەق كۆردۈم قۇياش ـ ئەختەرنى مەن.

ئاڭلىدىم، دەپسەن مېنى: «ئازغۇن ـ گاراڭ،
ئەلۋىدا شائىر دېگەن تەتۈر ـ ساراڭ».
بارمۇ، ئاھ، بۇندىن پۇچەك ئەخمەق پاراڭ،
كۆرمىدىم ھېچيەردە سەندەك «ئەر»نى مەن.

بىلىمەن، ئەمدى مېنىڭ شائىرلىقىم،
كۆرسەن، ئەل ئىشقىدا ماھىرلىقىم.
كۆيگىنىم ئاتەش ـ زىيا زاھىرلىقىم،
يازىمەن نەزمەمدە چىن قەيسەرنى مەن.

شۇبھە يوق، نەزمەم ئاۋامنىڭ قولدىشى،
يۇرت ـ ۋەتەن، سۆيگۈ ـ ۋاپانىڭ يولدىشى.
تەلۋىلىك، نامەردكە قارشى ھەر ئىشى،
چەنلىدىم دۈشمەنگە تىغ ـ شەمشەرنى مەن.

مەن مودام ئۆلسەم كۈرەش ـ جەڭدە ئۆلەي،
ۋەتىنىم مېھرىنى تەڭ جەننەت كۆرەي.
ئانا يۇرت تاش ـ خاكىنى كۆزگە سۈرەي،
قىلمىدىم ھېچيەرگە تەڭ بۇ يەرنى مەن.

مەيلى گاھ سەيياھ ھەرەم، تېھراندا مەن،
ياشەمەي، لوندون، مىسىر ئېھرامىدا مەن.
كېچە ـ كۈندۈز نائىلى ئىكرامىدا مەن،
نەنىمىش ئۈنتاي خوتەن، قەشقەرنى مەن.

شاھىتىم: شائىر سۆزى ـ دانىش كۆزى،
نەچچە قات تاغدىن بۈيۈك ئەشئار ئۆزى.
ئۆلسىمۇ شائىر ئۆزى، ئۆلمەس سۆزى،
سۆيىمەن شۇ ئابىدە ـ مەرمەرنى مەن.

چىدىماق تەستۇر چىدامسىز ئەھلىگە،
سىغىدۇ ئالەم شائىرنىڭ قەلبىگە.
نەزمىسىز كۆكلەمدۇ تۇرمۇش ئەسلىدە،
خەيرىيەت، قۇچتۇم ئۇلۇغ ئەنۋەرنى مەن.

ماۋزۇسىز

— «قۇشلار بايرىمى»غا

تاڭدا كارۋان تاغ يولىغا ئاتلاندى،
جىلغىلارنىڭ قوينى سالقىن شاماللىق.
ئوڭ ۋە سولدا خادا تاشلىق قىيالار،
ساي ئېتىكى تىكەن باسقان چاتقاللىق.
يالتىرايدۇ چىغىر يوللار ئاياغدا،
تاغلار گويا ئويغا پاتقان مويسىپىت.
تۈنەپ قالغان ئاي يورىغى چوققىدا،
ساقلىغاندەك يارغا تەنھا ياش يىگىت.
يېيىلماقتا كائىناتقا ئاق يورۇق،
ئۈچىشىدۇ جىرا بويلاپ كەكلىكلەر.
ياۋا كەپتەر گۈكۈلدايدۇ چېقىندا،
قۇچاق ئاچقان تورغايلارغا كەكلىكلەر.
ئۇۋا تاشلاپ چاتقاللىقتا تىۋىشتىن،
قاچار ئۈركۈپ قۇشلار چەتكە يۇلقۇنۇپ.
غۇژمەك ـ غۇژمەك چاڭگىلاردا تۇخۇملار،
چەيلىنىدۇ تۇپا ـ چاڭغا كۆمۈلۈپ.

يول يۈرگەنلەر ئۇزارماقتا سەپەردە،
چىقماس بىراق قۇش ئۇۋۇسىدىن سادالار.
ئانا قۇشلار يۈرەر كۆكتە ئايلىنىپ،
ئاڭلىنىدۇ بوغۇق - بوغۇق ناۋالار.

مەن بىلمەيمەن قۇشسىز ئۆلۈك تەبىئەت،
چەيلەنمىسۇن ئاياغلاردا ھاياتلىق.
ئاۋايلاڭلار، چاتقاللىقتىن ئۆتكەندە،
تىرىكلىكتىن كېلەر ئېزگۈ - نىجاتلىق.

1994- يىل خوتەن

ئابدۇلھېكىم مەخسۇم

ئىككى شېئىر

لالە لەۋلەر قانار بولسا ئەگەردە

دوزىخىڭغا باغلىدىڭمۇ دىلبىرىم،
ئەقىدەمنىڭ تىزگىنىنى بىلمىدىم.
لىرىكامغا سىڭىپ كەتتىڭ تۈنلەردە،
كۈلۈپقىنە چۈشلىرىڭگە كىرمىدىم.

دوزىخىڭنى شەرت قىلدىڭمۇ دىلبىرىم،
شادلىق پەيتى جۈپ يۈرەككە ۋىسالىنى.
كىرەي دېسەم چىمەنلەرگە، باغلارغا،
تارتىپ كېتەر قوقاسلىرىڭ خىيالىنى.

دوزىخىڭغا سالدۇردۇڭمۇ دىلبىرىم،
پىنھان بولسۇن ياتلاردىن دەپشاھ قەسىر.
لالە لەۋلەر قانار بولسا ئەگەردە،
ئەقىدەم بار ساقلاش ئۈچۈن بىر ئەسىر.

بىر كۆزۈم ئايدىدۇر، بىر كۆزۈم كۈندە

1

مۈڭ باسقان كېچىدە مۇڭلانما دىلبەر،
يۈرىكىڭ قېتىغا سىڭسۇن ئەقىدەم.
قۇياشقا تەلمۈرمە، قۇياشسەن ئۆزۈڭ،
ئارمانلار سامادا قۇرسۇن بىر ھەرەم.

قاينىسۇن كۆزۈڭدىن مېھىرلىك قاينام،
ئېرىشسۇن ياشلىققا مۇھەببەتتىن چال.
ياشارسۇن جۈپ يۈرەك ئىچىدىن كۆكلەم،
بولايلى ئىككىمىز تۈنلەرگە ھىلال.

2

ھەر تۈنۈڭ يورۇسا قۇياش بەھرىدىن،
تۇرمىغىن ھىجراننى يۇتۇپ سەھەردە.
جۈپ يۈرەك دوزاختا ئۇچراشسا ھەتتا،
تەخىرسىز شۇ جاينى «بىزنىڭ شەھەر»دە.

بىرىككەن بىر تىنىق ئالەمدۇر گويا،
ۋىساللار كۈي توكسۇن پەرىشتە ئۈندە.
سۆيگۈگە تويۇنغاچ كېچە ۋە كۈندۈز،
بىر كۆزۈم ئايدىدۇر، بىر كۆزۈم كۈندە.

ئابدۇسالام رىشىت

شېئىرلار

ئېغىرلىق

خاموش ئاقار دەريا نېمىشكە،
مەستقايتىمۇ بۇلاقلىرىدىن.
دولقۇنلىماق كەلدىمۇ تەسكە،
شاۋقۇن كەلمەس قىرغاقلىرىدىن.

نۇرلىرىنى سىلكىيدۇ قۇياش،
كېچە ھىلال ھارغىن شۇ قەدەر.
گۈل بەرگىدە يالتىرىمايدۇ ياش،
نەغمىسى يوق قۇشنىڭ بۇ سەھەر.

قارچۇقلاردا تۇمانلىق پەردە،
ئۆز رەڭگىنى يوقاتقان دۇنيا.

كۆرۈمسىزلىك ھەممىلا يەردە،
ھەممە نەرسە ناتونۇش گويا.

مەسۇم ئۈمىد ئۈزۈلدى پەقەت،
تەسەللىگە گادايى قۇت تىلەك.
چىرايلاردا ناخۇش بىر سۈرەت،
ئازاب يۇتۇپ يۇلقىنار يۈرەك.

ئەپىۇ

ساڭا خوش دەپ بار ئازابىنى ئۆزۈم تارتتىم،
دەردلىرىمنى ھېچكىمگە تۆكەلمەستىن.
گۇناھلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزۈم تاپتىم،
رېئاللىقنى ساڭا ئېچىپ بېرەلمەستىن.
ئىشەنچەمنى تاشلاپ كەتتىڭ بىلمەي تېخى
قارىمىدىڭ ماڭا ئەپسۇس رەنجىپ تالاي.
كۆزلىرىڭگە بىراۋلارمۇ باققان چېغى،
بۇنداق چاغدا ئەپۇلارنى قانداق تاڭاي.
بولاقلارنى كۆزلىرىمگە كۆچۈرمىدىم،
يۈرىكىمگۇ سەن بىلەنلا كەتكەن ئەسلى.
چىن بەختنى بىر سېنىڭدىن ئۆچۈرمىدىم،
سېنىڭ كۈلكەڭ ھاياتىمنىڭ ھەممە ۋەسلى.

ساڭا بەخت ئىزدىسەممۇ

ئارتقۇزغۇم يوق بىراۋلارغا سېنى ئەسلا،
تۇنجى ئوتنى يۈرىكىمگە ئۆزۈڭ ئاتقان.
چۈشۈمدىمۇ ياخشىلىق كۆپ بىر ساڭىلا،
خىلۋەتتىكى بۇلاق سۆيگۈم ئۇقچۇپ ئاققان.

مىڭ جاپادا ساڭا بەخت ئىزدىسەممۇ،
رەنجىشىڭ بار كۆزلىرىڭدە كۆلۈپ ياتقان.
ئىشەنچەڭ ئاز ئەقىدەمنى سۆزلىسەممۇ،
مۇھەببەتكە ئېغىر بۇنچە دەردنى ئارتقان.

ئۆتۈنۈش

كۆز ياشلارنى مەن سىتىمگەن ئاشۇ ۋىسال،
سۆيگۈ ئۈچۈن قەرز تۆلەپ كەلدى بۈگۈن.
قىسمەتلەرنى ئەپۇلارغا تۇتتى ئامال،
بىراق يەنە يېشىلمىدى قىرتاق تۈگۈن.

رەت قىلالماي رەنجىشىڭنىڭ شارابىنى،
غۇرۇرۇمدىن قېچىپ يۈرۈپ ياشىدىم مەست.
ئالالمىدىم ئەپسۇس ۋاپا ساۋابىنى،
بولدى سۆيۈش چۈشۈمدىمۇ شۇنچىلا تەس.

رۇزىمەھەممەت مۇتەللىپ

ئاھ، ئوغلۇم

(ئانا تىلىدىن)

ئۆيگە كىرسەڭ بېشىڭ تۆۋەن، كۆزۈڭ ياش،
نەگە كەتتى بۇرۇنقىدەك يۈرۈشۈڭ؟
قەددىڭ يادەك ئېگىلمەكتە تۇرۇپ ياش،
قېنى ئەمدى ئاشۇ خۇشال كۈلۈشۈڭ؟
تاڭ ئاتقۇچە كۈتسەم سېنى ئېتىپ ئاش،
كۆپەيمەكتە بىراق سىرتتا تونۇشۇڭ.
سۆزۈڭمۇ يوق چىشلىگەندەك شېغىل تاش،
نەدە قالدى ماڭا كۆڭۈل بۆلۈشۈڭ؟
كىيىملىرىڭ قالايمىقان... ئەمەس شاش،
ئەجەب بىر ھال مەندىن يېزىپ كۆنۈشۈڭ.
پۇل لادەيسەن... بولدى ئاخىر سىرىڭ پاش،
ئاھ، بۇ ئىكەن تۈن قوينىدا ئۈزۈشۈڭ!

× ×

يۈرىكىمدىن ئۈنسىز پىغان ئۆرلەيدۇ،
چىدارىم يوق كۆز يېشىڭنى كۆرۈشكە.
قايسى ئانا ئۆز ئوغلىنى سۆيمەيدۇ؟
ئېيت، بۇ يولغا كىرىپ قالدىڭ نېمىشكە؟
ئاق ئالۋاستى ئىنسانلارغا كۆنمەيدۇ،
كىممۇ رازى ناھەق قۇربان بېرىشكە؟
ھەممە ئادەم شاد ـ خۇراملىق ئىزدەيدۇ،
سەنمۇ ئوغلۇم يارالمىغان چىرىشكە.
بوران- چاپقۇن داغىمىز ئىزنى كۆممەيدۇ،
بار ئىدىڭغۇ بۇنى ئەقلىڭ بىلىشكە.

ھايات بېغىنىڭ يىغلاپقا نداق كۆكلەيدۇ،
نەگە باراي كۆزيېشىمگىنى تېرىشكە؟!!...
× ×

جېنىم ئوغلۇم نېمە بولدۇڭ دېگىنە،
نىمانچىلا ئولتۇرىسەن ئۈن-تىنسىز؟
تاماق ئەتتىم ئاھ، بىر قوشۇق يېگىنە،
تەقدىر ئۈچۈن خوجايىنغۇ ئۆزىمىز!

ئابدۇرېھىم زۇنۇن

شېئىرلار

ئانامغا

تىلغا ئالسام نامىڭنى ھەر ئان،
تولار قەلبىم چەكسىز ھۇزۇرغا.
چېچەك ئاچار قەلبىمدە گۈلخان،
كۆمۈپ مېنى ئىلاھى نۇرغا...

جېنىم ئانا، ئۇلۇغ رەھنەما،
قەدىرلەيمەن سەن-سەن جېنىمنى.
سۆيۈپ قويساڭ بىرنى ناۋادا،
باسالمايمەن ھاياجىنىمنى...

سەن ئاق كۆڭۈل خالىس پەرىشتە،
تۆكتۈڭ پۈتكۈل مېھرىڭنى ماڭا.
باستى يول- يول بۇدۇر قورۇقلار،
ئالىمدەك ئۈز چېھرىڭنى، ئانا.

سەن مېنىڭچۈن گويا ئانا قۇش،
مەن باچكاڭغا تەقدىم بارلىقىڭ.
ھەر بىر سۆزۈڭ خانىنىڭ يارلىقى،
تومۇرۇمدا ئاقار ئاق سۈتۈڭ ...

شەپەرەڭگە ياقمىدى بۇ ھال

ئۈزۈپ چىقتى كۆككە ئاي پەرى،
كائىناتقا تال- تال نۇر چېچىپ.
ئاھۇ كۆزلۈك بۇلاقلار بۇدەم،
كۈلدى ئاڭا باغرىنى ئېچىپ...

ئاي تاشلاندى كۈمۈش بۇلاققا،
ئاق بېلىقتەك ئۈزۈپ ئويىنىدى.
يىگىنە چۈشسە بولۇر تاپقىلى،
ئالەم سۈتتەك ئاپئاق چاقنىدى.

نۇرغا تولدى كائىنات شۇنداق،
شەپەرەڭگە ياقمىدى بۇ ھال.
ئۇ، تاملارغا ئۇردى ئۆزىنى،
ئاي نۇر تۆكۈپ قىلغاچقا ئۇۋال.

جامالىڭدا رەڭ ئېچىپتۇ گۈل

قاشتېشىدەك سۈزۈك چىرايىڭ،
يۈرىكىمدىن بۇلدۇقلاتتى ياش.
يۇرۇڭقاشتەك چايقىلىپ كۆكسۈڭ،
قىلدۇردى بار سىر، ئىشقىمنى پاش:

ئۇپۇقتىكى زەر قۇياشمۇ سەن،
خوتەن قىزى، يېڭى بالقىغان؟
يۈزلىرىڭگە زەر نۇر چېچىلدى،
باققىنىمدا گۈل مەڭزىڭ تامان.

تەپچىپ ئانار رەڭگى لېۋىڭدە،
جامالىڭدا رەڭ ئېچىپتۇ گۈل.
كۆزلىرىڭدە شەپەق جۇلاسى،
گۈلگۈن رەڭگە چىلاندى كۆڭۈل.

كىرگىنىڭدە گۈللەر ئارىلاپ،
گۈلدىن پەرق ئەتمەك بولدى تەس.
گۈل تۇغقانمۇ سېنى، گۈلنى سەن؟
بولۇپ قالدىم مەيسىز غەرق مەست.

ئۆرۈم- ئۆرۈم چېچەك چىرمىشىپ،
دىلنى يېپىسىز بوغۇپ، تولىدى.
قارىقىغدىن يامىرىسا بىر كۈن،
جۇپ قىلىچلىك كوڭلۇم ئۇۋۇلىدى.

يۈز تۇرانە ئېغىز ئاچالماي،
مەكتۇپ سۇندۇم سەھەر سابادىن.
باغرى چاك - چاك بۇلبۇل ناۋاسى،
ئەجەب ئەمەس يەتسە سامادىن!

بۇلاق ۋە ئادەم

يول تېپىپ، كۆز ئاچار ئالەمگە بۇلاق،
توسالغۇ بولالماس ئاڭا تاش-تۇپراق،
تاپالماس يولنى بەزىدە ئادەم،
گەر تاپسا ئۆتەتتى تۇرمۇشى قوۋناق.

چوقۇم

كەلدىم دۇنياغا كېتىمەن چوقۇم،
تەر تۆكۈپ مەنزىلگە يېتىمەن چوقۇم.
ئەل-يۇرتقا بېغىشلاپ بارلىقىمنى مەن،
چۆللەرنى گۈلىستان ئېتىمەن چوقۇم.

تاتلىق ۋە ئاچچىق

يۈزدە يۈزمىڭ تەنازدا چېچەك،
چېكەر ئازاب ۋىجدان ۋە يۈرەك.
شۇنداق قىزىق دۇنيانىڭ ئىشى:
تاتلىق بىلەن ئاچچىق قوشكېزەك.

ئۆبۇلخەيرى ئىمىن (پەرۋىش)

ئىككى شېئىر

پىخسىقنىڭ غايىسى

كەلسە ياتلار گەر بوسۇغامغا،
مىخ سانجىلىپ كېتەر چوقامغا.
يۈرىكىم قارت قىلار قۇش قونسا،
چەللەمدىكى ئاتىسىز توقامغا.

بىراۋ تۆكرۈك يۇتسا كوچىدا،
سەپسالىمەن كۆزىنىڭ ئۇچىدا.
چۈشسە ھەتتا سايىلغا سايەم،
بوپ قالىدۇ كۆڭلۈم غۇچچىدا.

مەن ئاشۇنداق ئاجايىپ ئادەم،
باشقىلاردىن غالىبراق غايەم.
مەن بىراۋغا، ماڭا بىراۋ ھەم،
يېلىنمىسا دەيمەن توي-ئايەم.

خىلۋەتتىكى كۆي

ئاي يۈزدە ئۈيۈپ قالغان داغ،
يۇلتۇزلارنى قاپلىغان تۇمان.
كائىناتتا قاتىراپ گۆكۈم،
ئۇيغاق ئېقىن سالماقتا چۇقان.

قۇشلار ئەسىر شېرىن ئۇيقۇغا،
تال - چىۋىقلار تەۋرەر سەۋرىسىز.
قامغاقلارنى پەپىلەر شامال،
قالغاچ شېھىت دەشتتە قەۋرىسىز.

قىرغاقتا جەم ئاشىق - مەشۇقلار،
ناخشا ئېيتار تۈنبويى مەستخۇش.
قارلىقچوقتا خەۋەرسىز، ئەمما،
تولغىنىماقتا دولقۇنلار بىھوش.

جىمجىتلىقى بۇزۇلسا تۈنىنىڭ،
تەلۋىلىكى دېمەك خىلۋەتنىڭ.
بۇ ئۈزۈلمەس ئىشقى كۆي بەلكىم،
شاھىتىدۇر ئاچچىق قىسمەتنىڭ.

تۇرسۇنجان مۇھەممەت

قۇدۇقنىڭ ئاي شولىسى

(پوۋېست)

(بېشى ئالدىنقى ساندا)

يېزا دېگەن شۇنداق يەر، مەيىن شامال مايسىلارنى سۆيۈپ ئۆتىدۇ. قاتتىق بوران دەل - دەرەخلەرنى يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلايدۇ. ئادەملەر ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرمۇ بالىلارچە ساددىلىق ئىچىدە ئېلىپ بېرىلىدۇ. دېھقان دېگەنمۇ پىلە قۇرتىدەك يۇمشاق، قەلبى دەريادەك كەڭ، ھەممە دەرد-ئەلەملىرى خۇددى سۇغا چۈشكەن تاشتەكلا قەلبىنىڭ ئاشۇ كەڭلىكلىرىگە چۆكۈپلا كېتىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ غەزىپى كەلگەندە بەئەينى يىرتقۇچ بۆرىنىڭ نەق ئۆزىگە ئايلىنىدۇ. ئۆزىگە خىرىس قىلغان ھەممە نەرسىنى يەر بىلەن يەكسان قىلىپ تاشلايدۇ. پەقەت ئۆزىگە، ئۆز كۈچىگە ئىشەنگەن خەلقىنىڭلا قولىدىن بۇ ئىشلار ئەلۋەتتە كېلىدۇ.

تۇمشۇقكۆل كەنتىدە، توختى نۇرنىڭ ئائىلىسىدە بولۇپ ئۆتكەن بۇ ئىشلار ئەتىسى پۈتكۈل قۇمباغنى تىترىتىۋەتتى.

غەلەمەتشاھ ھەققىدىكى ھېكايىلەر
خۇددى دومىلاپ كېتىپ بارغان قارپومى-
زىكىدەك بارغانسېرى ئاۋۇپ، ھەممەيە-
لەننىڭ پاراڭ تېمىسىغا ئايلاندى. غە-
زەپلەنگەن قۇمباغلىقلار شاۋقۇنلىرى،
نەرە تارتقان بوران كۆچەيدى. ھەپتىگە
قالماي پۈتكۈل ناھىيە تەۋەسىدە غەلە-
مەتشاھنىڭ قىلمىقلىرى سۆز - چۆچەككە
ئايلىنىپ زىلزىلە پەيدا قىلدى. ئادەم-
دىن ئامەت قاچسا كەلگۈلۈك دېگەن ئۈ-
زۈلمەس سۇ دولقۇنلىرىدەك ئۈستى-ئۈس-
تىلەپ كېلىۋېرىدىكەن. بىر چارشەنبە
كۈنى ، قۇمباغ يېزىلىق خەلق ھۆكۈمى-
تى بىلەن ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى
دەرۋازىسىغا بىر قەلەمدە يېزىلغان ئىك-
كى پارچە چوڭ خەتلىك ئەرز بىرلا ۋا-
قىتتا چاپلاندى. غەلەمەتشاھ ئۈچۈن قى-
يامەت قايىم بولغانىدى.

ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي قۇمباغدا
غەلەمەتشاھ ھۆكۈمرانلىقى غۇلاپ چۈش-
تى. خۇددى قارا بوران يىلتىزى چوڭ-
قۇر بىر توپ دەرەخنى قومۇرۇپ تاشلى-
غاندەك، خەلقنىڭ شاۋقۇن - سۈرەنلىرى
ئارىلاشقان بوران ئاخىرى بۇ دەرەخنى
يىقىتتى. شۇ ئىشلار بولۇپ بىر يىلدىن
كېيىن، ھېچقانداق خىزمەت بېرىلمەي
ئېسىپ قويۇلغان غەلەمەتشاھ
جالالىباينىڭ كۆلىگە مەسئۇل
قىلىپ تەيىنلەندى. خۇددى دەرەخ يى-
قىلسا، تۇپراق تېگىدە قالغان قايسى-
دۇر بىر يىلتىزى قايتىدىن كۆكلىگەن-
دەك، بۇ خىزمەتمۇ ئۇنىڭ ناھىيىدە
سۇلتان غازى ھاكىمدەك بىر يىلتىزى-
نىڭ بارلىقىدىن قولغا كەلگەنىدى...

— سۇلتان غازى ھاكىم دېگەن تۇز
ساقلايدىغان ئادەم، — دەپ ئويلىدى غە-
لەمەتشاھ سۆگەت يىلتىزى ئۈستىدىن
تۇردۇۋېتىپ، — بۇ كىشىگە قانچىلىك قىلى-
سام ئەرزىيدۇ.

9

كەچ كىردى. جەنۇب تەرەپتىن كەل-
گەن مەيىن شامال توغاننىڭ يان بەل-
لىرىدىكى جىگدە، ئاكاتسىيە دەرەخلىرى-
نىڭ يۇمران شاخچىلىرىنى لىڭشىتىپ ئوي-
نايتتى. ئىشلەمچىلەر جىددىي ئۆتكەن
بىر كۈنلۈك جاپالىق ئەمگەكتىن تال-
جىققان، سىرقىراپ ئاغرىپ كەتكەن بەل-
لىرىنى رۇسلىيالمىغان ھالدا
چېدىرلىرىغا قاراپ يول ئالغانى-
دى. تۈزلەڭلىكلەرگە تىكىلگەن چېدىرلار
گۆگۈم قوينىدا قارىيىپ كۆرۈنەتتى.
توغان بىلەن چېدىر ئارىلىقىدىكى بوش
يەردە يىگىرمە - ئوتتۇزدەك تەقۋادار
كىشى سەپ تارتىپ شام نامىزىنى ئۆ-
تەشكە باشلىغانىدى. مەزىن بولغۇ-
چىنىڭ نەي ئاۋازىدەك مۇڭلۇق، نۇر-
غۇن كۈلپەتلەرنى تارتقان مەشۇقەنىڭ
ھەسرەتلىك تىنىقلىرىدەك مىسكىن قى-
رائەت ئاۋازى قىستاپ كېلىۋاتقان زۇلمەت
بىلەن قوشۇلۇپ ئادەمنى ھەسرەت قوينى-
غا تاشلايتتى. ھايات بىلەن ماتەم ھەق-
قىدە ئويلاشقا، جەننەت بىلەن دوزاخ
ھەققىدە پىكىر قىلىشقا ئۈندەيتتى. نې-
مىشقىكىن، سۇلايمان بۈگۈن ئۆزىنى
زادىلا كونترول قىلالمىدى. يەلكىنى
يىرتىلىپ كەتكەن كېمىدەك يۆنىلىشىنى
پەقەتلا باشقۇرالمىدى. نەگىلا قارىمى-
سۇن ئەخمەتنىڭ بوينىغا يىلانىدەك
چىرماشقان زەربىنىسانىڭ قوللىرى، ئۆ-
زىنىڭ كۆزىچە سۆيگىنى كۆز ئالدىدىن
بىر مىنۇتمۇ نېرى بارمىدى. ھە دېسە
زەربىنىسانىڭ ئۇنىڭ يارىسىغا تۇز قۇ-
يۇپ ئەخمەتنى سۆيگەن چاغدىكى ئانا
قۇچىقىدىكى بوۋاقتەك خاتىرجەم تۇرقى

كۆز ئالدىغا كېلىۋېلىپ ئۇنى قىينايتتى. «ماڭا نېمە بولغاندۇ؟ نېمىشقا ھەدىسە زەربىنىسا بۈگۈن مېنىڭ خىيال قۇشلىرىمنىڭ قانىتىنى بۇغۇشلايدىغاندۇ؟ زەربىنىسا كىم، مەن كىم؟ نېمىشقا ئۇنىڭ ئۈچۈن بىئارام بولىمەن؟» دېگەنلەرنى خىيال قىلغىنىدا ئۇ بىر ئىشنىڭ تېگىگە يەتكەندەك بولۇپ ئىترەپ كەتتى، ئەجەبا مەن ئۇنى ياخشى كۆرەمدىغاندىمەن؟ ئاھ خۇدا، بۇ مۇمكىنمۇ؟ زەربىنىسا ھەقىقەتەن چىداملىق ئايال. مەن ئۆزۈممۇ سەزمىگەن ھالدا ئۇنى قوغلىشىپ نۇرغۇن ۋاقتنى سەرپ قىلىۋېتىپتىمەن. ھەر قانچە يېلىنىپ يالۋۇرۇپمۇ، ھەيۋە قىلىپمۇ، ئىشنىڭ ئەڭ قاتتىقلىرى بىلەن جازالاپمۇ ئۇنى ئۆزۈمگە بوي ئەگدۈرەلمىدىم. ئەكسىچە ئۇ ھەممىدە مېنى مات قىلىپ ئۆزىنىڭ غالىبلىقىنى نامايىش قىلدى. مەن قانچە قاتتىقلىق قىلغانسېرى ئارىمىزدىكى ھاڭ شۇنچە كەڭرىپ باردى. مانا، ئەخمەت دېگەن ھارامزادە دەل ئوتتۇرىدىن چىقىپ ھېچ كۆچىمەيلا ئۇنىڭغا ئېرىشىۋېلىش ئالدىدا تۇرۇپتۇ. بۇ نېمە ئۈچۈن؟

ئويلىغانسېرى ئۇنى ئاچچىق تۇتۇپ، ئىچ-باغرى مۈشۈك تاتىلىغاندەك بىئارام بولۇشقا باشلىدى. زەربىنىسانىڭ ئېغىر ئەمگەكلەر ۋە خورلۇق ئازابى تامامەن يوق قىلىۋېتەلمىگەن گۈزەل رۇخسارى سۇلايماننىڭ كۆز ئالدىدا بارغانسېرى روشەنلىشىشكە باشلىدى.

— ئاھ، بۇ مۇمكىنمۇ؟ راستىلا مۇمكىنمۇ؟

سۇلايمان ئاخىرى چۈشەندى. قەلبىدە زەربىنىساخانغا نىسبەتەن، ئەڭ ھۆرمەتلىك بىر ئورۇن بار ئىكەن ئەمەسمۇ؟ ئۇ بۇنى نېمىشقا بۇرۇنىراق ھېس قىلمىدىكىنە؟ ئۇ ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئەمما ئېتىراپ قىلغۇسى كەلمىگەن ئاشۇ تۇيغۇ ئۈچۈن شامالغا قاراپ تۈكۈرگەندەك بىمەنە ئورۇنۇشلارنى قىلىپ يۈرگەنلىكىنى ئۇ تولىمۇ كېچىكىپ ھېس قىلدى.

سۇلايمان ئارقا - ئارقىدىن ئالغان ئۈچ خوتۇنى بىلەن زادىلا ئەپ ئۆتەلمىدى. ئۇلار بىلەن ئاجراشقاندىن كېيىن تۆتىنچى قېتىم ئۆيلىنىشكە ئالدىرىمىدى. ئالغان ئۈچ خوتۇنىنىڭ بىرەرسىنىڭمۇ ئۇنىڭ كۆزىگە ئىسسىق كۆرۈنمىگىنى بىكار ئەمەسكەندە! قايتا ئۆيلىنىش خىيالىدا بولمىغانلىقى ئۇنىڭ زەربىنىساخان ئۈچۈن پۇرسەت كۈتكىنىمىدىكىنە؟ لېكىن ئۇ پۇرسەتلەر نەگە كەتتى؟ زەربىنىسا شۇتاپ ئۇنى بەكمۇ يامان كۆرىدۇ. ھە دېسە زەھەردەك سۆزلىرى بىلەن نەشتىرىنى سانجىۋالىدۇ. بۈگۈن ئۇنىڭ كۆزىچە ئەخمەتنى سۆيدى. تېخى خىجىل بولماستىن: «يەنە بىر قېتىم كۆرەمسىز؟» دەپ سورىدى. دېمەك ئۇ سۇلايماننى ئۆلگىدەك ئۆچ كۆرىدۇ، شۇ ھالدا ئۇنىڭدىن مۇھەببەت كۈتۈش مۇمكىنمۇ؟ ئەمما سۇلايمان ئۇنىڭغا ئېرىشەلمىسە بىر ئۆمۈر ئازابلىنىدىغانلىقىنى چۈشەندى.

« قانداقلا بولمىسۇن، بۈگۈنلا زەربىنسا بىلەن تەپسىلىي سۆزلىشىپ كۆرەي، - دەپ ئويلىدى سۇلايمان، - رەت قىلمىسا تەلىيىم، ناۋادا مېنى رەت قىلىۋەتسە ئۇنى پىشانەمدىن كۆرەرمەن.»

ئۇ شۇ خىيال بىلەن ئايااللار چېدىرى تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

— زەربىنىساخاننى ئىزدەملا سۇلايمان ئاخۇن؟ - دېدى قاش - كۆزلىرى تۈ-

كۆلۈپ تۇرغان بىر ئايال ئۇنىڭ بېقىنىنى چىمدىپ قويۇپ، — ھازىرقى ئەرلەرگە نېمە بولغاندۇ؟ ھەممىسى چەك تارتقاندەكلا «زەربىنىسا، زەربىنىسا» دەپ كېلىشىدىغۇ. بىلىپ قويسىلا، بىزنىڭمۇ زەربىنىسادىن قېلىشقۇچىلىكىمىز يوق جۇمۇ.

— سىلىنى ئىزدەيدىغانلار ھازىر كەلمەكچى — دېدى سۇلايمان تەنە ئارىلاش، — قېنى ئېيتسىلا، زەربىنىساخان نەگە كەتتى؟

— ھېلىراقتا توغاننىڭ تۇۋىدە ئەخمەت بىلەن قولاق ئۇرۇشۇپ تۇراتتى. توغاننىڭ ئاياغ تەرىپىگە ئاي سەيلىسى قىلغىلى كېتىشتىمىكىن؟

سۇلايماننىڭ يۈرىكى ئاغقاندەك بولدى.

— يەنە شۇ ئەخمەت، — دەپ ئويلىدى ئۇ، — ھۇ يېتىم ئوغلاق، زەربىنىسانى بەك بالدۇر چۈشەپ قاپسەن، خىيال ئەيلىمە، ساڭا قىز تارتقۇزۇپ قويىدىغان سۇلايمان بۇ دۇنيادا تېخى تۆرەلمىدى. ماڭا ئاقساقاللىق قىلىپ، قىز تالاشقىنىڭنىڭ ھېسابىنى ئالماي قويمايمەن.

ئۇ غەزەپ بىلەن گۈس - گۈس دەسسەپ توغاننىڭ ئۈستىگە چىقتى - دە، ئاياغ تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

ئەتراپقا تولۇق قاراڭغۇ چۈشتى. زېمىن ئاي قاراڭغۇسىغا پاتقان بولۇپ، يىراق - يىراقتىن ھوقۇشنىڭ بوغۇق ئاۋازدا سايرىغان، پاقىلارنىڭ كۈركىراشقان، چېكەتكىلەرنىڭ ئۈزۈلمەس سىمفونىيىدەك بىر خىل ئاۋازدا چىرىلدىغان، ئاللىقانداق كېچە قۇشلىرىنىڭ پالاقلىغان ساداسى كېچە قوينىنىڭ جىمجىتلىقىنى بۇزاتتى. توغراق سۇ ئامبىرى يايلاقتىن قايتىپ كېلىپ كۆشەپ ياتقان قوي پادىسىدەك سۆكۈتكە چۆمگەنىدى. يېڭىلا توپا تۆكۈلگەن توغان قاراڭغۇلۇقتا سوزۇلۇپ ياتاتتى. سۇلايمان توغان ئۈستىدە خېلى ئۇزۇن ماڭدى. ئۇنىڭ پۈتكۈل ئوي - خىيالى زەربىنىسادا قالغانىدى. ئۇ ئالدى تەرەپنى مولجالاپ قەدەمنى چوڭ - چوڭ تاشلايتتى. ئۇ ئەنە شۇنداق ئالدىراش كېتىۋېتىپ ئالدى تەرەپتىكى بىر تۈپ جىگدە تۈۋىدە يانمۇ - يان ئولتۇرغان ئىككى گەۋدىنى كۆرۈپ قالدى. ئۇلار پەس ئاۋازدا پاراڭلاشماقتا ئىدى.

— سىزگە ئېچىنىمەن زەربىنىسا، — بۇ ئەخمەتنىڭ ئاۋازى ئىدى، — سىز ئەسلى بۇنداق بىتەلەي بولۇپ قالماسلىقىڭىز، خۇدا ياراتقان ھەر بىر ئىنسان، جۈملىدىن ھەر بىر قىز ئېرىشىشكە تېگىشلىك ئائىلىگە، بېشىڭىزنى سىلايدىغان ياخشى ئەرگە ئېرىشىشىڭىز كېرەك ئىدى. ئەمما سىز جاللابىنىڭ قىزى بولغىنىڭىز ئۈچۈن بىزلەر قانداقتۇر مەقسەتلەر تۈپەيلى بۇ ھوقۇقىڭىزنى تارتىۋالدۇق. بىزنىڭ سىلەرگە ھېچقاچان رەھمىمىز كەلمىدى. قىلغان - ئەتكەنلىرىمىزدىن يۈزىمىزمۇ قىزارمىدى.

— مەيلى، بېشىمغا قانداق كۈلپەتلەر كېلىشىدىن قەتئىينەزەر مەن جاللابىنىڭ قىزى بولغىنىمدىن پەخىرلىنىمەن، — زەربىنىسانىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى، — مەن ھېچقاچان بۇ ئائىلىدە تۇغۇلغىنىمدىن پۇشايمان قىلىپ باقمىدىم. مېنىڭ قەلبىمدە ئاتا - ئانامنىڭ مۇقەددەس ھەيكىلى بار. ھەرقانداق تەتۈر شامال، مۇدھىش قۇيۇنلارمۇ ئۇنى ئۆرۈۋېتەلمەيدۇ. بۇنىڭغا چەك-

سىز كەتكەن نەچچە مىڭ مولـۇق شاللىق زېمىن، سۇيى ئۆكسىمەيدىغان ئاشۇ كۆل گۇۋاھ، مەن ئاشۇلارغا ھەربىر قارىغىنىمدا تومۇرۇمدىكى قانلارنىڭ شاۋقۇنلاۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىمەن. ئادەم ئۆز ئەمگىكىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرگۈچىدۇر. بىزگە يامانلىق قىلغانلارنى پەرۋەردىگار كەچۈرەر.

ئارىنى بىر پەس سۈكۈت قاپلىدى.

— مېنى ياردىتامسىز؟ — دېدى ئەخمەت بوغۇق ئاۋازدا، — ھەقىقىي يۈرەك سۆزىڭىزنى ئۆز ئاغزىڭىزدىن بىر ئاڭلىغۇم بار زەربىنىسا. كىچىكىمدىن سىزنى ياقتۇراتتىم، لېكىن پېشانەمدىن سۆيىدىغان ئاتا ـ ئانام بالدۇرلا خۇدانىڭ دەرگاھىغا كېتىۋېلىپ مېنى قارايېتىم قىلىپ قويدى. يېتىم دېگەننىڭ سۆزى ئېشەكنىڭ ئوسۇرىقىچىلىك كۈچلۈك بولمايدىكەن. شۇڭا سىزگە ئېغىز ئېچىشتىن قورقاتتىم. ئەمدى يەنە دېمىسەم ئۆزۈمنى-ئۆزۈم قەپەزگە سولاپ قويغاندەك، ئادەمزاتسىز چۆلگە تاشلىۋەتكەندەك بىئارام بولۇپ كېتىدىكەنمەن. مەيلى، دىلىم كۆيگۈچە تىلىم كۆيسۇن، كۆڭلۈمدىكىنى دېسەم سىزنى ياخشى كۆرىمەن زەربىنىسا، ماڭا تېگىشنى خالامسىز؟ سىزگە ۋەدە بېرىمەن جېنىم، قالغان ئۆمرىمىزنى بىر ـ بىرىمىزنىڭ بېشىنى سىلاپ ئۆتكۈزىمىز.

— ...

— گەپ قىلىڭا زەربىنىسا، — يېلىندى ئەخمەت، — ئەگەر مېنى ياقتۇرمىسىڭىز ئوچۇقلا «ياق» دېسىڭىزمۇ مەيلى، سىزدىن رەنجىشىم يوق، پېشانەمدىن كۆرىمەن.

— ئۇنداق دېمىسەمچۇ؟

— راستما؟ — ئەخمەت ھاياجاندىن تىترەپ زەربىنىسانىڭ قولىنى ئالقانلىرى ئارىسىغا ئالدى.

— ئەخمەق، سىزگە «ياق» دەيدىغان يەردە بولسا، كېچىدە سىز بىلەن بۇ يەردە ماڭا نېمە بار؟ كۆڭلۈمدىكىنى دېسەم مەنمۇ سىزنى ياخشى كۆرىمەن، — دېدى زەربىنىسا ئېسەدەپ يىغلاپ تۇرۇپ.

بۇ جاۋابتىن سۇلايماننىڭ قۇلاق تۈۋىدە بومبا پارتلىغاندەك گۈمبۈرلىگەن بىر دەھشەتلىك ئاۋاز ياڭرىدى. ئۇ نېمە قىلارىنى بىلمەي مەڭدەپ بىر ئاز تۇرۇپ قالدى-دە، ئېسىنى يىغىپ ئۇلار تەرەپكە يېقىنلاپ باردى. ئەخمەت بىلەن زەربىنىسا ھەشقىپېچەك گۈلىدەك چىرمىشىپ كەتكەن بولۇپ، ئەخمەت چۆلدە ئۇسسۇزلۇقتىن جېنى ھالقۇمىغا كېلىپ قالغان ئادەم بىر قاپاق سۇ تېپىۋالغاندەك ئاچكۆزلۈك بىلەن زەربىنىسانى سۆيۈۋاتاتتى. زەربىنىسامۇ دەلشۇنى كۈتكەندەك گۇگۇرلاپ بىر نېمىلەرنى دېگىنىچە نازلىق ئىڭرايتتى، ئەخمەتنى ئەركىلىتەتتى.

ئاھ خۇدا، ئادەم ئۆزى ياخشى كۆرگەن بىرىنى بىراۋنىڭ قۇچىقىدا كۆرۈشتىنمۇ ئارتۇق ئازاب بارمىدۇ جاھاندا؟ بۇ زەربىگە سۇلايمان ئەمدى چىدىمايلا قالدى.

— ئۆ - ھۆ، — يەنە قاراپ تۇرۇشقا تاقىتى قالمىغان سۇلايمان قىسقىلا يۆتەلدى.

— كىم؟ — ئەخمەت سۆيۈشتىن توختاپ ئەتراپقا قارىدى. زەربىنىسامۇ سۈتكە تويمىغان كىچىك بالىدەك قىيالمىغان ھالدا ئەخمەتنى قويۇۋەتتى، — دە، ئۆزلىرى تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقان بىرسىنى كۆردى.

— پاھ، ئەترەت باشلىقكەنغۇ،— دېدى ئەخمەت مەسخىرە ئارىلاش،— توغاننىڭ سۈپىتىنى تەكشۈرۈشكە چىقىپسىز-دە!

— زەربىنىسانى ئىزدەپ كېلىۋىدىم،— سۈلايمان يوشۇرماستىن كۆڭلىدىكىنى ئېيتتى.

— مەندە نېمە ئىشىڭىز بار ئەترەت باشلىقى؟— زەربىنىسا ئۇنىڭغا قاتتىق تەگدى،— سىز بەرگەن قىممەتلىك ۋەزىپىنى ئاشۇرۇپ ئورۇنلىۋەتتىم، ھەر قانچە قىلسىڭىزمۇ مەندىن قۇسۇر تاپالمايسىز.

— ياق، ياق، ئۇ ئىش ئەمەس،— سۈلايمان ئالدىراپ چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى،— سىزنىڭ ئىشلارنى قۇسۇر چىقمايدىغان قىلىشىڭىزغا مەن ئىشىنىمەن. ئىزدەپ بۇ يەرگە كېلىشىمدىكى سەۋەب، سىزگە دەيدىغان مۇھىم بىر گەپ بار ئىدى.

— ئۇ ئاڭلاشقا تېگىشلىك مۇھىم گەپنى ھازىرلا ئاڭلاپ بولدى،— دېدى ئەخمەت مەغرۇر ھالدا،— ئەمدى ھۆرمەتكە سازاۋەر ئەترەت باشلىقىمىز جانابى سۈلايماننىڭ بۇ ئىشلارغا كۆڭۈل بۆلمىگىنى تۈزۈك.

— ياق، ئۇ پەقەت سېنىڭكىنىلا ئاڭلىدى،— سۈلايمان چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقىنىچە ئەخمەتكە ھۆرپەيدى،— سەن قوشۇق سالماي بىردەم جىم تۇر. زەربىنىسا مېنىڭكىنىمۇ ئاڭلاپ باقسۇن، قايسىمىزغا جاۋاب بېرىش ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئەركىنلىكى.

— بېرىشكە تېگىشلىك جاۋابنى مەن ئاللىقاچان ئاڭلاپ بولدۇم. سەن كېچىكىپسەن سۈلايمان.

— قوشۇق سالما، ئۆتۈنۈپ قالاي، بىر دەم جىم تۇرغىن ئەخمەت، قېنى زەربىنىسا، بۇ ياققا كېلىڭ، سىزگە ئايرىم دەيدىغان گېپىم بار.

— ياق،— ئەخمەتنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى كېچە قوينىدا ياتقان توغراق سۇ ئامبىرىنىڭ ئۈستىدە ياڭراپ كەتتى،— ئۇ سېنىڭ گېپىڭنى ئاڭلىمايدۇ، مېنىڭكىنى ئاڭلايدۇ. يەنە پەيلىڭدىن يانمايدىغان بولساڭ، سېنى ئايىپ ئولتۇرمايمەن سۈلايمان، زەربىنىساغا سۆزلەيدىغان تىلىڭنى كېسىۋېتىمەن.

ئېتىشقىنىدىن سۈلايماننىڭ كۆزىگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەي قالدى. ئۇ زەربىنىسانىڭ قولىنى كاپپىدە تۇتۇپ بىر چەتكە تارتتى.

— سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى بۈگۈنلا ھېس قىلدىم،— دەيتتى ئۇ ئاغزى- ئاغزىغا تەگمىگەن ھالدا،— ماڭا ئىشىنىڭ زەربىنىسا، مېنى كەچۈرۈڭ! بۇنىڭدىن ئىلگىرىكىسى بىر قاباھەتلىك چۈش، ئۇنتۇپ كېتىشكە تېگىشلىك ئۆتمۈش بولۇپ قالسۇن. بىز مۇشۇ كېچىنى پاسىل قىلىپ ئەتىكى بەختلىك ھاياتىمىزنى كۈتۈۋالايلى. ئاھ جېنىم...

زەربىنىسا ھەيرانلىقتىن داڭ قېتىپ تۇرۇپلا قالدى. ئۇ ئىشنىڭ بۇنداق بولارىنى، سۈلايماننىڭ ئۆزىگە بۇنداق بىمەنە چاقچاق قىلىشىنى ئويلىمىغانىدى. «ئادەم دېگەن چىدىماس مەخلۇق. ئەخمەت بىلەن ئىككىمىزنىڭ يېقىن مۇناسىۋىتىمىزنى كۆرۈپلا سۈلايماننىڭ بېشىغا پىت چۈشكەن، ئۇ مېنى ھەقىقىي ياخشى كۆرمەيدۇ ھەم ئەخمەتنىڭ ياخشى كۆرۈشىگىمۇ چىدىمايدۇ. شۇڭا بۇ ئويۇننى ئويناپ چىققان گەپ...» دېگەنلەرنى ئويلاپ زەربىنىسانىڭ قويقا چاچلىرى تىك قالدى. ئۇ سەل - پەل ئېسىنى يىغقاندىن كېيىن، قولىنى سىلكىپ ۋارقىرىدى.

— ماڭا چاقچاق قىلماڭ ئەترەت باشلىقى، مېنى قويۇۋېتىڭ!

تەلۋىلەشكەن سۇلايمان ئۇنىڭ ۋارقىرىشىغا پەسەنت قىلماستىن تېخىمۇ كۈچەپ تارتىشقا باشلىدى. ئۇ پەقەت زەربىنىسانى يىراق - يىراقلارغا — ئەخمەتنىڭ قەدىمى يەتمەيدىغان، مەڭگۈ تاپالمايدىغان يەرلەرگە ئەپكىتىشنىلا ئويلايتتى. شۇڭا ئۇ زەربىنىسانى بەلدىن قۇچاقلاپ چامغۇر يۇلغاندەك لىككىدە كۆتۈرۈۋالدى - دە، توغاننىڭ تېخىمۇ ئاياغ تەرىپىگە قاراپ ماڭدى.

— توختا ئىتنىڭ بالىسى، ئېشەك ھاڭرىغاندا تۆرەلگەن نىجىس، مەشۇقۇمنى نەگە ئاپىرىسەن؟ ئىت جېنىڭغا ئىچىڭ ئاغرىسا ئۇنى قويۇۋەتدەيمەن، - ئەخمەت يۈگرەپ كەلگىنىچە زەربىنىسانىڭ يەنە بىر قولىغا ئېسىلدى. ئۇلار زەربىنىساخانىنى ئىككى قولىدىن تۇتۇپ خۇددى ئارقان تارتىشقاندەك كۈچەشكە باشلىدى.

— مېنى قويۇۋېتىش!- تارتىشىۋېرىشتىن ھېچ ھالى قالمىغان زەربىنىساخان ئەلەمدىن بوغۇلۇپ ۋارقىراپ كەتتى. سۇلايمان ئۇنى قويۇۋېتىپ ئەخمەتكە تاشلاندى. ئىككىيلەن تاماشىبىنى يوق بوكسيورچىلاردەك مۇشتلىشىشقا باشلىدى. كۆزلەردىن ئوت چاقناپ، قاش- قاپاقلار يېرىلدى. كېچە قوينىدا ياڭرىغان «ۋايجان»، «ۋايەي»، «ئۆلە، ئۆل!» دېگەن ۋارقىراشلار تۇغراق سۇ ئامبىرىنى بويلاپ يىراق - يىراقلارغا تارقالدى.

ئەخمەتنىڭ تازا كۈچىگە كەلگەن ۋاقتىلىرى ئىدى. ئۇ سۇلايماننىڭ بىر قولىنى مەھكەم تۇتۇپ، خورازنىڭ قانىتىنى قايرىغاندەك بوينىدىن يۆگەشتۈردى- دە، ئاچ بېقىنىغا تىزلاشقا باشلىدى. تاياق زەربىسىدىن سۇلايمان ھىقىلداپ كەتتى.

— مانا ئەمىسە، تويە!- سۇلايمان بوش تۇرغان قولىدا خەنجىرىنى غىلاپتىن سۇغۇرۇۋالدى-دە، ئەخمەتنىڭ قورسىقىغا زەرب بىلەن ئۇردى. قاراڭغۇلۇقتىن ئەخمەتنىڭ ئېچىنىشلىق ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئارقىدىنلا ئۇلار بىر - بىرىنى مەھكەم قاماللاشقىنىچە توغاندىن پەسكە دومىلاپ چۈشۈپ كەتتى.

— تويە - توي، غوجا ئاكاڭدىن قىز تالاشقىنىڭغا تويە، ھالىڭغا باقماي شىلتىڭ ئاتقىنىڭغا تويە،- پەستىن سۇلايماننىڭ ھۆركىرىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. بىر پەستىن كېيىن ئەتراپ سېھىرلەنگەندەك سۈكۈتكە چۈمدى. تۇغراق سۇ ئامبىرىدىكى دولقۇنلار پەسەيدى.

كېچە، ھاۋا سالقىنداشقا باشلىغانى-
دى. قايىقتىندۇر كەلگەن غۇر - غۇر
شامالدا ئەندىكىپ ئېسىگە كەلگەن زەر-
بىنىسا ھېلىلا بۇ يەردە-توغان ئۈستىدە
ئېمە ئىشلارنىڭ بولغىنىنى خىرە-شىرە
ئەسلىدى - دە، چۆچۈپ كەتتى.

— ئەخمەت...!- ئۇتوۋلىغىنىچە توغان-
نىڭ تۆۋىنىگە — سۇلايمان بىلەن ئەخمەت
دومىلاپ چۈشۈپ كەتكەن يەرگە قاراپ
يۈگۈردى. ئۇ ھاسىرىغان پېتى بېرىپ
كۆردىكى، قاراڭغۇلۇقتا بىرى سۇنايلى-
نىپ ياتاتتى. ئۇنىڭ يېنىدا بىرى
زوڭزىيىپ ئولتۇراتتى. ئۆز - ئۆزىگە
پىچىرلىغاندەك: «ئۆزۈڭگىمۇ، ماڭىمۇ
قىلدىڭ ئەخمەت. قىز دېگەن تېپىلماس-
نىڭ خورمىسى ئەمەس ئىدىغۇ. مېنى
قايسى جىن ئۇردىكىن، ھەي ئىسىت»
دەپ غودۇڭشىيتتى. زەربىنىسا ئاۋاز-
دىن تونۇدى، ئۇ سۇلايمان، يەردە ياتقى-
نى ئەخمەت ئىدى.

— ئەخمەت !- دەرد - ھەسرەتتىن
يېرىلغان يۈرەكنىڭ ئاچچىق نىداسى
كېچە باغرىنى يېرىپ ئۆتۈپ، يۈرىكى
توختاپ قالغان توغراقسۇ ئامبىرىنىڭ
سۈيىنى داۋالغۇتىۋەتتى.

10

ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ھە-
شەمەتلىك يىغىن زالىدا مۇھىم بىر
مەسىلە مۇزاكىرە قىلىنىۋاتاتتى. ئال-
دى رەتتىكى رەئىس سەھنىسىدە ناھى-
يىلىك پارتكومىنىڭ شۇجىسى، ھاكىم ۋە
مۇئاۋىن ھاكىملىرى سەپراس بولۇپ
ئولتۇرۇشاتتى. شۇجىنىڭ بېقىنىدىلا
ئولتۇرغان سۇلتان غازى ھاكىم مۆگدە-
مەكتە ئىدى. ئۇنىڭ ئۇيقۇسىرىغان
كۆزلىرى دەممۇ دەم يۇمۇلاتتى. ئۇ
زورۇقۇپ تۇرۇپ تۆۋەنىدە ئۆزىگە روبىرو
ئولتۇرغان ھەر قايسى تارماقلارنىڭ
مەسئۇللىرىغا كۆلۈمسىرەپ تەبەسسۇم
قىلاتتى. زال ئىچى سۈكۈتكە چۆمگەن
بولۇپ، ئاسما شامالدۇرغۇچنىڭ ۋىشىل-
دىغان ئاۋازىلا جىمجىتلىقنى بۇزاتتى.

— يولداشلار، - دېدى پارتكومىنىڭ
شۇجىسى گرادۇسلۇق ئەينىكىنىڭ تېگى-
دىن زالدىكىلەرگە قاراپ قويۇپ، -
بۈگۈندىن دەل ئىككى يىل ئاۋۋال مۇشۇ
مەجلىسخانىدا بىر قېتىملىق مۇھاكى-
مە يىغىنىنىڭ ئېچىلغانلىقى زور كۆپ-
چىلىكىڭلارنىڭ ئېسىدە بولسا كېرەك.
شۇ چاغدا ئاپتونوم رايون بىۋاسىتە نا-
ھىيىمىزگە چۈشۈرگەن بىر مىليون ئالتە
يۈز مىڭ يۈەن نامراتلارنى يۆلەشمە بې-
لىغىنى قانداق ئىشلىتىش مەسىلىسى
ھەممىمىزنىڭ بېشىنى قاتۇرغانىدى.
كۆپ تالاش - تارتىشلاردىن كېيىن سۇل-
تان ھاكىم بىلەن مېنىڭ تەشەببۇسۇم
يولداشلارنىڭ قوللىشىغا ئېرىشىپ، بىز
جاللابايىنىڭ كۆلىگە بىر بېلىقچىلىق
مەيدانى قۇرىدىغان بولغان. بۇ قارارغا
ئاساسەن، سىچۈەن ئۆلكىسىدىن سۈپەت-
لىك بېلىق سورتلىرىنى يۆتكەپ كې-
لىپ بۇ بېلىقچىلىق مەيدانىنى رەس-
مىي بەرپا قىلغانىدۇق. ناھىيىمىزدە
شۇنداق بىر بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ
بارلىققا كېلىشى ئەلۋەتتە ئىسلاھات-
ئېچىۋېتىشنىڭ تۆھپىسى.

شۇجىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ھەممەي-
لەن شۇ چاغدىكى مۇزاكىرىنى ئەسلەش-
تى. شۇ چاغدا جاللابايىنىڭ كۆلىدە
بېلىق بېقىلىدىغان، يارىتىلغان ئىقتى-
سادىي قىممەت بىلەن نامراتلارنى يۆ-
لەيدىغان بولۇپ قارار چىقىرىلغانىدى.
شۇنىڭ بىلەن كۆل تېخىمۇ كېڭەيتىل-
مەكچى، بېلىقلار بېقىلماقچى، يۇقىرى
ئىقتىسادىي كىرىم يارىتىلماقچى، ناھىيە

نامراتلىق قالپىقىنى چۆرۈپ تاشلاپ، «ئالدىن بېيىغان ناھىيە» دېگەن ئاتاقنى ئالماقچى. خۇددى تۆك تاشلىغان خوراز يېڭىدىن پارقىراپ تۇرغان پەيلەرگە ئېرىشكەندەك يېپيېڭى قىياپەت بىلەن ئوتتۇرىغا چىقماقچى بولۇپ رەھبەرلەر قۇۋۋەت دورىسى يېگەندەك روھلىنىپ كېتىشكەنىدى.

نىھايەت، جالالباي زامانىسىدىن كېيىن، بىر قېتىممۇ رېمونت قىلىنماي، ھازىر كىشىنىڭ ساقال - بۇرۇتلىرى چىپپىدە ئالغان يۈزىدەك قومۇش ئۆسۈپ كەتكەن، ئىچى لاۋا - لاتقىلار بىلەن تىنىپ، تۈزلەڭلىككە ئايلىناي دەپ قالغان كۆل نۇرغۇن ئەمگەك كۈچىنىڭ قولىدا بىر قېتىم ياسىنىپ - تارىنىپ چىقتى. مۇنچىدىن چىققان ئايالدەك ۋاللىدە ئېچىلغان كۆلگە قانداقتۇر ئېسىل سورتلار كەلتۈرۈپ سېلىندى. بېلىق بېقىش تېخنىكىلىقىغا ئاپتونوم رايونلۇق سۇ ئىشلىرى مەكتىپىنى پۈتتۈرگەن ئابدۇللا تەكلىپ قىلىندى. بىر يىلدىن كېيىن سۇلتان غازى ھاكىمنىڭ تەكلىپى بىلەن بېلىقچىلىقتىن قىلچە خەۋىرى بولمىسىمۇ كۆلگە غەلەمەتشاھ مەسئۇل قىلىپ تەيىنلەندى...

— ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتتى،- دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى شوجى چايدىن بىر ئوتلىۋالغاندىن كېيىن،- پەرزىمچە بېلىقلار ھازىر بىزنىڭ تۇتۇپ پايدىلىنىشىمىزنى كۈتۈپ تاقىتى - تاق بولۇۋاتسا كېرەك. مەن سۇلتان ھاكىم بىلەن مەسلىھەتلەشتىم. بىرلىككە كەلگەن پىكرىمىزنى ھازىر سۇلتان ھاكىم يولداشلارغا يەتكۈزىدۇ. قېنى، قىزغىن قارشى ئالايلى.

زالنى ئۆرۈۋەتكۈدەك گۈلدۈراس ئالقىش سادالىرى ياڭرىدى. دەل شۇنىسى كۈتكەنىدەك سۇلتان غازى ھاكىمنىڭ ئۇيقۇسى ئېچىلدى.

— يولداشلار،- دەپ سۆز باشلىدى سۇلتان غازى ھاكىم ۋەزمىن ئاھاڭدا،- بېلىقلارنىڭ تەمىنى تېتىيدىغان چاغ كېلىپ قالدى. ئون بەشىنچى سېنتەبىر سىناق تەرىقىسىدە بېلىق تۇتۇش باشلىنىپ، دەسلەپكى قەدەمدە بېلىقلارنىڭ سۈپىتى، يەككە ئېغىرلىقى ئۆلچىنىپ ئومۇمىي مەھسۇلات مىقدارىغا ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ ۋە باھاسى بېكىتىلىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن بېلىق رەسمىي بازارغا سېلىنىدۇ. ۋىلايەت بازارلىرىغىچە يەتكۈزۈلۈشى مۇمكىن. يارىتىلغان كىرىمنى پىلانلىق ئىشلىتىپ ھەر قايسى يېزىلارغا بىردىن - ئىككىگىچە قەدەر بولكىۋاي ماشىنا ئېلىپ بېرىلىدۇ. بۇ ماشىنىلار يەنە كىراغا سېلىنىپ قوشۇلما قىممەت يارىتىدۇ. دېمەك تۇخۇم باسۇرۇپ چۈجە چىقىرىپ، چۈجىلەرنى يەنە تۇخۇم تۇغدۇرغاندەك ئايلانما شەكىلدىن پايدىلىنىپ ناھىيىمىزدىكى نامراتلارنى ئۈزۈل - كېسىل نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇشتا بۇ چارىنىڭ رولىغا سەل قاراشقا بولمايدۇ.

زالدا يەنە قىزغىن چاۋاكلار چېلىندى.

يىغىندىن كېيىن غەلەمەتشاھ سۇلتان غازى ھاكىمنى كۈتۈپ ناھىيىلىك ھۆكۈمەت دەرۋازىسى ئالدىدا خېلى ئۇزۇن تۇردى. كىچىك ماشىنىلار دەرۋازىدىن كىرىپ - چىقىپ نېمىگىدۇر ئالدىراش چېپىشاتتى. قولتۇقلىرىغا قېلىن-قېلىن ماتېرىياللارنى قىستۇرۇشقان كاتىپلار پىتىراپ كەتكەنىدى، ئىشخانا مۇدىرلىرى كىملەرگىدۇر جىددىي ئىش تاپىلىماقتا. قارىغاندا يەنە بىر چوڭ يىغ-

غىنى ئېچىلىدىغانىدەك قىلاتتى.
— بۇ خەقنىڭ يىغىنى ئېچىشىنىزە، —
دەپ غۇدۇڭشىدى غەلەمەتشاھ سائىتىگە
قاراپ قويۇپ، — كۆتىگە پوق تاقاشقان —
دىمۇ يىغىن ئاچمىسا كاتەكنى تاپال —
مايدىغان ئەبگالار، بىر كۈندە ئالتە
يىغىن... ئەستا.
غەلەمەتشاھقا كۈتۈش ناھايىتىمۇ
ئۇزۇن چۈشتى. ئەمما ئۇ كۈتتى. شەپ —
قەتچىسىنىڭ ئايرىم ئورۇنلاشتۇرۇشى
بار — يوقلۇقىنى ئۇقۇپ ئاندىن كۆلگە
قايتىش ئۈچۈن ئۇ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان
ھەر بىر مىنۇتنى سەۋرچانلىق بىلەن
ئۇزاتتى. پىژغىرىم ئاپتاپتا چاقناپ،
لەۋلىرى بىر قات گەز باغلىغان بول —
سىمۇ ئۇ بەرداشلىق بەردى. «چىداش
كېرەك» دەپ ئويلايتتى غەلەمەتشاھ
شېرىن خىياللار بىلەن كۆڭلىنى ئاۋۇن —
دۇرۇپ، — قايتىدىن «غا شاگجاك» ۋە
قانداقتۇر «غا... باشلىق» بولۇش ئۈ —
چۈن ھەممىگە بەرداشلىق بېرىش كېرەك.
خۇددى يارنى قۇچقىغا ئالغان ئاشىق
يار ۋەسلىگە يېتىپ لەززەتتىن مەست
بولغاندا كۈتۈش ھەدىيە قىلغان ئاچ —
چىق خىياللارنى ئېسىدىن چىقارغاندەك،
ئاشۇ كۈن، كېچە — كۈندۈز خىيالىدىن
نېرى قىلماي تۆت كۆز بىلەن كۈتكەن
ئاشۇ مۆجىزىلىك كۈن يېتىپ كەلگەندە
موشۇنداق ئىسسىقتا، تالچىققان ھالدا
بىر باشلىقنى كۈتۈپ ناھىيىلىك ھۆكۈ —
مەتنىڭ ئالدىدا يېرىم كۈن تۇرغانلى —
قىنى ئۇمۇ ئېسىدىن چىقىرىدۇ. چۈنكى
لەززەت ئادەمنى شادلىقتىن ئۆزىنى
بىلمەس ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويىدۇ.
ۋاقىت ئۆتمەكتە. قۇياش غەربكە قا —
راپ ئاستا — ئاستا سىلجىماقتا ئىدى.
غەلەمەتشاھنىڭ كۈتۈشى چېكىگە يېتەي
دەپ قالغاندا ھەر نېمە بولسا ناھىيى —
لىك ھۆكۈمەتنىڭ ئۈچىنچى قېتىملىق
يىغىنى ئاخىرلاشتى. چىرايى سولغۇن،
جىسمىدىن ھارغىنلىق چىقىپ تۇرىدىغان
مەجلىس ئەھلى زالدىن چىقىشقا باشلى —
دى. ئۇلار پەس ئاۋازدا نېمىگىدۇر قاي —
نايتتى. بىر نېمىلەرنى دەپ جىلە بو —
لۇشاتتى. ئەڭ ئاخىرىدا سۇلتان غازى
ھاكىم مەجلىسخانىدىن چىقتى. سېمىز —
لىكتىن بوردالغان مەكىت قوچقىرىغىلا
ئوخشاپ قالغان بۇ ھاكىمنىڭ ماي تەپ —
چىرەپ تۇرغان يۈزلىرى تەردىن پارقى —
راپ كەتكەنىدى. ئۇ ئېغىر — ئېغىر
تىنىغىنىچە ئۆزىگە ھال ئېيتىۋاتقان ئۈچ
كىشىنىڭ ھەمراھلىقىدا دەرۋازا تەرەپ —
كە قاراپ كېلىشكە باشلىدى.
— ھا...ھاكىم...، — غەلەمەتشاھ ھايا —
جانلانغىنىدىن كېكەچلەپ تىلى تۈزۈك —
رەكمۇ گەپكە كەلمىدى.
— ھە، غەلەمەتشاھ، قايتماپسىلىغۇ، —
ئەجەبلىنىپ سورىدى سۇلتان غازى
ھاكىم.
— سىلى بىلەن دىدارلىشىپ، سالام
بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن قايتاي دەپ
دەرۋازا ئالدىدا كۆزدىتتە تۇردۇم مانا، —
ھىجايدى غەلەمەتشاھ، — گەپ — سۆزلىرى
بولسا ئاڭلاپ قايتاي دەپ...
ھاكىمنىڭ چىرايىدا ئىتنىڭ ئەركى —
لەشلىرىدىن سۆيۈنگەن ئىتئاۋازنىڭ كۆل —
كىسىگە ئوخشاپ كېتىدىغان بىر تەبەس —
سۇم جىلۋە قىلدى. ئۇ دىقماق قوللىرى
بىلەن غەلەمەتشاھنىڭ ئۆزىنىڭكىدىن
ئانچە پەرق قىلمايدىغان يۇمشاق بار —
ماقلىرىنى چىڭ قىستى، بۇ قىسىشتىن
ھاكىمنىڭ تولۇق رازىمەنلىكى ئىپادى —
لىنەتتى.
— ئاز قالدى، — دېدى ھاكىم پەس

ئاۋازدا، — مۇشۇ قېتىم بېلىق مەھسۇلاتى يىغىۋېلىنغاندىن كېيىن، سىلىنىڭ تۆھپەڭلىنى ئويلىشىپ كۆرىمىز. ھازىرچە باشقا گەپ - سۆز يوق، خاتىرجەم قايتىپ تۇرۇڭلار، تەييارلىقىڭلار پۇختا بولسۇن. ئۈمىدىم سىلىدە. باشقىلارنىڭ ئالدىدا مەن يەرگە قاراپ قالىدىغان ئىش بولمىسۇن.

— خاتىرجەم بولسىلا ھاكىم، — غەلەمەتشاھ قەسەم بەرگەندەك دەبدەبە بىلەن سۆزلىدى، — جالالىبايىنىڭ كۆلىدىكى بېلىق مەسىلىسىدە، ئۆزلىرىنىڭ ماڭا قىلغان ئەجىرلىرى ئۈچۈن كاللام بىلەن جاۋاب قايتۇرىمەن، كۆزۈم ئوچۇقلا بولىدىكەن، سىلىنىڭ يۈزلىرى ھامان يورۇق بولىدۇ.

— بىلىپ قېلىڭلا، — دېدى ھاكىم ئاۋازىنى تېخىمۇ پەسەيتىپ، — يېقىندا مېنى ۋىلايەتكە مۇئاۋىن ۋالىي قىلىپ يۆتكەيدىغان گەپ - سۆزلەر خېلىلا ئاۋۇپ قالدى. ئىش شۇنداقلا بولسا سىلىمۇ قايسىدۇر بىر باشقارمىدا مۇئاۋىن باشلىق بولۇپ، «كالا باشلىق» ماشىنىنىڭ راھىتىنى سۈرىسىلەر، بۇنىڭدا گەپ يوق. ئەمما سىلىمۇ تۈز ساقلاشنى بىلىشىڭلار، قىلغاننى لايىقىدا ياندۇرۇشنى ئويلىشىپ كۆرۈشۈڭلار كېرەك. ھا... ھا... ھا... چاقچاق قىلىدىم جۇمۇ غەلەمەتشاھ.

ھاكىمنىڭ چاقچىقى ئۇنى جەننەتكە كىرگەندەك خۇشال قىلىۋەتتى.

— مەن ئۇنچىۋالا دۆت ئادەملەردىن ئەمەس، — دېدى غەلەمەتشاھ ھاياجاندىن كۆزلىرىگە ياش ئالغان ھالدا، — قىلىغانلىرىنى بىر ئۆمۈر تىرىشچانلىق كۆرسەتسەممۇ قايتۇرۇپ بولالمايمەن ھاكىم. خۇدا بۇيرۇسا سىلى ئۈچۈن... جېنىم پىدا...

11

بوستانكۆل كەنتىنىڭ ئاسمىنىنى قارا بۇلۇت قاپلىۋالغانىدى. كەنتنىڭ ھەممىلا تەرىپىدىن مۇسىبەت پۇرىقى كېلەتتى. ئاق ياغلىقنى باستۇرۇپ چىگىپ، ئۇزۇن قارا پەرىجە كىيىشكەن ئاياللار نېمىگىدۇر ئالدىرىشىپ يۈرەتتى. ئەرلەرنىڭ قاپىقى سېلىنغان، چىرايى پەرىشان ھالدا ئۇ يەر- بۇ يەردە بىر-ئىككىدىن ئولتۇرۇپ ئاچچىق موخۇركىسىنى پۇرقىرىتىپ چېكىشمەكتە ئىدى. ھەممىنىڭ كۆڭلىدە ئۇشتۇمتۇت يۈز بەرگەن ئاشۇ ۋەقە قالدۇرغان مالامەت كېزىپ يۈرەتتى. نېمىشقىكىن بوستانكۆل ئون - يىگىرمە كۈنىنىڭ ئىلگىرىسىدىكى قىياپىتىگە ئوخشىماي قالغانىدى.

— قىزدىق ئىش، — دېدى ھاشىم توك ئۆلۈكنىڭ كۆزىدەك قېتىپ قالغان سۈكۈناتنى بۇزۇپ خىرقىراق ئاۋازدا، — مەن بۇ يۇرتنىڭ ئۈچ ئەۋلادىغىچە سۈرۈشتۈرۈپ كۆردۈم، بوستانكۆلدە ئادەم تۇرماق، چېشىسىنى تالىشىپ چىۋىنمۇ ئۆلمىگەنىكەن.

— ئەخمەت ھەقىقەتەن ئوبدان بالا ئىدى، — مامۇت شابا ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلىغاندەك پەس ئاۋازدا دېدى، — تاپ تالىشىپ نېمە قىلار ئىدىڭ جېنىم ئۇكام؟ ئۆلۈشۈلىنىڭ قۇربانلىق قوي تېرىسىدەك تارشىلىشىپ قالغان بىر قېرى قىزنى دەپ ئىسسىق جېنىڭنى سېلىپ بەرگىنىڭنى قارا. زەربىنىسادەكلەر قولىغا سۇ قۇيۇپ بېرىشكىمۇ پۇرسەت تاپالمايدىغان نى - نى قىزلار بوستانكۆلدە ئېشىپ - تېشىپ يۈرمەمدۇ؟ كىم ساڭا ياق دەر ئىدى - ھە، جېنىم ئۇكام...

— ھەممە بالا ئاشۇ دىغراپ قالغان قانجۇقتا، — قىزىشىپ ۋارقىرىدى سايىم كالاچ قولىنى شىلتىپ، — دەپ بېقىڭلارچۇ، كۆيلىگەن قانجۇق ھوۋلاپ شەپە بەرمىسە ئىت كۇسۇكقا ماڭامدۇ؟ بىر جېنىغا ئىككى يىگىتنى تەڭ تەكلىپ ئېتىپ يۈرگىچە كەتنىڭ ئىشخانا تېمىغا ئېلان چىقارسا بولماسمىدى بۇپەس.

— ھەر نېمىلەرنى دەيسىلەر، زەربىنىسامۇ تىرىك ئادەم، ئۇنىڭدىمۇ ئۆزىگە چۇشلۇق كۆڭۈل بار.

— قۇرۇپ كەتسۇن بۇنداق قارا كۆڭۈللەر، — ھاشىم توك قولىنى چايقىدى، — ئېچىرقاپ كەتكەن بۇ جالاپ تاللاپ يۈرمەي بىرگە قانائەت قىلغان بولسا، بۇ خۇن تۆكۈلگەن ۋەقە كېلىپچىقمايتتى. — ئۆزلىرىنى كىشىلىك ھاياتنىڭ خالىس سوتچىلىرى دەپ بىلىمىسمۇ، كۆز ئالدىدىكى ئىشلارغا ئۆزىنىڭ مەقسەت - مۇددىئالىرى بويىچە ھۆكۈم ئېلان قىلىپ ئۆگىنىپ قالغان بۇ كىشىلەرنىڭ ئەيىبلەشلىرى ھە دېگەندە زەربىنىساخاننىڭ قۇلىقىغىچە بېرىپ يەتتى. ئۇ تامىلىرى قىڭغايغان ئەسكى ئۆيىنىڭ كەينىدىكى ئانچە ئېگىز بولمىغان دۆڭنىڭ ئۈستىدە، پۈتىنى ئالدىغا سوزغان ھالدا خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى. كىشىلەر ئەيىبلىگۈدەك قايسى گۇناھنى سادىر قىلغانلىقى ئۈستىدە ئويلىناتتى. ھاياتى، ئېرىشكەن ئازاب - ئوقۇبەتلىرى، تارتقان جەبىر - جاپالىرى ئۈستىدە پىكىر قىلاتتى. كىشىلەرنىڭ تاكى ھازىرغىچە ۋە ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىنمۇ ئۆزىنى چۈشەنمەيدىغانلىقىغا ئۆكۈنەتتى. پېتىپ كېتىۋاتقان كەچكى قۇياشقا قاراپ ئازابلىنىپ تەبەسسۇم قىلاتتى. چۈۋۇلغان چاچلار، بىرگەز ئولتۇرۇشقان نۇرى كەتكەن خۇنسىز كۆزلەر، سارغىيىپ سولۇشقا باشلىغان چىرايى ئۇنى روھىي كېسەلنىڭ نەق ئۆزىگە ئوخشىتىپ قويغانىدى. ئۇ ئارىنىڭ چىشلىرىدەك بارماقلىرىدا يۇمشاق قۇملارنى مەخسەتسىزلا سورۇيتتى.

كەچكى قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرىدا ئاق باش بۇلۇتلار چوغدەك تاۋلىنىشقا باشلىدى. زەربىنىسا ئولتۇرغان دۆڭمۇ قىزغۇچ رەڭگە كىردى. يىراق - يىراقلارغىچە سوزۇلغان شال ئېتىزلىرىمۇ ھۆپپىدە قىزىلگۈللەر ئېچىلغان دالانى ئەسلىتەتتى. بۇ قىزىللىقنى كۆرۈپ زەربىنىسانىڭ كۆز ئالدىدا غىققىدە قانغا چىلاشقان ئەخمەتنىڭ كۆڭلىكى زاھىر بولدى. ئۇ ئاشۇ ۋەقەدىن كېيىن، ھەر قېتىم قىزىل رەڭنى كۆرسە ئاشۇ كۆڭلەكنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى. ئۆزىنى دەپ سۇلايماننىڭ پىچىقىدا ئۆلگەن ئەخمەتنىڭ سولغۇن چىرايىنى ھەر قېتىم كۆز ئالدىغا كەلتۈرگىنىدە يۈرىكى لازا سۈيى قۇيغاندەك ئېچىشىپ، سائەت - سائەتلەپ يىغلايتتى. ھاياتى مۇشۇ مىنۇتلاردا تامام بولىدىغاندەك، ھەممە خۇشاللىقلىرىنى يوقىتىپ قويغان يۈرەك بىر - ئىككىنى سوقۇۋېتىپلا توختاپ قالىدىغاندەك بىر تۇيغۇ ئىچىدە بارماقلىرى ئارىسىدىن سىرغىپ چۈشۈۋاتقان قۇملارغا قارىغىنىچە تۇرۇپ قالاتتى.

— ئۆلۈم! ئۆلۈم! ئۆلۈم!

ئاشۇ سۆز ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە ياڭرىغىنىدا، روھىي دۇنياسىدا بومبىدەك پارتلىغاندا زەربىنىسا تىترەپ كەتتى. ھايات دېگەن شۇنچىلىكلا نەرسە بولىدىغان بولسا، تارتىشىپ يۈرۈشنىڭمۇ ھاجىتى يوقكەن، دەپ ئويلىدى ئۇ. چۈنكى ھاياجان بىلەن تىترەپ، بار ئىش-

تىياقى بىلەن ئۆزىنى سۆيۈۋاتقان ئەخ-
مەتنىڭ «پال» قىلىپ چېقىلغان چاق-
ماقنىڭ يورۇقچىلىكۋاقىتتا مەڭگۈلۈك
ئارامگاھقا سەپەر قىلغىنىنى ئۇنى گاڭ-
گىرىتىپ قويغانىدى. ئۇ دەسلەپتە ئەخ-
مەتنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىگە زىنھار
ئىشەنمىدى. ئەخمەت نەگىدۇر كېتىپ
قالغاندەك، كۆپ ئۆتمەي قايتىپ كې-
لىپ ئۆزىنى قايتىدىن باغرىغا باس-
ىدىغاندەك بىر ئالدامچى تۇيغۇ ئىچىدە
يۈرگەنىدى. ئەمما ئەخمەت قارا تۇپ-
راقنىڭ تېگىگە بىر كىرىپ كەتكەنچە
قايتىپ كەلمىدى. بەلكىم شۇ تاپ پانىي
ئالەمدە ئۇنى كۈتۈپ تاقىتى-تاق بولۇ-
ۋاتقاندۇ. نېمىلا بولمىسۇن بۇ دۇنيادا
ئەمدى زەرىبىنىسا تىكەندەكلا يالغۇز قال-
دى. جۈت-شىۋىرغاندا قالغان بۇ سىرىن
گۈل يەنە قانچىلىك بەرداشلىق بېرەر-
كىن؟...

— قاراڭلار ئۇنىڭغا، ئەر سېغىنىپ
يەنە دۆڭگە چىقىپتۇ.

— ئىككىسىنىڭ بېشى يەتمىگەندەك
يەنە كىمنى ئوتقا تىقاي دېدىكىن بۇ
يالماۋۇز.

— ھەي، جالاپ دېگەندە يۈز نېمىش
قىلىدۇ دەيسىلەر؟ ئېشەك ئۆپكىسىدەك
لاپىسىيىپ تۇرسا ئىزامۇ ئۆتمەيدۇ — دە
ئۇنىڭغا.

— مەن بولسامچۇ، ئۇ قالغان كۈن-
گە قالسام ئېسىلىپ ئۆلۈۋالىمەن خان-
لىرىم، بولمىسا بىز تۇل قالىمىز جۇ-
مۇڭلا.

زەرىبىنىسا دۆڭنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن
ئايلىنىپ ئۆتىدىغان چىغىر يولغا قارى-
دى. دۆۋە - دۆۋە ئوت - چۆپلەرنى يۈ-
دۈشۈپ ئېتىزدىن قايتقان تۆت - بەش
چوكان ئاغزىنى بۇزۇپ ھەر نېمىلەرنى
دېيىشكىنىچە كېتىپ باراتتى. ئۇلارنىڭ
قەستەن ئاڭلىتىپ تۇرۇپ قىلغان زە-
ھەردەك ئاچچىق بۇ سۆزلىرى زەرىبىنى-
سانىڭ ئۇنىڭسىزمۇ قان - زەردابقا
تولغان يۈرىكىنى تىلىم - تىلىم قىلى-
ۋەتتى. ئۇ ساراڭلاردەك ئورنىدىن چاچ-
راپ تۇرۇپ، ئوت يۈدۈپ كېتىۋاتقان-
لارغا قولىنى شىلتىپ، دۆڭنى بېشىغا
كىيىپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

— ئۇلار توغرا دەيدۇ، ئۆلۈش كې-
رەك. بۇ رەزىل جاھاندىن، بىرەھىم كى-
شىلەر ئارىسىدىن پەقەت ئۆلۈم يولى
بىلەنلا قۇتۇلغىلى بولىدۇ!

ئۇ كاللىسىغا كىرىۋېلىپ ئارام بەر-
مەيۋاتقان «ئۆلۈم!» ۋەسۋەسىدە جالال-
باينىڭ كۆلىگە ئېلىپ بارىدىغان چىغىر
يولغا چۈشتى.

× ×

زەرىبىنىسا جالالباينىڭ كۆلى بويىغا
يېتىپ كەلگەندە، ئاللىقاچان قاراڭغۇ
چۈشۈپ بولغانىدى. سارغىيىشقا باشلى-
غان شال مايسىلىرى تۈنقوينىدا قارى-
يىپ كۆرۈنەتتى. سەلكىن شامال ئۇلار
ئۈستىدىن نازىغىپ ئۆتكەندە مۇڭدىشىپ
ئولتۇرغان ئاشىق - مەشۇقلاردەك ئاستا
پىچىرلاپ شىرىقلايتتى. ئاشۇ چاغلاردا
جالالباينىڭ قەدىمى ئاستىدا مەخمەل
پايانداز بولۇپسوزۇلۇپ ياتقان بۇز يېرىن
ئەمدى ئۇنىڭ قىزىنىڭ بېشىغا كەلگەن

— ئەرلىرىمىزگە ھېزى بولايلى خان-

كۆلپەتتىن، يېقىنلاپ قالغان ئەزرائىلنىڭ ھۆركىرىشىدىن قاتتىق سىلكىندى. جالالبايىنىڭ كۆلىدە دولقۇنلار كۆچىيىپ، سۇلار پىغان چېكىۋاتقاندەك شاۋقۇنلىدى. قاراڭغۇدا سۇنىڭ دەھشەت سېلىپ چايقىلىۋاتقانلىقىنى غۇۋا كۆرگىلى بولاتتى. پاقىلار زەربىنىساغا ھاي بېرىۋاتقاندەك جان-جەھلى بىلەن كۇركىرىشاتتى.

ئۇ توغان ئۇستىدە خېلى ئۇزۇن تۇردى. ئۇ ئارقىغا — مەھەللە تەرەپكە قارىماي دەپ ئۆز - ئۆزىگە شۇنچە ۋەدىلەرنى بەرگەن بولسىمۇ چىدىمىدى. ئاقىۋەت ئۇ كەينىگە ئۆرۈلۈپ قاراڭغۇلۇق ئىچىدە مۇسىبەتلىك كىشىدەك سۈكۈتكە چۆمگەن بوستانكۆل تەرەپكە پۈتۈن مېھرى بىلەن قارىدى. بۇ كېسەل ئازابىدىن تولغىنىپ، ئەجەل يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇرغان بىچارە قىزنىڭ ئۆزىنى باخشىلاپ تۇرغان ئانىسىغا ئاخىرقى رەت تەلمۈرۈپ قارىغان مىنۇتلىرىغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل قاراش ئىدى. مەھەللىدە ئىتلارنىڭ تونۇش ئاۋازى تېخى بېسىقمىغان، ئۇيەر-بۇ يەردە تېخى چىراغ ئۆچمىگەنىدى. ئەمدى بوستانكۆل ئۇنىڭ ئۆلۈمى بىلەن تىنجىپ قالارمىكىن؟ كىشىلەر شۇنىڭ بىلەن بولدى قىلارمىكىن؟ توغرا، ھازىرلا بوستانكۆلنىڭ ئاسمىنىدا بىر يۇلتۇز ساقىيىدۇ. ئاشۇ تەلەيسىز يۇلتۇزنى شۇ تاپ كىملەر تاماشا قىلاركىن؟ ئۇنىڭ ئۆلۈمى كىملەرنى خۇشال قىلىپ، كىملەرنى ئېغىر دەملەرگە مۇپتىلا قىلاركىن؟! ياق، ئۇنىڭ ئۇچۇن ھېچكىم قايغۇرماس. ئىشلار ئەسلىدە شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىكتەك، ئۇنىڭ ئۆلۈمى بەلكىم كىشىلەرنى ھەيران قىلماس. ئۇلار خوشيا قىلمىغان ھالدا ئۇنىڭ جەسىتىنى جىمجىتلا يەر قوينىغا كۆمۈۋېتەر، ياكى مۇشۇ كۆلدە، دولقۇنلىرى تىنچىماس سۇنىڭ ئىچىدە مەڭگۇ قالار ... مەيلى ئەمەسمۇ، ئۆلۈك دېگەنگە سۇمۇ، تۇپراقمۇ بەربىر.

ئۇ توغان ئۈستىدە، مەھەللىگە قاراپ تۇرۇپ شۇلارنى ئويلىدى. بوستانكۆل تەرەپتە ھاياتنىڭ شاۋقۇنلىرى تېخى بېسىقمىغانىدى. ئۇ ئاتا - بوۋىسى ياشىغان، ئۆزىنىڭ كىندىك قېنى تۆكۈلگەن زېمىندا، ئىتلارنىڭ قاۋىشىپ، ئېشەكلەرنىڭ بوغۇق ئاۋازدا ھاڭرىغان ئاۋازىنى ئاخىرقى قېتىم ئاڭلاۋاتاتتى. ئادەتتە ئادەمنىڭ قۇلاق-مېڭىسىنى يەپ كېتىدىغان بۇ ئاۋازلار شۇ تاپ ئۇنىڭغا دۇنيادىكى ئەڭ گۈزەل، ئەڭ يېقىملىق بىر ناخشىدەك ئاڭلاندى. ئۇ بوقۇلداپ يىغلاپ تۇرۇپ بۇ ناخشىنى پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن تىڭشىدى. ھايات بىلەن ماتات ئوتتۇرىسىدىكى تارتىشىش كۆچى نېمە دېگەن قۇدرەتلىك - ھە!

زەربىنىسا توغاندىن پەسكە-چايقىلىپ نەرە تارتىۋاتقان سۇغا قاراپ ئاستا - ئاستا سىيرىلدى. ئايىغىغا تەگكەن مۇزدەك سۇ ئۇنى ئەندىكتۈرىۋەتتى.

— باغرىڭنى ئاچ ئانىجان!— نالە قىلدى زەربىنىسا سۇغا قاراپ غۇلىچىنى كەڭ ئاچقىنىچە،— دەردمەن قىزىڭنىڭ يۈرىكىدىكى ئاتەشنى ئۆچۈرگىن، قىزىڭنى باغرىڭغا باس!

12

بۈگۈن جالالبايىنىڭ كۆلى ئاجايىپ قىزىپ كەتكەنىدى. شىمىنىڭ پۇشقىقىنى تۈرۈۋېلىپ، ئىمپورت قىلىنغان قار-

ماقلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ ئۇ ياقتىن- بۇ ياق-
قا چېپىشىۋاتقان بېلىق تۇتۇش مەس-
تانىلىرى، كۆلنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىدى-
كى كېمە بىلەن يۈرۈپ تور تاشلاۋاتقان
بېلىق تۇتۇش ئەترىتىدىكىلەرنىڭ ۋار-
قىراش- چارقىراشلىرى يىراق - يىراق-
لارغا ئاڭلىناتتى. توغان ئۈستىدە نا-
ھىيە رەھبەرلىرى، مالىيە ئىدارىسى،
سۇ ئىشلىرى ئىدارىسى ۋە خەلق تەش-
كىلاتلىرىنىڭ كىچىك ماشىنىلىرى ئۆز
تەرتىپى بويىچە سەپراس بولۇپ تۇ-
رۇپ كېتىشكەنىدى. ماشىنىنىڭ كەينى
تەرىپىدىكى چوڭ - كىچىك سۇلياۋ چې-
لەكلەر، چىپتا تاغارلار تاقەتسىزلىك
بىلەن ئۆزلىرىگە بېلىقلارنىڭ قاچىلى-
نىشىنى كۈتۈۋاتقاندەك ئىدى.

ئۈزۈن سايىۋىنى بار تەنھەرىكەت
شەپكىسى كىيىۋالغان ۋاڭ شۇجى بىلەن
سۇلتان غازى ھاكىم ھەر قايسى تارماق-
نىڭ مەسئۇللىرىنى ئەگەشتۈرۈپ تو-
غاننىڭ ئۈستىدە بېلىق تۇتۇشقا قو-
ماندانلىق قىلىۋاتاتتى. غەلەمەتشاھ
ئېشەكنىڭ تەخىيىدەك گاھ ئۇلارنىڭ
ئالدىغا ئۆتۈپ ئويناقلىسا، گاھ بېلىق
تۇتۇۋاتقانلار تەرەپكە قاراپ چاپاتتى.
بېلىق تۇتۇشقا رەھبەرلىك قىلىش گۇ-
رۇپپىسىدىكىلەرنىڭ چۈشلۈك تامىقى
ئۈچۈن ئىشخانىنىڭ كەينىدىكى تونۇر-
غا تىقىلغان ئىككى پاقلاننىڭ كاۋىپى
تېخى پىشمىغانىدى. تۇتۇلغان بېلىقلار-
دىن قورداق ياساش ئۈچۈن قازانلاردا
ياغمۇ ۋاژىلداپ قاينىماقتا ئىدى. چۈش
بولدى. بېلىق تۇتۇش مەستانىلىرىنىڭ
قارماققا تەلمۈرگەن كۆزلىرى تېشى-
لەي دېدى. سائەت - سائەتلەپ يېيىل-
غان تورلار يىغىلدى. ھەممىسى قۇپ -
قۇرۇق ئىدى. بېلىق تۇرماق ساپىسى-
مۇ تۇتۇلمىدى. قارماقلار يەنە تاشلىنىپ،
تورلار سۇنىڭ ئەڭ چوڭقۇرىسىغىچە يې-
يىلدى. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى جالالباينىڭ
كۆلىگە قاراپ تۇرغانلارنىڭ چىرايىدا
ئۈمىدسىزلىك، پۇشايمان ئەكس ئېتىش-
كە باشلىدى. غەلەمەتشاھنىڭ چىرايى
ئۈجمە قوۋزىقىنىڭ بوتىقىسىدا ياسال-
غان، پاتلانمىغان خوتەن قەغىزىدەك
سارغايدى. كەچ كىردى، تورلار يەنە
قۇپقۇرۇق پېتىچە سۇدىن چىقتى. قار-
ماقلارمۇ يەمچۈكلىرىنى سۆرىشىپ سال-
پايغان ھالدا يىغىۋېلىندى. بىر تالمۇ
بېلىق تۇتۇلمىدى.

— نېمە گەپ بۇ؟ - ئەجەبلىنىپ سو-
رىدى سۇلتان غازى ھاكىم قوشۇمىسىنى
تۈرگەن ھالدا، - نېمىشقا بىر تالمۇ بې-
لىق تۇتالمايمىز؟ شۇنداق يوغان كۆل-
دىن نېمىشقا بىرمۇ بېلىق چىقمايدۇ؟
قانداق بولغىنى بۇ؟

— بېلىق دېگەن ھېلىگەر نەرسە بول-
سا كېرەك، - غەلەمەتشاھ سەل دۇدۇقلاپ
جاۋاب بەردى، - بۈگۈنۋاراڭ - چۇرۇڭنىڭ
كۆپلۈكىدىن كۆلنىڭ تېگىگە شۇڭغۇۋال-
دىمىكىن؟

— بېلىقلار بەك چوڭ بولۇپ كەتسى-
مۇ تورغا ئىلىنمايدۇ، - دېدى مالىيە ئى-
دارىسىنىڭ باشلىقى بۇرنىنى تارتىپ
تۇرۇپ.

— شۇنداقتىمۇ شۇنچە كىشىلەر سە-
پەرۋەر قىلىنغان دولقۇندا بېلىقنىڭ
سايىسىنىمۇ كۆرەلمىسەك غەلىتە ئىشقۇ
بۇ. بىزنىڭ سالغان بېلىقچانلىرىمىز
نەگە كېتىدۇ؟ شۇنچە بېلىقچانلار ئىچى-
دىن قارماقتىكى ئەڭ ئېسىل يەمچۈكنى
چىشلەيدىغان بىرەرسى چىقماسمۇ؟

سۇلتان غازى ھاكىم سۆزلەۋېتىپ «قې-
نى، بىر نېمە دېمەمسىلە ؟» دېگەندەك
غەلەمەتشاھقا قاراپ قويدى. غەلەمەت-

شاھىنىڭچىشلىرى كىرىشىپ، ھېچ نەرسە
دېيەلمىدى.
كەچ كىردى. جالالبايىنىڭ كۆلىگە
زور ئۈممىدلەرنى باغلاپ، بېلىقلارنىڭ
تەمىنى تېتىپ، سۈپىتىگە باھا بېرىشكە
چىققانلار ناھايىتىمۇ قىيىندا تۈپرۈكى-
نى يۇتۇشقا مەجبۇر بولدى. ناھىيە رەھ-
بەرلىرى لاسىدە بوشىشىپ كەتتى. ئو-
چاقلارنىڭ ئوتى ئۆچۈپ قايناپ تۇرغان
مايلارمۇ سوۋۇدى، تەلەيلىك بېلىقلار
تەلەيسىز مەستانىلارنى مات قىلىپ بى-
رەرسىمۇ تورغا چۈشمىدى. سۇلتان غا-
زى ھاكىم رەنجىپ ماشىنىسىغا چىقتى-دە،
ئىشىكىنى گۈپپىدە ئەتتى. ئەتىدىن بې-
رى سۆگەت چىۋىقىنى چىشلەپ ئۈزۈپ
بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىغان ۋاڭ شۇجى
بېشىنى چايقىغىنىچە ماشىنىسى تەرەپ-
كە ماڭدى. قۇرۇق چېلەك، قۇرۇق تا-
غارلار قۇرۇق پېتىچە قالدى. ماشىنىلار
قويۇق چاڭ كۆتۈرۈپ كەلگەن يولى بى-
لەن ئارقىغا يېنىشتى.
غەلەمەتشاھ ھوشىدىن كېتەي - كې-
تەيلا دەپ قالغانىدى. ئۇ جالالبايىنىڭ
كۆلىنىڭ، كۆلدىكى بەگباش بېلىقلارنىڭ
رەھبەرلەرنى ئۈممىد قويۇشىنى، ئۆزىنى
بولسا يەرگە قاراتقىنىنى پەقەتلا ئويلى-
مىغانىدى. كىشىلەر ئالدىدا، سۇلتان غا-
زى ھاكىم ئالدىدا يەرگە قاراپ قېلىشى-
نى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدى. ئۇ
كېتىپ بارغان ماشىنىلارنىڭ كەينىدىن
ئەگىشىپ بوخسۇپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈۋات-
قان توپا - چاڭلارغا ھاڭۋاققىنىچە بىر
پەس قاراپ تۇردى- دە، ئۆزىنىڭ كاچى-
تىغا شاڭ - شۇڭ قىلىپ ئىككىنى سېلى-
ۋەتتى.
بېلىق تۇتۇش دولقۇنى ئەتىسىمۇ يۇ-
قىرى باسقۇچقا چىقتى. نەچچە مىليون
مەبلەغ سېلىنغان كۆلدىن بىرمۇ بېلىق-

نىڭ تۇتۇلمىغىنى پۈتۈن ناھىيىنى تىتى-
رىتىۋەتكەنىدى. كېچىچە يېيىپ قويغان
تورلار ئەتىگەن يىغىۋېلىندى. بىر نەچ-
چە تال ئەخلەت-چاۋارلارسۇزۇلۇپ چىق-
تى. ئەجەبا، شۇنچە بېلىقچىلارنى يەر
يۇتقانمىدىكىنە؟ سۇ يۈزىدە بىر - بى-
رىنى قوغلىشىپ ئويناپ يۈرگەن بۇ كاسا-
پەتلەرنى بىرى «سۇف» دەپلا كۆزدىن
غايىب قىلىۋەتكەنمىدۇ؟ كۆلگە نېمە
بولغاندۇ؟ بېلىقلار نەگە كەتكەندۇ؟ بۇ-
لارنىڭ ھېچقايسىسىغا غەلەمەتشاھ بىر
نەرسە دېيەلمىدى.
بىر كۈنلۈك ئۇرۇنۇش بىكارغا كەت-
تى. ماشىنىلار يەنىلا قۇپ-قۇرۇق قاي-
تىشتى. رەھبەرلەرنىڭ كۆلدىكى بېلىق-
لاردىن ئۈممىدى ئۈزۈلگەنىدى. بۇ ھال
جالالبايىنىڭ كۆلىنى نۇقتا قىلىپ تۇت-
قان سۇلتان غازى ھاكىمغا بەكمۇ ئە-
لەم قىلغانىدى. ناھىيىنىڭ بېلىقچىلىقى-
نى ئاساس قىلىپ بېيىش ئۇلۇغۋار پى-
لانى شۇنىڭ بىلەن سۇغا چىلىشارمۇ؟
دېگەننى ئويلاپ ھاكىمنىڭ دېمى ئىچى-
گە چۈشۈپ كەتتى. ئەينى چاغدا «بې-
لىقچىلىق كەسپى ناھىيىمىزنىڭ شەرت -
شارائىتىغا ماس كېلەمدۇ. چارۋىچى-
لىق بىلەن يېزا ئىگىلىكىگە سېلىنىدى-
غان سېلىنمىنى كۆپەيتىشكە مەبلەغ ئاج-
راتساق، دەپ چىڭ تۇرغانلارنىڭ چېچى-
كى چاي بولىدىغان بولدى - دە» دېگەن-
نى ئويلاپ نېمىگىدۇر پۇشايمان قىلدى،
لېكىن ۋاقىت كەتكەنىدى.
غەلەمەتشاھ تىت - تىتىلىق ئىچىدە
تور يېيىۋاتقانلارغا ئۈممىد بىلەن قارى-
دى. كاشكى، بېلىقلاردىن بىرەرسى تۇ-
تۇلسا ئىدى. ئۇ ھەر نېمىلەرنى قىلىپ
بولسىمۇ باشقا بېلىقلارنىڭ دېرىكىنى
قىلىپ ئۇنى ئىقرار قىلغۇزغان، غەلە-

مەتشاھ تۇتۇلغان بېلىقنى كۆزىگە سۇر-
تۈپ تۇرۇپ «مانا بېلىق، بېلىق دېگەن
مۇشۇ بولىدۇ» دەپ بېشىدىن ئېگىز كۆ-
تۈرۈپ ۋارقىرىغان بولاتتى. ئەپسۇس، بۇ
تاۋۇنازۇك ساھىبجامال نەگىدۇر غا-
يىب بولغانىدى. شۇنچە تەشنا بولغان
كىشىلەرگە ئۆزىنى كۆرسىتەلمەيمۇ دې-
مەيتتى.

ئۈچىنچى كۈنى ناھىيىلىك ھۆكۈمەت
مەجلىسخانىسىدا بېلىق تۇتۇشقا قو-
ماندانلىق قىلىش شتابىنىڭ جىددىي
يىغىنى ئېچىلدى. ئۈيقۇسىزلىقتىن قا-
پاقلىرى ئىششىپ،خاپا چىراي ئولتۇر-
غان سۇلتان غازىنىڭ تەكلىپى بىلەن
بۇ يىغىن چاقىرىلغانىدى.

— ھەممىمىزگە مەلۇم، - دېدى ھا-
كىم ھارغىن كەيپىياتتا ، -
بىز ئىككى يىل ئىلگىرى جالالبايىنىڭ
كۆلىگە نۇرغۇن مەبلەغ سېلىپ، بېلىق
بېقىش كەسپىنى يولغا قويغانىدۇق.
ئەمدى نېمە بولدى، بۇنىسى بىزگە قا-
راڭغۇ. ئىككى كۈنلۈك بېلىق تۇتۇشقا
ئۇرۇنۇشىمىز بىكارغا كەتتى. بىز بىر
تالمۇ بېلىق تۇتالمىدۇق، بۇنىڭدىكى
سەۋەب نېمىدە؟ يولداشلار بىر نەرسە
دەپ باقسا،- ئارىنى بىر پەس سۈكۈت
قاپلىدى.

— ھازىر، - دەپ سۆز باشلىدى سۇ-
ئىنىپېكتور ئىدارىسىنىڭ بېشقەدەم باش-
لىقى خىر - خىر قىلىپ ھىجايغىنىچە،-
دەل بېلىقلارنىڭ كۆيلەيدىغان ۋاقتى،
كاساپەت جۈپتى بىلەن پىنھان يەرئىز-
دەپ كۆلنىڭ تېگىگە چۆكۈۋالدىمىكىن،
قارىغاندا بېلىق دېگەنمۇ ھايالىق بىر
نەرسە بولسا كېرەك، دالدىدىراق بىر
ئىش قىلاي ذەپ...

مەجلىسخانىدىن پاراققىدە كۈلكە ئا-
ۋازى كۆتۈرۈلدى.

— بۇ دېگەن چاقچاق قىلىدىغان چاغ
ئەمەس، - دەپ تېرىكتى سۇلتان غازى
ھاكىم خاپا بولۇپ.

— قاچۇجاڭ چاقچاق قىلمىدى، - سۇ
مەھسۇلاتلىرى شىركىتىنىڭ دىرېكتورى
ئۇنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلىدى،- مەن ئو-
قۇغان بىر ماتېرىيالدا بېلىقلارنىڭ يا-
شاش ئۇسۇلى تەتقىق قىلىنغان. بې-
لىقلارنىڭ كۆيلەش مەزگىلى يېتىپ كەل-
گەندە، چىشى بېلىقلار سۇنىڭ ئېقىشى
ئاستا، دالدىراق يەرلەرگە تۇخۇم سا-
لىدۇ، تۇخۇم سېلىۋاتقاندا ئەركىكى
ئۇنىڭغا ھەمراھ بولىدۇ. مېنىڭچە كۆل-
نىڭ سۈيىنى تارتىپ چىقىرىۋەتسەك،
بېلىقلارنى تۇخۇمى بىلەن قوشۇپ تۇ-
تۇشىمىزدا گەپ يوق.

— قىزىق گەپ بولدى - دە، بۇ، جا-
لالبايىنىڭ كۆلى دېگەن نەچچە ئون كى-
شى بىر بولسا قۇرۇتىۋەتكىلى بولىدى-
غان ئەترەتنىڭ مال سۇغىرىدىغان كۆل-
چىكى ئەمەس، نەچچە مىڭ كۋادرات مې-
تىردىن ئاشىدىغان كۆلنىڭ سۈيىنى قان-
داق تارتىپ چىقارغىلى بولىدۇ؟

— ئەمىسە بېلىقلارنى تۇتمايدىكەن-
مىز - دە، - سۇلتان غازى ھاكىم تەنە
ئارىلاش ھىجايدى، - ئۇلارنىڭ ئىشىنى
تۈگىتىپ سۇ يۈزىگە چىقىشىنى كۈتۈپ
تۇرىدىغان گەپمۇ - ئۆزى؟ ياق، بۇنىڭ-
غا ناھىيىمىزنىڭ شەرت-شارائىتى يار
بەرمەيدۇ. نامراتلار ئاشۇ كۆلدىكى بې-
لىقلارغا، قىسقىسى بىزگە كۆز تىكمەك-
تە. ئەمدى كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ.
بىزدە ماشىنا - ئۈسكۈنە دېگەن تولاگەپ.
ئەمگەك كۈچىمۇ يېتىپ ئاشىدۇ. مېنىڭ-
چە كۆلنىڭ كىرىش ئېغىزىنى
ئېتىۋېتىپ سۇ چىقىرىشنى تېزلەتسەك،
بارلىق ئەمگەك كۈچىنى ئىشقا سېلىپ

چېلەك- چۆگۈنلەر بىلەن سۇ چىقىرىشنى چىڭ تۇتساق، قېنى، بېلىق دېگەن بۇ ساھىبجامال يالىڭاچلىنىپ ئالدىمىزغا كەلمەي قالامدۇ؟

— دانا گەپ، شۇنداق قىلماي بولمايدۇ زادى.

— لېكىن، شۇنچە چوڭ كۆلنىڭ سۈيىنى قانداق يىغىشتۇرۇپ بولغىلى بولىدۇ؟

— بوستانكۆلنىڭ غەرب تەرىپىدىكى تەكلىماكان چۆلى سۇغا تەشنا، — ھاكىم كەسكىن بۇيرۇق قىلدى، — بىز سۇنى شۇ تەرەپكە ئېقىتىۋەتسەك بولىدۇ. باشقا پىكىر بارمۇ؟

— ...

— ئەمىسە شۇنداق بېكىتتۇق. بوستانكۆل كەنتى ئەمگەك كۈچىگە مەسئۇل. جاللايىنىڭ كۆلىنى بىر قۇرۇقداپ بېلىق دېگەن بۇ كاساپەتنى تۇتماي قويمايمىز، ئەتىدىن باشلاپ ئىش باشلانسۇن!

زالدىن گۈلدۈراس ئالقىش سادالىرى كۆتۈرۈلدى.

— سۇ چىقىرىشقا بارغان دېھقانلارغا ئىددىيىۋى تەربىيىنى راسا بېرىپ، — دەپ قوشۇمچە قىلدى ۋاڭشۇجى، — بىرەر-يېرىم تال بېلىقنىڭ قاقتى - سوقتى بولۇپ كېتىشىگە يول قويماسلىق كېرەك. ئۇ دېگەن خەلقنىڭ مۈلكى!

يىغىن تۈگىدى. ھەر قايسى تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى زالدىن چىقىشقا باشلىدى. دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەن غەلەمەتشاھ ئىشىكتىن چىقىۋېتىپ ئالدىدا كېتىۋاتقان ئىككى كىشىنىڭ پاراڭىنى ئاڭلاپ قالدى.

— كۆلنى قۇرۇتۇپ بېلىق تۇتىدىغان بۇنداق ئىشنى مەن ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغانىكەنمەن.

— كۆرىدىغىنىڭىز تېخى ئالدىڭىزدا بۇرادەر، قانداقتۇر بېلىق ئۈچۈن كۆلنى قۇرۇقداپ قويغان بىلەن، بىكارغا ئاققان ھەر بىر تامچە سۇ ئۈچۈن غايەت زور بەدەللەرنى تۆلىمەي قالمايمىز. ئەتىياز كەلسۇنچۇ قېنى، بۇ كۆلدىن سۇ ئىچىدىغان ئۈچ يېزىدا قۇرغاقچىلىق ئاپىتى يۈز بېرىدۇ.

— ھازىرقى باشلىقلار كۆز ئالدىدىكىنىلا كۆرۈپ، ئۆزىنى كۆرسىتىشنىڭلا كويىدا قالدى. ئۇلارنىڭ بۇ ئۇرۇنۇشلىرىنىڭ خۇددى قۇدۇقتىكى ئاينىڭ شولىسىدەك نامرات خەلققە ھېچقانداق نەپ بەرمەيدىغانلىقىنى كېيىنچە ھەممە ئادەم تونۇپ يېتىدۇ. ھەي بىچارىلەر، خەلقنىڭ بېشىغا يەنە نېمە كۈنلەرنى سېلىشاركىن؟...

13

جاللايىنىڭ كۆلى ئادەم دېڭىزىغا ئايلانغانىدى. كىشىلەر ئارىسىدا ئۇ يەر - بۇ يەرگە سانجىپ قويۇلغان بايراقلار لەپىلدەيتتى. ۋاڭ - چۇڭلۇق سادالاردىن ھۈركىگەن قۇشقاچلار شاللىق ئۈستىدە ۋەھىمە بىلەن ئۇچۇشماقتا ئىدى. سۇ پومپىلىرى بەس - بەستە سۇ تارتماقتا، چىرايى قارىداپ، قوللىرى چاك - چاك يېرىلغان بوستانكۆل دېھقانلىرى ھەيرانلىقىنى يوشۇرالمىغان ھالدا چېلەكلەپ سۇ چىقارماقتا. بۇ ئىشتىن كۆلمۇ، ئادەممۇ، قۇشلارمۇ ۋەھىمىگە چۈشكەنىدى. كەنت - مەھەللە مەسئۇللىرى قولىنى كەينىگە تۇتۇپ يۈرۈپ ئۇلارغا نازارەتچىلىك قىلماقتا، كۆلنىڭ سۈيى بىر ئىلىك - بىر ئىلىكتىن پەسلىمەكتە ئىدى.

غەلەمەتشاھ مۈردىنىڭكىدەك تاتارغان چىرايىغا جىددىي تۈس بېرىپ، توغان ئۈستىدە چېپىپ يۈرەتتى. بېلىق

تۇتۇش باشلانغان ئاشۇ نەس باسقۇر
كۈندىن باشلاپ ئۇنىڭ خاتىرجەملىكى
بۇزۇلغانىدى. گېلىدىن تۈزۈكرەكمۇ بىر
نەرسە ئۆتمەيتتى. قارىداپ گەز باغلى-
غان لەۋلىرى قاغىنىڭ تۇمشۇقىدەك شور
ئۆرلەپ كەتكەنىدى.

ئادەملەرنىڭ بۇ زوراۋانلىقىدىن
ئەنسىزچىلىككە چۈشكەن بېلىقچى قۇشلار
ئاچچىق چىرقىرايتتى. كۆلدە قىيامەت قا-
يىم بولغاندەك، چېلەكلەرنىڭ تاراڭ-
تۇرۇڭلىرى، دۈڭگا تېللارنىڭ تاقىل-
داشلىرى، ئادەملەرنىڭ قىيا-چىيا-
لىرى بېلىقچى قۇشلارنى دەھشەتكە سال-
غانىدى. قۇشلار دەممۇ دەم ئازلاۋات-
قان كۆل سۈيىگە ئېچىنىش بىلەن قا-
راپ ئېگىز-پەس ئۇچۇشاتتى.

«بېلىقلارنى مۇشۇ كاساپەتلەر ئۇۋ-
لاپ بولۇشقانىمىدىكىن» شۇ خىيال بى-
لەن غەلەمەتشاھ بېلىقچى قۇشلارغا نەپ-
رەت بىلەن قارىدى. ئۇنىڭ ئىچى كۈي-
دىشىنى كۆرگەن ئايالىنىڭكىدەك ئاچ-
چىققا تولدى. ئۇ ئاچچىقىدا يەردىن بىر
تال خىش پارچىسى ئالدى-دە، قۇش-
لارغا ئاتتى.

— ھۇ تىزىكتاپلار، ئاناڭنى...

ئىشخانا تەرەپتىن بىر دىگەن ماشى-
نىنىڭ سىگنال ئاۋازى غەلەمەتشاھنىڭ
دىققىتىنى تارتتى، ئۇ كەينىگە بۇرۇل-
دى-دە، ھاكىمنىڭ پارقىراپ تۇرغان
ماشىنىسىنى كۆردى. ماشىنىنىڭ يېنىدا
تەنھەرىكەتشەپكىسى كىيىۋالغان سۇلتان
غازى ھاكىم قاراپ تۇراتتى. ھاكىمنى
كۆرۈپ غەلەمەتشاھ بەكمۇ ئوڭايسىز-
لاندى. ئۇ بېشىنى تۆۋەن سالغان ھالدا
ھاكىمنىڭ ئالدىغا باردى.

— نېمە قىلغىنىڭلا بۇ غەلەمەتشاھ؟-
دېدى ھاكىم ئاچچىق بىلەن، - سىلى-
دىن ناھايىتىمۇ زور ئۈمىدلەرنى كۈ-
تۈپ بۇ يەرگە مەسئۇل قىلغانىدىم. لې-
كىن ئىشلار مېنىڭ كۈتكىنىمدەك بول-
ماي قالدى ئاداش، بېلىقلارنى نەگە
ئاپاردىڭلار؟ قايسى بازاردا تۆكمە قىل-
دىڭلار؟ ئىسىت، ئىسىت، كۆلنى نۇقتا
قىلىپ تۇتماسام بوپتىكەن. مېنىڭ يۈ-
زۈمنىمۇ پوق قىلدىڭلا مانا.

غەلەمەتشاھ تىترەپ كەتتى، نېمەگەپ
ئۆزى بۇ؟ بېلىقلارنى نەگە ساتتىڭلار
دەۋاتقىنىنى، مەن بۇ كۆلدىكى بېلىق-
لاردىن بىر تال تۇتۇپ يەپ باققان يې-
رىم بارمۇ؟ ھەي...

— كالاچىنىڭ تۆشۈكىدەك قاراپ تۇر-
سىلىغۇ، - ھاكىم ئۇنىڭ سۈكۈت ئىچى-
دە قېتىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ جىگەر-
دەك قىزىرىپ قارىدىغىنىچە سۆزىنى دا-
ۋاملاشتۇردى، - كۆلگە قانچىلىك مەب-
لەغ سالغىنىمىزنى بىلەمسىلەر؟ ناھى-
يىمىزنىڭ ھەممە ئۈمىدى مۇشۇ كۆلدە
ئىدى. بۇ ئۈمىد سىلىنىڭ قولۇڭلىدا
كۆپۈككە ئايلانسا ئىچىڭلار سىيرىلمامدۇ؟
ناھىيىمىزدىكى ئاتمىشمىڭ نامراتقا
قانداق جاۋاب قايتۇرىسىلە؟

غەلەمەتشاھنىڭ كۆز ئالدى قاراڭ-
غۇلاشتى. ھەددىدىن زىيادە ۋەزنى بار
بۇ سۆزلەر ئۇنىڭ بېشىغا چاقماق بو-
لۇپ چۈشتى. ئۇنىڭ مېڭىسى چاراسلاپ
كەتتى، غەلەمەتشاھ بېشىنى ئىككى
قوللاپ تۇتقىنىچە يەرگە موكلا چۈشتى.
ھاكىم يەنە بىرمۇنچە قاتتىق-قۇرۇق
گەپلەرنى قىلغاندىن كېيىن ماشىنىسى-
غا ئولتۇرۇپ كېتىپ قالدى.

غەلەمەتشاھ شۇ ئولتۇرغانچە ئورنى-
دىن تۇرمىدى. چۈشتە تاماقمۇ بار-
مىدى. ھەممە ئۆز ئىشلىرى بىلەن ئال-

ددراش ئىدى. غەلەمەتشاھىنىڭ ھالىغا
يەتكۈدەك، ئۇنىڭ بېشىنى سىلىغۇدەك
ۋاقتىمۇ يوق ئىدى. كەچكە يېقىن ئۇ
ئورنىدىن چاچراپ تۇردى - دە، ئېڭى-
كىگە چاس - چۇس قىلىپ ئىككى تەس-
تەك سېلىۋەتكەندىن كېيىن تۇغانىنى
بويلاپ يۈگۈرۈشكە باشلىدى. ئۇ كۆرۈش-
كە، تۇتۇپ بېقىشقا شۇ قەدەر تەشنا
بولغان بېلىق تېخىچە ئۆزىنى كۆرسەت-
مىگەنىدى.

ۋەزىپە ئېغىر بولغاچقا جالالبايىنىڭ
كۆلىدە كېچىسىمۇ ئىش توختىمىدى. چې-
لەكلەرنىڭ بىر - بىرىگە ئۇرۇلۇشى-
دىن چىققان تاراڭ - تۇرۇڭ ئاۋازلار ۋە
كىملەرنىڭدۇر ۋارقىراپ بىر - بىرىنى
تىللىغان ئاۋازلىرى كېچە قوينىدا يى-
راق - يىراقلارغا ئاڭلىناتتى. كىمدۇر
بىرى ناھايىتىمۇ مۇڭلۇق بىر ناخشىنى
باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن ۋارقىراش -
جارقىراشلارمۇ بىر ئاز بېسىقتى. ھەم-
مە ئاشۇ نامەلۇم ناخشىچىنىڭ يۈرەك-
نى ئەزگۈدەك كۈيىگە دىققىتىنى بەر-
گەندەك ئىدى. تاڭ ئاتتى. كېچىچە بې-
سىلمىغان شاۋقۇن - سۈرەنلەر بارغان-
چە ئەۋجىگە چىقتى. جالالبايىنىڭ كۆلى
يەنە جانلىنىپ كەتتى. ئىش تۈنۈگۈن-
كىگە ئوخشاشلا جىددىي رەۋىشتە داۋام
قىلماقتا ئىدى. غەلەمەتشاھتوغان ئۈستى-
دە كېتىۋېتىپ ئۇيقۇسىزلىقتىن گەمىدەك
ئولتۇرۇشقان كۆزلىرىنى ئالدى تەرەپ-
كە تىكتى، كىشىلەر بىر يەرگە توپلى-
شىۋېلىپ غەۋغا قىلىشماقتا ئىدى. ئا-
لامانىنىڭ ئۈستىدە «زەربىسىنىسا... زەر-
بىنىسا... زەربىنىسا...» دېگەن بىر سادا
ياڭرىماقتا ئىدى. ئۇلار نېمىگىدۇر مۇ-
لاھىزىلەرنى قىلىشاتتى، قوللىرىدىكى
چېلەكلەرنى تاشلاپ ئاشۇ توپنىڭ ئى-

چىدە تۇرغان بىر نەرسىگە قىزىقىپ بو-
يۇنداپ قارىشاتتى.

غەلەمەتشاھ ھەيران بولۇپ شۇ تە-
رەپكە يۈگۈردى. ئۇنىڭچە بولغاندا كۆل-
دىن چوقۇم بىرەر بېلىق چىققان بولۇ-
شى مۇمكىن ئىدى. ئۇ يېتىپ كېلىپ
توپلىشىۋالغانلارنى نېرى - بېرى ئىت-
تىرىپ توپنىڭ ئارىسىغا قىستاپ كىر-
دى. ئۇ يەردە بېلىككە يوغان ئىككى تاش-
نى تېڭىۋالغان بىر ئايالنىڭ جەسىتى
ياتقۇزۇپ قويۇلغانىدى. جەسەت سۇدا
خېلى ئۇزۇن تۇرغان بولسا كېرەك، چى-
رىپ كۆكىرىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭدىن
ئادەم چىدىغۇسىز سېسىق پۇراق تار-
قىلاتتى.

— بىچارە ئاخىرى ئارام تېپىپتۇ - دە.
— خوۋلۇقنى كۆرەلمىگەن ھاياتتىن
ئۆلگىنىمۇ ياخشى.

— جالالباي خېلىلا ئىنسابى بار، كى-
شى ھەققىدىن قورقىدىغان ئادەم ئىدى.
بىزلەر بىر ئۆرۈلۈپلا ئۇنىڭ يۈزىگە
قازان قارىسى سۈركىدۇق. ئۇ بەرگەن
ئاشنىڭ يۇندىسىنى بېشىغا تۆكتۇق.
بىچارە بىئەجەل كېتىپ قالدى. بىزجا-
لالبايغا ھەرگىزمۇ يۈز كىلەلمەيمىز.
— قارىغاندا جالالبايىنىڭ روھى بىز-
نى ئۇرۇپتۇ. شۇڭا بېلىق غايىپ بول-
غان گەپ.

بىر نەچچە مويسىپىت كىشى بىر
يەرگە يىغىلىۋېلىپ ئۆز ئارا مۇلاھىزە
قىلىشىۋاتاتتى. غەلەمەتشاھ ئۇلارغا
مۇنداقلا قاراۋەتكەندىن كېيىن يەنە
ھېلىقى جەسەتكە قارىدى. كۈپتەك ئىش-
شىپ كەتكەن جەسەت ئۇنىڭغا پارتلى-
ماي قالغان بومبىدەك كۆرۈندى. ئۇ
ئاستا - ئاستا جەسەتكە يېقىنلاشتى.

دەل شۇ چاغدا غەلەمەتشاھنىڭ كۆزىگە
غايەت زور بىر پارچە ئوت كۆرۈندى.
ئارقىدىنلا ھەممە نەرسە — توپلىشىپ

تۇرغان ئادەممۇ، لايلىرى پېتىقشىپ تۇرغان كۆل سۈيىمۇ، تومپىيىپ تۇرغان جەسەتمۇ قىپقىزىل كۆرۈندى. گۈم قىلغان ئاۋاز بىلەن ئاشۇ بومبا پارتىلىغاندەك بىر خىل سېزىم ئىچىدە تۇرغان غەلەمەتشاھ بېشىغا جەسەتنىڭ قولى كېلىپ تەگكەندەك ھېس قىلدى - دە، ئۆزىچە قاقاقلاپ كۈلۈشكە باشلىدى.

— بېلىق، بېلىق، سېسىق بېلىق، ئاناڭنى...

غەلەمەتشاھ ھەم كۈلگەچ ھەم بېلىق دەپ ۋارقىرىغاچ توغاننى بويلاپ يۈگرەشكە باشلىدى. ئۇنىڭ غاراڭ - غۇرۇڭ ئاۋازى كۆكتە ئېچىنىشلىق چىرقىراپ يۈرگەن بىچارە بېلىقچى قۇشلارنىڭ ئاۋازى بىلەن قوشۇلۇپ كەتتى.

14

غەلەمەتشاھ ساراڭ بولۇپ قالدى. ئۇ تىتما-تىتما يىرتىلغان كىيىم-كېچەكلىرى بىلەن توغاننى بويلاپ تىنىماي يۈگۈرەيتتى، بىر چاغلاردا ئۇنى قۇتۇردىتىپ ئارام بەرمىگەن، كىشىلەر ئالدىداشەرمىساز قىلىپ تاشلىغان ھەممە ئەزالىرى يىرتىق ئىشتان- كۇسارلاردىن «مانا مەن» دەپ چىقىپ تۇراتتى. ئۇ ھېچ نەرسىگە پەرۋا قىلماستىن: «بېلىق، بېلىق، سېسىق بېلىق، ئاناڭنى...» دەپ ۋارقىرايتتى. دۆكىمۇ - دۆك، چوڭقۇرمۇ-چوڭقۇر يۈگرەيتتى. بەزىدە چىپ-چىپىدە توختاپ، سۈيى قالغان جالالبايىنىڭ كۆلىگە ئېچىنىش بىلەن قارايتتى. بەزىدە ئۇزۇقلۇق قالمىغاچقا بۇ يەرنى تاشلاپ قاياققىدۇر غايىب بولغان بېلىقچى قۇشلارنى ئىزدىگەندەك، چۆلسىرەپ تۇرغان كۆل ئاسمىنىغا قاراپ قاقاقلاپ كۈلەتتى. سوغۇق دەممۇ دەم بېسىپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇ بۇنىڭغا پەرۋا قىلماستىن كۆل بويىدا يۈگرەپ يۈرەتتى.

يەنىلا سۇلتان غازى ھاكىم ئۇنى تاش-لىنىۋېتىمىدى. تەشكىل غەلەمەتشاھقا كۆڭۈل بۆلۈپ ئۇنى نېرۋا كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسىغا ئاپىرىپ قويدى.

ھەش - پەش دېگۈچە قىش كەلدى. بۇ يىلقى قىشنىڭ مۇدھىش سوغۇقى ھەر قانداق بىر يىلنىڭكىدىن قاتتىق بولدى. كوچىلاردا توڭلاپ ئۆلگەن ئىتلارنىڭ، توڭ تېزەكتەك قېتىپ كەتكەن قوي - قوزىلارنىڭ ئۆلۈكى تاشلىنىپ ياتاتتى. بوستانكۆل ئاشۇ سوغۇق ئىچىدە توڭلاپ ئۆلەي دەپ قالغان مۈشۈكتەك تۈگۈلۈپلا قالغانىدى.

ئەتىياز كەلدى. سۈيى ئېرىق بويىلىرىدا ئاندا - ساندا قومۇش - قىياقلارنىڭ بىخچىلىرى كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

ئەنە شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بوستانكۆل مەھەللە كومىتېت ئىشخانىسى ئالدىغا ئورنىتىلغان رادىئو كانىيىدىن ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ جىددىي ئۇقتۇرۇشى ئاڭلىتىلىشقا باشلىدى.

— جىددىي ئۇقتۇرۇش، ھەر قايسى يېزا - بازارلىق پارتكوم خەلق ھۆكۈمەتلىرىگە. ئەتىياز پەسلى يېتىپ كېلىش بىلەن ناھىيىمىز پەۋقۇلاددە قۇرغاقچىلىق ئاپىتىگە دۇچ كەلمەكتە. شۇڭا ناھىيىلىك پارتكوم، خەلق ھۆكۈمىتى ئەتە قۇرغاقچىلىققا قارشى تۇرۇپ ئاپەتنى ئازايتىش يىغىنى ئاچماقچى...

جىددىي ئۇقتۇرۇش ئۈچ قېتىم ئاڭلىتىلغاندىن كېيىن، رادىئو كانىيىدىن «شادىيانە» دېگەن مۇزىكا ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ئەمما تەبىئەت تېخىچە خامۇش ھالەتتە بولۇپ، دەھشەتلىك سوغۇقتىكى مۇدھىش ئۈيقۇدىن تېخىچە ئويغىنالمىغاندەك ئىدى.

1996 - يىل ئۆكتەبىر، خوتەن

ئۇرايىم گىجىك

(ھېكايە)

ئۇرايىم گىجىگىنىڭ ئىشلىرى تولىمۇ قىزىقارلىق ئىدى. شۇڭا داشىمانلىقلار ئۇنىڭ كۈلكىلىك، يۇمۇرلۇق ھېكايىلىرىنى كوچا-رەستىلەردە، توي - تۆكۈن پەتلەردە، بولۇپمۇ سۇ قۇرۇلۇش ئەمەگەكلىرىدە تولا ئېيتىپ يۈرگەچكە، بۇ قىزىق ئىشلار ھازىرقى ۋاقىتتا كونا ئىشلار، يەنى قىزىقى قالمىغان تېتىقسىز گەپلەرگە ئايلىنىپ قالدى. بۇنىڭدىن رەنجىگىلى بولاتتىمۇ؟ قىزىق ئىشلارنى گىجىك قىلغان بىلەن ئۇنىڭ ئىشلىرى توغرىسىدىكى قىزىق سۆزلىرىنى داشىمانلىقلار قاملاشتۇرۇپ قانات- قۇيرۇق چىقىرىپ ئەتراپتىكىلەرگە تارقىتىدۇ. قايسى بىرى گىجىگىنىڭ يېڭىدا قىلغان قىزىق ئىشلىرىنى كۆرۈپ قالسا گويا ئالتۇن تېپىۋالغاندەك خۇشال بولۇپ، دەرھال بۇ ئىشنى كۆرمىگەنلەرگە ئېيتىدۇ. شۇڭا بۇ يەردە گىجىگىنىڭ بۇنىڭدىن بەش يىل ئىلگىرىكى ئۇستۇن مەھەللىلىك تۇل ئايال زىۋىدىخانغا

«كۆيۈپ قالدىم» دەپ، ئۇنىڭ ئىش-كۈشلىرىنى قىلىپ يۈرگەندە قىلغان بىر قاتار قىزدىق ئىشلىرىنى تىلغا ئالمىساقمۇ، ئۇنىڭ زۇۋىدىخانىنىڭ ئىككى چارەك بۇغدىيىنى تارتىپ بېرىش ئۈچۈن غازلىقتىكى تۈگمەنگە كېلىپ كاھالە بېشىدا سۆگەتنىڭ يىلتىزىغا پۇتلىشىپ بۇغدايىنى نوغا قويۇپ بەرگەنلىكىنى، كېيىنكى يىلى زۇۋىدىخانىنىڭ ئاق مۈشۈكىنى قارا رەڭدە بوياپ بوز مۈشۈك بىلەن تالاشتۇرغانلىقىنى ھەممە كىشىلەر بىلىدۇ. ئۆتكەن يىلقى ئىشچۇ تېخى. ئۇ چاغدا گىجىك بىر قول ھارۋىسىنى ئىتتىرىپ مەھەللىگە كىرىپ كەلگەندە كىشىلەر بەكمۇ ھەيران قېلىشقانىدى. ئۇلار بىر-بىرلەپ كېلىشىپ، ھارۋىدىكى نەرسىلەرگە ئەجەبلىنىپ قاراشتى. ھارۋىدا باشقا نەرسە ئەمەس، دەل مۇشۇ مەھەللىدىكىلەرنىڭ كەكە-پىچاق، كەتمەن-ئوتىغۇچ قاتارلىق پارچە-كەستە نەرسىلىرى ئىدى. بۇ نەرسىلەرنىڭ يىتكىنىگە ئون نەچچە كۈن بولۇپ قالغانىدى. بەزىلىرى ئالدىنقى كۈنىلا يوقالغانىدى. كىشىلەر گاڭگىرىشىپ تۇرۇشقاندا گىجىك:

— ئاڭلاپ تۇرۇڭلار، ئەسلىدە بۇ نەرسىلەرنى سىلەرگە تارقىتىپ بەرمەي بازارغا ئاپىرىپ گۆش-گىردىگە تېگىشىپ يەۋەتسەممۇ بولۇۋېرەتتى. ئەمما-زە، كۆڭلۈم قويمىدى. بۇ نەرسىلەرنىڭ كۆپ قىسمىنى مەن يول بويىدىن، ئېتىز ئورەكلەردىن تېپىۋالغان. بۇلارنى ئەركە-نايناق باللىرىڭلار ئويناپ ئېلىپ چىقىپ كېيىن ئېلىپ كېتىشنى ئۇنۇتقان گەپ. يەنە بەزىلىرىنى بۇندىن كېيىن ھويلىدا قويمىسۇن دەپ ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن مەن ئېلىپ كەت-

كەن. ئېسىڭلاردا باردۇ، ھوشۇركام بىلەن ھاشىم تازنىڭ ماجىراسى بىر دانە كەكىدىن كېلىپ چىققانىدى. گىجىكنىڭ ئەتراپىغا توپلانغانلار «دۇرۇس» دېيىشكىنىچە باشلىرىنى لىڭشىتىپ ئۇنىڭدىن رازى بولۇشۇپ كېتىشكەنىدى. «ھالۋىنى كۆپ يېسە زاڭ تېتىمىدۇ» دېگەندەك ھازىرقى كۈنلەردە گىجىكنىڭ قىزدىق ئىشلىرى باشقىلارغا قىزدىق تۇيۇلمايدىغان بولدى. بۇ دېگەنلىك «گىجىك» دېگەن ئىسىم ئىستېمالدىن قالدى دېگەنلىك ئەمەس. چەت ئەللىكلەر «جۇڭگو» دېگەن ئىسىمنى ئاڭلىسا كۆز ئالدىغا دەرھال جۇڭگولۇقنىڭ ئىپتىخارى بولغان سەددىچىن سېپىلى كەلگەندەك بۇ يۇرتتىكى كىشىلەرمۇ «گىجىك» دېگەن ئىسىمنى ئاڭلىغان ھامان ئۇنىڭ ماكانى داشمانكەنتىنى ۋە ئۇنىڭ ئالا بويىنىقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشىدۇ.

داشمانكەنتى بۇ يۇرتنىڭ غەربىي چېتىدىكى قۇم بارخانلىرى ئارىسىغا جايلاشقان بىر پارچە بوستانلىق بولۇپ، بۇ يەردىكى دېھقانلار قەدىمدىن بۇيان يەر تېرىپ، كالا-قوي بېقىپ، توخۇ-كەپتەر كۆندۈرۈپ تىرىكچىلىك قىلىپ كەلگەن بولسىمۇ بۇ خىلۋەت ماكاننىڭ قىزىقچىسى بولۇپ قالغان گىجىك ئۆزىنىڭ جاھىللىقى بىلەن چارۋا ئورنىغا ئىت، تىرىكچىلىك ئورنىغا ئوقەتچىلىكنى ئالماشتۇرغىلى ئون نەچچە يىل بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ قىزدىق ئىشلىرى ئەنە شۇ يىللار ئىچىدە يۈز بەرگەنىدى.

گىجىك — قىرىق بەش ياشلاردىن ھالقىغان ئېگىز بويلۇق، يۈزى بىلەي تېشىدەك سوزۇنچاق، كۆزى سېغىز لايغا چۈشۈپ كەتكەن جىگدىنى ئەسلىتىدىغان قارامتۇل كىشى ئىدى. گەرچە ئۇنىڭ ئىسمى ئې-

راھىم (كىشىلەر جانلىق تىلدا ئۇرايىم دېيىشىدۇ) لەقىمى قوتاز بولسىمۇ داشمانلىقلار ئۇنىڭ جاھىل، تېرىككەكرەك مىجەزىنى نەزەرگە ئالدىمۇ ئەيتاۋۇر لەقىمىنى «گىجىك» گە ئۆزگەرتىپ قويۇشتى. بارا - بارا «ئۇرايىم» مۇ چۈشۈپ قېلىپ «گىجىك» ئۇنىڭ ئىسمى بولۇپ قالدى. ئۇ داشمان كەنتىدىكى ئۈچ ئېغىزلىق ئاتا مىراس ئۆيىگە ئىككى ھەپتىدە بىر قېتىم كېلىپ، ئىككى-ئۈچ كۈن تۇرۇپ يەنە نەلەرگىدۇر كېتىپ قالاتتى. ئۇ ھەر قېتىم ئالا بويناق ئىتىنىڭ باش بېغىنى بېلىدىكى رەڭگى ئۆچكەن پوتىسىغا باغلاپ مەھەللىگە كىرىپ كەلگەندە ئۇنىڭغا ھەممىدىن بەكرەك يېپىشىدىغان كىچىك بالىلار بىر-بىرىگە ئۇنىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىلىشىپ كەينىدىن ئەگىشەتتى.

— ھاي... ھاي...ھارامتاماقلار! كەينىمدىن سايەمدەك ئەگىشىپ يۈرۈشمەي ئۆيلىرىڭگە كېتىشسەڭ بولمامدۇ! ئاناڭ ئۇسسۇپ قويغان ئوماچ ئۇيۇپ قالغىلى نەۋاخ،- دەپ قوياتتى گىجىك مۇشۇنداق چاغلاردا بىر ئاز تېرىكىپ. بالىلار يەنىلا خىرامان ھالدا ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ ماڭاتتى.

— ئالا بويناق، ماۋۇ ھارامتاماقلار كەينىمدىن يەنە ئەگەشسە تېشىنى سۇغۇرىۋال!- دەيتتى گىجىك بۇرۇنقىغا ئوخشىمىغان ھالدا قوشۇمىلىرىنى تۈرۈپ. بالىلار ئۇنىڭ بۇ خىلدىكى ھەيۋىسىگە كۆنۈك بولغاچقا:

ئالا بويناق،
قوڭى شاتىراق.

دېيىشكىنىچە ئالا بويناققا چالما ئېتىشاتتى. مانا مۇشۇ چاغدىلا ئۇنىڭ گىجىڭلىقى قوزغىلىپ ئەرۋاھى ئۇچاتتى-دە، ئالا بويناقنى بالىلارغا كۈشكۈرتۈپ، ئۇلارنى قوشتىن بوشانغان كالىلاردەك تەرەپ - تەرەپكە قاچۇرۇۋەتكەندىن كېيىن ئۆز يولىغا راۋان بولاتتى. چوڭلار ۋە تەڭتۇشلىرى ئۇنى كۆرگەندە:

— گىجىك، ئوقەت قانداقراق؟- دەپ سورىشاتتى.

— قەدىر ئەھۋال، ئىشقىلىپ سەن مۇتەھەملەرگە يېلىنمايمەن،- دەيتتى گىجىك ھىجىيىپ. لېكىن مەھەللىدە بىرەرسى ئۇنىڭ سىرتتا قانداق ئوقەت قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى. گىجىكمۇ بۇ ھەقتە گەپ قىلمايتتى. شۇنداقتىمۇ داشمانلىقلار پات - پات گىجىكنىڭ ئۇنى - بۇنى تېپىۋېلىپ ئىگىسىگە تاپشۇرۇپ بېرىپ سۆيۈنچە ئالغانلىقىنى،لاتارىيەدىن ئامىتى كېلىپ ئۇنىڭغا ۋېلىسىپىت چىققانلىقىنى، ئىت تالاشتۇرۇش سورۇنىدا باشقىلار بىلەن سوقۇشۇپ زەخىملەنگەنلىكىنىمۇ ئاڭلىشاتتى. ئىشقىلىپ ئۇنىڭ ھەر بىر ئىشلىرى داشمانلىقلار ئۈچۈن تولىمۇ قىزىقارلىق بىلىنەتتى.

× ×

داشمان كەنتىنىڭ تومۇز كۈنلىرى تولىمۇ دىمىق ھەم جىمجىت بولىدۇ. كەنتنىڭ تۆت ئەتراپىدىكى قۇم بارخانلىرى قۇياشنىڭ كۈچلۈك تەپتىدە كۆيۈپ، بەئەينى گۈلخانغىلا ئوخشاپ پۈتۈن ھاياتلىقنى ھالسىزلاندۇرۇپ قويىدۇ. ئادەملەرنىڭلا ئەمەس، چارۋىلارنىڭ، ئائىلە قۇشلىرىنىڭ يېقىملىق ئاۋازلىرىمۇ جىمىپ قالىدۇ. يېشىللىقنىڭ بىردىنبىر شاھىتى بولۇپ كېلىۋاتقان جىگدىلەرنىڭ كۈمۈشرەڭ يوپۇرماقلىرىمۇ سولۇشۇپ كېتىدۇ. مۇن-

داق كۈنلەردە كوچا دوقمۇشلىرىدا، ئۆرۈك، ئۈجمە سايىلىرىدا ياماق ياماش، كەتمەن سېپى ياساش؛ پىچاق - كەكە چاقىلاش قاتارلىق پارچە - پۇرات ئىشلارنى قىلغاچ گۈڭ - مۇڭ پاراڭغا چۈشىدىغانلارمۇ بولمايدۇ. مەھەللىنى بېشىغا كىيىشىپ، يۈگۈرۈشۈپ ئوينايدىغان بالىلارمۇ يېپلى چىقىپ كەتكەن توپتەك بوشىشىپ، ئۆينىڭ بۇلۇڭلىرىدا ئۇيقۇغا كېتىشىدۇ. ئەمما بۇ كۈنلەردە گىجىك نەگىدۇر كېتىپ، مەھەللىدە كۆرۈنمەيدۇ.

لېكىن بۇ يىللىقى تومۇز كۈنلىرى بۇرۇنقىغا ئوخشىمىدى. كۈتۈلمىگەندە يېزىدا كەلكۈن ئاپىتى يۈز بېرىپ، بارلىق ئەرلەر مۇداپىئە توسمىسىدا ئىشلىگەچكە، مەھەللىدىكى ئېتىز - ئېرىق ئىشلىرىنى ئاياللار ۋە بالىلارنىڭ باش چۆكۈرۈپ ئىشلىشىگە توغرا كەلگەنىدى. داشمان كەنتىدە ئۆتكەن يىلدىكىگە ئوخشاشمايدىغان ھالدا ھاياتلىق سادالىرى ياڭرىغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە گىجىك مەھەللىگە پەيدا بولدى. ئۇنى بۇ قېتىم كۆرگەنلەر بۇرۇنقىدەك چاقچاق قىلىش ياكى ئاددىي ئەھۋال سوراپ قويۇش ئۇياقتا تۇرسۇن ياقىلىرىنى چىشلىشىپ، باشلىرىنى چايقاپ، ئۈن - تىنسىز تۇرۇشتى. بەزىلەر گىجىكنىڭ تۇرقىغا قاراپ «ساراڭ بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ...» دېيىشسە، يەنە بەزىلەر «نەدىكىنى، گىجىككە خۇدايىم ئوڭ كۆزىدە بېقىپتۇ. ئۇ ناھىيە بازىرىدىكى بىر قورۇلۇشتا ئىشلىگەن ئىكەن، ئاشۇ قورۇلۇشنىڭ ئورنىدىن ئۇنىڭغا مۇشتۇمدەك ئالتۇن ئۇچراپتۇ. بۇنىڭدىن كېيىن بايۋەچچىدەك كۈن ئۆتكۈزەرمىش» دېيىشەتتى. دېمىسىمۇ بۇ قېتىم گىجىك مەھەللىگە بۇرۇنقىدەك ناسىرەڭ دىگا

يەكتىكىنىڭ بىر پېشىنى پوتىسىغا قىستۇرۇپ، مويلىرى تۆكۈلۈپ كەتكەن تەلپىكىنى يانغا قىيسايتىپ كىيىپ، ئالا بويناققا ماڭدامدا بىر قېتىم پارچە - كەستىلەرنى تاشلاپ بېرىپ ئەمەس، بەلكى ساقال - بۇرۇتلىرى پاكىز ئېلىنىغان، ئۈستىگە خورما رەڭ سارجىدا شىم - كاستۇم، بېشىغا قايماق رەڭلىك شىلەپە، پۇتىغا خۇرۇم ئاياغ كىيىپ سالاپەت بىلەن كىرىپ كەلگەنىدى. ئالا بويناقمۇ باش بېغىدىن ئازاد ھالدا ئەركىلەپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرگەن كىشىلەر لەۋ يېرىپ بىر نەرسە دېيەلمىدى. كىچىك بالىلارمۇ بۇرۇنقىدەك ھايتاقلىق قىلالماي گاڭگىرىشىپ قالدى. ئۇلارنىڭ نەزىرىدە گىجىك ئەزەلدىنلا بۇرۇنقى سىياقتا بولۇشى كېرەك ئىدى.

ئارىدىن ئۈچ كۈن ئۆتۈپ مەھەللىدە «گىجىك ساۋۇت قارىنى زىۋىدىخاننىڭ ئۆيىگە ئەلچى قىلىپ كىرگۈزۈپتۇ، مۇبادا زىۋىدىخان قوشۇلسا پات ئارىدا ئۇنىڭ بىلەن توي قىلغۇدەك» دېگەن خەۋەر چاقماق تېزلىكىدە تارقىلىپ ھەممە كىشىنى ھەيران قالدۇردى. شۇنداقتىمۇ بۇ خەۋەر ياشلارنى جەلپ قىلغان بىلەن مەھەللىنىڭ مۆتىۋەرى ساۋۇت قارىنى جەلپ قىلالمىدى. ئۇ ئۆزىدىن سورىغۇچىلارغا ئالدىرىماي چۈشەندۈرۈپ:

— گىجىك زىۋىدىخان بىلەن بىر ئۆيدە بولۇپ قالسا نېمە بولاتتى. ئۇمۇ ئەرغۇ. سىلەر كىچىك، بىلمەيسىلەر. گىجىكمۇ ئۆز ۋاقتىدا تىرناقتا توختايدىغان قىران يىگىت ئىدى. كېيىنكى كۈنلەردە ئاتا - ئانىسىدىن ئايرىلىپ، جاپا - مۇشەققەت ئىچىدە جۈدەپ كەتتى.

ئىلگىرى بىز ئۇنى كەڭسا يلىق بىر
چوكان بىلەن تويلاپ قويغانىدۇق. ئۇ-
زاق ئۆتمەي چوكان گىجىگىدىن يۈز ئۆ-
رۈپ كېتىپ قالدى. كېيىن ئاڭلىسام گىجىك
ئۇنى بۇرۇنلا تالاق ئەتكەنىكەن. ئۇ
چاغلاردا بالىلار ئاتا-ئانىسىنى تاللاپ
ھا قارەتلەيدىغان، بىر تۇغقان قېرىندا-
شلار بىر-بىرىگە تىغ كۆتۈرۈپ ماجى-
را چىقىرىدىغان ئىشلار كۈندە يۈز بې-
رىپ تۇراتتى. ئاشۇ كۈنلەردە گىجىك
بېشىغا بالا تېپىۋالدى. كەنت مەسئۇل-
لىرى ئەت ئۆلتۈرىمىز دەپ مەھەللىدىكى
بارلىق ئىتلارنى يىغىپ ئېسىپ ئۆلتۈ-
رۈۋاتقاندا گىجىك بىر ئىتنى غەلەت
قىلىپ ئېلىپ كېتىپتۇ. ئۇ خوتۇنىغا
«ياخشىسى بۇ ئىتنى كەڭسايدىكى دا-
داڭلارنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويايلى»
دەپ يىلىنغانىكەن، ئايالى «ماقۇل»
دەپ قويۇپ كەنت مەسئۇللىرىغا ئەھ-
ۋالنى مەلۇم قىلىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن گى-
جىك ئۇلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىپ،
بىر يىلغا يېقىن مۈشەققەت تارتتى.
ئاخىر گىجىك «ماڭا خوتۇن ۋاپا قىل-
مايدىكەن» دەپ خوتۇنىنى تالاق ئېتىپ
مۈشۈنداق سالپا ئاياغ بولۇپ كېلىۋا-
تىدۇ، ئەمما-زە، ھازىر جاھان ياخشىلان-
دى. ئۇ زىۋىدىخان بىلەن توي قىلسا
بەختى كۈلىدۇ، - دېدى. «بۇ ئېشەككە
مەڭگۈ چىققاندەك بىر ئىش بولماسمۇ»
دېيىشەتتى بۇگۈن ئەتتىگەندىلا كېۋەز
ئوتاشقا چىقىپ ئېرىق بويىغا توپلى-
شىۋالغان چوكانلار، شۇ تاپتا ئۇلار ئال-
دىراش بولسىمۇ گىجىك ھەققىدە پا-
راڭلىشىشتىن ئۆزلىرىنى چەكلەپ قا-
لالمىدى. دائىم قىزىقچىلىق قىلىپ ھە-
مەيلەننى كۈلدۈرىدىغان سېرىق چىراي
چوكان بۈگۈنمۇ باشقىلارغا سۆز نۆۋىتى-

نى بەرگىلى ئۇنىمىدى:
— گىجىگنى بوش چاغلىماڭلار. كۆز-
گە ئىلىنمىغان چوماق قاڭشارنى يېرىپتۇ
دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ، زىۋىدىخان
ئۇنىڭغا تېگىپ ھەممىمىزدىن بەخت-
لىك بولۇپ كېتەمدۇ - تېخى كىم بىلى-
دۇ؟ - دېدى ئۇ يېنىدىكى ياغاق يۈز-
لۈك چوكاننىڭ ئۆرۈمە چاچلىرىنى ئوي-
ناپ تۇرۇپ.
— زىۋىدىخان قوشۇلمىغاندۇ؟ - سو-
رىدى پاكار بويلۇق چوكان قولىدىكى
چۆپنى تاغىرىغا سېلىپ تۇرۇپ.
— ئاڭلىسام زىۋىدىخان «گىجىك بۇ-
نىڭدىن كېيىن ئىت باقمىسا ھەم يەنە
ئوقەتچىلىك قىلماي دېھقانچىلىق قىل-
سا مەيلى توي قىلاي» دەپتۇ.
— ھەتتاڭەي، زىۋىدىخاننىڭمۇ ئۆزى-
گە چۇشلۇق چىرايى بار. ھاشىم تازئۇ-
نىڭغا ۋاپاسىزلىق قىلمىغان بولسا بۇن-
چە جۈدەپ كەتمىگەن بولاتتى. ھازىر
تۇغمىغان بىلەن كېيىنچە تۇغۇپمۇ قا-
لار ئىدى. مېنىڭ ئاپاممۇ ئەللىك ياش-
قا ئۇلاشقاندا ئاندىن تۇغقانىكەن.
ئەمدىلىكتە ئۇ گىجىك بىلەن توي قىل-
سا قانداقمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىر ياس-
تۇققا باش قويغۇسى كېلەر-ھە! راستى-
نى دېسەم مەن گىجىگنىڭ چىرايىدىن
تولىمۇ قورقىمەن.
— ئۇنچە دەپ كەتمە سېرىق ئوت،
ئېرىك ياقۇپمۇ ئۇنچە چىرايلىق ئە-
مەسقۇ. «ئەردىن چىراي سورىماي ۋاپا
سورا» دەپتىكەن كونىلار. ئېرىك بول-
مىسا بىر خاپىلىق ئادەمگە، يالغۇزچى-
لىقتا ئۆيقۇڭ قاچقان...
— ھوي داپ يۈز، ئېرىڭنى كۆرگۈڭ
كەپتۇ - دە، سېنىڭ!
— ئۇنى بىر سورىما. ئۇ دوقا پېشا-

نە بىر ھەپتىدىن بۇيان چۈشۈمگە كىرىپ، ئۇيقۇمنى ھارام قىلدى.

— ھا... ھا... ھا... ماۋۇ قىلىنىڭ گەپلىرىنى!-ياڭراق كۆلكە ساداسى بىپايان ئېتىزلار باغرىدا يىراق-يىراقلارغا كەتتى. ئارىدىن ياغاق يۈزلۈك چوكان كۆلكىسىنى ئاران توختىتىپ:

— ھەي، قىلىنلار، ئاڭلىسام رۇستەم خارەت بىلەن زىۋىدىخانىنىڭ چاتىقى بارمىش، - دېدى پەس ئاۋازدا.

— رۇستەم دېگەنگۇ ئادەمنىڭ مەيلىنى تارتىدىغان نېمە، ئەمما ئۇنىڭ خوتۇنى رابىخانمۇ زىۋىدىخانىدىن چىرايلىقمۇ. ھەي، ئەر خەق دېگەنزە، - سېرىق چىراي چوكان سۆزىنى توختىتىپ لېۋىنى يېنىك چىشلەپ قويدى.

— سىلەر ئاڭلىماپسىلەردە، رابىخان تۇغماسلىقتا سەۋەب قىلغانىدىن بېرى ھېلىقى ئىشنى خالىماس بولۇپ قاپتىمىش.

— قايسى ئىشنى؟-سورىدى چەتتىرەك تۇرغان ۋىجىك چوكان توپقا يېقىنلىشىپ.

— ۋاي دىۋەك، ئېرىنىڭ ھاشارغا كېتىپ ھەپتە ئۆتمەستە ئىش ئۇقماس بولۇۋالغىنىڭنى قارا. قايسى ئىش بولاتتى، ھېلىقى يوتقان ئىچى توپىلىڭچۇ! ھا... ھا... ھا...

— ۋاھ! بۇقساپ قاپتۇ ماۋۇ سېرىق،- ئەتىدىن بېرى زۇۋان سۈرمەي تۇرغان زىلۋا بويلۇق چوكان شۇنداق دەپلا قولىدىكى بىر ئورامچۈژگۈن بىلەن سېرىق چىراي چوكانىنىڭ ساغرىسىغا بىرنى سالدى. كېيىن ئۇ مەھەللە تەرەپكە قاراپ شادلىق ئىچىدە:

— ئەنە قاراڭلار! ئەرلەر قايتىپ كەلدى! - دېدى. چوكانلار ئۇن يېتىم يىراقلىقتىكى توپىلىق يولدا چاك -توزان ئۆرلىتىپ كېلىۋاتقان تراكتورغا قارىشىپ شادلىنىپ كېتىشتى. ئەسلىدە كەلكۈن مۇداپىئە توسىمىدا ئىشلىگەنلى كەتكەنلەر قايتىپ كەلگەنىدى. ھەممەيلەن تاغار - سېۋەتلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ تراكتورنىڭ قېشىغا كېلىشكەندە ئەرلەر تراكتور كوزۇپىدىن يۈك - تاقلىرىنى چۈشۈرۈپ، يۈز - كۆزلىرىدىكى توپا - چاڭلارنى سۈرتۈشۈپ تۇراتتى. چوكانلار ئەرلىرى بىلەن ۋىزغىن ھال-مۇڭ ئېيتىشىۋاتقاندا يان كوچىدىن گىجىك چىقىپ كېلىپ ھەممەيلەننى ئۆزىگە جەلپ قىلدى. كەنت مۇدىرى يۈسۈپگىجىكنىڭ تۇرقىغا قاراپ تولىمۇ ئەجەبلەندى بولغاي:

— ھوي، سىلى راستىن گىجىكمۇ! مەھەللىمىزگە خىزمەت تەكشۈرۈپ كەلگەن كادىرغىلا ئوخشاپ قاپتۇ ماۋۇ ساراڭقېتىمىش.

— كۈسپۈرۈشلار، قانداق، ئىچىڭىز زېرىكىۋاتامدۇ؟ سەككىز يۈك يېرىڭنى غاجاپ قەرزگە بوغۇلۇپ ئولتۇرسام ھەمىڭ خۇش بولۇپ كېتەتتىڭ ئەسلىدە. ئەمما - زە، ھازىر گىجىك ئاكاڭنىڭ كۆزى ئېچىلىپ قالدى. سەن بەغەرەزلەر قوم مۇئەككىلى بولۇشۇپ ئولتۇرۇشقىنىڭ بىلەن جاھان ئۆزگىرىپ كەتتى. كادىر دەۋاتقىنىنى تېخى! كادىر دېگەنمۇ چوڭ بىر نېمە ئەمەس، ماناماندەك ئادەم. قانداق ھاشاردىن ھارماي كېلىشتىڭمۇ؟-گىجىك شۇنداق دېگىنىچە ئەرلەر بىلەن بىر - بىرلەپ قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. بۇرۇن باشقىلارغا ئانچە تەكەللۇپ قىلىپ كەتمەيدىغان گىجىكنىڭ بۇ قىلىقلىرى ھەممەيلەنگە غەلىتە تۇيۇلدى.

— توۋا، ئادەم دېگەنمۇ كىيىم بىر-

لەن ئادەم بولىدىكەن. شۇنچە سەت گىـ
جىگىنىڭ چىرايلىق كىيىنىپ، ياش يىـ
گىتكىلا ئوخشاپ قالغىنىنى كۆرمەمدىـ
غان! ـ دېدى سەپكۈن يـۈزلۈك دېھقان
يېنىدىكىلەرگە پەس ئاۋازدا.

ـــ تەڭگە پۇلدەك يورغىلاپ بىر يەرـ
دە تۇرالمايدىغان بولۇپ قالدىڭلار گىـ
جىلىك، مۇشۇ كەملەردە ئـوقەت قىلغىلى
يەنە بارامسىلەر؟ ـ دەپ سورىدى يۈـ
سۈپ مۇدىر گىجىگىنىڭ تەر ئۆتۈپ كىرـ
لەشكەن شىلەپىسىگە قىزىقىپ قاراپ.

ـــ قانداق مۇتەھەم! مەھەللىگە ئىـ
زىم چۈشە ـ چۈشمەي كېتەمسەن، تۇراـ
سەن دېگىلى تۇردۇڭغۇ. مەنمۇ سەنلەرـ
نىڭ بوۋىلىرىڭنى ئوتاقچى قىلغان باـ
ۋۇدۇن قوتازنىڭ بالىسى. تۇرسام تۇـ
رىمەن، تۇرغۇم كەلمىسە كېتىمەن. ئەمـ
مازە بۇ دورەم تۇرۇپ قېلىشىمىمۇ مۇمـ
كىن. سەن مۇتەھەم كونا قەرزنى تۆلە
دەپ كانىدەك چاپلىشىۋالمىساڭلا، ـگىـ
جىك سۆزىنى توختىتىپ زورىـغا ھىجاىـ
دى. كېلەڭسىز بـارماقلىرىنى شىمىنىڭ
يانچۇقىغا تىقىپ بوينىنى سوزۇپ قويـ
دى. كېيىن ئۇ يۈسۈپ مۇدىرنىڭ كەيـ
نىدىن ئەگىشىپ كېتىۋېتىپ يۈك ـ تاقـ
لىـرىنـى تەستە كۆتۈرۈپ ئۆيگە قاراپ
كېتىۋاتقان رۇستـەم خـارەتكـە قـاراپ
قويدى. كـۆڭلىدە «مـاۋۇ يـالاڭتۆشنىڭ
خوتۇنى ئەجەب ئۇنىڭ ئالدىغا كەلمەپـ
تا» دەپ غودۇڭشۇپ قويدى.

× ×

رۇستەم خارەتنىڭ ئـايالى رابىخان
ھەقىقەتەن بۇگۈنكىدەك ئېرى سەپەردىن
قايتىپ كەلگەندىلا ئەمەس، ئادەتتىكى
كۈنلەردىمۇ ئائىلىدە كىرـقات يۇيۇش،
تاماق ئېتىش دېگەندەك ئىـشلارنى ئۈچ
يىلدىن بېرى قىلالماي، رەھىمسىز كېـ
سەلنىڭ چاڭگىلىدا نىمجان بولۇپ كېـ
لىۋاتاتتى. ئـۆتكەن يـىللاردا رۇستەم
ئۇنى بىر نەچچە قېتىم دوختۇرلارغا، يىـ
راق ـ يېقىندىكى تېۋىپلارغا كۆرسىتىپ
كېسەلگە شىپا ئىزدىگەن بولسىمۇ راـ
بىخان يەنىلا سـاقىيىپ كـېتەلمىدى.
رۇستەم ئۇنى داۋالىتىپ كۆڭلى قالغان
كۈنلەردە سەپرا بولۇپ ئانچە ـ مۇنچە
گەپ قىلىپ قويغاندىن باشقا رابىخانـ
غا كويۇندى، ئۇنى ئاسرىدى. تەسەللـى
بېرىپ كۆڭلىنى ئاۋۇندۇردى. بارا ـباـ
را ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ خىل بەختسىزلىكىنى
تەقدىرنىڭ كارامىتىدىن كـۆرۈپ، دەرـ
دىنى ئىچىگە يـۇتۇپ يـۈرۈشكە مەجبۇر
بولدى. لېكىن رابىخانىنىڭ كۆڭلى توـ
لىمۇ پەرىشان بولۇپ رۇسـتەمنىڭ ھاـ
جىتىنى قاندۇرالـمىغـانلـىقـىـدىـن
ئېچىناتتى. «رۇستەم، بىز ئاجرىشىپ كېـ
تەيلى، سىز مېنى باقىمەن دەپ ئۆمرىـ
ڭىزنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈۋەتـمەڭ. بالىلار
ئۆز يولىدا چوڭ بولىدۇ» دەيتتى رابىـ
خان رۇستەم تاماكـىسىنى كۈچەپ شوـ
راپ، بىر نۇقتىغا تىكىلىپ ئولتۇرغان
ۋاقىتلاردا. «ئىككى بالىنى يېتىم قىلىپ
ئاجرىشىپ ئولتۇرۇشنىڭ نېمە ھاجىتى.
ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز ماڭا قىلچە يامانـ
لىق قىلمىغان تۇرسىڭىز» دەيتتى رۇسـ
تەم رابىخانىنىڭ كۆڭلىنى ياساپ. شۇنـ
داقتىمۇ رابىخانىنىڭ رۇسـتەمگە ئىچى
ئاغرىيتتى. دېمىسىمۇ رۇستەم دېھقانچىـ
لىقنىڭ ئېغىر ئەمگەكلىرىدىن ھېرىپ ـ
ئېچىپ ئۆيگە ئاران كەلگەندە يەنە ئۇـ
نى ئائىلىنىڭ پارچە ـ پۇرات ئىـشلىـ
رى كۈتۈپ تۇراتتى. ھەر ھالدا رابىـ
خانىنىڭ ئانىسى بىلەن ئاچىسى ھەپتە
قاراز كېلىپ نان يـېقىش، كىر ـ قـات
يۇيۇش دېگەندەك بىر قـاتار ئىشلارنى

قىلىپ بېرىپ تۇرمىسا بۇ ئائىلىدىكى يۈكنى رۇستەملا كۆتۈرۈپ بولالمايتتى. رۇستەم تاماكىنى ناھايىتى كۆپ چېكەتتى. بەزى كۈنلىرى تۈن نىسپىسى بولغاندىمۇ ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى دوڭغاق جىگدە تۈۋىدە خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ بۇ خىل ھالىتىنى كۆرگەن رابىخان ئۆكسۈپ يىغلاپ كېتەتتى. ئەتىسى ھېلىقى كونا گەپ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يەنە تەكرارلىناتتى. ئەپسۇس، قانداقتۇ بىر غايىۋى كۈچ بۇ بەختسىز ئائىلىنى يەنىلا مەۋجۇت قىلىپ كېلىۋاتاتتى.

گىجىڭ خاتا ئويلىغانىدى. ئۇ كۆپ ھاللاردا سىرتلاردا يۈرگەچكە رابىخاننىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى بىلمەيتتى. ئۇ كەنت مۇدىرى يۈسۈپنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلگەندە كەينىگە قايرىلىپ رۇستەمگە قارىدى. رۇستەم ئېتىز-قىرلارنى كېسىپ ئۆتۈپ ئۆيىگە قاراپ كېتىۋاتاتتى. گىجىڭنىڭ نېمىشقىدۇر ئۇنىڭغا ئۆچلۈكى كەلدى.

رۇستەم يۈك-تاقلىرىنى تەستە كۆتۈرۈپ كېتىۋېتىپ، ئارامسىز خىياللارغا چۆكمەكتە ئىدى: بىر چاغدا ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا گىجىڭنىڭ پوزۇر كىيىنىۋالغان ھالىتى پەيدا بولدى. «بۇ يالاڭتۆشنىڭ نېمە قىلىپ يۈرگىنىدۇ» دەپ پىچىرلاپ قويدى. ئۇ خىيال بىلەن ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلگىنىنىمۇ سەزمەي قالدى. يەنىلا بۇرۇنقى ھال... يىراقتىنلا ئۇنىڭ تېۋىشىنى سەزگەن چامبول ھاڭگىسى تاقەتسىزلىنىپ ھاڭرىۋەتتى، ئەگىشىپلا قويلىرى مەرەشكە باشلىدى... ئەنە بالىلىرىنىڭ تاتلىق ئاۋازى... ھويلىدا ئويناپ يۈرۈشكەن ئالتە ياشلىق قىزى بىلەن تۆت ياشلىق ئوغلى «دادا، دادام كەلدى» دېگىنىچە يۈگرەپ چىقىشتى. كاۋا، قاپاق پېلەكلىرى گىرەلىشىپ ھاسىل قىلغان بارالڭ ئاستىدىكى كارىۋاتتا يېنىچە ياتقان رابىخان بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۆزىگە قاراپ تۇرغان رۇستەمنى كۆردى. ئوتتۇرا بوي، چوڭ كۆزلۈك، قويۇق قاشلىق، قوتازنىڭكىدەك تۈم بويۇنلىرى ئاپتاپتا كۆيۈپ كەتكەن رۇستەم ئۇنىڭ كۆزىگە شۇنچە يېقىملىق كۆرۈندى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇشقا ئىنتىلىۋېدى رۇستەم:

— مەيلى يېتىۋەرگىن، — دېدى ئۇ ئوغلىنى قۇچىقىغا ئېلىپ ئەركىلىتىپ تۇرۇپ. ئازدىن كېيىن رابىخان ئورنىدىن ئاۋايلاپ تۇردى-دە، پىلاتىنى يېپىنىپ ئوچاقنىڭ ئالدىغا كەلدى، ئاستا-ئاستا قاراڭغۇ چۈشتى. رۇستەم تاماكا چېكىشكە باشلىدى. تۇساتتىن بۇلۇڭدا تۈگۈلۈپ ياتقان قارا مۈشۈك ئويغىنىپ، پۇتلىرىنى كېرىپ سوزۇلۇۋالغاندىن كېيىن ئۆي ئىچىدىن رۇستەمنى ئىزدىدى. بىراق ئۇنى ئۆينىڭ ئالدىدىكى دوڭغاق ئۈجمىنىڭ تۈۋىدىن تاپتى.

× ×

گىجىڭ ئەمدى تېخىمۇ قىزىق ئىشلارنى چىقىرىشقا باشلىدى. گەرچە ئۇ بۇنىڭدىن بىر نەچچە يىل ئىلگىرى كەنتكە بېرىدىغان تۆت يۈز نەچچە يۈەن كونا قەرزنى بەرگىلى ئۇنىماي يەرنى تاشلاپ بېرىپ ئۇ يەر-بۇ يەرلەردە ئېقىپ يۈرگەن، تېخى بىرەر ئاي ئىلگىرى داشمانلىقلارنى تاڭ قالدۇرۇپ پوزۇر كىيىنىپ يۇرتقا قايتىپ كەلگەن بولسىمۇ «ئەمدى مەن مەھەللىدىن كەتمەيمەن، يەر تېرىيمەن، ئۆيۈمنى يېڭىلاپ سالىمەن، خوتۇن ئالىمەن» دەپ پايپېتەك بولۇشقا باشلىدى.

دەرۋەقە گىجىگىنىڭ ئىشلىرى توغرىسىدىكى مىش-مىشلار ئىچىدە ئۇنىڭغا مۇشتۇمچىلىك ئالتۇن ئۇچرىغانلىقى يالغان ئىدى. ئۇ ئەسلىدە گىجىگىنىڭ ئالىجوقا سۆزلىرىنىڭ بىر قىسمى ئىدى. يەنى ئۇ جاڭگالغا يېقىن بولغان قوشنىڭ يېزىسىدىكى ئىت تالاشتۇرۇش سورۇنىدا ئالابويىناقنى يېتىلىپ قويۇپ ئۇنى ئىمىزدەش جەريانىدا كۆتۈلمىگەن ئامەتكە يولۇققانىدى. شۇ كۈنى جاڭگال ئېغىزىدا ئۇنىڭغا ئۇچرىغان كىچىك سومكا مۇشۇ ئەتراپتا نېفىت چارلاۋاتقانلارنىڭ بولۇپ، سومكا ئىچىدىكى بىرنەچچە زاپچاس ئۇلار ئۈچۈن ئالتۇندىنمۇ قىممەتلىك ئىدى. گىجىك شۇ چاغدا ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ سومكىنى ئۇدۇل ناھىيىلىك ھۆكۈمەتكە ئېلىپ كەلدى. ناھىيە مەسئۇللىرى ئۇنىڭ «ئالتۇن تېپىۋالسىمۇ كۆز قىرىنى سالمايدىغان» خىسلىتىگە يۇقىرى باھا بېرىپ ئەھۋالنى قېدىرىپ تەكشۈرۈش ئۈمىكىگە مەلۇم قىلدى.

ئۇلار گىجىگە مۇكاپات تەرىقىسىدە ئۈچ كاللەك پۇل بەردى. كېيىن گىجىك پۇل ئۈستىدە ئۆزىدىن مۇشۇ ئىش توغرۇلۇق گەپ ئاچقانلارغا «ئىچىڭىك قىزىرىۋاتامدۇ، گىجىك ئاكاڭنىڭ كۆزى ئېچىلىپ قالدى، جاھان ئۆزگەردى، ئاكاڭ ھازىر ئالتۇننى كاندىن ئەمەس، خالىغان يەردىنمۇ تاپالايدۇ. ئاڭلاشمىدىڭمۇ، ناھىيە بازىرىغا سالغان ھېلىقى قەۋەتلىك بىنانىڭ ئورنى ئەسلىدە ئاكاڭنىڭ بوۋىسىنىڭ زېمىنى ئىدى. ئەنە ئاشۇ يەردىن ئالتۇن تېپىۋالدىم؛ قانداق، بوپتىمۇ؟» دەپ يۈردى. ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرى گەرچە قانداق تېز تارالغان بولسا يەنە شۇنداق تېزلا كونا ئىشلار قاتارىدىن ئۇنتۇلۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ قىزىق ئىشلىرى ئۆزلۈكسىز يۈز بېرىپ تۇراتتى. ساۋۇت قارىمنى زىۋىدىخاننىڭ ئۆيىگە ئەلچى قىلىپ كىرگۈزگەنىدى. «كېيىنچە جاۋابىنى بېرەي، ئالدى بىلەن مەھەللىدە مۇقىم تۇرۇشنى، ئەمگەك قىلىشنى ئۆگەنسۇن، ئىتبازلىق قىلمىسۇن» دېگەن جاۋابقا ئىگە بولدى. گىجىگىنىڭ بۇ جاۋابتىن كۆڭلى سۇۋۇغاندەك قىلسىمۇ يەنە بىر تەرەپتىن ئۈمىدلىنىشكە باشلىدى. ئۇ شۇ كۈنى ساۋۇت قارىمغا: «ئىت باقمىسام كۆڭلۈم يېرىم بولۇپ قالىدۇ، ئەمما زە باشقا شەرتلەرنىڭ ھەممىسىنى ئورۇندايمەن» دېگەندە، ساۋۇت قارىم: «ئۇنداقمۇ دەپ كەتمە، زىۋىدىخان بىلەن بىر ياستۇققا باش قويساڭ ئىتىڭ ئىشتىياقى يوقايدۇ» دېدى. ئەپسۇس، ئۇ ئۇنداق قىلالمايتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ «ئۆزگىرىش»نى ئۆزىدىن ئەمەس زىۋىدىخاندىن كۈتۈشكە باشلىدى. ئۇ ئۆزىگە قويۇلغان شەرتلەرنى ھازىرلاش ئۈچۈن تامىرىدا ھۆپۈپ ئۈۋىلاپ، تورۇسلىرى ئۆتمە-تۆشۈك بولۇپ كەتكەن ئۈچ ئېغىزلىق ئۆيىنى يېڭىلىۋالدى. كەنت مۇدىرى يۈسۈپكە سەككىز پۇڭ يېرىنى قايتۇرۇپ بېرىش توغرىسىدا بىر ئايدىن ئارتۇق يېلىنغانىدى، ئۇ «ئالدى بىلەن زىممەڭدىكى كونا قەرزنى تۆلىۋەت! ئاندىن يېرىڭنى بېرەيلى» دەپ تۇرىۋالدى. گىجىگىنىڭ روھى يەنە سۇندى. چۈنكى ئۇنىڭ كونا قەرزنى ھەرگىزمۇ بەرگۈسى يوق ئىدى. شۇڭا ئۇ پۇرسەت كۈتۈشكە باشلىدى.

كۈز كۈنلىرى داشمان كەنتى شامال-بورانىنىڭ كۆپلۈكىدىن كويىقاپقا ئوخشاپ قالىدۇ، شامال قايسى تەرەپتىن

ئۇرمىسۇن مەھەللىگە قۇمساڭغۇ توپىنىڭ ئۇچۇپ كىرىشىنى توسۇپ قالغىلى بولمايدۇ. بۈگۈن ئەتىگەندىلا كەنت ئىشخانىسىنىڭ ئالدىدىكى سۆگەتكە ئورۇنلاشتۇرغان كانايدىن كەنت باشلىقىنىڭ قىرقىراق ئاۋازى بوران بىلەن بەسلەشكەندەك ياڭراشقا باشلىدى. داشمانلىقلار بىر-بىرلەپ كەنت ئىشخانىسىغا توپلىنىشقا باشلىدى. ئۇلار شۇ تاپتا بۈگۈنكى بۇ جىددىي يىغىلىشتا ئۆزلىرىگە قايسى ۋەزىپىلەرنىڭ يۈكلىنىدىغانلىقى ھەققىدە ھەرخىل پەرەزلەرنى قىلىشاتتى. شۇ ئەسنادا بىرسى: «قاراڭلار، بۈگۈنكى يىغىنغا گىجىڭمۇ كەپتۇ. ئۇ بىرەر قىزىق ئىش قىلىدىمۇ قانداق» دېۋىدى، ئەتراپتىكىلەر باشلىرىنى سوزۇپ باشلىققا سۈكۈتتە ئولتۇرغان گىجىڭغا قاراپ قويۇشتى. گىجىڭ كىرلىشىپ كەتكەن شىلەپىسىنى بېشىغا چۆكۈرۈپ كىيىۋالغان بولسىمۇ خېلىلا مەغرۇر كۆرۈنەتتى. كىشىلەر كۆڭلىدە «تەشكىلگە تۇتۇق بەرمەي كەلگەن گىجىڭ ئەجەبا بۈگۈن يىغىنغا قاتنىشىپتۇ، قارىغاندا بۈگۈنكى يىغىن ئىنتايىن مۇھىم بولسا كېرەك...» دېگەنلەرنى كۆڭۈللىرىدىن ئۆتكۈزۈشۈپ ئولتۇرۇشاتتى. كەنت سېكرېتارى ئۇلار كۈتمىگەن يەردىن سۆزلەشكە باشلىدى:

— يولداشلار! مۇقىملىق ھەممىنى بېسىپ چۈشىدىغان ئومۇملۇق. مۇقىملىق دېگەن ھەممىمىزنىڭ ئامانلىقى دېگەن گەپ. شۇڭا ئامانلىق خىزمىتى مۇھىم خىزمەت. شۇ كەملەردە كەنتىمىزنىڭ ئامانلىق خىزمىتى ئاجىزلاپ قالدى. ئاڭلىغانسىلەر، بەلباغدىكى ئون نەچچە تۈپ تېرەك ئوغرىلاپ كېتىلدى، يەنە سۇ تالىشىپ ئۇرۇشىدىغانلار كۆپىيىپ قالدى. شۇڭا كەنت پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ مۇزاكىرە قىلىشى، يېزىلىق پارتكومنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن بۈگۈندىن باشلاپ يولداش گىجىڭنى كەنتىمىزنىڭ ئامانلىق خادىمى قىلىپ تەيىنلىدۇق. كەنتىمىز يېزىلىق ھۆكۈمەت بىلەن ئامانلىق خىزمىتىدە مەسئۇلىيەتنامە تۈزۈپ قول قويدۇق. كەنتىمىزدە بىرەر ئەنزە سادىر بولسا بەش يۈز يۈەن جەرىمانە تۆلەيمىز. بولمىسا بەش يۈز يۈەن مۇكاپات ئالىمىز، شۇڭا ھەممىڭلار چاۋاك چېلىپ يولداش گىجىڭنى قارشى ئېلىڭلار، — دېدى. يىغىن ئەھلى ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمەي قېلىشتى. «تۇۋا... بۇلارنىڭ كۆزىگە توپا كىرىپ كەتتىمۇ نېمە. بىر توخۇ ئوغرىسىنى ئامانلىق خادىمى سايلىدۇق دەپ يۈرگىنىنى» دېدى بىرسى يېنىدىكىلەرگە پەس ئاۋازدا: «ھېلىمۇ ئەقلى باركەن. يېزا بازىرىدىكى ئابەك يانچۇقچىنى سايلاپ قويسا نېمە دېيەلەيتتۇق. گىجىڭنىڭ خېلى جىگىرى بار. مېنىڭچە ئۇ خېلى جايىدا ئىشلەپ كېتەلەيدۇ» دېدى تەمبەل كىشى ئۇنىڭ سۆزىگە جاۋابەن.

— مازارنىڭ شەيخىدەك ئولتۇرۇشماي چاۋاك چالمامسىلەر!— كەنت مۇدىرى يۈسۈپنىڭ سۆزى ھەممىنى جىملەپ قويدى. شۇنداقتىمۇ چاۋاك چالىدىغانلار يەنىلا چىقمىدى. شۇئان گىجىڭنىڭ گىجىڭلىقى قوزغالدى - دە:

— قانداقمۇ تەھەملەر، كۆزۈڭ قىزىرىۋاتامدا؟ قورسىقىڭدا گىجىڭ ئاكاڭنى بۇ مەنسەپكە لايىق ئەمەس، دەپ ئويلىشامسەن؟ پوق يەپسەن. ماڭا بۇنداق ئايلىق بەرمەيدىغان كۇسپۇرۇش مەنسەپنى ئەمەس ھاكىملىقنى بەرسىمۇ كەملىك قىلىدۇ. كۆزۈم ئېچىلىپ قالدي.

جاھان ئۆزگەردى. ھوقسۇپىدەك ئولتۇرماي چاۋاك چېلىشە!

ئۇيەر- بۇيەردىن چاۋاك ساداسى ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

— تۈزۈكرەك چېلىشمامسەن، چاۋاك چالساڭ ئاناڭنىڭ رىزقى كەملەپ قالامتى؟ -دېدى گىجىك يەنە تېرىكىپ. شۇ ئەسنا كىمدۇ بىرى «كوت» قىلىپ يەل قويۇپ بەردى-دە، ھەممەيلەن بەئەينى قاپاقتىن بۇلدۇقلاپ سۇ تۆكۈلگەندەك كۈلۈشۈپ كېتىشتى. دائىم قاپىقىنى تۈرۈپ يۈرۈيدىغان گىجىكمۇ كۈلگىنىدىن ئورنىدا ئولتۇرۇپلا قالدى. كېيىن ئۇ پەستە كۆزلىرىدىكى ياشنى يېڭى بىلەن سۈرتۈپ بولۇپ:

— ئوسۇرغان قايسىڭ ئۇ؟ قوڭۇڭنىڭ يېنىدا ئۆزۈڭ يوقمىدىڭ، - دېۋىدى، كۈلكە ئاۋازى يەنە بىر ھەسسە يۇقىرىلاپ ئەدەۋاتقان بوران بىلەن بىرلىشىپ كەتتى.

× ×

گىجىگنىڭ ئەمدىكى ئىشلىرىدىن داشمانلىقلار تېخىمۇ ھەيران قېلىشتى. ئۇ داشمان كەنتىگە ئامانلىق خادىمى بولغان يېرىم يىل ئىچىدە كەنتنىڭ ئامانلىقى ئۈچۈن دەپ بەزى ئىشلارنى قىلدى. دەسلەپتە ئۇ يېزىلىق ھۆكۈمەتتە بىر ئاي ئامانلىق خىزمىتىنى ئۆگىنىش كۇرسىغا قاتنىشىپ بەزى بىر قائىدىلەرنى ئۆگىنىۋالدى. كۇرستىن قايتىپ كېلىپ داشمانلىقلارنىڭ ئائىلىسىنى بىر - بىرلەپ تەكشۈرۈپ، ھەر خىل ھادىسە ۋە مەسىلە كۆرۈلۈش ئېھتىمالى بولغان يوچۇقلارنى تەكشۈردى. كەنتكە قاراشلىق دەل - دەرەخ ۋە باشقا مۈلۈكلەرگە شەرتلىك بەلگە قويۇپ چىقتى. كېچىلىرى ئالابويناقنى ئەگەشتۈ-

رۈپ مەھەللىنى ئارىلىدى. بىرەرسى ئۇچراپ قالسا:

— قايسىڭبۇ! شۇنچە بىمەھەل بولسىمۇ ياتماي نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟ گىجىك ئاكاڭنىڭ تەستىكىنى تېتىپ باقاي دەمسەن-يا! - دەپ قوياتتى.

داشمانلىقلار گىجىگنىڭ ئۆزلىرىگە ئامانلىق خادىمى بولغانلىقىدىكى سەۋەب ئۈستىدە شۇنچە غۇلغۇلا قىلىشىپ باققان بولسىمۇ بىراق تېگىگە يېتەلمىدى. بەزىلەر: «گىجىك بۇرۇندىن باشلاپ مەھەللىنىڭ ئامانلىق ئىشلىرىغا كۆڭۈل بۆلۈپ كەلگەچكە تەشكىل ئۇنى تاللىغان گەپ» دېيىشسە، يەنە بەزىلەر: «گىجىك ئۇلارغا پۇل سۇڭگۇتكەن گەپ» دېيىشتى. ئۇلار ھەر خىل پەرەزلەرنى قىلىشىپ يۈرگەن بىلەن گىجىگنىڭ خىزمەتلىرى كەنت تەشكىلى ھەم يېزا مەسئۇللىرىنىڭ يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى. دېمىسىمۇ يېرىم يىل ئىچىدە داشمان كەنتىدە بىرەرمۇ ئەنزە سادىر بولمىدى.

گىجىك بۈگۈن كەچكە يېقىن يېزىلىق ھۆكۈمەتتىكى يىغىندىن قايتىپ كېلىپ مەھەللىدىكىلەردىن تۈنۈگۈن رۇستەم خاراتنىڭ ئۈچ قويىنىڭ يوقاپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ، جۇدۇنى تۇتتى. «ھۇ لايغەزەل، قوي دېگەننىمۇ يوتتۇرۇپ قويامدىغان» دەپ ئۇنى تىللاپ كەتتى. شۇئان دېمىنىمۇ ئالماي رۇستەم خاراتنىڭ ئۆيىگە كەلدى. بۇ چاغدا رابىخان مىشىلداپ يىغلاپ ئولتۇراتتى.

— ھەي، بەغەرەزلەر! قويۇڭ قانداق بولۇپ يوقاپ كەتتى؟ قوي دېگەن ماۋۇ ھارامتاماقلار ئوينايدىغان كەكە بولمىسا! - دېدى گىجىك ھويلىغا كىرىپلا رۇستەمنىڭ ئوغلىغا ھومىيىپ قاراپ.

— تۈ... تۈنۈگۈن كېچە قوتانغا ئوغرى كىرىپتۇ، ئالتە قويدىن ئۈچىنى ئېلىپ كېتىپتۇ، — دېدى رابىخان يېشىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ. گىجىنىڭ ئۆيىنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ قوتاننى كۆرۈپ كىرگەندىن كېيىن يەنە چېچىلىشقا باشلىدى.

— ھەي، بەغەرەزلەر، ئاناڭنىڭ ئېلىش ھەققى باردەك ئۆيۈڭ بۇ يەردە تۇرسا قوتاننى دۆڭ باغرىغا ياساپ قويساڭ قويلىرىڭنى ئوغرى ئالمامتى ئەمىسە. تۈنۈگۈن كېچە سەنلەر ئۆيدە يوقمىدىڭ، قويلار مەرىمىدىمۇ؟

— بار ئىدۇق، مەن كېسەلچان، شۇڭا.

— ئېرىڭچۇ، ئۇمۇ ئاي كۆرگەنمۇ-يا؟

— ئۇ سۇ... سۇ تۇتقىلى كەتكەن.

— ئۇ لايغەزەل قېنى، مەن بىر ھېسابلىشاي.

— ئىز - ئىزلاپ كەتكەن.

— ئاناڭنىڭ شەرىدە بۇ قۇملۇقتىن ئىز ئىزلىغىلى بولامدۇ، بوران ئۇچۇپ تۇرسا ئىز دىگەن ساقلاپ تۇرامدۇ، نېمە... نېمىشقا يىغلايسەن؟ يىغلىماي تۇر، گىجىڭ ئاكاڭنىڭ قولىدىن ھەر قانداق يامان ئوغرىمۇ قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. ئەمما-زە، سەنلەرمۇ قويۇڭنى چىڭ ساقلىيالمىغانلىقىڭنىڭ جازاسىنى تارتىسەن، — ئۇ شۇنداق دېگىنىچە پېشىنى قېقىپ چىقىپ كەتتى. رابىخان بىردەم يىغلاپ ئولتۇرغاندىن كېيىن ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى. ئۇنىڭ ئورۇقچىرايى بۈگۈن باشقىچە كۆرۈنەتتى.

روستەم ئۈچ كۈن ئىچىدە ئاخىرقى چېتى ئۈپۈققىچە سوزۇلغان قۇملۇقتا، كېيىن شورلۇق قۇمۇشلۇقتا، مەھەللە - كەنتلەرگىچە ئىز-ئىزلاپ ئاخىرى قوشدۆڭ يېزىسىنىڭ چېتىدىكى مەھەللىدىن قويىنىڭ ئىز - دېرىكىنى ئالدى. دەرۋەقە ئۇنىڭ قويىنى مۇشۇ مەھەللىدىكى كەپتەرۋاز زاكىر پەشتاق ئوغرىلاپ كەتكەنىدى. «ئوسۇرغان يەل ھامان پۇرايدۇ» دېگەندەك روستەم ئىز - ئىزلاپ مۇشۇ مەھەللىگە كەلگەندە بىر نەچچە يىلەن زاكىر پەشتاقنىڭ ئارىلاپ قاساپچىلىق قىلىپ يۈرۈيدىغانلىقىنى، تۈنۈگۈن بىر قارا قويىنى ئۆلتۈرۈپ گۆشىنى ئۆزلىرىگە ساتقانلىقىنى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ دۇرۇس ئادەم ئەمەسلىكىنى ئېيتىپ بېرىشتى. «قارا قوي» دېگەن سۆز ئېيتىلغان ھامان روستەم چۆچىدى. چۈنكى ئۇنىڭ ئوغرىلانغان قويىنىڭ بىرسى قارا ئىدى. ئۇنىڭ قويلىرىنى ئىزدەش جەريانىدىكى جاپالىرى بىكار كەتمىگەنىدى. زاكىر پەشتاق ئۇنىڭ قولىغا چۈشۈپ، ئۆز قىلمىشىنى ئىقرار قىلدى. كېيىن بۇ ئىشقا قوشدۆڭ يېزىلىق ھۆكۈمەت ئارىلىشىپ روستەمنىڭ ئىككى قويىنى، ئۆلتۈرۈپ سېتىۋېتىلگەن قارا قوي ئۈچۈن روستەمنىڭ تەلىپى بويىچە ئۈچ يۈز ئەللىك يۈەن نەق پۇلنى روستەمگە ئېلىپ بەردى. زاكىرنى بولسا يېزىلىق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ يىقىلىپ چۈشكەن تېمىنى سوقتۇرۇش ئۈچۈن ئېلىپ كېتىشتى.

روستەم خۇشال ھالدا ئىككى قويىنى يېتىلەپ ئۆيگە كەلگەندە گىجىنىڭ باراڭ ئاستىدىكى سۇپىدا ئۇيقۇسىراپ ئولتۇراتتى.

— قانداق، لاتابەل. ئوغرىنى تاپتىڭمۇ؟ — دېدى گىجىڭ روستەمگە چەكچىيىپ قاراپ.

— تاپتىم، پېشانەم ئوڭ ئىكەن يەنە...

— بوپتۇ ئەمىسە، بەش يۈز يۈەن جەرىمانىنى تۆلىۋەت.

— نېمە جەرىمانە ئۇ؟ — روستەم گاڭگىراپ قالدى.

— ئاڭلاپ تۇر، نېمە جەرىمانە بو-
لاتتى. سەن قوتاننى ئۆيۈڭنىڭ تېمىغا
چاپلاپ ئەتمەي، قويۇڭنى ئوغرىغا بې-
رىپ، بىر ئەنزە سادىر قىلدىڭ. بىر
ئەنزە سادىر بولدى دېگەنگەپ، بەش يۈز
يۈەن جەرىمانە تۆلە دېگەن گەپ. يېزا
بىلەن كەنتىمىزنىڭ ئامانلىق خىزمە-
تى جەھەتتە مەسئۇلىيەتنامە تۈزۈل-
گەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ مېنىڭ
سېنىڭ بىلەن تاكاللىشىپ ئولتۇرىدى-
غان ۋاقتىم يوق، تېز پۇلنى بەر!

گىجىگىنىڭ بۇ گېپىگە رۇستەمدىن
بەكرەك رابىخان ئەجەبلەندى. ئۇ دې-
مىنى ئاران يېسىپ:

— گىجىك ئاكا، سارالڭ بولۇپ قال-
دىڭىزمۇ؟ نەدە مۇنداق قانۇن بولسۇن، -
دېۋىدى، گىجىك ئورنىدىن تۇرۇپ كەت-
تى - دە:

— هوي، كېسەل كۆرپىسى، سەن تالا-
تۈزگە چىقماي جاھاننىڭ ئۆزگىرىپ
كەتكەنلىكىنى كۆرمەپسەندە، هازىرجا-
هان ئۆزگەردى. گىجىك ئاكاڭنىڭ كۆ-
زى ئېچىلىپ قالدى. كونىلارنىڭ «نەر-
سەڭنى چىڭ تۇت، قوشناڭدىن گۇمان-
لانما» دېگەن گېپى بار. سەنلەر ئالتە
تال شاتىراق قويىنى جايىدا
ساقلىيالماي ئوغرىغا بېرىشەڭ
جەرىمانە ئالمىساق بولامدۇ؟ ئۇنىڭ
ئۈستىگە بۇ ئىشتىن يېزىلىق هۆكۈمەت
خەۋەر تېپىپ بولدى. ئۇلار بۇ چاغدا
دەپتىرىگە «داشمان يېزىسىدا بىر ئەن-
زە سادىر بولدى، بەش يۈز يۈەنجەرىمانە
تۆلەيدۇ» دەپ يېزىپمۇ بولۇشتى. بەش يۈز
يۈەننى مەن ئەمەس، سەنلەر بېرىسەن، -
دېدى جۇدۇنى ئۆرلەپ.

— گىجىك، تەرسالىق قىلما، ئوغرى-
نى سەن ئەمەس مەن تۇتتۇم. ساڭا بىر
تېيىنمۇ بەرمەيمەن. ئوغرى بىلەنكارى
يوق، مال ئىگىسىدىن جەرىمانە ئالغان
نەدە بار، - دېدى رۇستەم دەرغەزەپكە كې-
لىپ.

— هەي، بەغەرەز، سەن قائىدە ئۇ-
قامسەن- ئۇقمامسەن؟ مۇبادا قويۇڭنى
چىڭ ساقلىساڭ ئوغرى ئالامدۇ- ئالمامدۇ؟

— بۇمۇ گەپ بولدىمۇ ئەمدى، سەن
ئوغرىنى تۇتىدىغان خادىممۇ ياكى مال
ئىگىسىنى؟!

— ماڭاۋەي، مېنىڭ ئوغرىنى ئىزدەپ
يۈرىدىغانغا نەدە چولام.

— ئەمىسە، مېنىڭ ئۆيۈمگە نېمە
دەپ كەلدىڭ؟

— جەرىمانە پۇلىنى ئېلىشقا بول-
مامدۇ!

گىجىك بىلەن رۇستەمشۇتەرىزدە بىر-
دەم دېيىشكەندىن كېيىن ئورۇنلىرىدىن
تۇرۇشۇپ قول شىلتىشقا باشلىدى. بۇ
چاغدا جەينىكىنى ياستۇققا تىرەپ ئول-
تۇرغان رابىخان قورقىنىدىن غال-
غال تىترەپ كەتكەنىدى. رۇستەم ئۇنىڭ
هالىغا قاراپ، گىجىگىنىڭ قولىدىن تۇ-
تۇپ سىرتقا تارتتى - دە:

— ماڭە مەرەز، سەن بىلەن تەشكىلات-
نىڭ ئالدىغا بارايلى، - دېدى.

— ماڭە بارىمىز، گىجىك ئاكاڭساڭا
ئۇتتۇرۇۋەتمەيدۇ.

ئۇلار گاھ تىللىشىپ، گاھ بىر-بىرى-
نى ئىتتىرىشىپ، ئۇدۇل كەنت ئىشخانى-
سىغا كېلىشتى. دەسلەپتە رۇستەم ئەھ-
ۋالنى سېكرېتارغا تونۇشتۇردى. سېكرې-
تار تەلپىكىنى ئۈستەل ئۈستىگە ئېلىپ
قويۇپسالماق ئاۋازداسۆزلەشكە باشلىدى:

— رۇستەم ئاخۇن. سىز غەرەز ئۇقمى-
دىغان ئادەم، ئۆزىڭىز ياش، ساۋاتىڭىز
بار. بىز كەنتىمىزنىڭ ئامانلىق ئىش-

لەرنى كىچىك ئاخۇنغا ئۆتكۈزۈپ بەرگەن. كەنت بىلەن كىچىك ئاخۇننىڭ ئوتتۇرىسىدا مەسئۇلىيەتنامە ئىمزالانغان. بىر ئەنزە يۈز بەردى دېگەن گەپ بەش يۈز يۈەن جەرىمانە تۆلە دېگەن گەپ، شۇڭا كىچىك ئاخۇننىڭ دېگەنلىرى دۇرۇس. تاقاراشماي جەرىمانە پۇلىنى ۋاقتىدا تۆلىۋېتىڭ، - دېدى. رۇستەم كەنت باشلىقى يۈسۈپكە قارىغانىدى، ئۇمۇ سېكرېتارنىڭ دېگەنلىرىنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى. كىچىكنىڭ گۈل - قەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى.

— قانداق، كىچىك ئاكاڭنىڭ دېگەنلىرى راستمىكەن، ئاكاڭ يېزىلىق ھۆكۈمەتتە مەخسۇس كۇرستا ئوقۇپ كەلگەن، ھەرگىزمۇ خىيالىغا كەلگەننى قىلمايدۇ، - دېدى ئۇ رۇستەمگە كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ. كېيىن رۇستەم جاھىللىشىپ تۇرغانىدى، ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلايدىغانلار چىقمىدى. ئاخىرى بولماي، ئۇ:

— جەرىمانە پۇلىنى بەرمەيمەن، - دېگىنىچە ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتى.

ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتۈپ، كىچىك رۇستەمنىڭ ئۆيىگە يەنە جەرىمانە پۇلىنى سۈيلەپ كەلدى. ئۇلار كۈن ئولتۇرغىچە جېدەللەشتى. ئاخىرىدا رايىخان رۇستەمگە بۇ خاپىلىقتىن تېزراق قۇتۇلۇش ئۈچۈن نېمە كەتسە مەيلى، دەپ يىغلاپ يېلىندى. رۇستەم ئىلاجىسىز ھالدا زاكىر پەشتاقتىن ئالغان ئۈچ يۈز ئەللىك يۈەننى كىچىككە بېرىپ كەم قالغان پۇلىنى پاختا سېتىپ تۆلەش ھەققىدە ھۆججەت يېزىپ بەردى. شۇنداق قىلىپ رۇستەم بىلەن كىچىك ئوتتۇرىسىدىكى ئىش ھەل بولدى. بۇ ئىش كىچىكنىڭ ئويلىغىنىدەك داشمان كەنتىنىڭ كېيىنكى ئامانلىق ئىشلىرى ئۈچۈن ناھايىتى پايدىلىق بولدى. قىسقىسى داشمانلىقلار شۇ ئىشتىن كېيىن ئۆز مۈلكىنى بۇرۇنقىدىن نەچچە ھەسسە چىڭ ساقلايدىغان بولدى. بىراق ئۇلار قوشدۆڭ يېزىسىدىكىلەردىن زاكىر پەشتاقنىڭ ئاران ئۈچ كۈن تام سوقۇپلا قويۇپ بېرىلگەنلىكىنى ئاڭلاپ «مۇبادا ئۇ پەشتاق بىزنىڭمۇ نەرسىمىزنى ئوغرىلاپ كەتسە، بىزمۇ رۇستەمدەك جەرىمانە تۆلەپ يۈرەرمىزمۇ» دېيىشىپ ساراسىمىگە چۈشۈپ قېلىشتى.

× ×

كىچىكنىڭ قىزىق ئىشلىرى يەنە تۈگىمىدى. ئۇنىڭ رۇستەم بىلەنكى ئىشى ئاخىرلىشىپ، توپتوغرا ئىككى ئاي ئۆتكەندە ئۇ مەھەللىدىكىلەردىن رۇستەمنىڭ قويى ئوغرىلانغان كېچىسى رۇستەم زىۋىدىخاننىڭ ئۆيىدە ئىكەن، دېگەن مىش - مىش گەپلەرنى ئاڭلاپ قالدى. ئۇ مەھەللىدە ئايلىنىپ يۈرۈپ كىشىلەردىن شۇ كۈنى كېچىسى رۇستەمنىڭ سۇ تۇتۇشقا ئەمەس، زىۋىدىخاننىڭ ئۆيى تەرەپكە كەتكەنلىكىنى ئېنىقلاپ چىقتى. قارىغاندا ئىشنىڭ قىزىقى ئەمدى چىقىدىغاندەك ئىدى. بىراق بۇ ئىش راست بولۇپ قالسا مەھەللىدىكىلەر ئۈچۈن قىزىق تۇيۇلغىنى بىلەن كىچىك ئۈچۈن ئازابلىق ئىش ھېسابلىناتتى. گەرچە ئۇ ئامانلىق خىزمىتى بىلەن ئالدىراش يۈرسىمۇ ھەر ۋاقىت زىۋىدىخاننىڭ ئۆز تەلىپىگە قوشۇلۇشىنى كۈتۈپ يۈرەتتى. ئۇ بۇگۈن كەچكى پىلانى بويىچە ساۋۇت قارىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ يۈكۈنۈپ ئولتۇرغاندىن كېيىن: «ئالا بويناقنى مۇشۇ ھەپتە ئىچىدە سېتىۋېتىمەن. زىۋىدىخان بىلەن يەنە

كۆرۈشسىلە، سوغۇق چۈشكىچە تويىنى قىلىۋېتەيلى» دېدى. ئەپسۇس، ئەتىسى ساۋۇت قارى ئۇنىڭغا «زىۋىدىخان يەنە قوشۇلماي تۇرۇۋالدى» دېگەنىدى. گىجىك خىيال سۈرۈپ قالدى.

ئۇ كۈنى ئاخشىمى ھاۋا تۇتۇق بولۇپ، داشمان كەنتى ئىمتاسلىقتا چۆمگەنىدى. گىجىك زىۋىدىخانىنىڭ ئۆيىنىڭ كەينىدىكى پىچان دۆۋىسىنىڭ يېنىدا دۈگدىيىپ ئولتۇراتتى، ئارىلاپ ئەتراپقا قاراپ قوياتتى. ئىچىدە «بۈگۈنكى كېلەرسەن كاززاپ» دەپ غودۇڭشۇپ قوياتتى. كۈتۈپ تاقىتى-تاق بولدى. دېمىسىمۇ ھەپتىدىن بېرى ھەركېچە مۇشۇ يەردە ساقلىغان بولسىمۇ رۇستەم ھازىرغىچە كەلمەيۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئويىچە بولغاندا رۇستەم ئۈچ كۈندە بىر قېتىم زىۋىدىخانىنىڭ ئۆيىگە كېلىشى كېرەك ئىدى. بۇ ئۇنىڭ يېقىنقى كۈنلەردىن بېرى ئەتراپلىق ئويلىنىپ چىقارغان خۇلاسىسى ئىدى. پەقەت ئەلىياتقۇ بولغاندىلا زىۋىدىخانىنىڭ ئۆيىنىڭ يېنىغا بىر كۆلەڭگە خىرە-شىرە پەيدا بولدى. گىجىكنىڭ يۈرىكى جىددى سوقۇپ كەتتى. ئارىدىن ئازراق ۋاقىت ئۆتۈپ ئۆگزىگە «توككىدە» قىلىپ بىر نەرسە چۈشتى، كېيىن ئىشىك يېنىك ئېچىلىپ-يېپىلدى. گىجىك ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆيگە يېقىنلاشتىيۇ بىردىنلا توختاپ قالدى. كۆڭلىدە «راست ئىكەن، خەق بىكارغا گەپ تاپمايدىكەن، مانا ئەمدى قولۇمغا چۈشتۈڭ. رەسۋايىڭنى چىقىرىۋەتمىسەم ئەركەك بولماي كېتەي» دەپ ئويلىدى. گىجىك يېرىم سائەتكە يېقىن ئولتۇرغاندىن كېيىن زىۋىدىخانىنىڭ قومۇش قوشاملىق ھويلىسىغا ھەش-پەش دېگۈچە كىرىپ بولدى. ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى ئاستا ئىتتىرىپ بېقىپ ئىچىدىن دەملەپ قويۇلغانلىقىنى بىلدى. ئازراق ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن كەينىگە تۆت قەدەمچە داجىپ قولىنى قوۋۇشتۇردى-دە، يۈگرەپ كېلىپ ئىشىككە قاتتىق ئۇرۇلدى. قاراس قىلغان ئاۋازدىن كېيىن ئۆزىنى سىمىياھتەك قاراڭغۇ ئۆيدە كۆردى. يانچۇقىدىن قول چىراغنى ئېلىپ ياندۇردى. شۇئان ھەممە ئىش ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا نامايان بولدى. رۇستەم بىلەن زىۋىدىخان يېرىم يالىڭاچ ھالدا يوتقاندىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، بۇلۇڭدا تۈگۈلۈشۈپ ئولتۇردى. شۇئاردا گىجىك مورا بېشىدىكى جىن چىراغنى ياقتى.

— ئالدىرىماي تۇرۇش! ئوغرىنى مېلى بىلەن تۇت، زىناخورنى جۈپتى بىلەن، دەپتىكەن كونىلار. ئەمما زەماڭا سەنلەرنىڭ ئىشتىنىڭ لازىم، — گىجىك شۇنداق دېگىنىچە سۇپا ئۈستىگە چىقىپ قالايمىقان بولۇپ كەتكەن كۆرپىلەرنىڭ ئۈستىدىن رۇستەم بىلەن زىۋىدىخانىنىڭ ئىشتىنىنى تاپتى. كېيىن ئۇنى زىۋىدىخانىنىڭ يېنىدا تۇرغان گاز ياغلىقتا چەگدى. شۇئان رۇستەم ئورنىدىن تۇرۇپ گىجىككە ئېتىلدى. ئىككىسى تۇتۇشۇپ قالدى. زىۋىدىخان ئالىقانلىرى بىلەن يۈزىنى توسۇپ ئۆپكىدەپ يىغلايتتى. رۇستەم گىجىكنىڭ غازىنىكىدەك زىلۋا گېلىنى سىقىپ ئاستىغا بېسىۋالغاندا سىرتتىن قولچىرىغىنى كۆتۈرۈشۈپ يۈسۈپ مۇدىر بىلەن ئەترەت باشلىقى كىرىپ كەلدى. يۈسۈپ مۇدىر:

— قولۇڭنى تارت، — دەپ ۋارقىرىدى. كېيىن رۇستەمنىڭ قولىنى قايرىپ تۇرۇپ:

— گېجىگىنىڭ دېگەنلىرى راستكەن، دەل ۋاقتىدا كەپتىمىز، — دېدى مەسخىرىلىك ھىجىيىپ. رۇستەم لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى، ئۇ شۇ ئەسنادا تامغا ئۇسسۇپ ئۆلۈۋالغۇدەك دەرىجىدە ئازاپلانماقتا ئىدى.

ئەتىسى ئەتىگەندە رۇستەم، زۇۋىدىخان ۋە كەنت - مەھەللە كومىتېت مەسئۇللىرى كەنت ئىشخانىسىغا جەم بولۇپ، رۇستەم بىلەن زۇۋىدىخاننىڭ مەسىلىسىنى تەكشۈرۈشكە باشلىدى. ئۇلارنىڭ بىر قىسمى بۇ ئىشنى يېزا مەسئۇللىرىغا ئاڭلاتماي ئۆزىمىز ھەل قىلىۋېتەيلى، ئېلىنغان جەرىمانە پۇل كەنتىمىزدە قالسۇن، دېسە، يەنە بىر قىسمىلار، ئۇنداق قىلساق بولمايدۇ، بۇ دېگەن ئادەتتىكى ئىش ئەمەس، يېزا مەسئۇللىرىغا مەلۇم قىلمىساق چاتاق چىقىدۇ، دېيىشتى. ئاخىرىدا گېجەك:

— يېزىغا مەلۇم قىلايلى، — دەپ چىڭ تۇرۇۋالدى. شۇنداق قىلىپ بۇ ئىش يېزا مەسئۇللىرىغا ئايان بولدى. يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ ئامانلىق ساقچىسى داشمانغا كېلىپ، بۇ ئەنزىنى قايتا تەكشۈرۈپ كۆردى. ئاخىرىدا «زۇۋىدىخانغا بەش يۈز يۈەن جەرىمانە، رۇستەمگە بەش يۈز يۈەن جەرىمانە تۆلىگەندىن باشقا بىر ئاي تۇتۇپ تۇرۇپ ئۆزگەرتىلىدۇ» دەپ كېسىم قىلىندى. گېجەك خۇشال بولغانلىقىدىن قىن-قىنىغا پاتماي قالدى. كۆتۈلمىگەندە ئىشخانىغا رابىخان تەستە كىرىپ كەلدى. ئىشخانىنىڭ ئالدىدا ئېشەك ھارۋىسى تۇراتتى. ھەممەيلەن رابىخانغا قارىشىپ تۇرۇپ قېلىشتى. ئارىدا گېجەك رابىخانغا:

— بۇ يەردە ساڭا نېمە بار. كېسەلىڭنى تارتىشىپ ئۆيۈڭدە ياتساڭ بولمامدۇ؟ بۇ گەپلەرنى سېنى كېسەل كۆڭلى-پاراكەندە بولمىسۇن دەپ دېمىگەن تۇرساق، ماڭ، سەن بۇ يەردە تۇرما. ئېرىڭ بىلەن سوقۇشۇپ قالدۇق شۇ، باشقا ئىش يوق، — دېدى.

رابىخان ئۇنىڭ سۆزىگە پىسەنت قىلماي ئاستا كېلىپ ئورۇندۇقتا ئولتۇردى. شۇ ئەسنادا بۇلۇڭدا ئولتۇرغان زۇۋىدىخان يىغلىغىنىچە يۈزىنى ياغلىقى بىلەن يېپىۋالدى. رابىخان دېمىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن ئۈزۈپ - ئۈزۈپ سۆزلەشكە باشلىدى:

— مەن ھەممىنى ئاڭلىدىم. رۇستەم بىلەن زۇۋىدىخاندا قىلچە گۇناھ يوق، جازالايدىغان ئىش بولسا مېنى جازالاڭلار.

— نېمە؟ ھوي بەغەرەز، مەن سېنى ئاۋايلاپ ئەتىدىن بېرى گەپ قىلمىدىم. مانا كۆرە ئەمىسە، ماۋۇ نېمە؟ بۇ دېگەن رۇستەم بىلەن زۇۋىدىخاننىڭ ئىشتىنى. نەق تۆپىدىن چۈشۈپ تۇتۇۋالغان تۇرسام، — دېدى گېجەك ئۈستەل تارتمىسىدىن گاز ياغلىققا چىگىلگەن ئىشتانلارنى ئېلىپ.

— ئۇنىمۇ بىلىمەن، ئەمىسە ئېنىق ئېيتاي. تۆت يىلدىن بېرى كېسەل بولۇپ يېرىمجانلىشىپ قالدىم. ئېرىمنىڭ ھاجىتىدىن پەقەتلا چىقالمىدىم. ئۇمۇ ئادەم، ئۆزىگە چۈشلۇق نەپسى بار. ئاجرىشىپ كېتەيلى دېسەك باللار يېتىم بولۇپ قالىدىكەن، شۇڭا مەن زۇۋىدىخانغا كۆڭۈل قويۇپ، رۇستەم بىلەن يوشۇرۇن نىكاھلىنىپ ئۆتۈشنى ئېيتقان. بىراق بۇ ئىشنى دېگەنلىكىمنى رۇستەم بىلمەيدۇ. شۇڭا بۇ ئىشتا رۇستەم بىلەن زۇۋىدىخاننىڭ گۇناھى يوق. گۇناھ مەندە، — دېدى. رابىخان بۇ سۆزلەرنى

شۇلچە مەغرۇر دېدىكى، چىرايىدا قىلچە باشقا ئىپادىلەر كۆرۈلمىدى. تىمتىت بولۇپ كەتكەن گىجىك سېكرېتار بىر نەرسە دەپ بولغىچە زۇۋەيدىخانغا قاراپ:

— بۇ گەپ راستما، يالغان ئېيتماي راست گەپنى دېگىن، — دېدى.

زۇۋەيدىخان يېشىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ:

— راست، شۇنداق بولغان. ئۆتكەن يىلى ئەتىيازدا مەن رابىخاننىڭ كېسىلىنى كۆرۈش ئۈچۈن بارغانىدىم. ئۇ يىغلاپ ماڭا يېلىنىدى ھەم بوغچىسىدىن ئىككى كىيىملىك رەخت ئېلىپ ئالدىمدا قويدى.

— ئۇ ساڭا يەنە نېمە دېدى؟ — سورىدى گىجىك ئۇنىڭ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى كۈتمەيلا.

— رابىخان ماڭا بۇ ئىشنى مەندىن ئۆزگە ئادەم بىلمىسۇن، سىلى ئۆزلىرى رۇستەمگە يېقىنلىشىپ ئىشنى ئەپلەشتۈرسىلە، دېدى. مەن ئۇنىڭ دېگىنىچە قىلدىم. گۇناھ رابىخاندا، ياكى رۇستەمدە ئەمەس، مەندە. مانا مېنى نېمە قىلساڭلار قىلىڭلار، — زۇۋەيدىخان ياغلىقىنى ئوڭشاپ چىگىۋېلىپ نېمىشقىدۇر ئۇمۇ بىردىنلا مەغرۇر ھالغا كېلىپ قالدى. ئىشخانىنىڭ بۇلۇڭىدىن بىرسىنىڭ ھۆكرەپ يىغلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ھەممەيلەن قارىۋىدى ئەتىدىن بېرى ئازابلىنىپ ئولتۇرغان رۇستەمنىڭ قاداق باسقان ئالقانلىرى بىلەن يۈزىنى بېسىپ يىغلاپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى. ئىشخانىنى بىردەم جىمجىتلىق قاپلىدى. ھەممەيلەن ئارىلاپ بىر-بىرىگە قارىشىپ قويۇشاتتى. گىجىك يېزىلىق ھۆكۈمەتتىن كەلگەن ئامانلىق ساقلاش ساقچىسىغا قاراپلا قالغانىدى. ئۇنىڭ شۇ ئەسنادا نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلىپ بولمايتتى.

— نېمە بولسا بولسۇن، ئەنزە يۈز بەرگەن ئىكەن قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىنىدۇ. شۇڭا ھەممىڭلار كېتىپ تۇرۇڭلار. ئەمما رۇستەم، زۇۋەيدىخان، گىجىك ئاخۇن ھەم يەنە ماۋۇ سېكرېتارلار قالسۇن، بىز داۋاملىق تەكشۈرىمىز، — دېدى ئامانلىق ساقچىسى ئارىدىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ. باشقىلار ئىشخانىدىن بىر-بىرلەپ چىقىپ كېتىشتى. ئامانلىق ساقچىسى ئىشخانىدا قالغانلارغا نېمىنىدۇر دېمەكچى بولۇپ تۇراتتى، كۈتۈلمىگەندە گىجىك ئورنىدىن تۇرۇپ كىرلىشىپ كەتكەن شىلەپىسىنى قولىغا ئالدى-دە:

— ھاي ئۇكام، بۇ ئەنزىنى ئۆزۈڭ تەكشۈرۈۋالغىنە. مەن ھازىردىن باشلاپ ئىش تاشلىدىم. قىزىق ئىشلار بولۇپ كەتتىغۇ خۇدايىم، — دېدى. كېيىن ئۇ كەنت باشلىقى يۈسۈپكە قاراپ:

— يۈسۈپ ئاخۇن، سىلىمۇ دۆۋەڭ ئادەم ئەكىلسىلە، مېنى بىكاردىن-بىكار ئامانلىق خىزمىتىنى ئىشلەڭلار دەپ قاملاشمىغان ئىش قىپسىلەر ئەمەسمۇ، مەن كەتتىم ئەمىسە.

ھەممەيلەن داڭ قېتىپ تۇرۇپ قېلىشتى. گىجىك كېتىپ قالدى. ئۇنىڭ نېمىشقا ئىش تاشلىغانلىقىنى ھەمدە نەلەرگە بارىدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتتى.

× ×

داشمان كەنتىدە يەنە قىزىق ئىشلار يۈز بەردى. گىجىك مەھەللىدىن كېتىپ قالغىلى بىر ئايدىن ئاشتى. كىشىلەر ئۇنىڭ ۋەزىپىگە تەيىنلىنىشىدىكى سىرنى كەنت مۇدىرى يۈسۈپنىڭ «ئۇ لايغەزەل، زىممىسىدىكى قەرزنى بەرگىلى ئۇنىمىغانىدىكىن بىز ئۇنى ئامان-

(ئاخىرى 74 - بەتتە)

گۈلجامال تاشتۆمۈر

داۋغان ماجراسى

(ھېكايە)

1

يىغىن جىددى داۋاملىشىۋاتاتتى. سېكرېتار سۆزلىگەنسېرى قىزىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ قارامتۇل چىرايى تېخىمۇ قارىداپ پېشانىلىرىدىن تەپچىرەپ تەر ئېقىشقا باشلىغانىدى.

— يولداشلار، يۇقىرىنىڭ يوليورۇقلىرىغا ئاساسەن ئاخىرىدا شۇنى ئۇقتۇرىمىزكى، پايدىلىق ھايۋانلارنى قوغدىشىمىز، ئۇنى ئۆلتۈرمەسلىكىمىز كېرەك. كەنتىمىزدە ھازىر يايلاقلارغا چىقىپ قوغدىلىنىدىغان ھايۋانلارنى تۇتۇپ كېلىدىغان ئىشلار ئەۋج ئېلىپ كەتتى. بولۇپمۇ داۋغان تۇتۇش ئەھۋالى ئېغىر. بۇنىڭدىن كېيىن قانداق ئادەم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر داۋغان تۇتقانلارغا ئىقتىسادىي جەھەتتە جازالىنىشتىن سىرت ھاشارغا ئىشلەيدۇ، ئەگەر داۋغان تۇتقانلارنى كۆرگەنلەر كېلىپ بىزگە مەلۇم قىلسا، بىز ئۇنداق كىشىنى مۇكاپاتلايمىز. ھەر قانداق ئادەمنىڭ بۇنىڭغا خىلاپلىق قىلىشىغا، داۋغان تۇتقانلارنى قانات ئاستىغا ئېلىشىغا قەتئىي يول قويۇلمايدۇ. كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ھەرگىزمۇ يۈز-خاتىرە قىلىنمايدۇ...

2

يىغىن داۋاملاشماقتا. سېكرېتار يېڭىنچا قىلىۋالغان قىممەتباھالىق چاپىنىنىڭ مۈرىسىدىن چۈشۈپ كېتىپ، ئايىغى ئاستىدا توپىغا مىلىنىپ كەتكەنلىكىنىمۇ تۇيمىغان ھالدا بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىراپ سۆزلىمەكتە، ئۇنىڭ ئېغىزىدىن پىلىموتنىڭ ئوقىدەك ئېتىلىپ چىقىۋاتقان سۆزلەر شۇنچە راۋان، مەزمۇنلۇق ھەم قىزىقارلىق ئىدى.

— يولداشلار، دىققەت قىلىپ ئاڭلاڭلار. يۇقىرىنىڭ بەلگىلىمىسىگە ئاساسەن ئون سەككىز ياشتىن يۇقىرى، ئاتمىش ياشتىن تۆۋەن بولغان ھەر بىر نوپۇس بىردىن داۋغان تېرىسى تاپشۇرىدۇ.

— سېكرېتار، ئۆتكەندە داۋغان تۇتماسلىق دېگەنتىلە، ئەمدى...

— ئەزەم، سەن ئېغىز غىرىچلىماي تۇر، ئۆتكەن دېگەن ئۆتكەن. ھازىر دېگەن ھازىر. بۇ دېگەن ئىسلاھات دەۋرى. ئىسلاھات دەۋرىدە بازار ئىگىلىكىگە يۈزلىنىش ئۈچۈن ھەر قانداق بەلگىلىمىلەرنى ئەمەلىي شارائىتقا بېقىپ تۈزىمىز، ۋاقتى كەلگەندە ئۆزگەرتىمىز. سەن نېمىنى بىلەتتىڭ؟

— نېمىنى بىلەتتىڭ ؟! مەن سىلە بىلمىگەننى بىلىمەن. كەتمەن چېپىشنى، تەر ئاققۇزۇپ ئىشلەپ، ھالال يېيىشنى بىلىمەن،- ئوتتۇرا بوي، بۇرۇتلۇق كەلگەن ئەزەم ئاخۇن بېشىنى قاشلاپ قويدى- دە، تۆت ئەتراپىغا قاراپ غەلىتىلا كۈلۈپ قويدى،- مەن تېخى بۇنداق يېڭى - يېڭى يوليورۇقلارنى يۇقىرىدىن تۈزۈپ تۆۋەنگە چۈشۈرۈپ بېرىدۇ دەپ ئويلاپتىكەنمەن. قارىغاندا بۇ كەنتنىڭ

ئۆز ئالدىغا چىقارغان بەلگىلىمىسى ئىكەندە، ئەمدى بىلىپ قويسام بولغۇدەك،- ئەزەم ئاخۇننىڭ گېپى تۈگىشى بىلەن كىشىلەر پاراقىدە كۈلۈشۈپ كەتتى.

— ھېلىغۇ بىر كەنت ئىكەن. ئائىلەڭدىمۇ بەلگىلىمە باردۇ ياكى بۇنى خوتۇنۇڭ سەندىن يوشۇرامدۇ؟ سەنغۇ خوتۇنۇڭنىڭ ئىشلىرىنى بىلمەيسەن،- سېكرېتارنىڭ ئەزەمنىڭ گەپلىرىگە قاتتىق ئاچچىقى كەلگەن بولسىمۇ، ھازىر ئۇنىڭ بىلەن تاكاللىشىشنىڭ پەيتى ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىپ ئارتۇقچە گەپ قىلمىدى.

— يوشۇرسىمۇ سىلىنىڭ خوتۇنلىرىدەك سىر يوشۇرماس، سودىخانىنىڭ سىرلىرىنى كەنتتە سىلىدىن باشقا ھەممە ئادەم ناھايىتى ئېنىق بىلىدۇ.

— ئەزەم، ھۇ غالچا، تۇل خوتۇندەك كوتۇلدىماي جىم ئولتۇرامامسەن؟ سەن بىلەن كېيىن ھېسابلىشىمەن تېخى،- سېكرېتار ئەزەمگە غەزەپ بىلەن ئالايدى.- يولداشلار، ئەزەمدەك كاللىسى لىڭشىپ قالغان، ئەقلىنى توپا بېسىپ قالغان مورتەكلەرنىڭ گېپىگە ئېرەن قىلماڭلار. ئەمدى بايىقى گېپىمىزگە كېلەيلى. داۋغان تېرىسى لازىم دەپ ھەممىڭلار داۋغان تۇتساڭلار بولمايدۇ. ئۆلتۈرسەڭلار تېخىمۇ بولمايدۇ. ئەڭ ياخشىسى كاۋاپمۇ كۆيمەيدىغان، زىخمۇ كۆيمەيدىغان بىر ئامال بار. ھەممىمىز بىر داۋغان تېرىسى ئۈچۈن ئوتتۇز بەش يەندىن پۇل تاپشۇرۇپ بېرەيلى.

— بۇ قانداق گەپ زادى، قايسى ساراڭنىڭ چىقارغان ئويۇنىدۇ - بۇ!

— سېكرېتار بىزنى ساناتورىيىنىڭ سارائلىرى كۆرۈۋاتامدۇ - نېمە؟

— بۇ، سۇنى ئىچ، لېكىن ئېغىزىڭ ھۆل بولمىسۇن دېگەندەك بىر گەپ بولدىدە، - يىغىنغا قاتناشقان دېھقانلار ئۇنى - بۇنى دېگىنىچە ئاستا-ئاستا يىغىندىن تارقاشتى. ئۇلار پەقەت ئېغىزدىلا شۇنداق دېيەلەيدۇ. جاھاننىڭ ئەڭ خىلۋەت بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىدا ئولتۇراقلىشىپ قالغان، كەتمەن چېپىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان، قورساق بېقىشتىن باشقىنى ئويلىمايدىغان، ئايلاپ - يىللاپ بىرەر پارچە گېزىت كۆرۈپ ياكى رادىئو ئاڭلاپ باقمايدىغان بۇ نادان كىشىلەرنىڭ مۇشۇنداق قاملاشمىغان «يولىيورۇقلار»غا قارىتا نارازىلىق بىلدۈرۈپ بىرنەچچە ئېغىز گەپ قىلىپ قويۇشىنىڭ ئۆزىمۇ چوڭ بىر ئىش- ئەلۋەتتە.

3

— سېكرېتار سىلىگە دەيدىغان گەپ بارتى،- ئىشىك تۈۋىدە گەدىنىنى قاشلاپ ھىجىيىپ تۇرغان ئەزەمنى كۆرگەن سېكرېتارنىڭ بىردىنلا قاپىقى تۈرۈلدى.

— نېمە گەپتى - ئۇ؟ تىلىڭنى چايناپ، ئەزمەڭنى ئېزىپ تۇرماي دېمەمسەن؟

— قايسى كۈنى يايلاققا چىققانتىم، قارىسام سىلىنىڭ ئۆگەي ئوغۇللىرى ئىسلام بىر نەچچە داۋغاننى تاغارغا سولاپ كىرىۋېتىپتىكەن، شۇڭا سىلىگە دەپ قو-

ياي دەپ كېلىشىمتى. كۆڭۈللىرىگە كەلمىسۇن، كۆرۈپ قاپتىكەنمەن، دېمەي دېسەم تېخى...

— كېيىنكى تۈگىگەن بولسا چىقسالىك بولىدۇ، — ئەزەم ئىشىكتىن چىقىشىغا سېكرېتار يېنىدا ئولتۇرغان باشقا كەنت كادىرلىرىغا نېمىلەرنىدۇر پىچىرلىدى. كىچىككىنە كەنت ئىشخانىسىدىكى بىر نەچچە كادىر قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىشتى.

4

— ئەزەم ئۇكام، سېنى مۇنداق بىر ئىش بىلەن چاقىرتقان. سېنىڭ قايسى كۈنى پاش قىلغان ئەھۋالنى ماتېرىيال قىلىپ تەييارلىغانىدۇق. بۇ ئىسلامنى پاش قىلغانلىق توغرىسىدىكى ماتېرىيال، بۇنى يۇقىرىغا يوللايدىغان گەپ، خەت بىلەمسەن؟ هە، بىلمىسەڭمۇ هېچقىسى يوق. سەن گۇۋاهچى دېگەن يەردىكى دانا بۇ ئىسمىڭنىڭ ئۈستىگە قول قويۇۋەتسەڭلا بولىدۇ، بىرسى خەت بىلەمسەن دەپ سورىسا «بىلمەيمەن» دەپ جاۋاب بەرگىن. ماقۇلما... ئوغۇل بالا دېگەن «بىلمەيمەن» دېگەن گەپنى قىلمايدىغان...

5

— يولداشلار دىققەت قىلىڭلار، — ئاچچىقى كېلىپ قالغانلىقتىنمۇ ئەيتاۋۇر سېكرېتارنىڭ گۆشلۈك يۈزلىرى لىپىلداپ، كۆزلىرى چانىقىدىن چىقىپ كېتەيلا دەپ قالغانىدي. هەمەمە... هەممە نەرسىگە تويماي ئۇزاقتىن- ئۇزاق تىكىلىپ تۇرىدىغان كۆز قارىچۇقلىرى بۈگۈن هەممە نەرسىگە پەرۋاسىز هالدا قارىغىنىچە توختىماي هەرىكەت قىلىپ تۇراتتى. — مەن سىلەرگە مۇهىم بىر خەۋەرنى يەتكۈزمەكچى. دىققەت قىلىپ ئاڭلاڭلار. «مەن دۆلەتنىڭ ياۋايى هايۋانلارنى قوغداش توغرىسىدىكى بەلگىلىمىسىگە خىلاپلىق قىلىپ × ئاينىڭ × كۈنى بەش دانە داۋغان ئۆلتۈرۈپ ئۇنىڭ تېرىسىنى ساتتىم» دەپ، ئۆز گۇناهىنى ئېتىراپ قىلغۇچى ئەزەم جۇمە. × ئاينىڭ × كۈنى»

— يالغان، بۇ تۆهمەت، داۋغاننى تۇتقان ئىسلام. كۆرگەن ئادەم مەن. سېكرېتارنىڭ بېشى چۆرگىلەپ قاپتۇ، — ئەزەم تۇۋلىغىنىچە ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى.

— سېنى كۆرگەن ئادەم بار. ئۇ ئىسلام پاسار. ئۇنىڭدىن باشقىمۇ گۇۋاهچى بار. ئۆزۈڭمۇ ئېتىراپ قىلدىڭغۇ. بۇ يەرگە قولۇڭنى قويدۇڭ. يەنە تېخى تېنىۋالماقچى بولۇۋاتامسىنا، هۇلاتا غىلاپ، مەزلۇم مىجەز، مېگىسى قۇرتلاپ كەتكەن...

— يالغان، ئۇنىڭ گېپىگە ئىشەنمەڭلار. ئۇ مېنىڭ خەت بىلمەيدىغانلىقىمنى بىلىپ قولۇمنى ئالداپ قويدۇرۇۋالغان، خالايىق...

— يولداشلار باشتا دېگەن گېپىمىز بويىچە ئىسلام پاسار مۇكاپاتلىنىدۇ. ئەزەم جۇمە ئىككى يۈز يۈەن جەرىمانە تۆلەشتىن سىرت يىگىرمە كۈن هاشارغا ئىشلەيدۇ. يىغىن تۈگىدى.

روزى سايىت

باھار تۇغقان ئىككى شېئىر

تاختا ئەرشتىن چۈشىدۇ، خىزىر ئەلەيھىسسالام ئۇنى زېمىنگە تارقىتىدۇ... تاختا بىلمەسلەرنىڭ ئېيتىشىدا بۇزۇلۇپ، زېرەكلەرنىڭ ئوقۇشىدا تۈزۈلىدۇ...

— رىۋايەت قىلغۇچىلارنىڭ سۆزىدىن

ياشىسام دەيمەن

ئۆتسە ئۆمرۈم ئەلگە يار - ھەمدەم بولۇپ،
تاغ كېسەر پەرھاد، سېخىي ھاتەم بولۇپ.
يۇقمىسا! شەنىمگە قارغىشىنىڭ دېغى،
ياشىسام دەيمەن ئېسىل ئادەم بولۇپ.

بولمىسام ھەرگىز يامانغا يانتاياق،
باسمىسام قىڭغىر، خاتاغا ئىز - ئاياغ.
كۆكلىسە مېھرىمدە سۆيگۈ، ئىشتىياق،
ياشىسام دەيمەن ئېسىل ئادەم بولۇپ.

قالدۇرۇپ نۇسخا ئۆمۈر ئىمكانىدىن،
كەتتى كەلگەنلەر جاھان - بۇ «خانە» دىن.
باغ ياساپ، گۈل-غۇنچە ھىدلاپ ئېچىلدى «پانىي» دىن،
ياشىسام دەيمەن ئېسىل ئادەم بولۇپ.

بولمىسام «تەييارغا ھەييار» لايغەزەل،
بولمىسام بىشەرمى، بىنەپ، بى مەسەل.
ھەر نەدەك يىغسام چېچەكتىن بال-ھەسەل،
ياشىسام دەيمەن ئېسىل ئادەم بولۇپ.

نەپسى شەيتان كەينىدىن پايپاسلىماي،
ياخشىلارغا ھاۋشىماي «كاس - كاس» لىماي،
جىلە① قۇرماي- خەققە قىلتاق راسلىماي،
ياشىسام دەيمەن ئېسىل ئادەم بولۇپ.

ئاچقا نان، توڭغانغا تەمەچ تەگلىسەم،
غېمى بار بىتاب، غېرىبنى ئەملىسەم،
ئەلگە تەر ئەجرىمدە قەنچاي دەملىسەم،
ياشىسام دەيمەن ئېسىل ئادەم بولۇپ.

لەۋدە سۈرتۈپ يار كۆزىدىن چىقسا ياش،
ياۋنى يەنچىپ، ئەيلىبان قەستىنى پاش.
دوستقا يەتسە خىزمىتىم، بولسام قاياش،
ياشىسام دەيمەن ئېسىل ئادەم بولۇپ.

بۇ ئۆمۈرنىڭ لەززىتى شاد كۈلكىدە،
ھەر كىشىنىڭ قىممىتى ئۆز ئىلكىدە.
بىر دەقىق تۇرسا نەپەس جان مۈلكىدە،
ياشىسام دەيمەن ئېسىل ئادەم بولۇپ!...

يار ئەمەس

يار ئەمەس ئىشقىغا مەھكەم بولمىسا،
يار ئەمەس يارىغا ھەمدەم بولمىسا.
يار دېگەن سۆيگۈ، ۋاپا مەردانىسى،
يار ئەمەس چاندۇرسا بىردەم بولمىسا.

كۈلگىنىڭ گۈل ئاچسا دەرھال چېھرىدە،
يىغلىساڭ ياشىڭنى سۈرتسە مېھرىدە.
ئۆتسا مەيلىڭنى نازاكەت سېھرىدە،
يار ئاشۇ چىن رىغبىتى كەم بولمىسا.

باغدا بىللە، چۆلدە يالغۇز تاشلىسا،
«سوغ» دا زارلاپ، ئاپتىپىڭدا شاشلىسا.
شان - زەپەرگە ئۆندىسەڭ يانپاشلىسا،
يار ئەمەس ھەر ئىشتا ھەم- قەم بولمىسا.

① جىلە — قىلتاق

قىلمىسا پەرۋىش، بېغىڭنى چەيلىسە،
پەيتىنى تاپقاندا خېمىردەك ئەيلىسە.
سانجىماقچۇن زەھىرىنى ئەزۋەيلىسە،
يار ئەمەس زەخمەڭگە مەلھەم بولمىسا.

دۈشمىنىڭنىڭ پايدىسىغا ئىشلىسە،
بىرسى «ئال پاچاقنى!» دەپ «كىش -
كىش» لىسە،
ئويلىنىپ تۇرمايلا «هاپ!» دەپ چىشلىسە،
يار ئەمەس، بىرشۇنچىلىك پەم بولمىسا.

يەتسە مەنپەئەت چۆرگىلەپ پەرۋانىدەك،
كۆزلىرىدىن چاقسا ئوت سەرخانىدەك.
تۆكسە لەۋزى بال، شېكەر مەردانىدەك،
يار ئەمەس خۇيلانسا دەرھەم ① بولمىسا.

يار ئاشۇ رىشتىڭگە رىشتە چاتقىنى،
يار ئاشۇ هارۋاڭنى بىللە تارتقىنى.

يار ئاشۇ «ئەھھە!» گە تەڭ ئۈن قاتقىنى،
يار ئاشۇ تاڭلايغا «بەلغەم» بولمىسا.

«هاڭ» غا پۇت قويسا ئىتىڭ تارتسا يۈگەن،
يا تاپانغا سانجىلىپ كىرسە تىكەن،
ئالسا «كىرپىك يىڭنىسى» دە ياردىگەن،
يار ئاشۇ شانىڭغا بەرھەم بولمىسا.

يارى ناكەسنىڭ كۈنى - ئىتنىڭ كۈنى،
يوق ئارامى - تېشىغا چىقماس ئۈنى.
ياز، باھارىمۇ جۇدۇن قىشنىڭ تۈنى،
يار ئەمەس شاكىراپ ئۇ «تۈز تەم» بولمىسا.

«يار» ئەمەس شەيتان چۈشى، نەزرە ئېشى،
يار ئەمەس يولۋاس چىشى، تىمساق يېشى.
جانغا جان قوشماق ئىرۇر يارنىڭ ئىشى،
يار ئەمەس - لەقۋا، جىنى ھەم بولمىسا!...

مۇھەممەتتۇرزى ئابدۇقادىر

شېئىرلار

يېزام ئۆستىكى

شاۋقۇن پۈركۈپ چەكسىز قىرلارغا،
ئېقىپ تۇرار كىچىك بىر ئېقىن.
شۇ مېھنەتكەش دېھقان قەلبىگە،
بىلىنىدۇ شۇنچىلىك يېقىن.

قاغجىرىغان زېمىن لېۋىگە،
شەربەت بولۇپ قۇيۇلار ئاستا.
بۇغدايزارلىق ئاراچلىرىدىن،
كۈلۈپ تۇرار يېڭى بىر دۇنيا.

قەلبىمدىكى سالا ئېتىزدىن،
ئۈنۈپ چىقار يېشىل مۇھەببەت.
ئېھ، يېزامنىڭ گۈزەل ئۆستىڭى،
ساڭا مېھرىم باغلانغان قەۋەت.

ئاۋۇل سەھەرى

بۈركۈت پېيى تۇزىغان چوققا،
تاڭ نۇرىدا تۇرار تاۋلىنىپ.
ئارقار، كېيىك چېپىشقان دالا،
سەھەر پەيتى كېتەر جانلىنىپ.

تاغ كاككۇكى چوغلۇق شېخىدا،
ئۈزۈك - ئۈزۈك تۇرىدۇ سايراپ.
قاپتال ئارا مەخمەل چۆپلۈكتە،
توپ- توپ پادا يۈرىدۇ يايلاپ.

يېڭى تويى بولغان كېلىنچەك،
ناز ئىلكىدە چىقار چېدىردىن.
ئاۋۇل قويىنى چۈمەر شادلىققا،
يېڭى ساغقان سۈتنىڭ ھىدىدىن.

باھار نەزمىسى

يەلپۈنىدۇ يېشىل قىياقلار،
سەلكىنلەرگە ئەگكىنىچە باش.
كۆك قەھرىدە تۇرار جىلمىيىپ،
گۈلخان كەبى چوغلانغان قۇياش.

ئېدىرلاردىن يامرىغان پادا،
كۆكاتلارنى يۈرىدۇ يالماپ.
كەڭرى كەتكەن ئۆرۈكزارلىقتىن،
چېچەك ھىدى تۇرىدۇ پۇراپ.

---

① دەرھەم — مېتال پۇل

ئەكچىپ كەتكەن سالا ئېتىزدىن،
ئاڭلىنىدۇ ئوتلۇق ناخشىلار.
لەگلىكىگە يۈرەر ئەگىشىپ،
دالىلاردا توپ- توپ باللار.

قاقاس دۆڭلۈك، تاقىر چوققىلار،
ياسانماقتا بولۇپ گۈل سۇپەت.
تورولغىنىڭ چۈچۈك ئۈنىدىن،
جانلانماقتا ئانا تەبىئەت.

ئايدىڭ كېچە لىرىكىسى

ئاي پارلايدۇ كۆكتە نۇرلىنىپ،
كۈمۈش نۇرغا پۈركۈپ دالىنى.

تاغ باغرىدا سۇرلۇك ئارچىزار،
قورقىتىدۇ ئەركە شامالنى.

جىرادىكى ئوينىاق- شوخ سۇلار،
ئۇيەر يېنىك كوكات لېۋىنى.
جىگدىلىكتە قوي كۆزلۈك يىگىت،
كۈتۈپ تۇرار ئۇماق يارىنى.

چاراقلىشىپ سانسىز يۇلتۇزلار،
ناز ئىلكىدە باقىدۇ قىيا.
تولۇن ئاينى ئاقار باخاشلاپ،
چۆل قوينىدا لەڭ ئۇرغان دەريا.

مۇھەممەتجان ئىسمايىل (پۇناقى)

ياشلىق خاتىرەمدىكى مۇڭلار

1

جانان ۋەسلىڭگە تەشنا مەن كېلىپ كەتسەڭچۇ بىر مەرتەم،
مېنىڭ ۋەيرانە كۆڭلۈمنى خۇشال ئەتسەڭچۇ بىر مەرتەم.
جۇدا بوپسەن نىگارىمدىن بېشىمغا چۈشتى مىڭ سەۋدا،
يېتىپ ھالىمغا سۆيگۈڭدىن شىپا بەرسەڭچۇ بىر مەرتەم.
قارايمەن كۈنۈ - تۈن ھەردەم يولۇڭغا تەلمۈرۈپ تىنماي،
قاراڭنى ئاھ كۆرەي دەيمەن يېتىپ كەلسەڭچۇ بىر مەرتەم.
يۈرەكىم ئۆرتىنەر ئىشقى - پىراقىڭ ئوتىدا قىلدەك،
ۋاپا دەرياسىدىن زەمزەم ئېلىپ سەپسەڭچۇ بىر مەرتەم.
يېتەلمەي چىن ۋىسالىڭغا پۇناقى تولغىنار ئاھ دەپ،
گۈزەل ماھى جامالىڭنى ئېچىپ كۈلسەڭچۇ بىر مەرتەم.

2

كېتىشنى سورىدىڭ دىلبەر بولۇپتۇ مەيلى كەتسەڭ - كەت!
مۇھەببەتنىڭ بازارىنى كېزىپ بىر سەيلى ئەتسەڭ - ئەت!
سۆزۈمگە ھېچ قۇلاق سالماي ئوچاق قىلدىڭ بۇ باشىمنى،
تاياققا تاشنى تاڭماي مەن، ۋىسال - ئارزۇڭغا يەتسەڭ - يەت!
ئۆزۈڭنى بەك زىبا چاغلاپ، تەمەننا بىرلە دوست بولدۇڭ،
ئۇنۇتما، نى زىبا يۈزلەر بۇ يولدا بولدى مەجروھ - سەت.
پېقىرغا لازىمى ئەمدى ئەمەستۇر سەن كەبى ھەمراھ،
چېكىپ تاللايدۇ قەلبى ئۆز گۈزەللەرنى كۆرۈپ مىڭ رەت.
شۈكۈر دەيدۇ پۇناقى بۇ مالامەتتىن قۇتۇلغانغا،
ساقىت بولغاچقا باشىدىن كۈڭۈلسىز، بىئارام، غەم - دەرت.

مۇنەۋۋەر قۇربان

ئىككى شېئىر

مەيخانىدىكى قىز

رومكىلاردا
نازلىنىدۇ چەكسىز قەترىلەر،
لەۋلەردە جىلمايسا مۇزدەك تەبەسسۇم.

ئۇ جەننەت
كۆمۈلگەن سانسىز قەبرىلەر،
پىچاقنىڭ بىسىدا ئوينايدۇ ئۇسسۇل.

ئاھ كۆزلەر،
يۇمۇلسا نەقەدەر مەسۇم.
ھۇررا!
تام - تاملاردىن كېلىدۇ ئاۋاز،
رومكىلاردىن
تاشىدۇ سۇرەت.
جۈپ كۆكسىگە.
قونغاندا قۇشلار،
چوقۇلايدۇ
كۆكۈلنى ئىشرەت.

ھالال بىلەن
ھارام ئارىلاشسا،
نە قىلغۇلۇق-
قىزلار ئەسلى ئىدىغۇ جەننەت.

ئىشەنسە

ۋۇجۇدۇم تىترەيدۇ چارا قىلىشىڭدا،
دۇنيانى لەرزىگە سالار ھېسلىرىم.
ھەر دەقىق تەييارمەن پاراتلىرىڭغا،
ئالدىنقى سەپ ئەسلى تۇرغانرەتلىرىم.

تەن ئەمەس، غايەت زورروھتىن تۆرەلدىڭ،
ئارمىنىم كۆكىدە چاقنىغان قۇياش.
سۆيۈش ھەم سۆيۈلۈش بېرەلمەس ئارام،
قەلبىم بىر ساڭىلا مۈكچەيگەن-ياۋاش.

ئانىلىق قەسىدە، لەكمىڭ-لەكمىڭ دىل،
قۇياشمۇ يورۇقلۇق بېرەلمەس سەنسىز.
ئەزەلدىن ئانىلار شۇنداق يارالغان،
يادلىنار بىر ئۆمۈر نامۇ - نىشانسىز.

«ئانا» دەپ - «يانا» دەپ -كۆزلەر
كۆكەرسە،
يېرىلىپ كېتەيمۇ چاك - چاكتىن بالام؟!
قۇش پېيى قوللىرىڭ ياسىسۇن قايتا،
تىترەشتىن سۆكۈلگەن جىسمىمنى بۇدەم.

سەن باھار گۈلىدەك توزىماس قەترە،
سېنىڭسىز نەھاجەت، دۇنيانى بەرسە.
قەلبىمدە پەقەتلا يىگانە ناخشا،
ئۇ شەپەق، ئۇ دولقۇن، ئۇ سەن ئىشەنسە.

ئابدۇرىشىت خوجا

ئىشىكىڭنى ئاستاغىنە ئاچ

ئىشىكىڭنى ئاستاغىنە ئاچ،
چالما چۈشكەن كېچە ئۆگزەڭگە.
نىگاھىڭنى كونا جايغا چاچ،
ئالدىمىسۇن سېنى كۆلەڭگە.

ئىشىكىڭنى ئاستاغىنە ئاچ،
ئالابويناق قاۋاپ سالمىسۇن.

تۈيۈپ قالسا ئاناڭ دېگەن كاچ،
ئاچچىقىدا ساۋاپ سالمىسۇن.

ئاچچىقىدا ساۋاپ سالمىسۇن.
خۇش كۆڭلۈڭنى ۋەيرانە ئەيلەپ.
سۈپۈر دۆەت ئىزلار قالمىسۇن،
داداڭ كۆرسە كېتەر ئەزۋەيلەپ.

مەتتوختى سەبىەت (دېھقان)

ئىككى شېئىر

مېنىڭ رىسالەم

مەن كۆلكىگە ھېرىس شۇ قەدەر،
تىنىقىمدىن تارايدۇ كۆلكە.
كۆلكەم بىلەن نۇرلىنار سەھەر،
كۆلكەم شەبنەم قوندۇرار گۈلگە.

كۆلكە سۆيگۈ، كۆلكە مۇھەببەت،
ھەر قەلبنى قىلىدۇ تۇتقۇن.
كۆلكە غەزەپ، كۆلكىدۇر نەپرەت،
رەقىبلەرگە چاچرىتار ئۇچقۇن.

مەن ياشايمەن خۇشال - بەختىيار،
كۆلكىلەرگە ھەردەم بۆلىنىپ.
ئۆكۈنمەيمەن بۇ يولدا زىنھار،
كەتسە ئۆمرۈم بەدەل تۆلىنىپ.

سەھرا - دېھقان بۆشۈكى

سەھرا ئۇلۇغ - يەر ئۇلۇغ،
تۆككەن ھالال تەر ئۇلۇغ.
ئانا يەرگە تەر تۆككەن،
مېھنەت سۆيەر ئەر ئۇلۇغ.

تەرى بىزنى باقىدۇ،
تومۇرلاردا ئاقىدۇ.
پاك ئەقىدە خىسلىتى،
دىلنى - دىلغا چاتىدۇ.

دېھقان تەرى ئاق سۈتتۇر،
سۈتسىز بوۋاق مەھۇمدۇر.
دېھقان ئانا - بىز بوۋاق،
دىل سۆيگۈسى بىر ئوتتۇر.

تۇرسۇنجان ناسىرى (دېھقانى)

ئىككى شېئىر

سېغىنىش

ئاھ، نەقەدەر سۆيۈملۈك ئىدى،
بىز تەڭ ماڭغان شۇ چىغىر يوللار.
تولۇپ كەتتى قاداقدا جەزمەن،
بىر چاغدىكى پاختىدەك قوللار.

ئولتۇرمايتتىم ھەرگىز شۈمشىيىپ،
مېھرى سوغۇق، سوغۇق ياتاقتا.
مېھرى سوغدا گۈلخاندەك ئىللىق،
بولساڭلارچۇ دوستلار شۇ تاپتا.

چاقچاقلاشسام يەنە بىر قېتىم،
تەگمەيتتىم ھەرگىزمۇ ئەمدى.
قەيەردىسەن چاقچاقچى بالا،
كۆلدۈرگىنە، تېلىقاي بىر رەت،
مۇڭسىراتتى تەنھالىق مېنى.

يوللار چىگىش، خىيال گادىرماچ،
ئەمدى كىمدىن ئالاي مەسلىھەت؟!
«موللا تاپقاق» ئاتالغان ئاداش،
قەيەرلەردە يۈرىسەن تېنەپ،
تەقدىر تېشىڭ چۈشتىمۇ بەك چەت؟!

داشقازاندا پىشقان تاماقنىڭ،
باشقا ئىكەن ئەسلى لەززىتى.
تاپسام ئەمدى ئۇندىن بىر قاچا،
تۆكۈۋەتمەي ئىچەتتىم تولۇق،
قېينار دىلنى ئۆتمۈش ھەسرىتى.

بىز كىرىشتىن زېرىككەن سىنىپ،
يەنە كىمنى قىلغاندۇ بىزار؟!
ئولتۇرغۇم بار ئۇزاق، بەك ئۇزاق،
سۇرتكۈم كېلەر ئۇستەللەرنى ھەم.

غىچىرلىغاق سىنىپ ئىشىكىگە،
بولۇپ كەتتىم بەكمۇ ئىنتىزار.

ئەي مېھرىبان، تەرسا مۇئەللىم،
مەن سېنىڭكى كەپسىز بالاڭمەن.
قۇلىقىمنى تارتقىنا بىر رەت،
تەنقىد بەرگىن ئۆرە تۇرغۇزۇپ،
تەنقىد دېگەن سۆيۈملۈك ئىكەن.

مەن بۇ يەردە يىگانە مانا،
كۆرۈنمەيدۇ قىزلار ياتىقى.
چېكىۋالدىم بىر تال تاماكا،
ئىچىۋالدىم بىر رومكا هاراق.
سوتلىمايدۇ ئىنتىزام ئەمدى،
چىقماس مەيىنىڭ ئوشۇق چاتىقى.

ئاھ، بىتەلەي بويتاق مۇئەللىم،
ساقىلىڭىز قالدىمۇ ئۆسۈپ؟
كىيىملەرنى كىيدىڭىزمۇ كىر؟
مەن ئۆگەندىم ساقال ئېلىشنى،
ئېگەك ئاستى قارايغانسېرى.
ساقىلىڭىزنى قوياتتىم ئېلىپ،
بۇدا بىر رەت قالساق ئۇچرىشىپ.

مەن جەنۇبنىڭ خىلۋەت ئۆيىدە،
ئولتۇرىمەن ئالبومغا قاراپ.
يۈرىكىمدىن تامچىغان ياشنى،
ساۋاقداشلىق يالدامىلىرى،
سۈرتۈپ تۇرار كۆڭلۈمنى ياساپ.

بىز تەڭ ئېيتقان ناخشىلار

بىز ياڭراتقان غېرىب ناخشىلار،
ئېسىڭلارغا كېلەمدۇ بىرە؟
ئاشۇ ياڭراق ئۈنلۈكلار بۈگۈن،
بوپ قالدىمۇ ۋە ياكى خىرە؟!

ئايدىڭ ئاخشام، ئايدىڭ كېچىلەر،
كۆرۈنەتتى بەكمۇ سۆيۈملۈك.
ئۇيقۇسىنى بۇزۇپ كېچىنىڭ،
ۋارقىرايتتۇق شۇ قەدەر ئۈنلۈك.

ياغاچ گىتار سايرىسا مۇڭلۇق،
تەڭكەش ئىدى تاماق چوكىسى.
چاتما دۇمباق بولاتتى يەنە،
ئالىمىنىڭ كەڭرەك يەلكىسى.

ئانچە - مۇنچە گازىر چېقىشىپ،
«خوش» دېيىشىپ ئىچەتتۇق سۇنى.
دالىدىلا ئوينايتتۇق تانسا،
ئۆيەر ئىدى كۆلكە سورۇنى.

شۇ ناخشىلار، ئاشۇ ئاخشاملار،
رىشتىلەرنى قويغان چىڭ چېتىپ.
بوپ قالدۇقمۇ ئۆز يۇرت غېرىبى،
ئاھ، قەدىردان دوستلار ئايرىلىپ.

قىرىقىمىز ئېيتقان شۇ ناخشا،
يىراقلارغا كېتەتتى ئۇچۇپ.
ئېيتىپ باقسام تەنھا بۇ ئاخشام،
قويدى ئۈنى ئۆي تېمى توسۇپ.

غېرىب ناخشا ئېيتىمەن بۇ كەچ،
ئاي نۇرىدا چاقنايدۇ يېشىم.
بوغۇق كۈيۈم قايتار ئۆزۈمگە،
قەيەردىسەن قىرىق سىرداشىم.

بىز تەڭ ئېيتقان غېرىب ناخشىلار،
ئېسىڭلارغا كېلەمدۇ بىرە.
ۋە يا ئاشۇ گۈزەل ئاخشاملار،
بوپ قالدىمۇ خىرە، بەك خىرە؟!!

ئۆمەرجان توختىروزى

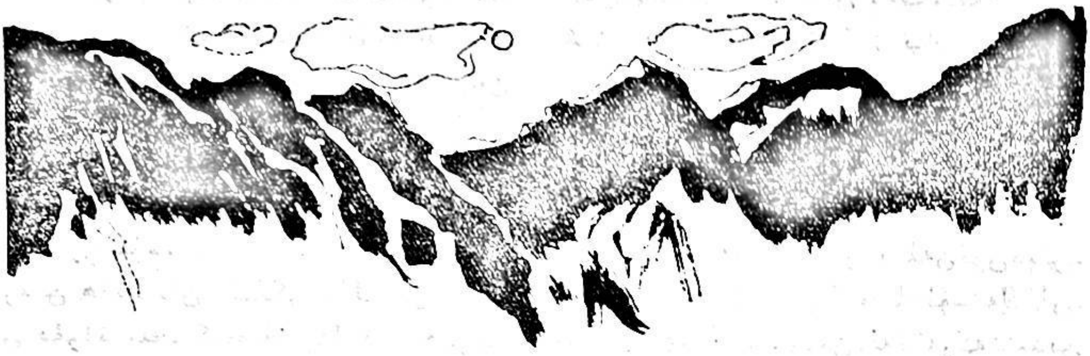

جاجاڭنى تەڭرى بەرسۇن

(ھېكايە)

ئەمدىلا دەرستىن چۈشۈپ، ئىشخانىدا دەرس تەييارلىماقچى بولۇپ تۇراتتىم. بىرسىنىڭ «باشلانغۇچ مەكتەپتىكى ئايىمنىسا خانىمنى توك سوقۇپ، ئۆلۈپ قاپتۇ» دېگىنىنى قۇلىقىمغا كىردى. ئىشەنمەيلا قالدىم. دېمىسىمۇ ئايىمنىسا خانىمنىڭ سوزۇلما خاراكتېرلىك ئۆپكە كېسەللى بىلەنشۇنچە ئۇزۇن ۋاقىت بالنىستىتا يېتىپ داۋالىنىشى ئاخىرى مۇشۇنىڭ ئۈچۈنمىدى؟! ئۇنىڭ ئىككى بالىسى بار ئىدىغۇ؟ ئۇ تېخى مېنىڭ قېيىن ئاچام بولماقچى ئىدى.

دەرھال دەپتەر - كىتابلىرىمنى تارتمىغا سېلىپ، مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتەپكە — ئايىمنىسا خانىمنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدىم. مەكتەپ دەرۋازىسىغا يېقىنلاشقاندا، ئۇزۇن ئاق ياغلىق سالغان باشلارنىڭ مەكتەپ ئىچىگە كىرىپ-چىقىۋاتقان جىددىي كۆرۈنۈشلىرى، مەكتەپ ئىچىدىن كېلىۋاتقان بوغۇق يىغا ئاۋازلىرى، بۇ دەھشەتلىك شۇم خەۋەرنىڭ راستلىقىنى دەلىللەۋاتاتتى.

كىرىپ - چىقىۋاتقانلارنىڭ كۆپلۈكىدىن، ھويلا ئىشىكىگە بېرىشمۇ ئاسانغا

توختىمىدى. دەرۋازىدىن ۋاسكىتبول مەيـ
دانىغا قاراپ ئۇزۇنىسىغا سەپتارتقان،
كۆزلىرىنى ئېرتىۋاتقان، ئۆكسۈپ يىغـ
لاۋاتقان، ئېسەدەپ تۇرغان ئەرلەر بىلەن
بىر-بىرلەپ قول ئېلىشىپ، هويلا ئىچىگە
كىردىم. سەپنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا ئايىمەـ
نىسا خانىمنىڭ يولدىشى مۇرات بىـ
لەن كۆرۈشتۈم. ئاللىقاچان ئوتتۇز بەشـ
لەردىن هالقىغان، ئىككى بالىلىق بولـ
غان مۇراتنىڭ، كىچىك بالىدەك هۆكـ
رەك ئېيتىپ يىغلىشىغا، ئايالىنىڭ
ئىچكىرىدىن چىقىۋاتقان يۈرەكنى ئېـ
زىدىغان ئاچچىق نالە-پەريادىغا زاـ
دىلا چىداپ تۇرغىلى بولمايتتى. ئىچ-
ئىچىمدىن يىغا قايناپ ئۆزۈمنى تۇتىـ
ۋېلىشقا ئامالسىز قالدىم. بىر ئازدىن
كېيىن مۇراتنى بىر چەتكە تارتتىم.

— هە-هۇ دېيىشىدىغان ئىشلار بولـ
سا، قارىشاي دەپتىم...، —مۇرات قىزارغان
كۆزلىرىنى يەردىن ئۈزمەي، ئۆز ئىـ
نىسىنىڭ ئەھۋالىنى قېيىن ئاتا-قېـ
يىن ئانىسىغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن تاغقا
ماڭغانلىقىنى، قوشنا ئۆيدە باغاق يېـ
زىۋاتقانلىقىنى ئېيتتى. هازىرچە مەن
ياردەملەشكۈدەك بىرەر ئىش يوقتەك قىـ
لاتتى. مەن قول باغلاپ تۇرغان ئەرلەر
سېپىنىڭ ئاخىرىغا كېلىپ قوشۇلدۇم.

خىيالىمدا مەرھۇمنىڭ سىڭـ
لىسى بىلەنكى مۇھەببەت
سەرگۈزەشتلىرىمىز ۋە يېقىنقى ۋاقىتـ
لاردا ئارىمىزدا پەيدا بولغان مەجهۇل
هالەتلەر بىر-بىرلەپ جانلىنىشقا باشـ
لىدى. بۇنداق دېسەم كىشىلەر مېنى «لەـ
نىتى بىر نېمە ئىكەن، «ئۆچكە جان قايـ
غۇسىدا، قاساپ ياغ قايغۇسىدا»
دېگەندەك، ئاچىسى ئۆلۈۋاتسا،
سىڭلىسى ھەققىدە ھاۋايى-ھەۋەسـ
نىڭ خىيالىنى قىلغان بارمۇ؟» دەپ
ئەيىبلىشى تۇرغان گەپ. ئەمما ئىـ
شىنىمەنكى، بۇ ھەقتىكى تەپسىلاتلارنى
ئاڭلاپ ئىشنىڭ تەكتىگە يەتكەنلەر بۇنـ
داق ئويلىمايدۇ.

× ×

يۇرتىمىز تاغلىق كەنت بولمىسىمۇ تاغـ
قا يېقىن، مەھەللىمىز بىلەن ئون مېتىرـ
چە كەڭلىكتىكى بىر كىچىك ئۆستەڭ ئارـ
قىلىق ئايرىلىپ تۇرغان، لەڭگەر كەنتىدىن
ئۆتسە، شېغىل تاشلىق ساي باشلىنىدۇ.
ئۇنىڭ نېرىسى ئەسىرلەردىن بېرىقى
بوران-يامغۇر، قار-شىۋىرغانلارنىڭ
زەربىسىدە تامام سەزگۈسىنى يوقاتقان
تاقىر قارا قۇرۇم تاغلىرىدۇر. مەن بالا
چاغلىرىمدىن باشلاپلا تاغقا ھەۋەسلىـ
نەتتىم. هاۋا ئوچۇق كۈنلىرى قارا قۇرۇم
تاغلىرىنىڭ كۆكۈش، سارغۇچ ۋە قارامـ
تۇل جىلۋىلىنىپ تۇرغان چوققىلىرىغا قاـ
راپ، بالىلارچە خىياللارغا بېرىلەتتىم.
بولۇپمۇ يامغۇر ياغقان كۈنلىرى كۆڭـ
لۈمنى باشقىچە بىر خۇشاللىق سېزىمى
ئىلكىگە ئېلىۋالاتتى. بۇ مېنىڭ يامـ
غۇرنى ناھايىتى ياخشى كۆرگىنىمدىنلا
ئەمەس ئىدى. ھەمىشە يامغۇر توختاپ قۇـ
ياش نۇرى ۋادىنىڭ يۇيۇنغان يەلكىلىـ
رىگە يېيىلىپ چۈشكەندە، قارا قۇرۇم
تاغلىرىنىڭ چوققىلىرى ناھايىتى روشەن
ۋە كىشىنى ئۆزىگە رام قىلغۇچى سېـ
ھىرلىك بىر تۈستە كۆز ئالدىمدا ناـ
مايان بولاتتى. ساپ ۋە سۈزۈك هاۋادا
تاغنىڭ بىر چوققىسى ئۇدۇل چۈشكەن
قۇياشنىڭ نۇرىدا غايەت چوڭ ئەيـ
نەكتەك پارقىراپ كۆزنى قاماشتۇرسا،
يەنە بىر چوققا ئۆزىنىڭ نەم تۇپرىقى
ۋە ئۇپۇقتىكى ھەسەن-ھۈسەننىڭ قوـ
شۇلۇشى بىلەن سۈس بىنەپشە رەڭدە تاۋـ

لىناتتى. ئۇنىڭمۇ لېرىسىدىكى چوققىلار بولسا، قېنىق زەڭگەر رەڭدە كۆرۈنۈپ، خۇددى تاغلار تەسۋىرى چۈشۈرۈلگەن مەنزىرە سۈرەتكە ئوخشاپ قالاتتى. مەن، ئۇچاغلاردا تاغدىن چۈشكەن مالچىلارغا ئەگىشىپ يۈرۈپ، ئۇلاردىن تاغلار ھەققىدە سورايتتىم. مالچىلارنىڭ تاغ ھەققىدە دەپ بەرگەنلىرى مېنى خۇددى موماي ئېيتقان چۆچەكتەك ناھايىتى قىزىقتۇراتتى. شۇ چاغدا كىشىلەر، ئاشۇ تاغلار ئارىسىدا «ئاچما» دەپ ئاتالغان بىر كەنتنىڭ بارلىقىنى، ئىككى مىڭدىن كۆپرەك ئادىمى بارلىقىنى ئېيتقانىدا ئۇ ماڭا، ئوخشاشلا بىر چۆچەكتەك ئاڭلانغانىدى. كېيىنچە، تاغلار ئارىسىدا ياشايدىغان ئاشۇ كىشىلەرگە — ئاچمىلىقلارغا قىزىقىسىنىپ قالدىم. ئۇلارنىڭ ئاشۇ تىك تاغ چوققىلىرى ئارىسىدا قانداق تىرىكچىلىك قىلىدىغانلىقى، نېمىگە تايىنىپ ھايات كەچۈرىدىغانلىقى ماڭا نىسبەتەن بىر تېپىشماق ئىدى.

بالىلىقتىكى ئارزۇ - ھەۋەسلەرنىڭ ھەممىسى ماڭا چوڭ بولۇپ قاتارغا قېتىلغىچە ھەمراھ بولۇپ كېلەلىشى ناتايىن. لېكىن ئارىدىن ئون نەچچە يىللار ئۆتكەن بولسىمۇ، مەندىكى بۇ خىل ھەۋەس يوقاپ كەتمىدى. ئەكسىچە يىلسېرى بوي تارتتى. يازلىق تەتىل كۈنلىرىدە، يېزىلىق كىنو ئەترىتىدىكى ئاغىنەم ئىمىننىڭ ئاچمىغا كىنو قويۇشقا چىقىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ قالدىم - دە، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە چىقىپ، ئاچمىنى كۆرۈپ كېلىش قارارىغا كەلدىم.

بىز «ئۆكتەبىر» ماركىلىق كىچىك تراكتورغا ئولتۇرۇپ يولغا چىقتۇق. بىللە ماڭغانلار ئىچىدە، ئۆتكەن يىلى ئوقۇش پۈتتۈرۈپ مەكتىپىمىزگە تەقسىم قىلىنىپ كەلگەن شەۋكەت، ئىمىننىڭ ياردەمچىسى ئەخمەت قارىملارمۇ بار ئىدى.

ئەخمەتنىڭ بىر كۆزى ئەلەس بولغاچقا، ئۇنىڭغا «قارىم» دېگەن لەقەمنى قويۇۋېلىشقان، ئەمدىلىكتە بۇ لەقەم ئەخمەتنىڭ ئۆزىگىمۇ ئۆزلىشىپ كەتكەنىدى. تەڭتۇشلىرى ئۇنى چاقىرغاندا، ئىسمىنىڭ ئورنىغا «قارىم» دەپلا چاقىراتتى. ئەخمەتمۇ ئۇنىڭغا ھاقارەت مەنىسىدە ئەمەس، بەلكى ئۆز ئىسمى بىلەن ئوخشاشلا مۇئامىلە قىلاتتى.

بىز ساي يولىغا چۈشۈپ، بىرەر سائەت ماڭا - ماڭمايلا، ئۈچلۈق تاغ چوققىلىرى بارغانسېرى ئېنىق ۋە چوڭىيىپ كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

— كۆزلىرى تېلىپ قالىدۇ مۇئەللىماي، - دېدى مېنىڭ تاغ چوققىلىرىغا قىزىقىپ قاراپ كەتكىنىمنى كۆرگەن ئەخمەت قارىم، - كۆرۈنگەن ئاشۇ چوققىنىڭ تۈۋىگە بارغىچە ساق يېرىم كۈن ماڭىدىغان گەپ تېخى، - يولبويى ئاچمىلىقلار ھەققىدە قىزىق پاراڭلار بولۇپ تۇردى.

— ئىمىن ئاخۇن، ئاچمىلىقلارنى كىنودا ئۇدۇل چېپىپ كېلىۋاتقان ئاتنى كۆرسە دەسسىۋېتىدۇ دەپ، قېچىپ كېتىدۇ دېيىشىدىغۇ؟!

— ئاچمىنىڭ قىز - چوكانلىرى بۇ تەرەپتىن چىققان ئەرەكتە ئادەملەرنى كۆرسە، قۇيغىلى يەر تاپالماي قالغان توخۇدەك تىپىرلاپ تۇرالماي قالىدۇ.

— مۇختار مۇئەللىممۇ خوتۇن ئېلىپ كىرەمدۇ تېخى ئۇ يەردىن...

بىز ئەگرى - بۈگرى، ئېگىز - پەس

دۆڭلۈكلەردىن ئېشىپ، ئۈچ سائەتتىن
ئارتۇق ماڭغان بولساقمۇ، ھېلىقى يې-
قىنلا يەردە كۆرۈنۈۋاتقان تاغ چوققى-
لىرى بىزدىن قېچىپ كېتىۋاتقاندەك،
يېقىن ئۈپۈقتا بىر خىل چوقچىيىپ
تۇراتتى. ماڭا ئەمدى ئۇ چوققىلار ئە-
مەلىيەتتە مەۋجۇت ئەمەستەك، تىلسى-
ماتقا ئوخشاش ھەر قانچە ماڭساقمۇ،
ئۇنىڭغا مەڭگۈ يېتەلمەيدىغاندەك بى-
لىنىشكە باشلىدى. تراكتور بىر خىل
سۈرئەتتە ئاستا كېتىپ باردۇ. كۈن
نۇرىنىڭ قىزدۇرۇشى، سايىنىڭ قۇر-
غاق شامىلى ۋە يولنىڭ ئۇزاقلىقى
ھەمراھلىرىمنى چارچاتتى بولغاي، با-
يىقى پاراڭنىڭ ئايىغى ئۈزۈلۈپ قال-
دى. پەقەت شەۋكەتلا روھلۇق ئولتۇ-
رۇپ، غىڭشىپ ناخشا ئېيتاتتى.

بىر چاغلاردا تراكتور پەسكە شۇڭغى-
ۋىدى، ئارىلىقنى مۆلچەر قىلغىلى بولـ-
مايدىغان چوڭقۇرلۇقتا بىر پارچە يې-
شىللىق كۆزگە چېلىقتى. يېشىللىقنىڭ
ئوتتۇرىسىدا كۈمۈش بەلباغدەك بىر
كىچىك ئېقىن تولغىنىپ ئېقىپ تۇرۇپ-
تۇ. سىنچىلاپ قارىغانىدىم، سۈپۈرگە
چوڭلۇقىدىكى دەرەخلەر، ئۇ يەر - بۇ
يەرلەرگە رەتسىز سېلىنغان شاخمات
تاختىسى چوڭلۇقىدىكى ئۆيلەر كۆرۈن-
دى. ھەيران قالغانلىقىمدىن ئورنۇم-
دىن تۇرۇپ كەتكىنىمنىمۇ تۇيماپتى-
مەن. مەن شوپۇرنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشى
بىلەن چاپسان ئورنۇمغا چاپلىشىپ
ئولتۇرۇۋالدىم . شوپۇر تراكتورغا
ماڭدامدا بىر تورمۇز بېرىپ ماڭدى.
پەسكە چۈشكەندىن كېيىن قارىسام، بىز
شۇنداق ئېگىز تىك تاغ ئۈستىدىن
چۈشۈپتۇقكى، ھازىرلا شۇ يەردىن چۈش-
كەنلىكىمىزگە ئىشەنگۈم كەلمىدى. ما-
نا بۇ، بىز يەتمەكچى بولغان مەنزىل-
ئاچما ئىدى.

× ×

ئىمىن ئاخۇن تراكتورنى بىزچۈش-
كەن ئېگىزلىكتىن ئانچە يىراق بولمى-
غان بىر ئۆينىڭ ئالدىدا توختاتتى.
ئەتراپقا زور قىزىقىشتا سەپسالاتتىم.
شەرق ۋە غەرب تەرىپىمىزدە شىمالدىن
جەنۇبقا قاراپ سوزۇلغان غايەت ئې-
گىز ئىككى تاغ قەد كۆتۈرۈپ تۇرۇپتۇ.
غەربتىكى تاغ قۇياشنى توسۇپ تۇر-
غانلىقتىن، تاغ باغرىدىن بىز تۇرغان
يەرگىچىلىك بولغان بوشلۇقنىڭ ھەم-
مىسى كۈگۈم قاراڭغۇلۇقىغا چۆككەن،
بىز تۇرغان جايدىن شەرقتىكى تاغنىڭ
چوققىلىرىغىچە بولغان ئارىلىق، قۇ-
ياشنىڭ يارقىن نۇرلىرىغا چىلىنىپ
تۇراتتى. لاي توپىدىن قوپۇرۇلغان پا-
كارغىنە ئۆينىڭ ئىشىكى ئالدىغا ئۈج-
مە سېلىنغانىدى. ئۈجمىلەرنىڭ ھەممى-
سىنىڭ غولى توم، ئەمما بويى پاكار
بولۇپ، ئۈچ قويۇپ ئۆسەلمىگەنىدى.
ئۇ يەر - بۇ يەرلەردە كۆرۈنگەن ئۆ-
رۈك، تېرەك، جىگدە ۋە باشقا دەرەخ-
لەرگە قارىدىم، ئۇلارنىڭمۇ غولى توم
ئەمما ئۆسۈمى بىزنىڭ يەرلىك دەرەخ-
لەرگە قارىغاندا پاكار كۆرۈنەتتى. بۇ
يەردە دەرەخلەرنىڭ ئۈچ قويۇپ ئۆ-
سەلمەسلىكىدىكى ئاساسلىق سەۋەب،
تۇپراق قاتلىمىنىڭ تاشلىق بولغانلى-
قىدا بولسا كېرەك.

بېشىغا ئاپئاق ئەرەب دوپپىسى، ئاق
رەختتىن كونىچە پاسوندا ئالدى يې-
پىق كۆڭلەك كىيگەن، چار ساقال، مەي-
دىسىدىن ساقىلىدەك چالا ئاقارغان
تۈكلىرى كۆرۈنۈپ تۇرغان، چىرايى نې-
گىردەك قاپقارا بىر دېھقان بىزنى سۈ-

پىغا باشلىدى. سايىنىڭ قۇرغاق شامىلى ۋە ئىسسىق ئازابىدىن كۆزلىرىمىز قىسىلىپ تۇرغاچقا، تۈزۈت قىلىپ تۇرمايلا گۈللۈك كىگىز سېلىنغان سۇپىغا ئۆزىمىزنى ئاتتۇق. سېغىز سۇۋاق ئۆينىڭ بىر تېمىنى ئۈچ - تۆت مېتر ئۇزۇنلۇقتىكى خادىدىن قىلىنغان كىيىم ئاسقۇدىكى خورجۇن، جۇۋا، ئەرەنچە-ئايالچە مىنگەشتۈرۈپ ئېسىپ قويۇلغان كىيىم - كېچەكلەر توسۇۋالغان، يەنە بىر تامغا، تام بويلىتىپ تەكچە چىقىرىلغان بولۇپ، مورا بېشىدىن تاكى كەسمە تامغىچە ئالاھىزەل يىگىرمىدەك گۈللۈك چىنىلەر قاتار قىلىپ زىننەت بۇيۇمى ئورنىدا تىزىۋېتىلگەنىدى. ئۆي ئىگىسى بىزنى شۇ يەرنىڭ ھاردۇق ئېشى دەپ ئاتالغان، چامغۇر سېلىنغان سۇيۇق ئاش بىلەن مېھمان قىلدى.

كەچ كىردى. ئىمىن ئۆي ئالدىدىكى بىر پارچە بوشلۇققا ئېكرانىنى ئاستى. قارشى تەرەپتىكى بىر تۈپ تېرەككە ئېشەك ھارۋىسىنىڭ شوتىسىنى چاتتىدە، ئۈستىگە ئاپپاراتنى ئورناشتۇرۇپ كىنونى باشلىدى. كىنو كۆرۈشكە كەلگەنلەر ئانچە كۆپ بولمىسىمۇ، ھەر ھالدا ئۇلار ئارىسىدا ئەرلەرمۇ، ئاياللارمۇ بار ئىدى، بالىلارمۇ، ئوتتۇرا ياشلىقلارمۇ، قېرىلارمۇ بار ئىدى.

ئەتىسى ناشتىدىن كېيىن، تراكتور بىلەن يەنە ئىچكىرىلەپ يۈرۈپ كەتتۇق. تراكتور تۈنۈگۈن بىز تاغ ئۈستىدىن چۈشۈۋاتقاندا كۆرۈنگەن ئېقىنغا كىردى. بۇ بەش - ئالتە مېتر كەڭلىكتىكى بىر ئۆستەڭ بولۇپ، يەرلىك كىشىلەر ئۇنى «ئاچما دەرياسى» دەپ ئاتىشىدىكەن. سۈيى بەك ئۇلۇغ بولمىسىمۇ، شاۋقۇنى يامان ئىدى. ئۆستەڭنىڭ ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىدە كاردىۋات چوڭلۇقىدىكى ھەر خىل شەكىللىك تاشلار رەتسىز ياتاتتى. زۇمرەتتەك سۈپ - سۈزۈك تاغ سۈيى ئاشۇ تاشلارنى ئايلىنىپ، ئۈنچىلەر چاچرىتىپ ئاقاتتى. بىز ئاچما دەرياسىدىن ئۆتۈپ ئون مىنۇت ماڭا - ماڭمايلا يەنە بۇ قاتقا ئۆتەتتۇق. بۇ قاتتىن يەنە ئۇ قاتقا ئۆتەتتۇق. كېيىنچە بۇنداق ئۇ ياقتىن بۇ ياققا كېچىك ئاتلاپ يۈرۈش نەچچە ئون قېتىملاپ تەكرارلاندى. ئاچمىلىقلار ئەسلىدە ئىككى تاغنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئېقىپ ئۆتىدىغان مۇشۇ ئېقىننى بويلاپ ئولتۇراقلاشقانىكەن. ئۇلار مۇشۇ ئېقىنغا تايىنىپ، يەر تېرىيدىكەن ۋە چارۋا - مال باقىدىكەن. ئىككى ئوتتۇرىدىكى جىلغىنى بويلاپ ئىلگىرىلەۋاتىمىز، گاھ ئادەمسىز تاغ قاپتاللىرىدا كېزىپ يۈرسەك ھايال ئۆتمەي يەنە بىر - ئىككى ئائىلىنىڭ ئۆي ئالدىمىزدا مۆجىزىدەكلا پەيدا بولۇپ قالاتتى. ئەجەپلىنەرلىكى، يولنىڭ تارلىقىدىن ئۆيلەرنىڭ دەرۋازا ياكى ئەگۈن ئىشىكلىرى ئالدىدىن سۈركىلىپ دېگۈدەك ئۆتۈپ كېتەتتۇق. ناگان - ناگاندا ئات ياكى ئېشەك مىنگەن يولۇچىلار ئۇچراپ قالاتتى. ئاۋغۇست ئايلىرى بولسىمۇ، بۇ يەردە بۇغداي ئورمىسى ئەمدىلا باشلىنىپتۇ. يول بويىدا بۇغداي ئورۇۋاتقان ئورمىچىلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ بىزگە قاراپ قېلىشتى. سائەت ئون بىرلەردە ئەتراپنى بۈك - كىمدە سۆگەت ۋە تاغ سەگۈلىرى قاپلىغان دەريا بويىدىن، ئىككى تەرەپتىكى تاغ باغرىغىچە ياپيېشىللىققا پۈر-

كەنگەن، يىراقتىن تاغ چوققىلىرى مەپتۇن بولۇپ بويۇنداپ قاراۋاتقاندەك كۆرۈنىدىغان بىر مەنزىرىلىك يەرگە كېلىپ تىراكتوردىن چۈشتۇق. بۇ يەرنى «ئۇلۇغبەل» دەپ ئاتىشىدىكەن. ئاچما دەرياسى بويىغا سېلىنغان، دەرۋازىسى دەرياغا قارايدىغان باغ - ۋارانلىق بىر ئۆيگە كېلىپ چۈشتۇق. ئىمىننىڭ دېيىشىچە بۇ ئاچما بويىچە تونۇلغان باي، قۇربان ئاخۇن دېگەن كىشىنىڭ ئۆيى ئىكەن. تاغدا ئىككى يۈزدىن ئارتۇق قويى، ئەللىكتىن ئوشۇق كالا - قوتازلىرى بارمىش. ھويلىدىكى رېشاتكىنى بويلاپ باراقسان گۈللەر ئېچىلغانىدى. ئايۋان ئىشىكى ئالدىدا ئەللىك بەشلەرنىڭ قارىسىنى ئالغان سېمىز، قورساقلىق شاپ بۇرۇت ئادەم ئالدىمىزغا كېلىپ، بىز بىلەن قىزغىن قول ئېلىشتى. زىلچا - گىلەملەر ئۈستىگە تاۋار كۆرپىلەر تاشلاندى. ھاۋالىق، ئازادە ئايۋان سۇپىسىدىن ئورۇن ئالدۇق. قۇربان ئاخۇن، ئىمىن بىلەن قايتىدىن تىچلىق - ئامانلىق سوراشتى. تاماقتىن كېيىن كۆرپىلەر ئۈستىگە ئاپئاق ماماق ياستۇقلار قويۇپ بېرىلدى. ئايۋاننىڭ روجەكلىرىدىن تاغ شامىلى ئەركىن ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان بولغاچقا، ئۆينىڭ ھاۋاسى ئادەمگە راھەت - ھۇزۇر بەخش ئېتەتتى. ھەمراھلىرىم ئۇيقۇغا كەتتى. چۈشتە ئۇخلاشنى ئۆزۈمگە ئادەت قىلمىغانلىقىمدىنمۇ ئەيتاۋۇر كۆزۈمگە ئۇيقۇ يېقىن يولىمىدى. بىرەر كىتاب ئېلىپ چىقمىغانلىقىمغا ئۆكۈندۈم. ياستۇققا جەينىكىمنى تىرەپ، خىيال سۈرۈۋېتىپ بىردىنلا ياستۇق يۈزىدىكى كەشتىگە كۆزۈم چۈشتى.

ياستۇققا، پورەكلەپ ئېچىلغان قىزىلگۈل ۋە گۈلنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى شاختا بىر - بىرىگە تەلمۈرۈپ، قارىشىپ ئولتۇرغان بارماقچىلىق ئىككى دانە قۇشنىڭ ئوبرازى ئۇستىلىق بىلەن چۈشۈرۈلگەنىدى. بۇ تەسۋىر بىر جانلىق، لىرىك مەنزىرىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردى. ئاستى تەرىپىدە يەنە شوخ ھالرەڭ يىپ بىلەن چۈشۈرۈلگەن «قەمەرنىسا» دېگەن ئىسىم روشەن چېقىلىپ تۇراتتى.

ھەمراھلىرىم شېرىن ئۇيقۇنىڭ پەيزىنى سۈرۈشكە باشلىدى. يېزىدىن يولغا چىققاندا كۆڭلۈمگە پۈككىنىم بويىچە، بۇ ئۆزگىچە مۇھىتنىڭ ئىلھامى بىلەن بىرەر پارچە لىرىكا تۈزۈش خىيالىدا سىرتقا چىقتىم. ئاچما دەرياسى شارقىراپ ئېقىپ تۇرۇپتۇ. پەسكە چۈشۈپ، تاغنىڭ مۇزدەك سۈيىدە يۈز - كۆزۈمنى يۇدۇم. ئېقىننى بويلاپ بىردەم پەسكە قاراپ ماڭغاندىن كېيىن، قوناقلىق ئارىسىدىكى چىغىر يول بىلەن مېڭىپ، تاغ قاپتىلىدىكى قويۇق شاخلىرى ئەتراپقا سايە تاشلاپ تۇرغان بىر تۈپ ئۆرۈكنىڭ تۈۋىگە كېلىپ ئولتۇردۇم. ئەمدىلا بىر نەچچە مىسرا تىزدۋىدىم، ئۇشتۇمتۇت باش ئۈستۈمدە بىرسى قاراپ تۇرغاندەك بىلىنىپ كەتتى: بېشىمنى ئىتتىك كۆتۈردۈم، كۆتۈردۈم - يۇ، لاللىيىپ تۇرۇپ قالدىم. ئالدىمدا ئون ئالتە- ئون يەتتە ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان، سەھرا قىزلىرىغا خاس ساددا، ئەمما پاكىز، رەتلىك كىيىنگەن، قولىدا ئورغاق، بېشىدا يودۇۋالغان بىر قىز تۇرۇپتۇ. يۈزى سەل سوقىچاق، ئىككى مەڭزىنىڭ ئوتتۇرىسى چوڭقۇردەك قىزىل،

قالغان قىسمى سۈتتەك ئاق، خۇما كۆز-
لىرى چاقناپ تۇرىدىغان بۇ قىز، بە-
ئەينى بىر پەرى ئىدى. بىز شۇ ھالەت-
تە بىردەم قارىشىپ تۇرۇپ قالدۇق، تى-
لىم كالۋالاشتى.

— ئۆرۈكنىڭ سايىسى ئوبدان ئىكەن؟

— مۇ ... مۇشۇ يەردە بىردەم ...

ئۇ بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدى. قىز ھەر
بىر قەدەم ئالغاندا، يۈدۈۋالغان بېدە
بىر سىلكىنەتتى. ئۇنىڭ بېشىنى بېدە
توسۇۋالغان، قىزىل يوپكىسى ئاستىدىن
كۆرۈنۈپ تۇرغان پۇتلىرى تېز - تېز
ئالمىشاتتى. قىز يۈدۈۋالغان بېدىنىڭ
بىلىنەر - بىلىنمەس كۆرۈنۈپ، سىلى-
كىنىپ بېرىشىغا قاراپ، ئۇنىڭ
دەريا بويىلاپ تۆۋەنگە قاراپ
ماڭغانلىقىنى بىلگىلى
بولاتتى.

قولۇمغا قايتىدىن قەلەمنى ئالدىم.
ئەمدىلىكتە تۈزگەن مىسرالىرىم، كۆ-
ڭۈلدىكىدەك يارقىن چىقمىدى. دەپتەرنى
يېپىپ ئورنۇمدىن تۇردۇم.

× ×

كەچكىرىشكە باشلىدى. ئەتراپنى
تونۇر كاۋىپىنىڭ ئىشتەيىنى ئاچىدىغان
مەززىلىك ھىدى بىر ئالدى. ئالدىمىزغا
داستىخان سېلىۋاتقان ئايال ساھىب-
خان ھويلا تەرەپكە قاراپ چاقىردى:

— قەمەرنىسا ! - تاشقىرىدىن «ھە»
دېگەن ئىنچىكە ئاۋاز ئاڭلاندى، مەن
ئۇنى - بۇنى ئويلاپ بولغىچە، بايا
ئۆرۈك تۈۋىدە ئۇچراشقان ھېلىقى قىز
تاماق كۆتۈرۈپ كىردى. مەن، نېمىشقى-
دۇر ھودۇقۇپ قالدىم. قىز قولىدىكى
لېگەننى ئانىسىغا تۇتقۇزۇپ، يەنە سىرت-
قا چىقىپ كەتتى.

«قەمەرنىسا» دېگەن ئىسىم، ياستۇققا
چېكىلگەن «قەمەرنىسا» بىلەن ئىسىم-
داش بىرسىمىدۇ ياكى شۇنىڭ ئۆزىمى-
دۇ؟ كۆڭلۈم ئاللىقاچان «شۇ، دەل ئۆ-
زى شۇ!» دەپ جەزم قىلىشقا ئالدىرايت-
تى. تاماقتىن كېيىن، ئىمىن كىنو قو-
يۇشنىڭ تەييارلىق ئىشلىرى بىلەن
بولۇپ كەتتى. بىر بېسىپ ئىككى بې-
سىپ ئىشىك ئالدىغا چىقتىم. كۆڭلۈمدە
«قەمەرنىسا سىرتقا چىقسا ئىكەن» دې-
گەننى ئارزۇ قىلاتتىم. ئۇزاق ئۆتمەي،
قەمەرنىسا خۇددى كېلىشىۋالغاندەكلا
قولىغا ئورغاق ئېلىپ بېدە ئورۇشقا ماڭ-
دى. بىراق، يەنە ئۆزۈمچە ئۇنىڭغا ئە-
گىشىپ بېرىش- بارماسلىق ھەققىدە
ئارىسالدى بولۇپ قالدىم. تۇرۇپ ئۆز -
ئۆزۈمگە، «ھاي، ئەخمەق، ئۇ سېنىڭ
نېمەڭ بولىدۇ. قىز قوغلىشىپ يۈرۈي-
دىغان بۇ سېنىڭ مەھەللەڭمىدى؟ قوي-
رۇقىڭنى قىسىپ، يولۇڭغا ماڭ!» دەپ
ئاگاھلاندۇرسام، يەنە قانداقتۇر ئىپا-
دىلەش قىيىن بولغان بىر خىل نامەلۇم
ئۈمىد مېنى قىزنىڭ كەينىدىن بېرىشقا
ئۈندەيتتى. سەزدۈرمەسلىككە تىرىشىپ،
قەمەرنىسانىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ ماڭ-
دىم. ئۇ، قوناقلىقتىكى چىغىر يولدىن
چىقىپ، ھېلىقى ئۆرۈكنىڭ يېنىدىن
ئۆتۈپ كەتتى. ئاندىن يەنە تېرەك،
جىگدە كۆچەتلىرى گىرەلىشىپ كەتكەن
قاشانىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈپ، قارىسى
يىتتى. قەدىمىمنى تېزلەتتىم. قەمەر-
نىسا بىر نەچچە ئورام بېدە ئورۇشىغىلا
ئۇنىڭ قېشىغا يېتىپ كەلدىم. ئۇ مېنى
كۆرۈپ، چۆچىگەندەك ئورنىدىن تۇردى-
يۇ، يەنە تېزلا ئولتۇرۇۋالدى. مەن ئاۋ-
ۋال گەپ تەشتىم.

— سىز قۇربان ئاخۇنكامنىڭ قىزىمۇ؟

— ھىم مم!

قەمەرنىسا بېدە ئورۇشتىن توختاپ، قولىدىكى ئورغاقنى يەرگە مەقسەتسىز ھالدا چوقۇپ ئولتۇراتتى، ئۇ تۇيۇقسىز يەردىن بېشىنى كۆتۈردى.

— سىلى مۇئەللىمما؟

— ھەئە، سۆگەتلىك ئوتتۇرا مەكتەپتە.

— مەنمۇ باشلانغۇچنى پۈتتۈرگەندە سۆگەتلىككە كىرىپ ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇي دېسەم، دادام قويمىغان، — قەمەرنىسا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئەتراپقا بىر قارىۋالغاندىن كېيىن ماڭا يېلىنىش مەنىسىدە تىكىلدى. ئۇ ھودۇقۇش ئارىلاش سۆزلەيتتى.

— دادام كۆرۈپ قالسا...

مەن چۈشەندىم. ئۇ ئىككىمىزنىڭ بىرگە تۇرۇۋاتقانلىقىمىزدىن ئوڭايسىزلىنىۋاتاتتى. نېمىشقىدۇر، ئۇنىڭ مېنى ئۆز يېنىمدىن قوغلىماقچى بولغانلىقى ئەكسىچە مېنى بىر ئاز دادىللاشتۇرۇپ قويدى. مەن قايتماقچى بولۇپ ئورنۇمدىن تۇردۇم ۋە ئۇنىڭغا دېدىم:

— كەچتە چىقالارسىزمۇ؟ ئازراق گېپىم بار ئىدى.

— ياق.

پۈشايمان، چۈشكۈنلۈك، يەنە ئىنتىلىش ئارىلاشقان خىياللار ئىلكىدە مەيۈس قايتىپ كەلدىم. ئىمىنلەر كىنونىڭ تەييارلىق ئىشلىرىنى تۈگەتكەندىن كېيىن ئۈنئالغۇدىن كانايغا ناخشا قويۇپ بېرىپ، دەريانىڭ تېيىز يېرىدىكى قورام تاشتا ئولتۇرۇپ، پۇتلىرىنى سۇغا چىلاشقىنىچە تاماكا چېكىشىپ ئولتۇرۇشقانىكەن. مېنى كۆرۈپ، قارىمىنىڭ ئېغىزى قىچىشتى.

— قوناقلىقتىن كىرمەيلىيا مۇئەللىم، بىرەرسىنى تېپىۋالدىلىمۇيا؟ — ھەمراھلىرىم كۈلۈشۈپ كەتتى. ئىمىن قولۇمدىكى دەپتەرگە قاراپ قويۇپ دېدى:

— مۇئەللىم قوشاق يازىدۇ، قوشاق.

مەنمۇ بىر تال تاماكا ئوراپ، ئۇلارنىڭ قاتارىغا قوشۇلدۇم.

كىنو مەكتەپنىڭ مەيدانىدا باشلاندى. كىنو بىلەنلا بولۇپ كېتىپ، تۆت-بەش قىزنىڭ يان تەرىپىمگە كېلىپ ئولتۇرغىنىنىمۇ سەزمەپتىمەن. قارىسام، قەمەرنىسا يېنىمدىلا ئولتۇرۇپتۇ. ئارىلىقىمىز شۇنچىلىك يېقىن ئىدىكى، جەينەكلىرىمىز تېگىشىپ دېگۈدەك تۇراتتى. ۋۇجۇدۇمدا ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان بىر خىل تەشنالىق، غايىبانە ئىنتىلىشنى سەزدىم. كىنو قويۇلۇۋاتقان چاغدىكى قاراڭغۇلۇقتا سەزدۈرمەسلىككە تىرىشىپ، ئاستا ئۇنىڭغا يېقىنلاشتىم. قەمەرنىسا راستىنلا سەزمىدىمۇ ياكى سەزسىمۇ بىلمىدۈرمىدىمۇ ئىش قىلىپ، كىنودىن كۆزىنى ئۈزمەيتتى. ئېكراندا بىر جۈپ قىز-يىگىتنىڭ نازۇك مۇھەببەت كۆرۈنۈشلىرى ئەكس ئەتمەكتە.

مەن شۇ تاپنىڭ ئۆزىدە پەۋقۇلئاددە جۈرئەت بىلەن قەلبىمدىكى بارلىق ھېسلىرىمنى ئوڭ قولۇمغا جەملەپ، ئۇنىڭ قولىنى تۇتتۇم! پۈتۈن بەدىنىم بوشاپ، ئۇستىخانلىرىم ئېرىمەكتە، يۈرىكىم ئويناپ، قانلىرىم ئوت ئېلىپ كۆيمەكتە. ئۇ، قولىنى ئاستاغىنە تارتىۋالدى. كىنو تۈگىدى. مەيداننى قويۇق چاڭ-توزان قاپلىدى. كىشىلەر مەكتەپ دەرۋازىسىدىن چىقىپ، تەرەپ-تەرەپكە تاراپ كېتىشتى. قەمەرنىسانىڭ كەينىمدە قالغانلىقىنى تۇيۇپ تۇراتتىم. بىر خىل كۈچ پۇتلىرىمنى تارتقۇشلايتتى. ئاخىرى بەتنىكەمنىڭ بو-

غۇچىنى چىڭىتقان بولۇپ، ھەمراھلىرىمدىن ئايرىلدىم.

— قەھرىمانسا، بىز ئەتە كىرىپ كېتىمىز، كېچىچە بىر ئامال قىلىپ، باغ ئىشىكىڭىزگە چىقسىڭىز، ئازراق گېپىم بار ئىدى.

— چىقالمايمەن.

تۇرۇپلا قالدىم. قانچىلىك تۇرغىنىمنى، ئاستا ئايلىنىپ، موخۇركىدىن قانچىنى ئوراپ چەككىنىمنى بىلمەيمەن. ياتقىنىمغىمۇ خېلى ئۇزاق بولدى، كۆزۈمدىن ئۇيقۇ قاچقانىدى. ھەممەيلەن ئۇيقۇغا كېتىشتى. ئاستا ئورنۇمدىن تۇردۇم. ئاۋايلاپ دەسسەپ، سىرتقا چىقتىم. ئەمما ئايۋاننىڭ ئىشىكىدىن چىقىپلا توختاپ قالدىم. قەھرىمانسانىڭ ئۆيىدىكىلەر ھويلىدىكى باراڭلىق ئاستىغا سېلىنغان سۇپىدا يېتىشقانىكەن. ئېھتىمال قۇربان ئاكا بولسا كېرەك، سوزۇپ خورەك تارتاتتى. يەنە چاچقا تاغاق سالغان چاغدىكى تاۋۇشقا ئوخشىشىپ كېتىدىغان ئۇزۇن، يېنىك نەپەس تاۋۇشىمۇ ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئېھتىيات بىلەن مېڭىپ باغ تەرەپكە ئۆتۈپ كەتتىم. كېچە ھاۋاسى ساپ، تازا ھەم سالقىن ئىدى. ئاچما دەرياسى بىر خىلدا شارقىرايتتى. دەرەخلەر قارا كۆلەڭگىدەك، بىلىنەر-بىلىنمەس تەۋرىنەتتى. مەن قەھرىمانسانىڭ «چىقالمايمەن» دېگىنىنى ئېنىق ئاڭلىغان ھەم ئۇنىڭ چىقالمايدىغانلىقىنى جەزم قىلغان بولسامۇ يەنە قانداقتۇر بىر مۇرەككەپ ئىچكى تۇيغۇنىڭ دەۋىتى بىلەن باغ ئىشىكىگە كېلىپ ئولتۇردۇم. ئاچما دەرياسى شارقىرايدۇ. ئويغاق يۇلتۇزلار خۇددى مېنىڭ بۇ يەردە ئولتۇرۇشتىكى سىرىمنى بىلىۋالغاندەك ماڭا قاراپ ھەييارلىق بىلەن قاش ئۇچۇرىدۇ. ۋاقىت ئۆتمەكتە، توساتتىن باغ ئىشىكىنىڭ ئۇدۇلىدىكى ھاجەتخانىغا بارىدىغان يولدىن بىرسى ئۆتۈپ كەتتى. جىددىيلەشكەنلىكىمدىن يۈرىكىم بوغۇزۇمغا كەپلەشتى. قىمىرلاشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدىم. ناۋادا ئۇ، قەھرىمانسانىڭ ئانىسى بولۇپ «باغ ئىشىكىدە تۇرغان كىم ئۇ؟» دەپ قالسا، نېمە دېگۈلۈك؟ بۇ يەردە ئولتۇرۇشۇمنىڭ سەۋەبىنى بىلىپ قالغان بولسا، قانداق بولار؟ ياكى مېنى ئوغرى دەپ گۇمان قىلىپ، ۋارقىراپ تاشلىسا، ئۇ چاغدا...» قارا كۆلەڭگە باغ ئىشىكىنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئاستا توختىدى. پۇت-قولۇم سىرقىراپ كەتتى. مەن دېگەن بۇ ئۆيگە مېھمان، كېچىسى كىشىنىڭ بېغىدا پايلاپ ئولتۇرۇشنى نېمە دەپ چۈشەندۈرگۈلۈك؟ «ھېچنېمىگە قارىماي قاچ!» دېدىم ئۆزۈمگە. ئورنۇمدىن تۇرۇشقا تەمشىلىۋىدىم، ھېلىقى «قارا» مەن تەرەپكە كېلىشكە باشلىدى. يېقىنلاپ قالدى. «ئاھ، ئۆلگۈرەلمىدىم».

— چىقمايمەن دېگەن-يا، مەن.

بېشىم بىر پىرقىراپ توختىدى. ئۆزۈمنىڭ كۆڭلەكچان، كېچە ھاۋاسىنىڭ سوغۇق بولۇشىغا قارىماي تەر بېسىپ كەتتى. يۈرەك سوقۇشۇم ئاستا-ئاستا نورماللاشتى. مەن كۆزۈمدىن ئۇيقۇنى قاچۇرغان، قەلبىمدىن ئارامنى قوغلىغان، شېرىن ئەمما شەپقەتسىز ئازابلار بىلەن مېنى باغ ئىشىكىگە سۆرەپ چىققان بۇ ئارمانىمنى باغرىمغا تارتتىم. ئۇ تىترەيتتى، تىنىقلىرى سوزۇلۇپ چىقاتتى. لەۋلىرىمىز جۈپلەشتى... بىر پەس جىمجىتلىقتىن كېيىن يەنە مەن ئېغىز ئاچتىم.

— قەمەرنىسا، بىز توي قىلايلى!

— ...

— سىز قوشۇلامسىز؟

— ...

— سىز بىز تەرەپلەرگە كېلىپ باققانمۇ؟

— ھەر يىلى قۇربان ھېيتتا ئاچامنىڭ ئۆيىگە كېلىمىز.

— ئاچىڭىز نەدە؟

— سۆگەتلىك باشلانغۇچ مەكتەپتە بالا ئوقۇتىدۇ.

— ئېتى نېمە؟

— ئايىمنىساخان، باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ماشىنىسىنى ھەيدەيدىغان مۇرات شوپۇرنىڭ خوتۇنى.

خۇشال بولغىنىمدىن دەماللىققا قىلغىلى گەپ تاپالماي قالدىم. مۇراتنى تونۇيتتىم. بىراق، باشلانغۇچ مەكتەپتىكى يۈزدىن ئارتۇق ئوقۇتقۇچى ئىچىدىن ئايىمنىساخانىمنىڭ قايسى ئىكەنلىكىنى قىياس قىلالمىدىم. قانداقلا بولمىسۇن ئۇنىڭ سۆگەتلىككە يولى بار ئىكەن.

— ئاچىڭىزنىڭكىگە قاچان كېلىسىز؟

— قۇربان ھېيتتا.

— ئاچىڭىز بىلەن كۆرۈشۈشنى باھانە قىلىپ، يالغۇز كېلەلەمسىز؟

— دادام مېنى يالغۇز ماڭغۇزىدۇ دەمسىز؟

بۇ ئۇنىڭ مېنى تۇنجى قېتىم «سىز» لەپ سۆزلىشى ئىدى. ئۇنىڭ بۇ تەلەپپۇزى ماڭا خۇددى بىزنىڭ مۇھەببىتىمىز ھەر ئىككىمىزنىڭ راز دىلىقى ۋە ئۆز خاھىشىغا ئايلىنىپ بولغاندەك تۇيغۇ بەردى. ئۇنى قايتىدىن باغرىمغا باستىم.

× ×

ئەمما بىزنى ئويغاتقاندا، ئايۋاننىڭ كۈڭگۈرىسىدىن چۈشكەن نۇر تالالىرى ئايۋان سەھنىسىدە چىرايلىق شەكىللەرنى ھاسىل قىلغانىدى. ئەمما سۆگەتلىكتە ھاراقنى بولۇشىغا كەپلەپ ئىچىپ، يىل، ئون ئىككى ئاي ھاراق كېكىرىپ يۈرۈيدىغانلاردىن بولسىمۇ، «يەكچەشمىنىڭ شەھرىگە بارساڭ، بىر كۆزۈڭنى قىس» دېگىنىمدەك، ئاچىمغا چىققاندىن بېرى ئىخلاسمەن نامازخان بولۇۋالغانىدى.

ناشتىغا ئولتۇردۇق. ئۈنئالغۇدىن مەن ياقتۇرۇپ ئاڭلايدىغان ئابدۇللا مەجنۇننىڭ ئورۇنلىشىدىكى خوتەن خەلق ناخشىلىرى ياڭراشقا باشلىدى.

زېبىخاننىڭ باغى بار، باغۋەنى يوق
زېبىخاننىڭ دەردى بار، دەرمانى يوق.
زېبىخاننىڭ باغىغا باغۋەن بولايمەن
يارى - يار،
زېبىخاننىڭ دەردىگە دەرمان بولاي.

بۇ ناخشىنى مەن تالاي قېتىم ئاڭلى-
غان ۋە ئۇنىڭ ئېستېتىك مېغىزىنى چې-
قىپ، كۆپ قېتىم ھۇزۇرلانغان بولسام-
مۇ، ئەمما ماڭا بۇ قېتىم، ئىلگىرى بۇ
ناخشىنىڭ تېگىدىكى گۈزەللىك قات-
لاملىرىغا تېخى يېتىپ بولالمىغانىدەك،
ئۇنىڭ تەكتىدە قانداقتۇر ھايات بەخش
روھ ئۇرغۇپ تۇرىدىغان، سەك-
راتتا ياتقان ئىنسانغا شىپالىق بې-
رىپ، ئۆلۈككە جان كىرگۈزەلەيدىغان
سېھىرىي قۇدرەت باردەك تۇيۇلدى.

ناشتىدىن كېيىن بىز قايتماقچى بول-
دۇق. تراكتور ئوت ئالدى. ماتوردىن
غەم - تەشۋىشكە، شېرىن - ئازابلىق
ھېس - تۇيغۇلارغا تويۇنغان بىر خىل
نالە - پەرياد ساداسى كېلەتتى. ئى-
مىنلەر تراكتورنىڭ يېنىدا شەۋكەت
ئىككىمىزنى كۈتۈپ تۇراتتى. قۇربان
ئاكا ۋە ئۇنىڭ ئايالى بىلەن خوشلاش-
تۇق. قەمەرنىسا ئايۋان ئىشىكىدە تۇ-
راتتى. ئۇ بىزنى شۇ يەردە ئۈنسىز، ئى-
پادىسىز ئۇزىتىپ قالدى. قۇربان ئاكا
ئايالى بىلەن كىرىپ كەتكەندىن كې-
يىن، قەمەرنىسا چېلەك كۆتۈرۈپ سۇغا
چىققانىكەن. مەن كوزوپتىن چۈشمەكچى
بولۇپ تەمشىلىۋاتسام، تراكتور مېڭىپ
كەتتى. يىقىلىپ چۈشكىلى قىل قالدىم.
مەن كېتىۋېتىپ قول پۇلاڭلىتىپ خوش-
لاشتىم. ئۇ قولىدا چېلەكنى تۇتقىنىچە
سۈرەتتەك قېتىپ تۇراتتى. كېيىن قو-
لىدىكى چېلەك چۈشۈپ كەتكەنىدەك
كۆرۈندى.

بىردەمدىلا مەنزىلدىن يىراقلاپ كەت-
تۇق. ئەگرى - بۈگرى تاغ يولىدا قە-
مەرنىسا گاھ كۆرۈنۈپ، گاھ كۆرۈنمەيت-
تى. تراكتور دەريانىڭ بۇ قېتىغا ئۆت-
كەندىن كېيىن، ئۇ كۆرۈنمەي قالدى.
ئىككى تاغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى چوڭقۇر
جىلغا ئىچىدە ئېقىن بويلاپ كېتىپ با-
رىمىز. بىرسى بوينۇمدىن سىرتما قىلاپ
ئېلىپ ماڭغانىدەك ئارقامغا قارايمەن.
ئامال قانچە؟ بىز ئۈلۈشكۈن چۈشكەن
ھېلىقى ئېگىزلىككە يېتىپ كەلدۇق. تراك-
تور تەيسىرىگەنىدەك، كۈچەپ تاق-تاقلاپ،
بەش-ئالتە ماڭدامدا بىر توختاپ، يەنە
ئېگىزگە ئۆرلەيتتى. كۆزۈم ئارقىدا،
ئاسمان بىلەن تۇتاشقان تاقىر تاغ چوق-
قىلىرىدا، ئەنە ئاشۇ تاغ چوققىسىدىن
كۆلخان ئوتتىنىڭ ئاتەش تىلىغا رەڭ-
داش، ھالرەڭ ياغلىق چەككەن بىر قىز
قول پۇلاڭلىتىپ ماڭا خوش دەۋاتىدۇ.
ئوڭ تەرەپتىكى تاغ چوققىسىدىمۇ شۇ
ھالەت، شۇ كۆرۈنۈش. بىراق، مەن خوش
دېيەلمەيتتىم. ئىككى كۈندىن بېرى قەل-
بىمگە، مەن ھازىرغا قەدەر ھېس قى-
لىپ يەتمىگەن ھاياتلىق ئىشقىنى،
ھاياتلىق لەززىتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئاپى-
رىدە قىلغان، بۇ ئىلاھى قۇدرەتكە ئى-
گە تاغلارغا ھەرگىز خوش دېيەلمەيتتىم.

تراكتور ساي يولىغا چۈشتى. «زې-
بۇخان» نى غىڭشىيمەن. بۇ ناخشا
بۈگۈن ئەتىگەن ئۇنىڭ ئۆيىدە ئوقۇل-
غان ناخشا. ماڭا ئۇنىڭ پەرىشتىدەك
پاك، سۆيۈملۈك، دىلبەر سىماسىنى كۆز-
كۆز قىلاتتى. ئەمدىلىكتە بۇ ناخشا،
ئەتىگەنكىدەك چەكسىز گۈزەللىك، شې-
رىن ھېس - تۇيغۇلا ئەمەس، بەلكى يە-
نە بىر خىل ئاچچىق ئازاب، سوغۇق ئۆر-
تىنىش تۇيغۇسىنىمۇ ئويغاتماقتا ئى-
دى. بېرىپ - بېرىپ ئاۋازىمنى بولۇ-
شىچە قويۇپ بەردىم. ئارقىدىن، شەۋ-
كەت، ئەخمەتقارىلارمۇ جۆر بولۇشتى.
تۆت ئەتراپتىن ھاياتلىق نىشانىسىنى
تاپقىلى بولمايدىغان غىلاڭ تاشلىق،

قاقاس سايىدا، بىزنىڭ ئاۋازىمىز تراكتورنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ كەتتى.

× ×

تاغدىن چۈشكىنىمىزگە ھەپتە بولدى. بۇ يەتتە كۈن ئىچىدە قەمەرنىسانى ئويلىمىغان بىرەر دەقىقەم يوق. بۇ يەتتە كۈن ماڭا يەتتە ئەسىردەك ئۇزۇن تۇيۇلدى. يەتتە كۈن ئىچىدە يەتتە دوزاختا ئۆرتىنىپ، قىلدەك تولغىنىپ چىقتىم.

ئاتا - ئانام ئۇزاقتىن بېرى مېنى ئۆيلەپ قويۇشنىڭ ھەلەكچىلىكىدە يۈرەتتى. ئەمما مەن بىلىم ئاشۇرۇشقا بارىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ، تاپقان «لايىق» لارنىڭ ھەممىسىنى رەت قىلغانىدىم. تاغدىن چۈشكەندىن كېيىن ئاتا - ئانامغا توي قىلماقچى بولغانلىقىمنى ئوچۇق ئېيتتىم. ئۇلار ئىنتايىن خۇشال بولۇشتى. ئەمما كېلىنىنىڭ تاغلىق دېھقان قىزى ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. يېزىمىزدا ھۆسن-جامالدا ئون بەش كۈنلۈك ئايدەك، قولى گۈل، ئىرناقتا توختايدىغان قىزلارنىڭ تولا ئىكەنلىكىنى، شۇلار ئىچىدىن قايسىسىنى خالىسام، ھازىرلا بېرىشقا رازى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ، قەمەرنىسانى ئېلىپ بېرىشكە ئۇنىمىدى. مەنمۇ بوش كەلمىدىم. ئەگەر ئاتا - ئانام قەمەرنىسا بىلەن توي قىلىشىمغا قوشۇلمىسا، ئىككىنچىلەپ بىرەرسى بىلەن توي قىلمايدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئالەمدىن بويتاق ئۆتۈپ كېتىشكە رازى ئىكەنلىكىمنىمۇ چالا قويمىدىم. ئاخىرى يېقىن - يورۇقلىرىم ۋە مەھەللە چوڭلىرىنىڭ ھە - ھۇ دېيىشى بىلەن ئۆيدىكىلەرمۇ ماقۇل كەلمەي تۇرالمىدى. ئانام ئاۋۋال ئايىمنىسا خانىم بىلەن سۆزلىشىپ، بۇ ئىشنى تاغدىكىلەرنىڭ سەمىگە سالىدىغان، ئۇنىڭدىن كېيىن ئاچىمىغا — قەمەرنىسانىڭ ئۆيىگە «چاي» كۆتۈرۈپ چىقىدىغان بولدى.

كۆز ئالدىمدا شىمالدىن جەنۇبقا قاراپ سوزۇلغان غايەت ئېگىز ئىككى تاغ، ئوتتۇرىسىدىكى كۆز يەتكۈسىز چوڭقۇرلۇقتا تولغىنىپ ئاققان ئاچىما دەرياسى، دەريا بويىدا قولىدا چېلەك كۆتۈرۈپ ئۆرە تۇرغان قىز... قۇلىقىمدا ھېلىقى ناخشا «زىبىدىخان» كېچە - كۈندۈز نېرى كەتمەيدۇ. دائىم شۇ مۇھىت ئىچىدە ياشاپ، ھېلىقى ناخشىنى قەلب ئاسمىنىمدا جاراڭلىتىپ يۈرىمەن. بىراق بۇ ناخشا قەلبىمدىكى مۇھەببەت تەشنالىقىنى پەللىمۇ - پەللە ئۇلغايتىپ، ئوت ئۈستىگە ياغ چاچىدۇ.

كېچىچە ئويلىنىپ، بىر ئاماللار قىلىپ تاغقا چىقماقچى، قەمەرنىساغا ئاتا - ئانامنىڭ ئىككىمىزنىڭ توي قىلىشىغا قوشۇلغانلىقىنى ئېيتماقچى، ھەممىدىن مۇھىمى، قەمەرنىسا بىلەن كۆرۈشۈپ، يۈرىكىمنى ئېچىشتۇرىۋاتقان تەشنالىق ئوتىنى باسماقچى بولدۇم. دۇكاندىن ئىلغاپ يۈرۈپ، قەمەرنىساغا سوۋغا قىلىش ئۈچۈن، يۈرەك شەكلىدە نەقىشلەپ ئىشلەنگەن بىر بولاپكا سېتىۋالدىم. سىرتىملىق لاتا سومكىغا سايدا يېيىش ئۈچۈن بىر ئاز يېمەكلىك ئالدىم - دە، شەۋكەت بىلەن ئىككىمىز بىر موتوغا مىنىپ يولغا چۈشتۇق.

ئەنە، پەستىكى تونۇش يېشىللىق، ئوتتۇرىسىدىن كۈمۈش بەلباغدەك تولغىنىپ ئېقىپ تۇرغان ئاچىما دەرياسى، ئۇ يەر - بۇ يەرلەردە رەتسىز كۆرۈلگەن سۈپۈرگىدەك دەرەخلەر، شاھمات تاختىسى چوڭلۇقىدىكى ئۆيلەر... شى-

مالدىن جەنۇبقا قاراپ سوزۇلغان غا-
يەت ئېگىز ئىككى تاغ. ئۇنىڭ ئوتتۇ-
رىسىدىكى جىلغىنى بويلاپ دەريانىڭ
ئىككى تەرىپىگە كېچىك ئاتلاپ يۈرۈ-
ۋاتقىلى خېلى بولدى. ھەر قېتىم دەر-
يادىن ئۆتۈشكە توغرا كەلگەندە تېيىز
يەرنى ئىزدەپ خېلى ئاۋارە بولاتتۇق.
مەن پۇشقاقلىرىمنى تۈرۈپ موتونى يې-
تىلىسەم، شەۋكەت كەينىدىن ئىتتىرەت-
تى. ئۇلۇغبەلگە يېتىپ كەلگەندە كۈن
پېشىن بولۇپ قالغانىدى. موتونى قە-
مەرنىسانىڭ ئۆيىگە ئانچە يىراق
بولمىغان يەردىكى بىر ئۆيدە ئامانەت-
كە قويدۇق. ئاندىن قەمەرنىسانىڭ ئۆ-
يى ئەتراپىنى يىراقتىن ئايلىنىپ، ھې-
لىقى بېدىلىككە كەلدۇق. پەرىزىمدە قە-
مەرنىسا، چارۋىلارنىڭ كەچلىكى ئۈچۈن
بۇ يەرگە بېدە ئورغىلى كېلەتتى. كۈت-
تۇق، كۈتتۇق، يەنە كۈتتۇق. بارغانچە
تەقەتسىزلىنىشكە باشلىدىم. كۆزلىرىم
قەمەرنىسانىڭ ئۆيىدىن بېدىلىككە كې-
لىدىغان چىغىر يولغا، چىغىر يولدىن
يەنە قەمەرنىسانىڭ ئۆيىگە يۆتكىلەتتى.
كەچ كىردى، قەمەرنىسا چىقمىدى. شەۋ-
كەت سۆگەتلىككە قايتىپ كىرىپ كې-
تىشنى ئېيتتى، لېكىن مەن، تاغقا چى-
قىپ، قەمەرنىسا بىلەن كۆرۈشمەي ھەر-
گىز قايتىپ كىرىپ كەتمەيتتىم، مو-
تونى ئامانەت قويغان ئۆيگە كەلدۇق.
ئۆي ئىگىسى بوۋاي بىزنى قونۇپ قې-
لىشقا، ئەتە ئەتىگەندە يولغا چىقىشقا
دەۋەت قىلدى. بىزنىڭ كۈتكىنىمىز،
ئېنىقراقى مېنىڭ كۈتكىنىممۇ دەل مۇشۇ
ئىدى. بىز ھويلىدىكى باراڭلىق ئاس-
تىغا سېلىنغان ئورۇندا يېتىپ قالدۇق،
تازا ھاردۇق يەتكەنىدى. شەۋكەت بىر-
دەمدىلا ئۇيقۇغا كەتتى. مېنىڭ كۆزۈم

ئىلىنىدىغانىدەك قىلمايتتى، سىرتقا چىق-
تىم. ئاچما دەرياسى ئاۋۋالقىدەك شار-
قىراپ، شاۋقۇن سالاتتى. ھاۋا ساپ ۋە
سالقىن ئىدى. تاغنىڭ سوغۇق شامىلى
دۈمبەمنى قورۇيتتى. ئاستا مېڭىپ، ئۆي-
نىڭ يان تەرىپىدىكى ئىچ-تېشىنى ئۆس-
كىلەڭ قىياق قاپلىغان ئېرىق بويىغا
كېلىپ ئولتۇرۇپ تاماكا ئورىدىم. قو-
لۇم كۆيگەندىلا تاماكىنىڭ كۆيۈپ تۈ-
گىگىنىنى بىلىندى، تاشلىغان تاماكا قال-
دۇقى قويۇق ئۆسكەن يۇمران قىياقلار
ئۈستىگە چۈشتى. يەردىن تاماكا ئىسىغا
قوشۇلۇپ، كۆيگەن ئوت - چۆپنىڭ پۇ-
رىقى كۆتۈرۈلدى. ئورنۇمدىن تۇرۇپ،
قەمەرنىسانىڭ ئۆيى تەرەپكە قاراپ
ماڭدىم. بۇنىڭدىن بىر ھەپتە ئىلگىرى،
بىز ئۈستىدە ئولتۇرۇۋېلىپ، پۇتىمىزنى
سۇغا چىلاپ تاماكا چېكىشكەن يوغان
قورام تاش، كېچە قاراڭغۇلۇقىدا پۇ-
شۇلداپ ياتقان قارا ئۆككۈزدەك سۈرلۈك
كۆرۈنەتتى. قەمەرنىسانىڭ دەرۋازىسى
ئالدىدىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ، باغنىڭ
كەينى تەرىپىدىن شۇ چاغدا ئۇنىڭ
بىلەن كۆرۈشكەن ھېلىقى باغ ئىشىكىگە
كەلدىم. خىيالىمدا ئۇ مېنىڭ ئاچمىغا
چىققانلىقىمنى كۆرگەن، ئاڭلىغان ياكى
ھېچ بولمىغاندا كۆڭلى تۇيغان بولسا،
ھازىرلا قېشىمغا كېلىپ قالىدىغاندەك
ئىدى. ۋاقىت ئۆتمەكتە. شۇ تاپتا سەز-
گۈلىرىم ئويغاق ئىدى. ياپراقلارنىڭ
شىرىقلىغان ئاۋازىمۇ، ئايۋان تەرەپ-
تىن بىرسى ئېھتىيات بىلەن مېڭىپ كې-
لىۋاتقاندەك تۇيغۇ بېرەتتى. ۋاقىتنىڭ
ئۆتۈشىنى ئۆزۈمگە سەزدۈرمەسلىككە
تىرىشىپ، كۆڭلۈمدە شېئىرىي مىسرالار-
نى تىزىشقا تۇتۇندۇم. دائىمقى كاج
ئىلھامىم بۈگۈن بۆلەكچىلا روھلىنىپ،

مىسرالىرىم ئۈزۈلمەي تىزىلماقتا ئىدى.

ئايسىز كېچە سالقىن ھاۋادا،
سەيلىتىمەن تەنھا دالادا.
سەيلىتىمەن دېدىم، بۇيالغان!
كويۇگىدىمەن، كۈن- تۈن تامادا.

چىقىپ قالار سىرتقىمۇ دەيمەن،
ئىشىكىگىدىن كۆزۈم ئۈزمەيمەن.
قاراپ- قاراپ تاقەت خورايدۇ،
كۆڭلۈم ئاژناپ، ۋەسلىڭ تىلەيمەن.

كۆز ئالدىمغا سېنى كەلتۈرۈپ،
«چىققىن!» دەيمەن، غەمكىن ئاھ ئۇرۇپ.
شۇ چاغ يۈرەك باغرىڭ قۇچقاندەك،
ئويناپ كېتەر بىردىن روھلىنىپ.

ھازىرنىڭ ئۆزىدە قەمەرنىساغا، مېنىڭ ئۇنى كۆرۈش ئىستىكىمدە ئۇزاق يولنى بېسىپ تاغقا چىققانلىقىمنى، ئۇنىڭ ۋىسال تەشنالىقىدا بىتاقەت بولۇپ، باغ ئىشىكىدە دۈگدىيىپ ئولتۇرغانلىقىمنى بىلدۈرىدىغان بىرەر ئالاھىدە سىگنال قۇرۇلمىسى بولسا، قانداق بەلەن ئىش بولار ئىدى- ھە! بىردىنلا قايسىدۇر بىر ماتېرىيالدا ئۇچراتقان بىر ئالىمنىڭ، ئادەم مېڭىسىنىڭ سىگنال تارقىتىش ۋە سىگنال قوبۇل قىلىش فۇنكسىيىسى ھەققىدە ئېلىپ بارغان قىزىق تەجرىبىسى ئېسىمدىن كەچتى. تەجرىبىدە ئۆزى موسكۋادا تۇرۇۋاتقان، مېڭىسىنىڭ سىگنال تارقىتىش كۈچى ئادەتتىن تاشقىرى يۇقىرى بولغان بىر كىشى، شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە لېنىنگرادتا تۇرۇۋاتقان، مېڭىسىنىڭ سىگنال قوبۇل قىلىش ئىقتىدارى يۇقىرى بولغان ئىككىنچى بىر كىشىنىڭ ئوبرازىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ تۇرۇپ، ئالدىن بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا، ھېلىقى ئادەمنىڭ كۆز ئالدىدىكى ئوبرازىنىڭ سول بېقىنىنى نىشانلاپ، كەينى- كەينىدىن ئۈچ مۇشت ئاتقان. دەل شۇ ۋاقىتتا، لېنىنگرادتىكى ئادەمنىڭ سول بېقىنى ئۈچ قېتىم قاتتىق ئاغرىغان. بۇ ئەھۋالنى خاتىرىلىۋېلىپ، تەجرىبىنى يەنە قايتا ئىشلىگەندە يەنە شۇنداق ئەھۋال تەكرارلانغان. مەن بۇ ئالىمنىڭ تەجرىبىسىنى سىناپ كۆرمەكچى بولدۇم. قەمەرنىسانى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭ كۆزىگە تەلمۈرۈپ تۇرۇپ پىچىرلىدىم. «مەن سىزنى كۆرۈشكە تەقەززا بولۇپ ئاچىمغا چىقتىم. باغ ئىشىكىڭىزدە ساقلاۋاتىمەن. تېز چىقىڭ! چىقىڭ!» ئۇنىڭ كۆزىگە مىختەك قادىلىپ، تەلمۈرۈپ باقتىم، يېلىندىم. بۇ ئىش نەچچە ئون قېتىملاپ تەكرارلاندى. ئۇ چىقمىدى. مەنمۇ كۆز ئالدىمدىكى سىمانىڭ سول بېقىنىنى نىشانلاپ تۇرۇپ، ئۈچ مۇشت ئۇردۇم. يەنە چىقمىدى.

ئاخىرى بۇ يەردە تۇرۇۋېرىسەم ياخشى بولمايدىغانلىقىنى، ناۋادا قۇربان ئاكا ياكى ئۇنىڭ ئايالى ھاجەتكە چىقىپ، مېنى كۆرۈپ قالسا ياكى «ئوغرى» دەپ ئويلاپ، كەينىمدىن قوغلىسا، ئىشنىڭ پۈتۈنلەي تەتۈرىسىگە يېنىپ قېلىش ئېھتىمالىنىڭ بارلىقىنى ئويلىدىم. دەريادىن ئۇ قاتقا ئۆتتۈم- دە، قەمەرنىسانىڭ ھويلا ئىشىكىنىڭ ئۇدۇلىدىكى باراقسان سۆگەتنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، ئاچىماققا ئورۇنلىشىۋالدىم. خوراز بىرىنچى قېتىم چىللىدى، ئىككىنچى قېتىممۇ چىللىدى. تاڭ ئېتىشقا ئاز قالغانىدى. سۆگەتنىڭ ئاستىدا ئاچىما دەرياسى شاۋقۇن سالاتتى. كۆزۈمگە ئازراق ئۇيقۇ يامىشاقاندەك قى-

لىۋىدى، سۆگەت ئۇستىدىن يىقىلىپ
چۈشۈپ كەتمەسلىك ئۈچۈن، كەمىرىمـ
نى يېشىپ، بېلىمدىن ئۆتكۈزۈپ، ئاچىـ
ماققا باغلىدىم. كۆزۈمنى ئاشۇ ئەگۈنـ
دىن ئۈزمەي ئولتۇرۇپ، بايىقى مىسـ
رالىرىمنىڭ ئاخىرىنى چۈشۈرۈشكە تۇ-
تۇندۇم.

سەن چىقمايسەن، شۇندىمۇ بىراق -
سەن كۈناھتىن شۇندىمۇ يىراق.
بىخەۋەرسەن پەرىشتەم، چۈنكى،
مەن ئىشقىڭدا چەكسەممۇ پىراق.

تاڭ يورۇشقا باشلىدى. بىر چاغدا
ئەگۈن ئېچىلىپ، بېشىغا كۆرۈمسىز كې-
چىلىك تەلپەك كىيگەن قۇربان ئاخۇنـ
كام چىقىپ كەلدى. ئۇ پەسكە چۈشۈپ،
تاغ سۈيىدە تاھارەت ئېلىپ، كىرىپ كەتـ
كەندىن كېيىن ئايالى چىقتى. ئەمما
ئايالىمۇ كىرىپ كەتكىلى خېلى پۇرسەت
بولۇپ قالدى. قەمەرنىسا چىقماي قويـ
دى. ئۇلارنىڭ ئۆيىدە ئۈچلا ئادەم بار-
لىقى ماڭا ئايان. ئەمدى قەمەرنىسا
چىقسا بولاتتى. ئۇ ئۆيدە يوقمىدۇ - يا؟
نەگە كەتكەندۇ؟ ياكى ئاغرىپ قالدى-
مۇ؟ شۇنداق خىياللار ئىچىدە خامۇشـ
لىنىپ تۇرغىنىمدا، بىرسى «قارا!» دې-
گەندەك بولدى. ئۆيدىن قەمەرنىسا چىـ
قىپ كېلىۋاتاتتى. توغرا، قەمەرنىسا،
قەمەرنىسا بولماي كىم بولاتتى؟ مەن
ئالدىراپ سۆگەتتىن چۈشتۈم - دە،
دەريانىڭ ئۇ قىرغىقىدىن پەسكە چۈشۈ-
ۋاتقان قەمەرنىسانى چەنلەپ تۇرۇپ،
ياڭاقتەك بىر تاشنى ئۇنىڭ ئۇدۇلىغا
ئاتتىم. تاش چۈشكەن يەردىن ئوخچۇپ
چىققان تاغ سۈيىنىڭ، سەھەردىكى سو-
غۇق تامچىلىرى ئۇنى ئەندىكتۈرۈۋەتـ
تى بولغاي، قاتتىق چۆچۈپ، ئەتراپقا
قارىدى. ئۇنىڭ كۆزى ماڭا چۈشكەندە،
قول كۆتۈرۈپ ئۇنى بۇ قاتقا ئۆتۈشكە
ئىشارە قىلدىم. ئۇ ماڭا قارىغىنىچە
ھاڭ - تاڭ بولۇپ، بىر پەس تۇرۇپ
قالدى. ئاندىن ئۆيى تەرەپكە قاراپ
قويۇپ، پۇشقاقلىرىنى تۈردى. بىز غەرب
تەرەپتىكى تاغ قاپتىلىغا جايلاشقان
يېقىنلا يەردىكى قويۇق تەبىئىي ئور-
مانلىق ئىچىگە كىرىپ كەتتۇق. پاكار
ئەمما قېلىن، شاخلىرى گىرەلىشىپ كەتـ
كەن تاغ تېرەكلىرى ئەتراپنى ئوراپ
تۇراتتى. ئورماندىكى تاغ قوشقاچلىرى
ئاياغ تىۋىشىمىزدىن ئۈركۈپ قېچىشقا
باشلىدى. بىز ئورمانلىقنىڭ ئىچكىرـ
سىدىكى، سۇ توختىمايدىغان بوزاڭ تو-
پىلىق بىر يەرگە كېلىپ ئولتۇردۇق.
مەن قەمەرنىسانىڭ قېشىغىراق سۈ-
رۈلدۈم.

— كۆرۈشكىلىمۇ بولىدىكەن- ھە،-
دېدىم مەن ئۇنىڭ كۆزىگە قاراپ تۇرۇپ.

— سىزنى بەكمۇ كۆرگۈم كەلدى.-قە-
مەرنىسا يەرگە قارىۋالدى. ئۇ بېشىغا
سالغان گاز ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن
كۆزلىرىنى يېنىك ئېرتىپ ئېسەداۋا
تاتتى. بۇنىڭدىن بىلدىمكى، قەمەرنى-
سامۇ ماڭا ئوخشاشلا مۇھەببەت تەش-
نالىقىدا كۈنلىرىنى ئازاب ئىچىدە ئۆت-
كۈزۈپتۇ. ئۇ مېنى سۆيىدىكەن. مەن
بۇلاپكىنى ئۈز قولۇم بىلەن ئۇنىڭ بوي-
نىغا ئېسىپ قويدۇم. ھەمدە ئاتا - ئا-
نامنىڭ بىزنىڭ توي ئىشىمىزغا قو-
شۇلغانلىقى ۋە پات ئارىدا چاي كۆ-
تۈرۈپ چىقماقچى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ،
ئۇنى خۇشال قىلىۋەتتىم. ئۇمۇ ماڭا
مۇنداق بىر خۇش خەۋەرنى يەتكۈزدى.
ئۇ، سۆگەتلىكتىكى ئاچىسى ئايىمنىـ
ساخانىم كېسەل بولۇپ قالغانلىقى ئۈ-
چۈن، ئاچىسىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ ھا-
لىدىن خەۋەر ئاپقاچ، بالىلىرىنى با-

قىدىغان بوپتۇ. بىزنىڭ شۇ تەرىقىدە قانچىلىك ۋاقىت سۆزلەشكىنىمىزنى بىلمەيمەن. بىردىنلا قەمەرنىسا چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئانىسى چاقىرىۋاتاتتى. كۈتۈلمىگەندە ئۇ ئۆزىنى قۇچىقىمغا تاشلىدى - دە، مېنى باغرىغا چىڭ باستى، ئاھ گۈزەل دۇنيا! ئاھ شېرىن ھايات! ئۇ يەنە كۈتۈلمىگەن بىر ئەسنادا، شۇنداق چاققانلىق بىلەن قۇچىقىمدىن يۇلقۇنۇپ چىقتىكى، ئۇنىڭ مەندىن يىراقلىشىۋاتقانلىقىغا ئىشەنمەيلا قالدىم. ئۇ كەينىگە قاراپمۇ قويماستىن يۈگۈرگەن پېتى ماڭا ئاڭلانغۇدەك قىلىپ دېدى:

— خۇدايىمغا ئامانەت!

— خۇدايىمغا ئامانەت! - دېدىم مەنمۇ، ئۇنىڭ مەندىن يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان سىماسىدىن كۆزۈمنى ئۈزمەي.

شەۋكەت ناشتا قىلىپ بولۇپ، مېنى كۈتۈپ ئولتۇرغانىكەن. ئۇ، ماڭا قاراپ كۆزىنى قىسىپ قويدى.

— شېئىر پۈتتىمۇ؟

— پۈتتى.

كېيىن ئۇقسام، ئۆي ئىگىسى بوۋاي ناشتا ۋاقتىدا، شەۋكەتتىن مېنى سورىغانىكەن، «تاغ مەنزىرىسىنى تەسۋىرلەپ شېئىر يازىمەن دەپ قاق سەھەردە چىقىپ كەتكەن» دەپ قويۇپتۇ.

× ×

شەۋكەت بىلەن ئاچىمدىن قايتىپ كىرىپ تۆت كۈن بولغاندا، قەمەرنىسا بىلەن سۆگەتلىكتە كۆرۈشتۇم. بېشىغا مايسىرەڭ ياغلىق ئارتقان، ئۇچىسىغا كىيگەن قارا كۆككاستۇمى بىلەن بىر يۈرۈش قىلىپ تىكتۇرۇلگەن بوغما يوپكىسى، ئېگىز پاشنىلىق توپلىيى ئۇنى تۆت كۈن ئىچىدىلا بوي تارتىپ قالغاندەك، تولغانقەددىقامەتكە ۋە ئادەم ئەيمەنگۈدەك سۈلكەتكە ئىگە قىلغانىدى. ئايىمنىسا خانىم يېزىلىق دوختۇرخانىدا — بالنېستقا ئېلىنغانلىقتىن، قەمەرنىسا ئۇنىڭ قېشىغا تاماق كۆتۈرۈپ ماڭغانىكەن. شۇنىڭدىن كېيىن بىز ھەر كۈنى دېگۈدەك كۆرۈشۈپ تۇرالايدىغان بولدۇق. ئايىمنىسا خانىم بازار باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئائىلىلىكلەر ياتىقىدا ئولتۇراتتى. مېنىڭ بازار باشلانغۇچ مەكتەپكە بېرىپ، قەمەرنىسا بىلەن كۆرۈشۈشىمگە يەنە بىر قولايلىق يارىتىلدى. ئۇ بولسىمۇ — مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە بىر سىنىپتا ئوقۇپ، خىزمەتكە چىققاندىن كېيىن ئۆز ئارا تۇرمۇش قۇرغان تۇرغۇن، گۈلشەن دېگەن ئىككى ساۋاقدىشىم، يېقىندا تارماق مەكتەپتىن يۆتكىلىپ كېلىپ، ئايىمنىسا خانىم بىلەن تام ئېلىشما قوشنا بولۇپ ئولتۇردى. مەن ئەمدى بازار باشلانغۇچ مەكتەپكە بىمالال كېلىپ - كېتىپ تۇرالايتتىم. لېكىن، ھەر قېتىم قەمەرنىسانى يوقلاپ كەلگىنىمدە، ئاۋۋال تۇرغۇنىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، قوشنىسى مۇراتنىڭ ئۆيىدە بار - يوقلۇقىنى ئۇقۇشقا توغرا كېلەتتى. ئايىمنىسا خانىمنىڭ يولدىشى مۇرات، بازار مەكتەپنىڭ يۈك ماشىنىسىنى يىللىق ھۆددە ئالغانىدى. بىر پۈتى ئۆيىنىڭ ئىچىگە كىرسە، يەنە بىر پۇتى ھامان سىرتىدا تۇراتتى. شۇڭا مەن قەمەرنىسانى ئىزدەپ بارغان چاغلىرىمدا مۇرات، كۆپىنچە ئۆيدە يوق بولۇپ چىقاتتى. شۇنىڭ بىلەن قەمەرنىسا ئىككىمىزگە بىر دەم مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇشقا پۇرسەت چىقاتتى.

ئايىمىنىسا خانىمىنىڭ كېسەل بولۇپ
يېتىپ قېلىشى بىلەن بىزنىڭ ئۆيدىكى-
لەرنىڭ تاغقا — ئايىمىنىسانىڭ ئۆيىگە
چىقىشىمۇ سوزۇلۇپ كېتىپ باراتتى.
ئەپلىك بىر ۋاقىتنى پايلاپ تۇرۇپ،
بۇ ئەھۋالنى مۇرات ئاكىغا ئېيتتىم.
كۆپ ئۆتمەي مۇرات ئاتا - ئانام بى-
لەن بىرگە ئەلچى بولۇپ، تاغقا چىق-
تى. بۇ ئىشنى چىرايلىق پۈتتۈرۈپ،
قۇربان ئاكىنىڭ رازىلىقىنى ئېلىپ
كىردى. كۈنلەر شۇنداق ئۆتۈپ بارماق-
تا. قەمەرنىساغا «چاي» ئىچۈرۈلۈپ
بولدى دېگەن گەپ، قەمەرنىسا مېنىڭ
بولدى دېگەن گەپ. قۇربان ئاخۇنكام-
لارنىڭ دېگىنى بويىچە، ئايىمىنىسا خا-
نىمىنىڭ كېسىلى ياخشىلانسا، بىزنىڭ
تويىمىزنى قىلىپ بەرمەكچى. ئىشقى-
لىپ كۆڭلۈم بىر ئاز ئارام تاپقان بول-
سىمۇ، لېكىن قەمەرنىسانى كۆرمىسەم،
كېچىسى كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمەيدۇ. بىر
كۈنى دەرستىن چۈشۈپ، ئۇنىڭ بىلەن
كۆرۈشۈش ئۈچۈن باردىم. ھويلا ئىشىكى
ئىچىدىن ئېتىكلىك ئىدى. ئۈچ قېتىمچەك-
تىم، يەنە چەكتىم. ئۆي ئىچىدىن قە-
دەم تاۋۇشى ئاڭلانغاندەك قىلدىيۇ، لې-
كىن بىر كىم چىقمىدى. ئاخىر كۆڭۈل
غەشلىكىدە قايتىپ كەتتىم. شۇنىڭدىن
كېيىن قەمەرنىسانىڭ كېيىنكى بىرقان-
چە قېتىملىق ئۇچرىشىشتىكى كەيپىيا-
تى كۆڭلۈمدە گۇمان قوزغىدى. ئۇ، نې-
مىگىدۇر ئوڭايسىزلىناتتى. كۆزلىرى-
مىز ئۇچرىشىپ قالسا، يەرگە قارىۋا-
لاتتى. قىزىرىپ، مەڭزلىرى ئېسىلىپ
كېتەتتى، ھەرىكەتلىرىمۇ بىر قىسما
سېزىلەتتى. مەن بۇنى كۆپىنچە ئۆزۈم-
نىڭ ھېسسىياتىغا جوراپ، ئۆز - ئۆ-
زۈمنى ئىشەندۈرۈشكە تىرىشتىم. دېمە-
سىمۇ ئۇ، تاغدا تۇغۇلۇپ، ئۆسكەن
قىز؛ ئوغۇللار بىلەن ئۇچراشقاندا ئو-
ڭايسىزلىنىپ، قىزىرىپ كېتىشى ۋە بە-
زىدە خۇددى يوقىتىپ قويۇشى ئانچە
ئەجەبلىنىپ كەتكۈدەكمۇ ئىش ئەمەس
ئىدى.

بىر كۈنى چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋاق-
تىدىن پايدىلىنىپ، دوختۇرخانىغا ئا-
يىمىنىسا خانىمىنىڭ كېسىلىنى كۆرۈشكە
باردىم. ياتاقداشلىرى، ئۇنىڭ ھازىر-
لا ئاسما ئوكۇلى چۈشۈپ بولغانلىقى-
نى، كەچلىك ئوكۇلغا ئۇلگۈرۈپ قاي-
تىپ كېلىمەن دەپ كېتىپ قالغانلىقىنى
ئېيتتى. مەن بازار مەكتەپكە كەلدىم.
ئۆي ئىچىگە كىرىپ تۇرۇپلا قالدىم.
ئايىمىنىسا خانىم سۈپىنىڭ بىر تە-
رىپىگە يىغىپ قويۇلغان ئورۇن - كۆرپە-
گە بېشىنى تىرەپ، ئۆزىنى تاشلىغىنى-
چە كەپتەردەك بوقۇلداپ يىغلاۋاتاتتى.
قەمەرنىسا سۈپىغا يانداپ قويۇلغان
تومپۇچكا ئۈستىگە بېشىنى قويۇپ، ياغ-
لىقى بىلەن يۈزىنى ئېتىۋالغانىدى.
بالىلار كۆرۈنمەيتتى. مۇراتمۇ يوق
ئىدى. بۇ بۇرۇختۇملۇقتىن گاڭگىراپ،
نېمە قىلىشىمنى بىلمەي قالدىم. يېنىپ
چىقىپ كېتىشكە تېخى بولمايتتى. ئا-
يىمىنىسا خانىم بېشىنى كۆتۈردى. ئۇ-
نىڭ قاپاقلىرى سىيلىنىپ، كۆز گۆھىرى-
گە قان تەپكەنىدى. ئۇ قول ياغلىقى
بىلەن كۆزلىرىنى سۈرتۈپ، مېنى سۇ-
پىغا تەكلىپ قىلدى. ئاۋازى خىرىلداپ
چىقاتتى. مەن مېۋە كونسېرۋاسى ۋە باش-
قا نەرسىلەرنى ئۇنىڭ يېنىغا قويدۇم.

— قوپە ئورنۇڭدىن، داستىخان ئەپ-
كەل! - ئايىمىنىساخانىم قەمەرنىساغا
قوپال بۇيرۇق قىلدى. ئارىدىكى بۇ
كۆڭۈلسىزلىكتىن قىسىلىپ، داستىخان

ئالدىدا ئۇزاق ئولتۇرمايلا، دەرسىم بارلىقىنى ئېيتىپ چىقىپ كەتتىم. ئارىدىن يەنە ئىككى ئاي ئۆتۈپ كەتتى. ئايىمنىسا خانىمنىڭ كېسەلى بارغانچە ئېغىرلىشىپ، ئۇنى ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا يۆتكىدى. ئەمدى مۇرات ماشىنىنى قويۇپ، ئايىمنىساخانىمنىڭ يېنىدا تۇرۇپ، ئۇنىڭدىن خەۋەر ئېلىۋاتاتتى. قەمەرنىسا يەنىلا سۆگەتلىكتە، ئاچىسىنىڭ بالىلىرىغا قارايتتى. ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭدىن بارغانسېرى كۆڭلۈم يېرىم بولماقتا ئىدى. ئۇ مەندىن ئۆزىنى قاچۇراتتى. مېنىڭ كېلىۋاتقانلىقىمنى كۆرسە، يول ياقىسىدىكى ئاشخانا ياكى ماگىزىنغا كىرىۋالاتتى. كەينىگە بۇرۇلۇپ يېنىپ كەتكەن چاغلىرىمۇ بولدى. قاتتىق خورلۇق ھېس قىلدىم. بۇ ئىشلار مېنى تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان سوغۇق تىلسىماتنىڭ ئىچىگە تاشلاپ، ئازابلايتتى.

سىنىپتا دەرس ئۆتكەن ۋاقىتلىرىمنى ھېسابقا ئالمىغاندا پۈتۈن ۋاقتىمنىڭ ھەممىسى ئېغىر خۇرسىنىش ۋە ئاچچىق ھەسرەت چېكىش بىلەن ئۆتەتتى. بالىلارنى ئائىلىسىگە قويۇۋەتكەندىن كېيىنلا ئۆزۈم يالغۇز ئولتۇرۇپ، ئاياغ-ئۇچى يوق خىياللار بىلەن بەنت بولاتتىم. شۇنداق قىلىپ، كۈننىڭ نەدىن چىقىپ، نەدە كەچ بولۇشىنىمۇ تۇيماي قالاتتىم. قەمەرنىسانى كۆرگۈم، ئولتۇرۇپ مۇڭداشقۇم كېلەتتى. بىراق ھازىر ئۇ مېنىڭ ئۆزىنى ئىزدەپ بېرىشىمنى خالىمايتتى. تۇرۇپ سۆيگۈ تەپتىم غۇرۇرۇمنى بېسىپ چۈشەتتى-دە، بېرىپ ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سوراپ ھەر قانداق ئىش بولسىمۇ ئۇنىڭغا باش ئېگىپ، يارىشىۋېلىشنى ئارزۇ قىلاتتىم. تۇرۇپ، يەنە ئۇنىڭدىن قايسى ئىش توغرىسىدا كەچۈرۈم سوراشنى، قايسى سەۋەنلىكىمنى بويۇنۇمغا ئېلىپ، ئۇنىڭغا باش ئېگىشنى بىلەلمەي قىينىلاتتىم. ئويلاپ-ئويلاپ، ئاخىرى قەمەرنىسا بىلەن بۇ ئىش توغرىسىدا ئوچۇق سۆزلىشىش قارارىغا كەلدىم.

قەمەرنىسا ھويلىدا توخۇغا كېپەك پۈچىلەۋاتقانىكەن. مېنى كۆرۈپ، قولىدىكى قاچىنى يەرگە قويۇپ، ئۆرۈلۈپلا ئۆيگە كىرىپ كەتتى. بۇ ماڭا ئېغىر كەلدى. بۇنى ھاقارەتتەك ھېس قىلىپ، ئىشىكتە تۇرۇپ قالدىم. لېكىن، ھەر نېمە قىلىپ بولسىمۇ بۇ ئىشنىڭ تەكتىنى ئۇقماي بولمايتتى. ئۇ نېمىشقا مەندىن قاچىدۇ؟ ئۇنىڭ بۇرۇنقى ماڭا بولغان قىزغىنلىقى نەگە كەتتى؟ بىزنىڭ باش قوشۇشىمىزنى ئۇمۇ ماڭا ئوخشاشلا تەقەززالىق بىلەن كۈتەتتىغۇ! مۇشۇنداق سوئاللار ئىلكىدە ئۆيگە ئۇسسۇپلا كىردىم. بالىلار سۇپىدا ئويناپ ئولتۇراتتى. قەمەرنىسا ئوقۇتقۇچىنىڭ تەنبىھ بېرىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرغان كەپسىز ئوقۇغۇچىدەك پۈتلىرىنى پەسكە ساڭگىلىتىپ، سۇپىنىڭ گىرۋىكىدە خاپا چىراي ئولتۇراتتى. مېنى كۆرۈپ، ياغلىقىنىڭ بىر ئۇچىنى چىشلەپ، يەرگە قارىۋالدى.

— قەمەرنىسا، سىزگە نېمە بولدى؟ نېمىشقا مەندىن قاچىسىز؟

— ....

— سىزنى رەنجىتىپ قويدۇممۇ-يا؟

قەمەرنىسا «پاڭگىدە» يىغلىۋەتتى. نېمە قىلىشىمنى بىلمەي تۇرۇپ قالدىم. ئۇنىڭغا ئىچىم سىيرىلىپ، قېشىدا ئولتۇردۇم-دە، ئۇنى ئۆزۈمگە تارتىپ،

باغرىمغا باسماقچى، مۆگدىشىپ كۆڭلىمنى ياسىماقچى بولدۇم. بىراق، قەمەرنىسا مەن يېنىغا ئولتۇرغىچە ئەسلىدىكى ئورنىدىن سۈرۈلۈپ، نېرىراق بېرىپ ئولتۇردى.

— قەمەرنىسا، مېنى قىيىنىمالىڭ! سىزگە زادى نېمە بولدى؟

— ھېچنېمە ... ھېچنىمە بولمىدى.

— ئەمىسە، نېمىشقا مەندىن قاچىسىز؟ باشقا بىرەرسىنى ياخشى كۆرۈپ قالدىڭىزمۇ-يا؟ -ئۇنىڭ يىغىسى تېخىمۇ ئەۋدىدى. ئۇنىڭدىن گەپ ئالىمەن دەپ، بىرەر سائەتتىن ئارتۇقراق ئاۋارە بولدۇم. قەمەرنىسانىڭ سوئاللىرىمنى جاۋابسىز قالدۇرۇپ، يىغلىغىنى يىغلىغانىدى. بېشىم گاراڭ، روھىم چۈشكەن ھالدا ئۆيدىن چىقتىم. مەن قەمەرنىسانى سۆيەتتىم، ئۇنىڭسىز بۇ جاھاندا نېمىنى ئارزۇلاپ ياشايمەن؟ ئۇ نېمىشقا بۇنداق ئۆزگىرىپ قالدى؟ بىرەرسى ئۇنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرغانمىدۇ - يا؟ ئۇنداق بولسا، ئۇ كىم؟ غەيرەت پاكامۇ، ياكى خوتۇن كىشىدەك پەردازخور «نەبى گۈزەل» مۇ؟ ياق، مەن قەمەرنىسانىڭ ئۇنداقلارنىڭ ئېزىقتۇرۇشى بىلەن مەندىن ۋاز كېچىشىگە ئىشەنمەيمەن. مانا مۇشۇنداق سانسىز سوئاللار ئالدىدا ئېزىلىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئايىمنىسا خانىمنىڭ كېسەلى ياخشىلىنىپ، ناھىيىلىك دوختۇرخانىدىن ئېلىپ كېلىندى. ئەمدى ئاتا - ئانام ئايىمنىسا خانىم بىلەن كۆرۈشۈپ، توينىڭ ۋاقتىنى بىر نېمە دېيىشسە بولاتتى. بىراق، ھېلىقى جاۋابسىز قالغان سوئاللار ھامان كاللامدىن نېرى كەتمەي يۈرىكىمنى قىساتتى.

× ×

ئەمدىلا دەرستىن چۈشۈپ، ئىشخانىدا دەرس تەييارلىماقچى بولۇپتۇرغىنىمدا، ھېلىقى شۇم خەۋەر قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى. ئۇزۇنىسىغا سەپ تۈزگەن ئەرلەر قاتارىدا تۇرساممۇ، كىم بىلەن قول ئېلىشقىنىمنى، كىم بىلەن كۆرۈشۈۋاتقىنىمنى، سەزگۈمدىن تامامەن چەتتە ئىدى.

ئەتىسى تاڭ سەھەردە، مەكتەپ مەيدانىدا ئايىمنىسا خانىمنىڭ نامىزى چۈشۈرۈلدى. نامازخانلارنىڭ شۇنچە كۆپ بولۇشىغا قارىماي، پەرىزىمدە ياش تۆكمىگەن ھېچكىم قالمىغانىدى. جىنازىنى ئايلىنىپ ھازا ئېچىۋاتقان چوڭلار قاتارىدا بەللىرىگە ئاق باغلاپ بويۇنلىرىنى قىسقان ھالدا يىغلاپ كېتىۋاتقان چۆچۈرىدەك يېتىم بالىلارنى كۆرگەندە كىممۇ يىغلىماي تۇرالىسۇن؟

ئادەملەر توپىنىڭ ئوتتۇرىسىدا كېتىۋاتقان جىنازا، مەكتەپ دەرۋازىسىدىن چىقىپ كۈنچىقىشقا بۇرۇلدى. ئاندىن بازار رەستىسىنى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتۈپ، سايدىكى قەبرىستانلىق تەرەپكە بۇرۇلدى.

مانا، ئايىمنىسا خانىمنىڭ قىرىق نەزىرىسىمۇ ئۆتۈپ كەتتى. مۇسىبەت تۈپەيلىدىن، توي توغرىلىق چىش يېرىپ بىر نېمە دېيەلمەي تۇرغان بىر چاغدا، «مۇرات، ئايىمنىسا خانىمنىڭ سىڭلىسىنى ئالىدىغان بوپتىمىش» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ قالدىم - دە، دەرھال تۇرغۇنىنىڭ ئۆيىگە كەلدىم. تۇرغۇن ئائىلە سۆھبىتىگە كەتكەنىكەن. گۈلشەن مېنى ئۆيگە باشلىدى. ئۇ قەمەرنىسا بىلەنكى ئىشلىرىمىزدىن خە-

ۋەردار ئىدى. بىز ئۇدۇلمۇ - ئۇدۇل
قويۇلغان ئىككى كارىۋاتتا بىر - بى-
رىمىزگە يۈزمۇ - يۈز قارىشىپ ئولتۇ-
راتتۇق. ئۇ مېنىڭ كېلىشتىكى مۇددى-
ئايىمنى ئۇقۇپ، چىرايى بىردىنلا جىد-
دىي تۈس ئالدى. ئۇ ئالدىمغا چاي قو-
يۇۋېتىپ دېدى.

— بۇ ئىشنى ھامان تەگلەپ كېلى-
شىڭىزنى بىلەتتۇق. سورىمىغان بولسى-
ڭىز ئوبدان بولاتتى. ئەمدى بۇ ئىش-
نىڭ تەكتىنى بىلمەي قويمايدىغانلى-
قىڭىزنىمۇ، بىلگەندىن كېيىن، سورىغى-
نىڭىزغا پۇشايمان قىلىدىغانلىقىڭىز-
نىمۇ بىلىپ تۇرىۋاتىمەن.- گۈلشەن
ئىشىكنىڭ تەرەپكە بىر قارىۋەتكەندىن
كېيىن يەنە بۇيرۇقتەلەپپۇزدا ئېيتتى،-
بۈگۈن بۇ ئۆيدە بولۇنغان گەپ-
لەرنى ئىشىكنىڭ سىرتىغا چىقىپ،
ھەرگىز تىلغا ئالماسلىققا قەسەم قى-
لىڭ ئەمىسە!

مەن ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى كۆڭۈل تۇپ-
رىقىمغا مەڭگۈلۈك دەپنە قىلىدىغانلى-
قىم ھەققىدە ۋەدە بەردىم. گۈلشەن ئۆ-
زىنى بېسىۋېلىپ، ئالدىرىماي سۆزلەش-
كە باشلىدى:

— شۇ كۈنى مەن دەرستىن چۈشۈپ، تا-
ماققا تۇتۇنغانىدىم. تۇرغۇن دەرس
تەييارلىغىلى ئىشخانىغا كەتكەن، ئۆي-
گە مۇرادىل يۈگرەپ كىرىپ، «ئانام،
ئاچىقىپ بەر دەپتى» دەپ، كونۋېرت ئى-
چىگە سېلىنغان خەتنى قالدۇرۇپ چى-
قىپ كەتتى. شۇنداق قارىسام كونۋېرت
ئۈستىدە نە خەت ئەۋەتكۈچىنىڭ، نە
تاپشۇرۇپ ئالغۇچىنىڭ ئادرېسى يوق
ئىدى. مەن ھەم قىزىقتىم ھەم ھەيران
قالدىم. قازاندا ياغ قىزىپ قېلىۋاتات-
تى. تاماقتىن كېيىن ئوقۇش نىيىتىدە
شىرەنىڭ ئۈستىگە قويۇپ قويدۇم. ئا-
رىدىن ئون - ئون بەش مىنۇت ئۆتكەن
بولسا كېرەك، قەمەرنىسانىڭ قىقاس
سېلىپ توۋلىغان ئۈنى ئاڭلاندى. مې-
نىڭ ئۆيدىن چىقىشىمغا، ۋاسكېتبول
مەيدانىدىن تۇرغۇن، دۆلەت، يۈسۈپمۇ-
ئەللىملەرمۇ تەڭلا يۈگرەپ كەلدى. ئۆي-
گە كىرگەندە، توك چەينەك سىمىنىڭ
ئوچۇق يېرى ئايىمنىساخانىمنىڭ بىلى-
كىگە چاپلىشىپ قالغانلىقىنى، ئۆزى-
نىڭ ئۆكسۈلى قارايغان ھالەتتە
ھوشسىز ياتقىنىنى كۆردۇق. دوختۇر-
خانىغا ئېلىپ بارغاندا ئۇنىڭ ئاللى-
قاچان نەپەستىن توختىغانلىقىنى بىل-
دۇق. مېيىتنى دوختۇرخانىدىن ئېلىپ
كېلىۋېتىپ، ئېسىمگە مۇرادىل ئېلىپ
كىرگەن ھېلىقى خەت كەلدى. ئۆيگە كې-
لىپلا، ئىشىكنى تاقاپ كونۋېرتنى ئاچ-
تىم. شۇ چاغدا نېمە ئۈچۈن ئىشىكنى
تاقىغانلىقىمنى ھازىرمۇ ئويلىيالماي-
مەن، ئېھتىمال، باشقىلارنىڭ دىققى-
تىمنى چېچىۋېتىشىدىن ئەنسىرىگەن-
دىمەن ياكى بەك جىددىيلىشىپ كەت-
كەنلىكتىن شۇنداق قىلغاندىمەن. قو-
لۇم تىترەيتتى، خەتنى ئوقۇدۇم. ئو-
قۇپ بولۇپ، بېشىمدىن بىر چېلەك سۇ
تۆكۈلگەندەك تەر بېسىپ كەتتىم. ئا-
يىمنىسا خانىم يېزا دوختۇرخانىسىدا
داۋالىنىۋاتقان كۈنلەردە كېسىلى دې-
گۈدەك ئېغىر ئەمەس ئىدى. ئىككى -
ئۈچ كۈندە بىرەر قېتىم ئۆيگە كېلىپ -
كېتىپ تۇرالايتتى. خەتتە دېيىلىشىچە،

بىر كۈنى ئۇ ئۆيگە كەلسە، هويلا ئىشىكى ئىچىدىن كىلىتلانغان ئىكەن. قەمەرنىسا ئىشىكنى ئېتىپ قويۇپ ئۇخلاپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ، قولىنى ئەگۈنىڭ شادىسىدىن تىقىپ، كىلىتانىنى ئېچىپتۇ. ئۆيگە كىرسە، ئۇلار بىر ئورۇندا ياتقۇدەك، قەمەرنىسا ھەدەپ ئۇستىدىكى ئادەمنى ئىتتىرىپ يۇلقۇنىۋاتقۇدەك، مەن قولاقلىرىمغا ئىشىنەلمەي، بىتاقەت بولۇپ سورىدىم.

— كىم؟ ئۇستىدىكىسى، ئۇنى مەجبۇرلىغان كىم ئىكەن زادى؟

— مۇرات.

گەپنىڭ قولاققا مۇشتەك تېگىدىغانلىقىنى ئەدەبىي ئەسەرلەردە ئۇچراتقان، ئەمما ئۆزۈم بىۋاستە ھېس قىلىپ باقمىغانىكەنمەن. ئورنۇمدىن تۇرۇپ كېتىپتىمەن. گۈلشەن مېنى ئۆزۈمنى بېسىۋېلىشقا ئۈندەپ جايىمغا ئولتۇرغۇزدى - دە، يەنە داۋاملاشتۇردى.

— ئايىمنىسا خانىمنىڭ كېسەللىي ياخشىلىنىپ، ناھىيىلىك دوختۇرخانىدىن چىققاندىن كېيىن، قەمەرنىسانىڭ بويىدا بارلىقىنى بايقاپتۇ، سورۇشتۇرگەنىكەن تۆت ئاي بوپتۇ. بىچارە خانىم ئۆز گۆشىنى ئۆزى يەپ ئاخىرى مۇشۇ يولنى تاللاپتۇ. ئۇ خەتنى يېزىپ تەييارلاپ بولۇپ قەمەرنىسانى ئاتىكەم بىلەن بىرگە بازارغا ئوتياش ئەكەلىشكە بۇيرۇپتۇ. ئېھتىمال ئىرادەشۇنداقتۇ. ئىش بۇ يەرگە يەتكەندە بىچارە نېمىمۇ قىلالايدۇ دەيسىز؟ ئۇ ئۇزۇندىن بېرى كېسەل ئازابىنى تارتىپ كەلگەنىدى. ئەمدى بۇ دەردنى كۆتۈرەلەيتتىمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئىش مۇراتنىڭ قاتتىق - يۇمشاق ۋاسىتىسى بىلەن مەجبۇرىي يۈز بەرگەن تۇرسا، قەمەرنىسامۇ ئامال قىلالماي دەردىنى ئىچىدە بىلگەن گەپ. قىز بالىنىڭ قولىدىن يەنە نېمە كېلىدۇ دەيسىز؟ —

گۈلشەننىڭ كۆز ياشلىرى توختىماي يىتتى. ئۇنىڭ چىرايى، كۆزلىرى، بۇرۇنلىرى قىزىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ ئۆزىنى سەل ئوڭشىۋېلىپ يەنە سۆزلىدى.

«بۇ ئىشنى مۇراتتىنمۇ، قەمەرنىسادىنمۇ كۆرمەيمەن، ھەممىنى ئۆزۈمنىڭ مۇشۇنداق تارتقۇلۇقى بار يارىتىلغانلىقىمدىن، تەتۈر پېشانىلىكىمدىن كۆرىمەن. ئەنسىرەيدىغىنىم، ئىككى بالامنىڭ كېيىنكى تەقدىرى. سىزدىن كۈتىدىغىنىم — بىرىنچىدىن: بۇ خەتنى ئوقۇپ بولۇپلا كۆيدۈرۈۋېتىڭ. سىرنى مەڭگۈ سىرتقا چىقارماڭ. چۈنكى بۇ ئىش مېنىڭ ئىككى نارسىدەمنى بەختسىزلىك گىردابىغا ئىتتىرىدۇ. ئىككىنچىدىن: قەمەرنىسانى ئوتتۇرا مەكتەپتىكى مۇختار مۇئەللىمگە چاي ئىچكۈزۈپ قويغان، سىز ئۇنى چىرايلىقچە ياندۇرۇپ، ئاتا - ئانامنى قايىل قىلىڭ، ئۇنى مۇراتقا ئۆيلەندۈرۈپ قويۇڭ. بالىلىرىم كوچىدا قالمىسۇن. ئاخىرقى تەلەپلىرىمنى يەردە قويماسلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن. سىز كىرگەندە بەلكى نەپسىم توختىغان بولار، ئەلۋىدا! ئۇ ئالەمدە كۆرۈشەرمىز» دەپتۇ ئاخىرىدا يەنە ئاللىقاچان مەرھۇمغا ئايلانغان دوستىڭىز ئايىمنىساخان دەپ يېزىپتۇ...

ئۆيدىن قانداق چىققىنىم، بۇ ئېسىمدە يوق. ئاسفالت ياتقۇزۇلغان تار يولدا كېتىپ بارىمەن. كۆز ئالدىمدا گاھ مۇرات، گاھ قەمەرنىسا، گاھ ئايىمنىساخانىم نامايان بولىدۇ.

— ھەممىسى تۈگىدى، - دېدىم ئۆزەمگە ۋە يەنە تېزلا بۇ كېپىمدىن يېنىۋالدىم. قارىغاندا ئىش تېخى تەلتۆكۈس تۈگىمىگەندەك، ئۇنىڭ يەنە ئازراق داۋامى بارادەك قىلاتتى. تۇرغان جايىمدا ئويلىنىپ تۇرۇپ قالدىم. مۇھەببىتىمنى بەربات قىلغان، بى گۇناھ، ئاقكۆڭۈل ئايىمنىسا خانىمنى نابۇت قىلغان، قارا كۆڭۈل مەخلۇق مۇراتتىن قان - قىساس ئېلىش ئىستىكى ئەسەبلىرىمنى قوزغىۋەتتى. شۇ ھامان كۆڭلۈمدىن ئايىمنىسا خانىمنىڭ بالىلىرى مۇرادىل بىلەن ئاتىكەم يىغلامسىرىغان ھالىتىدە يالت قىلىپ ئۆتتى. مەرھۇمنىڭ خېتى، گۈلشەننىڭ بايىقى گەپلىرى قۇلىقىمدا باشقىدىن سادا بېرىشكە باشلىدى. ئىچىمدە «ھېساب كىتابىنى تەڭرىگە تاپشۇردۇم، جاجاڭنى تەڭرى بەرسۇن» دېدىمدە ئۇدۇل كېلىپ بوتكىدىن بىر بوتۇلكا ھاراق ئالدىم. مەكتەپكە كېلىپ، ياتاق ئۆيۈمنىڭ ئىشىكىنى ئەتتىم - دە، بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئاچتىم.

(بېشى 43 - بەتتە)

لىق خادىمى قىلىپ، ئايدا يىگىرمە يۈەن ئىش ھەققىنى تۇتۇپ قېلىپ قەرزنى تۆلىتىۋېلىش ئۈچۈن شۇنداق قىلغان» دېگەن سۆزىدىن بىلگەن بولسا، ئىشىدىن ئىستىپا بېرىپ كېتىپ قېلىشتىكى سەۋەبىنى بىلەلىدى.

بۈگۈن چۈشكە يېقىن گىجىك مەھەللىگە پەيدا بولدى، قىزىقارلىقى ئۇ ئەسلىدىكى ھالىتى بويىچە — يەنە كونا ھەم كىرلاش كىيىملىرىنى كىيىپ، ئالا بويناقنىڭ باشبېغىنى بېلىدىكى رەڭگى ئۆچكەن پوتىسىغا باغلاپ كەلگەنىدى. مەھەللىدىكىلەر نېمىشقىدۇر ئالدىراش ئىشلىرىنى تاشلاپ ئۇنى ئارىغا ئېلىپ ئەھۋال سورىشىپ كېتىشتى. گىجىك بولسا بۇرۇنقىغا ئوخشاشلا:

— قانداق مۇتەھەملەر، جاھان ئۆزگەردى. گىجىك ئاكاڭنىڭ كۆزى ئېچىلىپ قالدى، - دېگىنىچە كىچىك بالىلارنى تىللاپ قويۇپ، ئۆيىگە قاراپ كېتىپ قالدى. مەھەللىدىكىلەر گىجىگنىڭ رۇستەمنىڭ ئۆيىگە بېرىپ رابىخانىغا ئۈچ يۈز ئەللىك يۈەن بېرىپ كېتىپ قالغانلىقىنى ھەمدە رۇستەمنىڭ بەش يۈز يۈەن جەرىمانە تۆلەپ، تۇتۇپ تۇرۇش ئورنىغا ئېلىپ كېتىلگەنلىكىنى ئاڭلاپ «ناھايىتى بەلەن بوپتۇ» دېگەنلىكىنى ئاڭلاشتى. كېيىنكى كۈنلەردە گىجىك مەھەللىگە قايتا كەلمىدى. نەتىجىدە داشمانلىقلار ئۆز ئارا دېيىشىپ يۈرىدىغانغا يېڭى سۆز تاپالمىدىمۇ نېمە، يەنىلا گىجىگنىڭ كونا ئىشلىرىنى تەكرارلاپ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان بولدى. مۇبادا گىجىك كېيىنكى كۈنلەردە مەھەللىگە يەنە كېلىپ قالغۇدەك بولسا قىزىق ئىشلار يەنە يۈز بېرىپ، كەنتتىكىلەرگە قىلغىلى گەپ چىقىدۇ...

شېئىر توغرىسىدا مۇلاھىزە

(١٠ قالە)

باشلىنىش

1

چىنلىق، ياخشىلىق، گۈزەللىك بولسا ئىلغار ئىنسانىيەتنىڭ ئورتاق ئىرادىسىنىڭ بىرلىككە كەلگەن ئۈچ تۈرلۈك ئىپادىسى. شېئىر مۇقەررەركى، ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى ئەڭ ياخشى باغلىنىشتۇر.

2

چىنلىق بىزنىڭ دۇنياغا بولغان تونۇشىمىزدۇر. ئۇ بىزگە كەلگۈسىگە بولغان ئىشەنچ بەخش ئېتىدۇ.

ياخشىلىق — ئىجتىمائىي مەنپەئەتدارلىق. خەلق مەنپەئەتى ئۇنىڭ تەنقىد دىۋانىدۇر.

ئالاھىدە بەلگىلەنگەن كاتېگورىيىدىن ئايرىلمىغان كىشىلىك گۈزەللىك؛

گۈزەللىك ئىلغار ئىنسانىيەتنى ئالغا ئىلگىرىلىتىدىغان تۇرمۇشنىڭ سىرتقى شەكلىگە يېقىنىدۇ.

3

شېئىرىيەت ئىلاھىمىز ساپ ئالتۇندىن ياسالغان ئۈچ چاقلىق ئاتھارۋىسىنى ھەيدەپ، تۇرمۇش دالاسىدا چاپماقتا.

ئۇ ئۈچ چاق ئوخشاش نۇر چاچماقتا. چىنلىق، ياخشىلىق، گۈزەللىكنىڭ تەنتەنىلىك، داغدۇغىلىق ساداسىنى ياڭراتماقتا.

شېئىر

1

ئومۇمەن ئىنسانىيەتنىڭ تەرەققىياتىنى ئالغا سىلجىتىدىغان بولسىلا ھەممىسى گۈزەلدۇر، ھەممىسى ياخشىلىقتۇر ھەمدە ھەممىسى شېئىردۇر.

2

پەلسەپە دۇنيانى ئابستراكت ئويلايدۇ؛ شېئىر دۇنيانى كونكرېت ئىپادىلەيدۇ، مەقسىتى — دۇنيانى ئۆزگەرتىشتۇر.

3

شېئىر — شائىرنىڭ تاشقى دۇنياغا بولغان تۇيغۇسىغا، ئىدىيە، ھېسسىيات

قوشۇلغاندىن كېيىن، ئوبراز بولۇپ ئۇيۇشۇپ ئاخىرىدا ئىپادىلىنىپ چىققان بىر خىل «پۈتكەن» سەنئەتتۇر.

4

شېئىر — شائىر دۇنيا قارىشىنىڭ ئەڭ كونكرېتنى ئىپادىلىنىشى بولۇپ، شائىرنىڭ ئىجادىيەت ئۇسۇلىنىڭ ئەمەلىيىتى، شائىرنىڭ پۈتكۈل بىلىمىنىڭ ئومۇملاشتۇرۇلىشىدۇر.

5

بىر پارچە شېئىر كىشىنى ئۆزمەزمۇنى ئارقىلىق ھاياجانغا سېلىپلا قالماستىن بەلكى كىشىنى تېخىمۇ چوڭقۇر، تېخىمۇ يىراقتىكى نەرسىلەرنى ئويلىتىدۇ.

6

بىر پارچە شېئىر چىنلىق، ياخشىلىق ۋە گۈزەللىكنى شۇنداق مۇۋاپىق ھالدا ئۆز ئارا يۇغۇرۇۋېتىشى، شۇنداق تەبىئىي ھالدا ماسلاشتۇرۇۋېتىشى زۆرۈركى بۇ ئۈچى ئۆز ئارا توقۇنۇشماسلىقى شەرت. شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنى تەرەققىي قىلدۇرۇپلا قالماستىن، باشقا ئىككى تەرەپنىمۇ تاكى مۇكەممەللەشكىچە يۇقىرى كۆتۈرۈشى شەرت.

7

شېئىردىكى گۈزەللىكنى شائىرنىڭ ھېسسىياتى ئىپادىلەپ چىقارغان بولۇپ، ئۇ ئىنسانىيەتنىڭ مەنىۋىيەتكە ئۆتۈشىدىكى بىر خىل چېقىنىدۇر. بۇ چېقىن قاراڭغۇلۇقتا ئۇچۇپ يۈرگەن ئوت ئۇچقۇنىغا ئوخشايدۇ. يەنە ئىسكىنە بىلەن پالتا قىيا تاشلارغا ئۇرۇلغاندا چاچراپ چىققان ئوت ئۇچقۇنلىرىغا ئوخشايدۇ.

8

شېئىر — ئىنسانىيەتنىڭ كەلگۈسىگە ئەۋەتكەن ئۇچۇرىدۇر؛ شېئىر — ئىنسانىيەتنىڭ ئۆز غايىسىگە قاراپ يۈرۈش قىلىش شىجائىتى بەخش ئېتىدۇ.

9

ئىنسانىيەتنىڭ تىلى يوقالمايدىكەن، شېئىرمۇ يوقالمايدۇ.

شېئىر ۋە روھىيەت

1

بۈگۈنكى شېئىر چوقۇم دېموكراتىك روھنىڭ دادىل ئىلگىرىلىشى بولۇشى كېرەك.

2

شېئىرنىڭ ئىستىقبالى دېموكراتىك سىياسىينىڭ ئىستىقبالى بىلەن بىرلىشىپ كەتكەن بولىدۇ.

شېئىرنىڭ گۈللىنىش ئاساسى دېموكراتىك سىياسىينىڭ مۇستەھكەملىنىشىدە،

دېموكراتىك سىياسىي مەغلۇپ بولسا، شېئىردىن ئۈمىد ئۈزۈلىدۇ، شېئىر زاۋاللىققا يۈز تۇتىدۇ.

3

ھەققانىيەتنىڭ قوماندانلىق قىلىچى خەلقنىڭ قەدىمىنى تەشكىللىگەنگە ئوخشاش، شائىرنىڭ قەلىمى چوقۇم خەلق روھىنىڭ مۇستەھكەملىنىشى ۋە بىرلىككە كېلىشى ئۈچۈن تىرىشىشى كېرەك.

4

شائىر ھەرىكىتىنىڭ ئەھمىيىتى كۆپچىلىكنىڭ ئارزۇسى، ھەۋىسى ھەمدە تەلەپىنى ئايلاندۇرۇۋېتىشتۇر.

5

شېئىرنىڭ تەشۋىقات رولى — ئىنسان قەلبىدە پارچىلىنىش كەلتۈرۈپ چىقىرىپ، ئۇنى يېڭىباشتىن ئۇيۇشتۇرۇش؛ كىشىلەرنىڭ كونا دۇنياغا بولغان بىزارلىقىنى ئادەتكە، يېڭى دۇنياغا بولغان ئۈمىدىنى جاسارەتكە ئايلاندۇرۇشتۇر.

6

ئەڭ ئالىي نەزەرىيە ۋە خىتابنامە — شېئىردۇر.

ئاشۇ ئۇلۇغ سىياسىيشۇناسلارنىڭ سۆز - نۇتۇقلىرى كۆپ ھاللاردا خەلق ھوقۇقى ئۈچۈن، ھەققانىيەتنىڭ شېئىرىي تىلى بولۇپ تەبىئىي ئۇرغۇپ چىقىدۇ.

7

شائىرلار دۆلەتنىڭ، خەلقنىڭ بولىكىسى ۋە بەختسائادىتىنى كاپالەتلەندۈرۈشتىن سىرت، سەنئەتنىڭ ۋەيرانچىلىققا ئۇچرىماسلىقىنىمۇ كاپالەتلىك قىلالايدىغان ئاساسىي قانۇنغىمۇ تەشنا بولماقتا.

8

ئاساسىي قانۇننىڭ شائىرلارغا بولغان ئەھمىيىتى باشقا كىشىلەرگە قارىغاندا تېخىمۇ مۇھىمدۇر. چۈنكى پەقەت پىكىر قىلىش ھوقۇقى كاپالەتكە ئىگە بولغاندىلا، ئاندىن خەلق ئامىمىسىنىڭ ئۈمىدى ۋە ئارزۇسىنى يەتكۈزگىلى بولىدۇ؛ بارلىق ئىلگىرىلەشكە ئىمكانىيەت تۇغۇلىدۇ.

خەلقنىڭ پىكىرلىرىنى بوغۇش، بارلىق زورلۇق كۈچ ئىچىدىكى ئەڭ دەھشەتلىك زورلۇق كۈچتۇر.

9

شائىر ئاساسلىقى ئۆزىنىڭ سىياسىي ئىدىيىسى ۋە تۇرمۇش ھېسسىياتى ئۈچۈن، ئوبراز ئىزدەيدۇ.

10

سىياسىي شېئىر — شائىرنىڭ بىر ئىشقا بولغان خىتابنامىسى بولۇپ، شائىرنىڭ شۇ ئىشنى تېخىمۇ نۇرغۇن ئادەمنىڭ چۈشىنىشى ئۈچۈن مەقسەتلىك قوزغى-

غان چاقىرىقىدۇر. ئالدامچىلارغا نىسبەتەن بىر خىل پاش قىلىش؛ ئالدانغانلارغا بولغان بىر خىل سىگنالدۇر.

11

شېئىر ئەركىنلىك ئەلچىسىدۇر. ئۇ مەڭگۇ سادىقلىق بىلەن ئىنسانىيەتكە تەسەللى ۋە روھ بېرىدۇ. ئىنسانىيەت قەلبىگە ئەركىنلىكنىڭ تەشنالىقى بىلەن ئىشەنچ ئۇرۇقىنى چاچىدۇ.

شېئىرنىڭ ئاۋازى ئەركىنلىك ئاۋازىدۇر. شېئىرنىڭ كۈلكىسى ئەركىنلىكنىڭ كۈلكىسىدۇر.

12

موناخلار، ئاقسۆڭەكلەر، بۇرژۇئازىيە قاتارلىقلار سەنئەتنى، شېئىرنى نۆۋەتلىشىپ دەپسەندە قىلدى.

شېئىرنى خەلققە قايتۇرۇپ بېرەيلى! ئۇ خەلقنىڭ مەنىۋى قورالىغا ئايلانسۇن.

13

ئەقىل — پاراسەت غۇنچىسى، دائىم كۈرەش ئۇچۇن ئېچىلىشقا تەييار تۇرىدۇ.

ئىدىيە

1

ئادەم مەۋجۇت بولۇپ تۇرسىلا، پىكىر قىلىدۇ.

2

تۇيغۇ — پەقەت بىلىشنىڭ ئاچقۇچى.

3

تۇيغۇنى تۇتىۋالدىم دەپ قانائەت قىلماسلىق لازىم.

تۇيغۇ تۇيغۇغا قايتىلانغاندا، قېپقالغىنى پەقەتلا تۇيغۇدىن ئىبارەت ئەمەسمۇ؟

شائىر فوتوگراف بولۇپ قالماسلىقى، ئۇ چوقۇم سىرتقى دۇنياغا بولغان تەسىرات بىلەن ئىدىيە ھېسسىياتىنى بىرلەشتۈرۈۋېتەلەيدىغان بىر سەنئەتكار بولۇشى لازىم.

4

ئادەم ئەڭ ئالىي ھايۋان. كۆز، قۇلاق، بۇرۇندىن باشقا يەنە مېڭىسى بار. شائىردا پەقەت مول تۇيغۇ كۈچى بولسىلا بولمايدۇ. يەنە مول مۇلاھىزە قىلىش، يىغىنچاقلاش ۋە تەسەۋۋۇر كۈچى بولۇشى كېرەك.

5

دۇنياغا قارىتا بىز پەقەت قاراپ تۇرماقتا ئەمەسمىز، بەلكى مۇلاھىزە قىلىۋاتىمىز، پىكىر قىلىۋاتىمىز.

6

شېئىردا چوقۇم بەلگىلىك ئىدىيىۋى مەزمۇن بولۇشى كېرەك.

ئىدىيىۋى مەزمۇن بولمىغان شېئىر، قەغەز بىلەن ياسالغان ئادەم ۋە ئاتتۇر.

7

شېئىر كىشىلەرگە قانداق تۇيغۇدا بولۇشى لازىملىقى توغرىسىدا تەربىيە بېرىپلا قالماستىن، بەلكى كىشىلەرنىڭ قانداق پىكىر قىلىش لازىملىقى توغرىسىدىمۇ تەربىيە بېرىش لازىم.

شېئىر تۇرمۇشنىڭ ئاقىلانە دوستى بولۇپلا قالماستىن، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا كۆرەشنىڭمۇ سادىق ھەمراھىدۇر.

8

پىكىر قىلىش كۈچىنىڭ موللىقى چوقۇم شەيئىلەرنىڭ ماھىيىتىنى چۈشىنىشكە بولغان قىزغىنلىقتا، دۇنيا ھەمدە ئىنسانىيەت تەقدىرى ئۈستىدە چىندى ئويلىنىشتا ئىپادىلىنىشى كېرەك.

9

سەنئەتنىڭ بارلىق قۇرۇلۇشلىرى چوقۇم ئۇيۇل تاشتەك مۇستەھكەم ئىدىيىۋى ئاساس ئۈستىگە قۇرۇلۇشى لازىم.

10

سەنئەتتە مەغلۇپ بولساڭ مەيلى، ئىدىيىدە مەغلۇپ بولما، مۇشۇ دەۋرگە ماس كېلىدىغان ئېنىق كۆز قاراش ئۈچۈن ۋەزىپە ئۆتىسەڭ مەيلى، ھەرگىز سەنئەت بىلەن مۇرەسسە قىلما.

11

ئويلىغىنىڭ يازغىنىڭدىن كۆپ بولسۇن، يازغىنىڭ ئويلىغىنىڭدىن كۆپ بولمىسۇن.

12

ھەر كۈنى ئۆزىڭىزنىڭ مېڭىڭىزنى تازىلاپ تۇرۇپ، يېڭى كۈنلەر ئۈچۈن مۇلاھىزە يۈرگۈزەيلى.

«شېئىرىيەت» ژۇرنىلىنىڭ 1996- يىللىق 7- سانىدىن تەرجىمە قىلىندى.

تەرجىمە قىلغۇچى: ئەھەت ئەيسا

ئابدۇقادىر مەتسىدىق

ئاخشام يازغان غەزەللەر

1

غەزەلخانلىق ماڭا نېسىپ بولۇپتۇ ئىشقى-ۋىجدانىدىن،
يۈرەك - باغرىم بولۇپ پارە قەدەمدە دەردۇ - ھىجرانىدىن.
مېنىڭ ئاشىقلىقىم چاندى رىياكارلىق بازارىدا،
ئەمەسمۇ زەررىچە پاكلىق ئەزىز مىڭلارچە يالغانىدىن؟
گۈزەللىك ئالىمى ئەردى ئەزەلدىن بۇ يارالمىشتا،
نېچۈككىم بولدى كۆزلەر كور تەمە ۋە نەپسى غەلىيانىدىن.
بىرى مەنسەپ تەمەسىدە بىرى پۇل ئىشتىياقىدا،
بىرى خۇسمەت بالاسىدا تىلەيدۇ ئولجا قاپقانىدىن.
بىراۋنىڭ شۆھرىتى ئۆسسە چىقار ئەۋجىگە كۇس - كۇسلار،
ياغار پىتنە - پاسات، تۆھمەت ئوقى بىردەمدە ھەريانىدىن.
بۇ يەڭلىغ جادۇ - ئەپسۇنلار گۈزەللەر كۆزىنى ئەتتى،
«ئىسسىت» دەپ قالدى قول چىشلەپ تالايلار يولدا ئازغانىدىن.
بولۇپ ھەر ئاخشىمى چۈل - چۈل كۆزۈمدىن ياش ئالار رومكا،
كەيپ بولمايدۇكىم شۇنداق جۇدا بولغاندا ئارمانىدىن؟

2

سۆزۈڭگە ئالدىنىپ ئىشنى خاتا چاغلاپتىمەن باشتا،
گويا زەنجىردە بوينۇمنى ئۆزۈم باغلاپتىمەن باشتا.
پىرىنسىپنى قىلىپ دەستەك دولامغا مۇشتلىساڭ پات - پات،
بولاي دەپ تىغ سۈپەت ئۆتكۈر بىسىم چاقلاپتىمەن باشتا.
بىراۋلار «تۈلكە» دەپ غەيۋەت قىلىشسا ئالدى - كەينىڭدىن،
سېنى«سەركەردە - يولۋاس» دەپ ئەجەب ئاقلاپتىمەن باشتا.
قىلىپ بىر جۈملە نۇتقىڭنى ۋەھىيدەك كۈندە مىڭ تەپسىر،
بېرىپ ھەل -رەڭ سىياقىڭغا راسا ماختاپتىمەن باشتا.
قىلىپ ئەمرىڭگە سادىقلىق سىزىقتىن چىقمىدىم ھەرگىز،
ئەمەل كوڭكاڭنى يۈرسۈن دەپ سىيلىق، ياغلاپتىمەن باشتا.
«پىرىنسىپ» تىن چاتاق چىققان كۈنى بالاغا مەن قالدىم،
بولۇپ قۇربانلىقىڭ، ياغدا يۈرەك داغلاپتىمەن باشتا.
ئۆزۈمدىن بەلكى ئۆتكەندۇر ئەيىب: ئاپتاپنى كۆرگەندە-
ئېشەك ساغرىسىغا تۇۋا، قولۇم قاقلاپتىمەن باشتا.

3

خوتۇن ئالدىم، بىراق سۆيگۈ كوچاسىدا ئىزىم قالدى،
«دادا نەگە» دېگەچ ئۆيدە قاراپ تۆت - بەش تېزىم قالدى.

سەتەڭلەر كەينىدىن چاپتىم يۈرۈپ شەھۋەت تەمەسىدە،
كۆڭۈلنىڭ تۆرىدە مەزگىل ئەجەب تاتلىق سېزىم قالدى.
غازاڭدەك خەجلىگەچ سورۇپ پۇلۇمنى كۈلكە ـ نازلارغا،
سېتىپ قوي، ئات ـ ئېشەكلەرنى ئاران ئۈچ ـ تۆت غېزىم قالدى.
تۈگەپ ئاخىر جىمى ۋەسلىم قورساقىمۇ قالدى ئاچ كۈنلەپ،
پوكاننى تۈرغىلى گوللاپ پەقەت شولگەي بېزىم قالدى.
ئۈنىڭدىن بەتتەرى شۇكى تۆكۈلدى يۈز، نەسەب ـ ئابروي،
مەھەللە ـ يۇرت ئاراسىدا ئەجەب سەت نام ـ مېزىم قالدى.

4

كېتىپ قالغان ئىدىڭ بىر تال چېچىڭنى يادىكار ئەيلەپ،
مېنى كۈندەك جامالىڭنىڭ نۇرىغا زارۇ ـ زار ئەيلەپ.
كۆزۈڭدە ياش لىغىلداپ قالغىنى ئېسىمدە شۇ ئاخشام،
دىلىمغا مىڭ سوئال تەشۋىش، گۇمان، ھەيرەتنى يار ئەيلەپ.
ئەجەب بىلمەپتىمەن تۇۋا ئاشۇ پۇرسەتتە كۆڭلۈڭنى،
سېنى سۆيگۈ دالاسىدا شارابقا ئىنتىزار ئەيلەپ.
ئۆتۈپتۇ قانچە يىل ھىجران تېغىنىڭ جەبرىدە ئۆمرۈم،
ساڭا ئېيتالمىغاچ بىر سۆز، دېيىشنى خويمۇ ئار ئەيلەپ.
ئۆزۈمدىن ئۆتتى، نە ئەيلەي تويۇڭمۇ بولدى زەپ كاتتا،
مېنىڭ مەغلۇپلۇقىمنى كەڭ جاھانغا بەلكى جار ئەيلەپ.
تىلەپ بەختىڭنى مەي ئىچتىم ساڭا مەھبۇب يىگىت بىرلە،
كۆڭۈل رىشتىڭنى چات مەھكەم ئۇنىڭغا مەڭگۈ تار ئەيلەپ.
ئاشۇ بىر تال چېچىڭ ئەمما مېنىڭدە قالدى بول رازى،
يۈرەكتىن ئۇقچىغان ھەسرەت يېشىمغا ئېتىبار ئەيلەپ.

5

ئىسسىت ئۆمرۈڭگە، مەكتەپتىن — ئىلىم ـ پەن باغىدىن قاچتىڭ،
نادانسەن، ئۆز قولۇڭ بىرلە ئېشىڭغا چاڭ ـ توپا چاچتىڭ.
قىزىلگۈلدەك پۇراق چاچسۇن دېسە پەرۋىشچى باغۋەنلەر،
بولۇش ئىستىكىدە يانتاق يولۇڭدىن چەتنىدىڭ ئازدىڭ.
كېلەمدۇ قايتا ئۆسمۈرلۈك — گۆھەرگە بەرگۈسىز چاغلار؟
گۆھەرگە تىلىكىڭ بار ـ يۇ، گۆھەرنى بىلمىدىڭ چاقتىڭ.
قولۇڭدىن يېتىلەپ بارسا نۇرانە پەللىگە ئۇستاز،
ساراڭدەك يۇلقۇنۇپ دەۋرى جاھالەتكە قاراپ چاپتىڭ.
بىلىمسىز ئەل روناق تاپماس، بۇنى قىلماي قىياس ـ مۆلچەر،
قىمارۋازنىڭ كۆزى بىرلە جاھاننىڭ كارىغا باقتىڭ.
ساتارسەن قوي ـ كالا بورداپ سېنى ئالدايدۇ تۆت تەڭگە،
ئەقىلسىزنىڭ كېمى تولماس، چوقۇم چوتنى خاتا سالدىڭ.
سۆزۈمنىڭ جەۋھىرى شۇكى: بىلىم شەيداسى بول ئوغلان،
ماڭا بەرگىن جاۋاب دىلدىن، قېنى قانداق قارار تاپتىڭ؟

6

ئىلاھىم نەدە قويساڭ قوي، رەقىبىنىڭ قولىدا قويما.
بولاي رازى كېزىشكە چۆل، مەرەزنىڭ يولىدا قويما.
تىلى تاتلىق دىلى مايىماق نىجىسلار كۆلسە خەندانە،
مېنى قەستەن خارۇ ئەيلەپ مورىنىڭ سولىدا قويما.
ئاشۇ بوردەك سېمىز پىتلار تۆرەلگەن ئەسلى ئاغلاردا:
كۆتەر ئولجا ياقا، باشتىن، ئۇلارنى دولىدا قويما.
تۆگە تارتقان بىلەن مەتە ئېشەكچى ھەم بولالمايدۇ،
ئۇنى پىكاپ توگۆل، ھەتتا سوپەكنىڭ رولىدا قويما.
تىلەكىم شۇ ئىدى گۆلدەك ھاياتقا خۇش پۇراق چاچماق،
بولاي نوتا، بىراق قاقشال دەرەختىڭ غولىدا قويما.

ئىدرىس مەتسىيىت (قەدىناس)

گۇمىدا

بايرام بولدى - توي بولدى بۈگۈن بوستان گۇمىدا،
ناخشا بولدى- كۈي بولدى بۈگۈن بوستان گۇمىدا،
گۆلدەك چىراي - روي بولدى بۈگۈن بوستان گۇمىدا،
تاغدەك قامەت - بوي بولدى بۈگۈن بوستان گۇمىدا،
ئىلھام، مەدەت خۇي بولدى بۈگۈن بوستان گۇمىدا.
كەلگەچ مېھرى ئوت - ئاتەش، قەلبى چاقناق چولپانلار،
مۇھەببىتى ۋەتەنگە يانار تاغلار - ۋولقانلار،
ئىجاد ئۈچۈن ئىلھامى پۈتمەس، تىنماس فونتانلار،
ئەل قەلبىدە كۈن - تۈنى لاۋۇلدىغان گۆلخانلار،
بايرام بولدى - توي بولدى بۈگۈن بوستان گۇمىدا.
مەرھابا دەپ تەبرىكلەپ سوققاچ تالاي يۈرەكلەر،
قۇچاقلاردا ۋىلىقلاپ كۆلگەچ ئومۇق گۆدەكلەر،
«كېلىڭ بۇلبۇل، مەرھابا» دېگەچ غۇنچە پورەكلەر،
ئۇسسۇل ئويناپ يۆگەلگەچ ئاق بېلىقتەك بىلەكلەر،
ناخشا بولدى - كۈي بولدى بۈگۈن بوستان گۇمىدا.
ئېشىپ ئىشقا - ئەمەلگە، ئەلنىڭ ئارزۇ - ۋىسالى،
چىقىپ بۈگۈن كۆككۆلدىن، قىلغان پىكىر - خىيالى،
جەڭگە ئۆتۈپ تۇلپاردەك ئىشچى، دېھقان، زىيالى،
شەربىتىگە زەپەرنىڭ تولغاچ ئالتۇن پىيالى،
تاغدەك قامەت - بوي بولدى بۈگۈن بوستان گۇمىدا.

ئېچىپ بەرگەچ دەۋرىمىز كەڭرى يېزىش يولىنى،
شائىر، ئەدىب، يازغۇچى تۇتۇپ قولىغا قولىنى،
لەپىلدىتىپ دىللاردا دوست-ئىناقلىق تۇغىنى،
ياشنىتىشقا تېخىمۇ كۆركەم ئىجاد گۈلىنى،
روھى ئىلھام خۇي بولدى بۈگۈن بوستان گۈمىدا.
ئاسماندىكى چولپاندەك دائىم چاقناپ يېنىشقا،
ئىجاد، مېھنەت يولىدا دادىل چامداپ مېڭىشقا،
چىقسا مەككار، بەتنىيەت يەرۇ يەكسان قىلىشقا،
ئۆرنەك قىلىپ يىغىننى ھارماي - تالماي يېزىشقا،
ئۇلۇغ مەقسەت - ئۈي بولدى بۈگۈن بوستان گۈمىدا.

ئابدۇغېنى سىيىت

ۋەتەن كۈيى

ۋەتەن شەنىگە كۈي قاتسام پەلەكتىن ئاشتى ئاۋازىم،
بولۇپ جۆر سايرىدى ئۇرغۇپ دۇتار، تەمبۇر، جىمى سازىم.
بۇ يولدا تاغۇ - دەشت كەزسەم بىلىنمەس زېرىكىش ھاردۇق،
ۋەتەن رىشتىن قانات ئەيلەپ سامانى قۇچتى پەرۋازىم.

ۋەتەن قوينىدا يايرايمەن خۇشاللىق ئىپتىخار ئىچرە،
ۋەتەن بەختى، يولىغا مەن بولاي ئەجرىم بىلەن قەترە.
نومۇس دەيمەن جاپاسىدىن قېچىپ ياتلارغا دادلاشنى،
تۈيۇلغاي قىشىمۇ ئىللىق، گويا توز جىلۋىسى يازىم.

ۋەتەن تىنچ - مەنكى خاتىرجەم، تىنچلىق ماڭا قۇت، راھەت،
تىلەيمەن تىنچ، ئىناقلىقنى ۋەتەن، خەلقىمگە ھەر سائەت.
ۋەتەن باشىغا كەلگەن دەرد مېنىڭ كۆكسۈمگە خەنجەردۇر،
ۋەتەنىنىڭ مېھرىدىن ئۆزگە ماڭا دوستلار نېمە لازىم.

ۋەتەن ئىشقى دىلىمدا ئوت — بېغىشلار ئۇ ماڭا دەرمان،
تۇرۇپ يەڭ سەپكە ھازىرمەن ۋەتەن قىلسا نېمە پەرمان.
توساي كۆكسۈمنى قالقان قىپ ۋەتەنگە دەرد - مالامەتنى،
بارارمەن پېيىشنى ئۇشلاپ، يولۇمدا باشچى سەرۋازىم.

ياشايمەن ئۆز ئىلىمدە شاد، يىغا - كۈلكەمگە ئەل ئورتاق،
ۋەتەنگە گۈل چېكىپ ئەجرىم بىلەن ياشناپ تېپىپ روناق.
تەمەيىم يوق جاپاسىزلا ماڭا كەلگەن نەپ-ئامەتتىن،
پەۋەستۇر ھەممە ئىمكانىم ئېچىلغان بەختى دەرۋازىم.

ئەگەر ئۆرۈپ ۋەتەندىن يۇز شۆھرەت ئىزدىسەم ئۆزگە،
دېمەمدۇ ماڭا ئەجدادلار روھى: تۇفى !... قارا يۇزگە.
كۆمۈلمەمدۇ دىيارىمدا جۇلالاپ چاقنىغان ئەجرىم،
بولۇپ شەرمەندە ئاسىي ھەم چۈۋۈلمامدۇ شۇئان مازىم.

ۋەتەن بەردى ماڭا نۇسرەت، شاھانە مەرتىۋە ئورۇن،
مۇناسىپ ھۇرمىتىم باركى قەدىرلەر بەزمە، توي، سورۇن.
كۇتەر مېھرى بىلەن بەرنا يىگىت - قىزلار قىلىپ خىزمەت،
ۋەتەنگە ئىشلىمەك بەختىم، ئۇنىڭدا سۆيگۈ گۈلنازىم.

ۋەتەنىنىڭ جىلۋىدار ھۆسنى گۈزەللىكتە بۈيۈك، زىبا،
شۇ زىباغا، گۈزەللىككە ئەزەلدىن مەن كۆيۈك زىبا.
نېچۈن كۈلمەي ۋەتەن گۈللەش يولىغا سالسا تۇلپارنى،
دېدىم: دەۋرىم، ئانا تۇپراق ئۆزۈك بەختىمگە ئەندازىم.

ۋەتەنگە قىلىمەن خىزمەت — جاپاسىنى بىلىپ راھەت،
دىلىم ياپرايدۇ ئەۋلادلار دېگەندە: رازى، ھەر سائەت.
شۇڭا دەيمەن ئۆزۈمگە: ئەي غېنى ئەل-يۇرتقا سادىق بول،
بولۇپ خەلقىم سۆيەر باغۇەن بەجا ئەيلەپ سالام، تەزىم.

ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر

قەدىرلەيلى بەخت يولىنى

نۇر تەپچىگەن تاڭلاردەك زىبا،
يۇرتۇمدا يۇز ئاچقان
چەكسىز كەتكەن كۇمۇش رەڭ يوللار.
بۇ يوللارنى بار قىلدى پەقەت،
ھارماس - تالماس
خاسىيەتلىك باھادىر قوللار.
بۇ يولدا بار
پاراسەتلىك دېھقان ئاتامنىڭ،
بەرىكەتلىك ھايات كەچمىشى،
پەرىشانلىق ئاچچىق كۆز يېشى.
قۇرۇماس مەڭگۇ،
ئوخچۇپ تۇرغان زۇمرەت بۇلاقتەك،
شادىيانە مەغرۇر ناخشىسى.

بۇ يوللارغا تۆكۈلگەچ ھەر ئان،
دولقۇنلىغان دەريا كەبى تەر،
چىن مۇھەببەت - سۆيگۈ سىرلىرى،
كۆڭۈل ھېسلىرى.
بار شۇڭا بىزدە
يوللارنىڭ بەلەن - ياخشىسى،
يول ياساشنىڭ بۈيۈك قىسسىسى.
يوقالمايدۇ بۇ يوللار ئەبەد،
تۇتاش كەتكەن يېشىل بوستانلار،
چىمەنزار باغلار،

يول شەجەرىسى

كۆك سۆيگەن تاغلار،
ئۇنىڭ قورقماس باتۇر ساقچىسى.
بۇ يوللاردا ئەنە بەس-بەستە،
ياڭرىماقتا يۈرۈش داۋاسى.
ئۆرلەش ساداسى!...
بۇ يوللاردا كۈلۈپ ئۈممىدلەر،
شوخلاپ يۈرەكلەر.
گۈل قىستى ھايات،
باشلاندى پارات.
مۇشكۈللەرمۇ تىزلىنىپ بۇدەم،
ئەلەم بىلەن دەپ قالدى ھەيھات!
مۇشۇ يوللاردا
يولۇقتىمۇ دېھقانغا خىزىر.
ئېشىپ ئۇنىڭ ھۆرمەت-ئىززىتى،
كېلىپ ئامىتى،
پۇل كۆرۈپ قولى.
چىققاردى شادلىقتىن ئۇمۇ پەي-قانات،
پەيدا بولدى بەستىگە سۇبات.
مەڭزىگە زىناق.
ئەسىرلەر بويى،
ئېزىپ نىشاندىن.
ھەسرەت يېشى گويا كۆل بولۇپ،
مۇڭلانغان كارۋان،
سارغايغان ئىنسان،
ئەمدىلىكتە تويىدى بايرام.
شۇڭا دېدى ئاقىللار:
كۆكۈل سازلىرىدا،
غەلىبە مارشلىرىدا،
بەخت تويلىرىدا،
يوللارغا ئېيتىمىرام، دېھقانغا سالام...
بىر چاغلاردا،
سەپەر قىلماقمۇ،
داۋان ئاشماقمۇ،
ھەتتا نەچچە قەدەم ئالماقمۇ،
تاغ يۈدكەندەك قىيىن ئىش ئىدى،
نەۋ باھارمۇ گويا قىش ئىدى.
ھارغىنلىق باساتتى دىلنى شۇ قەدەر.
باشتا ئەگىپ يۈرەتتى خەتەر،
خەيرلەشتى بىزدىن قاي سائەت،
ئازابلىق سەپەر،
سېھىرلىك خەتەر.
ئېزىش بىلەن ئېغىش يوقالدى،
مەنزىلىمىز قارايماس بولدى.
يوللار بولغاچ نۇرانە ئەختەر،
بۇ يوللارنىڭ قويىنىدا ئەنە،
دولقۇنلايدۇ سۆيگۈ - مۇھەببەت،
شاۋقۇنلايدۇ غەيرەت - شىجائەت.
ۋاپا - ساداقەت،
بەخت - سائادەت،
نۇسرەت - ئىناۋەت...
ئۇيقۇلۇق ھېسلارنى ئىقبالغا چىللاپ...
بىزمۇ ئەمدى چۈشلەردە ياتماي،
مەنزىلىمىز ئاقماي،
ئۇلۇغلايلى بەخت يولىنى،
نۇسرەت يولىنى،
ئىشقىمىزنىڭ بارىنى ئاتاپ.
قىلايلى يوللارنى مەڭگۈگە تاۋاپ،
سۆيەيلى يولچىنى مەڭگۈ ئەزىزلاپ...

ئابلىكىم تالىپ

ئاشۇ پەنجىرە

تۈمەن كۆزدە باقىدۇ ئاسمان،
گۈل لېۋىگە سۆيگەندە سەلكىن.
يۈرىكىمدە بىر ئېزگۈ ئارمان،
كەلمەكتىمەن خۇشال ۋە تەمكىن.
توسماقچىمۇ مېنىڭ يولۇمنى،
چېكە تىكلەر سېلىشىپ چوقان.
ئاي تۆكىدۇ تال - تال نۇرىنى،
يورۇق تۇرغان پەنجىرە تامان.

مەن كېلىمەن ئوت كەبى يېنىپ،
شۇ يورۇقنى نىشانلاپ تېز - تېز.
كۆلەر بەلكىم بىردىن شادلىنىپ،
تونۇش بولغان ئۈنىنى ئاڭلاپ قىز.
يورۇق تۇرغان ئاشۇ پەنجىرە،
كۆزلىرىمنىڭ ئېكرانى بۇ دەم.
بولۇپ زاھىر گۈزەل مەنزىرە،
قۇچاق ئېچىپ كېلەر پەرىشتەم.

ئەمەن تۆمۈر

ئۈجمە گۈلى

(ھېكايە)

تالاي قېتىم دېيىلگەن گەپ بولسىمۇ، يەنە تەكرارلىغىم كېلىدۇ: ئىنسانغا ھايات بىرلا قېتىم نېسىپ بولغىنىدەك ياشلىق دەۋرىمۇ بىر ئۆتكۈنچى پۇرسەتتۇر. ئۇ خۇددى يىلنىڭ باھارى، گۈلنىڭ پورەكلەش مەزگىلىگە ئوخشاش، ئىنسان ھاياتىنىڭ بېزىكى بولۇش سۈپىتى بىلەن پۈتكۈل ھايات دەپتىرىنىڭ تۇرغۇزۇلۇشىغا ئىنتايىن مۇھىم تەسىر كۆرسىتىدۇ. شۇڭا ئىنسان ھايات مۇساپىسىدا ياشلىقتىن ئىبارەت بۇ ئالتۇن دەۋردىكى قەدەمنى پۈتكۈل ھاياتىم ئۈچۈن بېسىلغان قەدەم دەپ بىلىشى كېرەك. مەيلى كىچىككىنە تۇرمۇش يېقىدىن بولسۇن، مەيلى ئۇلۇغ ئىشلار ئۈچۈن بولسۇن بۇ دەۋردە شۇنداق ئېسىل پۇرسەتلەر قۇچاق ئاچىدۇكى، گويا تۈندىكى چاقماق ۋە ياكى تومۇز كۈنلىرىدىكى مەيىن شامالغا ئوخشاش دىققەت - ئېتىبارىمىزغا چۈشىدۇ. بىراق كۆپىنچە ھاللاردا بۇ پۇرسەتلەرنى ...

بۈگۈن ھاياتىمدا نۇرغۇن يىللاردىن كېيىن يەنە بىر قېتىم پەقەت ئۆزۈمگىلا ئايان بولغان بىر ئاچچىق ئازابلىق كۈننى ئۆتكۈزۈشكە مەجبۇر بولدۇم. مېنىڭ بۈگۈنكى ئازابىمنى، يۈرىكىمنىڭ ئەلەملىك مۇجۇلۇشىنى، ۋۇجۇدۇمنىڭ ئوت دېڭىزىدا ئۆرتىنىشىنى تەسۋىرلەشكە ئاجىزمەن. بۇ ئازابلارنى پەقەت ماڭىلا ئوخشاش قىسمەتنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەنلەرلا تەسەۋۋۇر قىلالايدۇ. بەش ياشلىق ئوغلۇم ئىش ئۈستىلىمدىكى بىر تەشتەكنى چېقىۋېتىپتۇ. چۈشتە ئىشتىن قايتىپ كېلىشىمگە ئايالىم بۇ خەۋەرنى يەتكۈزدى. مەن ئىشەنمەي ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ كۇتۇپخانامغا كىردىم. دوپپا چوڭلۇقتا توپىسى بىلەن تۇرغان ئۈجمە گۈلۈمگە كۆزۈم چۈشتى - دە، پۈتۈن ۋۇجۇدۇمدا ھەرىكەت توختىغاندەك قېتىپ تۇرۇپلا قالدىم. غولى ئاشۇ ئوغلۇمنىڭ بىلىكىدەك بولغان بۇ گۈلنىڭ باراقسان شاخلىرى ئېگىلىپ، ئالقاندەك - ئالقاندەك چوڭلۇقتىكى ئاچ يېشىل شالاڭ ياپراقلىرى سولىشىپ، گويا ئېغىر ھەسرەتكە چۆمگەن كىشىدەك شۈمشىيىپ تۇراتتى. سەل ئۆتۈپ ۋۇجۇدۇمنى ئاجايىپ بىر خىل ئەسەبىيلىك چۇلغىدى - دە، قولۇمغا ئېسىلغان ئاشۇ ئوغلۇمنى كارىۋاتقا ئېتىۋېتىپتىمەن، توي قىلغاندىن بېرى قولۇم تەگمىگەن ئايالىمنىمۇ بىر نەچچىنى ئۇرۇۋېتىپتىمەن.

— ئۇرۇۋەت، ئۆلتۈرۈۋېتىڭ، ئۈجمە گۈللۈك جىن تەگكەن ساراڭ! - دېدى ئايالىم توي قىلغاندىن بېرى تۇنجى قېتىم ماڭا تىل ياندۇرۇپ. ئۇ يەنە ئېسەدەپ تۇرۇپ بىر نېمىلەرنى دەپ تىللىغاچ بالىنى پەپىلەشكە باشلىدى. ئۆي ئىچىنى بىر ھازا قىقاس - چۇقان قاپلىدى.

شۇنداق، مەن ئۈجمە گۈللۈك جىن

چاپلاشقان سارالڭ. ئۆيۈمدە بۇنىڭدىن باشقىمۇ يەنە بىر نەچچە تەشتەك گۈل بار، ھەممىسى ئۈجمە گۈلى. ئىشخانامدىمۇ شۇنداق. مەن بۇ گۈلنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرىمەن. بىراق باشقا تەشتەكتىكىلىرى مۇشۇ چېقىلىپ كەتكەن تەشتەكتىكى گۈلنىڭ بالىلىرى. مەن ئۇنى نەچچە يىللاردىن بېرى ھاياتىمدىنمۇ ئەزىز كۆرۈپ قەدىرلەپ كەلگەنىدىم. ئەپسۇسكى، ئوغلۇم ئۇنى چېقىۋېتىپتۇ. ئانىسى مېنىڭ بۇ بىر تەشتەك گۈلنى شۇنچە ئەتىۋارلايدىغىنىمنى بىلىپ تۇرۇپ كارى بولماپتۇ. باشقا تەشتەكلەرنىڭ ھەممىسىنى چېقىۋەتكەن بولسىمۇ بۇنچىۋالا ئازابلىنىپ كەتمەس ئىدىم. شۇنداق قىلىپ قالغان ئاچچىقىمنى تاماكىدىن ئېلىپ شۈمشىيىپ قالغان گۈلگە قاراپ ئولتۇرۇپ كەتتىم. ئىچ - ئىچىمدىن كۆچلۈك پىغان ئۆرلەيتتى. گويا شۇ تاپتا قەلبىمگە، چاقماقتەك چېقىلىپ ئۆتۈپ كەتكەن ياشلىق دەۋرىمگە، قەلب خانەمنى خۇش پۇراققا تولدۇرۇپ، ھاياتىمنى گۈزەل كۆرسىتىپ تۇرىدىغان مۇشۇ گۈلۈمگە يۈز كېلەلمەسلىكتەك بىر خىل تۈيغۇ يۈرىكىمنى كۆيدۈرۈپ، تەپەككۇر قۇشلىرىمنى ئۈركىتىپ ئەسلىمە ۋادىلىرىغا قوغلىماقتا ئىدى...

— مەن ئالىي مەكتەپنى تاماملاپ خىزمەتكە چۈشكەنلى بىر يىل تولغان كۈنلەردە ئىشخانىمىزغا خىزمەت تونۇشتۇرۇشىنى كۆتۈرۈپ بىر قىز كىرىپ كەلدى. ئۇ بىزنىڭ ئىشخانىمىزغا تەقسىم قىلىنغانىدى. بىز ھەم ھەيرانلىق ھەم قىزىقىش ئىچىدە ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقان. مەكتەپ، كەسپلىرى توغرۇلۇق پاراڭلاشتۇق. ئوچۇق - يورۇق مىجەزلىك بۇ قىز مەكتەپ پۈتتۈرگەندىن ئەمدىلا چىققىنىغا قارىماي ھەدېگەندە سۆھبىتىمىزگە جايىدا جاۋاب قايتۇرۇپ، ھەممىمىز بىلەن بىردەمدە ئۆزلىشىپ كەتتى.

ياشلىق دېگەن ئاجايىپ - دە. قىزنىڭ غۇنچە بويى، بولۇپمۇ كىشىنىڭ ئالاھىدە دىققىتىنى تارتىپ تۇرىدىغان، چېچەكلىك بىلەن ئويناپ تۇرىدىغان بولاق كۆزلىرى مېنى ھەدېمەيلا ئۆزىگە مەپتۇن قىلىۋالغانىدى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ باشلىقنىڭ باشقىچە بىر نىيەتتە سىلىشىدىن تولىمۇ ئەندىشە قىلىپ كەتتىم. بىراق ئۇنداق بولمىدى. قىزنىڭ ئىشخانىمىزنىڭ تەتقىقات مەسىلىلىرى ھەققىدىكى پىكىر، كۆز قاراشلىرى ھەممىمىزنىڭ قىزلار ئىلمىي خىزمەتلەرگە ماس كەلمەيدۇ، دېگەن ئىپتىدائىي قاراشلىرىمىزنى تەۋرىتىپ قويدى. شۇنداق قىلىپ ئىككىمىز تار بىر بۆلۈمچىدە ئۈستەللىرىمىزنى قارىمۇ قارشى قويۇپ كىتاب - ماتېرىياللار دۆۋىسىگە چۆكۈپ ئىشقا كىرىشىپ كەتتۇق.

قىزنىڭ ئىسمى ئايجامال ئىدى. ئۇ ھەقىقەتەن ئىسمى - جىسمىغا لايىق پەرىنىڭ ئۆزى ئىدى. تېگى - تېگىدىن نۇر چاقناپ تۇرىدىغان ئاق سۈزۈك يۈمىلاق جامالى، قۇندۇزدەك چاچلار ئارىسىدا بەئەينى ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئايدەك نۇر چېچىپ تۇراتتى. ئۇ چاچلىرىنى زامانداش قىزلاردەك كېسىۋېتىپ ھەرەك - سەرەك ياسىۋالغان بولماستىن پەقەت ئالدى تەرىپىنىلا كۆرۈنەرلىك كۆپتۈرۈپ، ئارقا تەرىپىنى چىرايلىق ئىككى ئۆرۈم قىلىپ قويۇۋەتكەنىدى. بىلەكتەك تومپۇقتىكى بۇ ئىككى ئۆرۈم چاچ ئۇنىڭ ساغرىلىرىدىن

ئېشىپ ئاجايىپ بىر خىل جەلپكارلىق بىلەن يەلپۈنۈپ تۇراتتى. بەلكىم مۇشۇ سەۋەبلەردىن بولسا كېرەك، ئۇ ئىشخانىغا قەدەم بېسىشى بىلەنلا ئالاھىدە دىققىتىمنى تارتىپ ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قەلبىمدە يۈكسەك ئورۇننى ئىگىلەشكە باشلىغانىدى.

دەرۋەقە، مەندە ئايجامالغا نىسبەتەن كۈندىن-كۈنگە نازۇك تۇيغۇلار ئويغانماقتا ئىدى. بۇ مەندە ھېچقاچان كۆرۈلۈپ باقمىغان تۇيغۇ ئىدى. مىجەزىم ناچارراقمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ ماڭا قىزلار ئاسانلىقچە يېقىنلاشمايتتى، مەنمۇ ھەم شۇ چاغقىچە بىرەر قىزنىڭ دىققىتىمنى تارتقىنىنى، كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنگىنىنى بىلمەيتتىم. ئوغۇل ساۋاقداشلىرىم ياكى دوستلىرىم مېنى ياۋايى دېسە، قىزلار تالىپ مىجەز دېيىشەتتى. ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا بولسۇن ياكى خىزمەتكە چىققاندىن كېيىن بولسۇن بىرەر قىز بىلەن مۇھەببەتلىشىش تۈگۈل يېقىنراق ئارىلىشىپمۇ باقمىغانىدىم. قىسقىسى قىزلارغا ئانچە قىزىقىپ كەتمەيتتىم.

خىيالىمچە ئايجامالنى گۈزەللىك ئىلاھى دېسە ئارتۇق كەتمەيتتى. ئۇ كەلگەندىن بېرى ئىشخانىمىز گۈزەللىك يېغىپ تۇرىدىغان ئىشخانىغا ئايلىنىپ قالدى. دېرىزە تەكچىسىدىكى قالايمىقان كىتاب-ماتېرىياللارنىڭ ئورنىنى چىرايلىق گۈل تەشتەكلىرى ئىگىلەپ كىچىك بىر گۈللۈك ھاسىل بولدى. ئىشخانىنىڭ ھەممە يېرىگە سىڭىپ كەتكەن ئاچچىق تاماكا ھىدىنىڭ ئورنىنى دىماغلارنى غىدىقلايدىغان فرانسىيە ئەترىنىڭ خۇش پۇرىقى قاپلىدى. بۇ ھالەت ئىشىكتىن كىرگەن ھەر قانداق ئادەمنىڭ روھىنى ئورغىتىپ چىقىپ كېتىشكە كۆزى قىيمىغىدەك ئىللىقلىق بەخش ئېتەتتى.

ئايجامالنىڭ تەشتەكلەردە ئۆستۈرگىنى دېگۈدەك ئۈجمە گۈلى ئىدى (باشقا گۈللەرمۇ ئانچە-مۇنچە بار ئىدى، ئەلۋەتتە). ئۇ ھەر كۈنى گۈللىرىگە بىر-بىرلەپ سۇ قۇيۇپ، سەل يىگىلەپ سارغىيىشقا باشلىغان يوپۇرماقلىرىنى، قالايمىقان ئۆسكەن شاخچە-بىخلىرىنى ۋاقتى-ۋاقتىدا ئېلىپ تۇراتتى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ گۈللەر كۈندىن-كۈنگە باراقسانلاپ چىرايلىق ئاينىماقتا ئىدى. بىراق شۇنچە قېتىرقىنىپ پەرۋىش قىلىنىدىغان بۇ گۈللەر ئاندا-ساندا بىرەر تال ئېچىلىپ قويۇپ ئۇزۇن تۇرمايلا توزۇپ كېتەتتى.

— ماۋۇ گۈل غۇنچىلاپتۇ، يېقىندا ئېچىلىدۇ! — دەيتتى ئايجامال قېن-قېنىغا پاتمىغان خۇشاللىق بىلەن بىرەر تال غۇنچىنى كۆرسىتىپ.

راست دېگەندەك بىر نەچچە كۈن ئىچىدىلا سۆسۈن بىلەن ھال ئارىلىقىدىكى بىر خىل رەڭدە بەرگىلىرىنى چىرايلىق يايغان گۈل پەيدا بولاتتى-دە، ئۇزۇنغا بىر ھەپتە، قىسقىسى ئىككى-ئۈچ كۈندە يوقىلىپ كېتەتتى. لېكىن بۇ گۈل، گۈلىدىن بەكرەك بەئەينى ئۈجمىنىڭكىگە ئوخشايدىغان يوپۇرماقلىرى بىلەن يېشىللىققا پۈركەنگەن گۈزەل مەنزىرە ھاسىل قىلىپ تۇراتتى.

بىز ئايجامال بىلەن ھەر كۈندىكى تاڭدا يېڭى كۆتۈرۈلگەن قۇياش نۇرىدا ئوتقاشتەك تاۋلانغان گۈل ياپراقلىرىنى تاماشا قىلاتتۇق. قۇياش نۇرى ئاستا-ئاستا كۆتۈرۈلەتتى-دە،

ياپراقلار ئارىسىدىن قىسىلىپ ئۆتۈپ قىزنىڭ تولۇن ئايدەك چىرايىدا ئەكس ئېتەتتى. ئۇ كۈچلۈك كۈن نۇرىدىن كۆزلىرىنى قولى بىلەن دالدا قىلىشقا مەجبۇر بولاتتى. بۇنداق چاغلاردا مېنىڭ كەلتۈرۈپ چاقچاق قىلىۋالغۇم كېلەتتى.

— بېشىڭىزغا كۈن چۈشۈپتۇ - دە.

— شۇنداق، بېشىمغا كۈن چۈشتى، ياردەم قىلىدىغان بىرەرسى چىقمايدىغۇ تاڭ، - ئۇ دەرھال چاقچىقىمنىڭ تېگىگە يېتىپ جايىدا ئىنكاس قايتۇراتتى.

بۇ مەن كۈتكەن گەپ ئىدى. بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئىچ - ئىچىمدىن سۆيۈنۈپ كېتەتتىم. بۇ گەپلەر بىر نەچچە قېتىم تەكرارلاندى. مەن ئۇنىڭ ئاشۇ جاۋابىغا تەشنا بولغىنىم ئۈچۈنمىكىن ھەر كۈنى دېگۈدەك ئاشۇ مەزمۇندىكى چاقچىقىمنى بىر قېتىم قىلىۋالاتتىم. مېنىڭ شا تۇتىدەك بىر خىل مەزمۇندا قىلغان چاقچىقىم يۈرىكىمنى يايرىتىدىغان، تېخىمۇ ياخشى جاۋابلارغا ئېرىشسە ئېرىشتىكى، ئۇنىڭدا قىلچە بىزارلىق تۇيغۇسى كۆرۈلمىدى.

— سايىۋىنىڭىز باردۇ؟

مەن بىر كۈنى دېمەك تەس بولغان مەقسىتىمدىن شەپە بېرىپ ئۇنىڭغا بۇ سوئالنى قويدۇم. ئۇ ئاپتاپپەرەستەك ئېچىلىپ كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى:

— يوق، بار بولسا بېشىمغا كۈن چۈشەتتىمۇ؟ - ئۇ يەنىلا چاقچاق ئارىلاش گېپىمگە نەق جاۋاب قايتۇردى.

بۇمۇ مەن كۈتكەن جاۋاب ئىدى. بىراق دەرھال كۆزۈمنى ئېلىپ قېچىشقا مەجبۇر بولدۇم. ئىچ - ئىچىمدىن ئۆرلەپ چىقىۋاتقان ھاياجىنىم نېرۋىلىرىمنى زىيادە جىددىيلەشتۈرۈۋەتكەنى-دى. ئارىمىزدا ئېچىلغان شۇ قەدەر داغدام يولغا قانداق قەدەم بېسىشىمنى بىلەلمەي تۇرۇپ كەتتىم. «ئۇنداقتا مەن سىزگە سايىۋەن بولسام بولغۇدەك» دېگەن سۆز ئېغىزىمنىڭ ئۇچىغا نەچچە كېلىپ قايتىپ كەتتى. نېمىشقىدۇر شۇ چاغدا ماڭا قايتا گەپ قىلىش تاغنى يالاپ تېشىشتىنمۇ ئېغىر كەلدى.

جاھاندىكى بارچە مەۋجۇدات ئۆز جۈپتى بىلەن يارالغانمىش، مېنىڭ نەزىرىمدە ئۇ مەن ئۈچۈنلا يارالغانىدى. ئەلمىساقتا ئىككىمىزنىڭ بەختى قوشكېزەك ئىدى، بۇ مېنىڭ خىيالىي تەسەۋۋۇرۇم ئەلۋەتتە. ئەمەلىيەتتە مەن ياشلىق دەۋرىمگە قەدەم قويغاندىن باشلاپ كۈتكەن، روھىمدا تەلپۈنگەن، غايىبانە تەلمۈرگەن، يۈرىكىمنىڭ تۆرىدە غايىبانە ئورۇن سالغان قىز ئايجامال ئىدى — ئۇ مېنىڭ كۆڭلۈمدىكى قىز ئىدى. ئۇنىڭ كۈلۈشلىرى، گەپ-سۆزلىرى، ئاۋازى — ھەممە نېمىسى تولىمۇ گۈزەل ئىدى. جاھاندىكى ھېچقانداق بىر قىز ئۇنىڭدەك ئوماق كۈلەلمەيتتى، ئۇنىڭدەك يېقىملىق ئاۋازدا سۆزلىيەلمەيتتى، ئۇنىڭدەك چىرايلىق ھەرىكەت قىلالمايتتى.

بۇ نۇقتىنى ھېس قىلغان مىنۇتتىن باشلاپ تۇرمۇشۇم، مىجەزىم تۈپتىن ئۆزگەردى. تولا خىيال سۈرىدىغان بولۇپ قالدىم. جاھان كۈندىن - كۈنگە چىرايلىقلىشىپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى. قانچە ئىشلىسەممۇ ھارغىنلىق ھېس قىلمايتتىم، بىراق بۇ ھالىتىمگە قارىمۇقارشى خاپىغان كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالدىم، نېمىسىنى دەي: گۈزەل ھەم خۇش پۇراق گۈلدىن ھەممە ئادەمنىڭ ھوزۇرلانغۇسى كەلگىنىدەك باشقا ئېشى-

خانىلاردىكى يىگىتلەر پات-پات ئىشخانىمىزغا كىرىۋېلىپ ئايجامالغا سۆز قىلىپ، چاقچاق قىلاتتى. ئايجامالمۇ مەن بىلەن قېرىشقاندەك ئۇلار بىلەن كۈلۈشۈپ، ھەتتا ئوينىشىپ كېتەتتى. ئۇنىڭ بۇنداق چاغلاردىكى كۈلكىسى يۈرىكىمگە ئەزرائىلنىڭ قىلىچىدەك ئۇرۇلۇپ پارە-پارە قىلىۋېتەتتى، ئاچچىقىمدا كىرگەنلەرنى ئېغىز چىشىمغا ئېلىپ چايناپ پۈركۈۋەتكۈم كېلىپ كېتەتتى. قىسقىسى بۇنداق چاغلاردا دەھشەتلىك رەشك ئوتىدا ۋۇجۇدۇم ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغىنىپ كېتەتتى.

— نېمە ئامال، — دەيتتى قىز ئىككىمىز يالغۇز قالغاندا مېنىڭ كەيپىياتىمنى سەزگەندەك، — ئۇلارنىڭ قىلىقلىرىدىن شۇنداق بىزار بولىمەن. لېكىن مىجەزىم ئوچۇق بولغاچقا، گېپىگە يارىشا جاۋاب بەرگۈم كېلىدۇ.

«شۇنداق قىلىڭ، مېنى ئازاب ئوتىدا كاۋاپ قىلىڭ!» دەيتتىم ئىچىمدە. چىرايىمدا بولسا تولىمۇ ئېچىنىشلىق، ئىنتايىن ئەلەملىك تەبەسسۇم ئەكس ئېتەتتى.

مەن ئاخىرى قەتئىي نىيەتكە كەلدىم. ئۇنىڭ ئالدىدا ئىچ-باغرىمنى تامامەن تۆكۈپ تاشلايدىغان مۇۋاپىق بىر كۈننى تاللاپ بىر كېچە ئۇخلىماي تەييارلىق قىلدىم. گەپنى نەدىن باشلاش، نېمىلەرنى دېيىش توغرۇلۇق ئەتراپلىق باش قاتۇرۇپ، سۆزلەرنى كۆڭلۈمدە مارجاندەك تىزىپ چىقتىم.

— ئايجامال، — دېدىم ئەتىسى پەيتى كەلدى دەپ قارىغان ۋاقتىمدا.

ئۇ دەرھال بېشىنى كۆتۈرۈپ كۆزلىرىمگە تەبەسسۇم بىلەن تىكىلدى. مېنى دەرھال سۆز باستى، چىرايىمغا ساختا كۈلكە يۈگۈردى. ئۇنىڭ ئاشۇ بىر جۈپ بۇلاق كۆزىدىن ئۇچقان نۇر مېڭەمدىكى سۆز تىزمىلىرىنى تىرىپىرەن قىلىۋەتتى. مەن غەلىتە گەپ قىلىشقا مەجبۇر بولدۇم:

— بۇ پوپايكىڭىز بەك يارىشىپتۇ.

— شۇنداقمۇ، — دېدى ئۇ ئاپتاپپەرەستەك كۈلكىسىنى جىلۋە قىلدۇرۇپ، — ماختىغىنىڭىزغا رەھمەت. بىراق كىيگىلى نەچچە كۈن بولغان پوپايكىنى بۈگۈن ماختىغىنىڭىز قانداق گەپ ئەمدى؟

يۈزۈمگە ئوتتەك ھارارەت يامىرىدى.

— دىققەت قىلماپتىمەن، — دەپ ئۆزۈمنى ئاقلاشقا مەجبۇر بولدۇم. كۆڭلۈم ئاجايىپ غەشلىك ئىچىدە كۈننى كەچ قىلدىم.

بۇنداق ھادىسىلەرمۇ بىر نەچچە قېتىم تەكرارلاندى. ھەر قېتىم ئۆزۈمگە ئاچچىقلىنىپ قايتا پۇرسەت كۈتەتتىم ۋە كېيىنكى قېتىم چوقۇم يا ئۇيانلىق يا بۇيانلىق بولىمەن، دەپ ئىچىمدە قەسەم ئىچەتتىم. بىراق «قەسىمىم» قەسەم پېتى قېلىۋەردى ...

بۇ كۈنلەردە مېنى سۆيۈندۈرىدىغان ئىشلارمۇ يوق ئەمەس ئىدى. ئۇ مەندىن كەسپىي خىزمەت مەسىلىلىرىدە ئۇنى-بۇنى سورايتتى. بەزى ئىشلارنى بىللە بېجىرەتتۇق، بۇنداق چاغلار مەن ئۈچۈن ئەڭ ئەھمىيەتلىك، ئەڭ شېرىن، ئەڭ خۇشال چاغلار بولاتتى. كۆڭلۈمدە ئۇنىڭ مېنى ياردەمگە تەكلىپ قىلىدىغان ئىشلىرىنىڭ، سورايدىغان مەسىلىلىرىنىڭ كۆپلەپ چىقىپ تۇرۇشىنى شۇنچىلىك تىلەيتتىم. بىراق بۇنداق پۇرسەتلەر كەمدىن كەم كۆرۈلەتتى...

مەن يەنە بىر قېتىم قەتئىي نىيەتكە

كەلدىم. بۇ قېتىم خېلى يامان ئەمەس
بىر چارىنى ئويلاپ تاپتىم — بۇ چارە
ئۆزۈمگە تولىمۇ ياقتى. كېچىچە ئۇخلى-
ماي بارلىق گۈزەل ئىبارىلەرنىڭ ھەم-
مىسىنى ئىشلىتىپ ئۇزۇندىن - ئۇزۇنغا
سوزۇلغان بىر پارچە خەت يېزىپ چىق-
تىم. خەتنى ئوقۇۋېتىپ يۈزلىرىم قىزى-
شىپ ئۆزۈمچە خۇدۇكسىراپ كەتتىم.
«بولدىلا، غەيرەتلىك بول ئىلياس،
ئەمدى ساڭا مۇشۇنداق قىلماقتىن باش-
قا ئىلاج قالمىدى. ئۆزۈڭنى قۇتۇلدۇر!
ئازابلىرىڭنى نەۋاقىچە كۆتۈرۈپ يۈ-
رەتتىڭ؟» دەپ ئۆز - ئۆزۈمگە مەدەت
بەردىم. كېچىچە قىزنىڭ خەتنى كۆرگەن
چاغدىكى چىرايى، بېرىدىغان جاۋابى
كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ، كىرپىك قاق-
مىغانچىلىك قىلىپ تاڭ ئاتقۇزدۇم. ئۇ-
نىڭ خېتىمگە چوقۇم مەن كۈتكەندەك
جاۋابنى بېرىدىغانلىقىنى كۆڭلۈم تۇ-
يۇپ تۇراتتى. ئەتىسى روھلۇق ھالدا
ئىشخانىغا باردىم - دە، خەتنى ئۇنىڭ
كۆزىگە چېلىقىپ تۇرىدىغان
ماتېرىياللىرىنىڭ ئارىسىغا قىستۇرۇپ
قويماقچى بولۇپ يانچۇقۇمغا قول سې-
لىپ تۇرۇپ قالدىم. «مۇشۇنچىلىككە پې-
نى يۈز تۇرا نەدېيىشكە پېتىنالمىدىڭىزمۇ،
نەرىڭىز يىگىتكە ئوخشايدۇ - ھە سىزنىڭ؟»
قىزنىڭ بۇ غايىبانە سۆزى ئۇشتۇمتۇت
مېڭەمدە ئەكس سادا پەيدا قىلدى. يۈ-
زۈمدىن باشلانغان ھارارەت بويۇنلىرىم
ئارقىلىق پۈتۈن ۋۇجۇدۇمغا تارىغاندەك
بولدى. ئىختىيارسىز شۈركىنىپ كەتتىم.
قىز كىرىپ كەلگەندە بولسا ئۆزۈمنى
گۇناھكاردەك ھېس قىلىپ تۈزۈكرەك سا-
لام - سائەت قىلىشقىمۇ پېتىنالمىدىم.

كۈنلەر تىزىمىسى بىر - بىرلەپ ئۆ-
تۈۋەردى. بۇ دەملەردىكى بىردىنبىر
خۇشاللىقىم خىيال بولۇپ قالدى. خى-
يالىمدا ئۇنىڭ بىلەن بەختىنىڭ ئەڭ
شېرىن ھوزۇرلىرىنى سۈرۈپ كېتەتتىم؛
يۈرىكىمنىڭ تېگى - تېگىدە ساقلىغان
شېرىن سۆزلىرىمنى دېيىشەتتىم؛ ھاياتتا
نېسىپ بولىدىغان ئەڭ لەززەتلىك قىلىق-
لارنى قىلىشاتتۇق... ئۇنى خىيال قىلماي-
دىغان بىرەر مىنۇت ۋاقتىممۇ يوق ئىدى.
بۇنداق كۈنلەردە ئادەمگە خىيالمۇ بىر
خىل تەسەللى ئىكەن. بىراق خىيال دې-
گەن بەرىبىر خىيال - دە، رېئاللىقىم
خىياللىرىم بىلەن ئاسمان - زېمىن پەرق
قىلاتتى.

ئۇنى شۇنچىلىك سېغىنىدىغان بولۇپ
كەتكەن ئىدىمكى، كېچىلىرى تاڭنىڭ
ئېتىشىنى كۈتۈپ كىرپىك قاقماي
چىقاتتىم. شەنبە، يەكشەنبىلەر بولسا
مەن ئۈچۈن كۈنلەرنىڭ ئەڭ دەھشەتلى-
كى ئىدى. بۇ ئىككى كۈننى ئىنتايىن
تەسلىكتە توشقۇزاتتىم. ئۆيدە ئولتۇر-
غۇم كەلمەي ئۇيان ئايلىنىپ، بۇيان
ئايلىنىپ ئۇنىڭ مەھەللىسىگە بېرىپ
قالاتتىم. ئۆيىنىڭ ئەتراپىدا مەقسەتسىز
ئايلىنىپ يۈرەتتىم. قار ياغقان بىر
كەچلىكى ئىدى. ئۇنىڭ يورۇپ تۇرغان
دېرىزىسىگە يىراقتىن قارىغىنىمچە ئاي-
لىنىپ يۈرەتتىم. خىيالىمدا ئۇ شۇ تاپ-
تا ئاشۇ دېرىزە تۈۋىدىكى كارىۋىتىدا يې-
تىپ كىتاب كۆرۈۋاتاتتى... مەن تاتا-
لىق خىياللار ئىلكىدە سوغۇقتىن ئۈشۈ-
شۈۋاتقان قوللىرىمنى ھەدەپ ئېغىزىم-
دا ئىسسىتاتتىم. ھاۋا تۇتۇق بولۇپ
يۇلتۇزسىز ئاسماندا يۇمىلاقلىقىنى ياكى
يېرىملىقىنى بىلگىلى بولمايدىغان ئاي
تۇمان قېتىدا پىلدىرلايتتى. قار توخ-
تاۋسىز ئۇچقۇندايتتى. كېيىملىرىمنى
پات - پات قېقىشتۇراتتىم. بىر چاغدا
يېنىمدا بىر كىملەرنىڭ سۆزلەشكەن ئا-
ۋازى ئاڭلاندى. تېنىم شۈركىنىپ كەت-

تى. تونۇش ئاۋاز! ھايت ـ ھۇيت دېگەنچە ئايجامال ئانا ـ بالا يېنىمغا كېلىپ قالدى. ئەسلىدە ئۇلار بازار تەرەپتىن كېلىۋاتقانىكەن. مەن نېمە قىلارىمنى بىلەلمەي يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولۇپ تۇراتتىم، ئايجامال:

— ۋوي، ئىلياسقۇ بۇ، بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىپ يۈرىسىز؟ ـ دەپ قالدى. ماڭا ئاسمان يىراق، يەر قاتتىق بولدى. دۇدۇقلاپ تۇرۇپ ئېغىزىمغا كەلگەن گەپنى دەۋەتتىم؛

— بىر دوستۇم ئۆيىگە كىرىپ كەتكەنىدى، ساقلاۋاتىمەن.

— يۈرۈڭ، ئۆيگە كىرىپ ئىسسىنىۋېلىڭ، ـ دېدى ئۇ، ـ توڭۇپ كەتكەنسىز.

— شۇنداق قىلسىلا بالام، بۇ يەردە تۇرغىلى خېلى بولغاندەك قىلىدۇ سىلىگە، ـ دېدى ئانىسى مېھرىبانلىق بىلەن ئەتراپىمغا كۆز يۈگۈرتۈپ قويۇپ. ئەتراپىمدا كىچىككىنە دائىرىدە مېنىڭلا ئاياغ ئىزلىرىمدىن ھاسىل بولغان باش-ئاخىرى يوق يول قار ئوتتۇرىسىدا ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. مەن تېخىمۇ خىجىللىق ئىچىدە:

— رەھمەت، چىقىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدى. بىردەم ساقلاپ باقاي، ـ دېيەلىدىم.

ئۇلار بىر پەس ئۇنى ـ بۇنى دەپ بېقىپ مېنى گەپكە كىرگۈزەلمىگەندىن كېيىن ئۆيىگە كىرىپ كېتىشتى. مەن قىزنىڭ ئىشىكى ئالدىدا توختاپ مەن تەرەپكە قاراپ سەل تۇرۇپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ تۇردۇم. ئۇ كىرىپ كەتكەن ھامان بەدەر تىكىۋەتتىم، بۇنداق ھادىسىلەردىنمۇ بىرنەچچىسى تەكرارلاندى.

— بىزنىڭ ئۆينىڭ ئەتراپىدا دوستلىرىڭىزنىڭ بارلىقى توغرۇلۇق گەپ قىلمىغانىدىڭىزغۇ؟ كىم ئۇ دوستىڭىز؟ ـ دەپ سورىدى ئۇ ئىشخانىغا كەلگەندە.

بۇ سوئالغا تەييارلىقىم بولغاچقا مۇۋاپىق جاۋاب بېرىپ ئۇنىڭ ئېغىزىنى ھەر ھالدا ئەتتىم. تاپقان باھانەمگە راستىنلا قايىل بولدىمۇ ياكى بىر نېمىنى سەزدىمۇ بۇ سوئالنى قايتا سورىمىدى. پەقەت ئۇشتۇمتۇت قارىداپ كەتكەن قۇلاقلىرىمغا ھەسرەتلىك كۆزلىرىنى تىكىپ ئولتۇرۇپ كەتتى ... ئايجامال چوكانتاللار يېشىللىنىشقا باشلىغان باھار كۈنلىرىنىڭ بىرىدە قۇلىقىمدا گۈلدۈرمامىدەك دەھشەتلىك بىر سۆزنى قىلدى.

— مەن توي قىلىدىغان بولۇپ قالدىم.

قۇلاقلىرىمغا ئىشەنمەي ئولتۇرۇپ كەتتىم.

— كىم بىلەن؟ ـ بىر ھازادىن كېيىن ئارانلا دۇدۇقلاپ تۇرۇپ سورىدىم.

— مەن تونۇمايدىغان بىرسى بىلەن، ـ دېدى ئۇ ھەسرەتلىك كۆزلىرىنى كۆزلىرىمدىن قاچۇرۇپ. ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى ئەلەملىك چىرايىنى مەڭگۈ ئۇنتۇيالمايمەن. ئۇ خىل ھالەتتىكى چىرايىنى بۇرۇن تېخىمۇ كۆرمىگەنىدىم. يۈرىكىم پۇچىلىنىپ كەتتى. ئەھۋالنى بىلىدىغانلاردىن ئۇقۇشۇمچە ـ ئۇنىڭ ئۆيىگە راستىنلا ئەلچى كىرىپتۇ. ئاتا ـ ئانىسىنىڭ يېقىنلىرىدىن ئىمىش. بىراق يىگىتنى تونۇمايدىكەن، بۇرۇنلاردا كۆرگەن بولسىمۇ ئەسلا ئارىلىشىپ باقمىغانىكەن. ئاتا ـ ئانىسى ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ بوپتۇ، ئۇ ئاتا ـ ئانىسى بىلەن خېلى «تالاش قىلىپ» باققان بولسىمۇ ئامال بولماپتۇ. چۈنكى ئۇنىڭدا كۆرسەتكۈدەك باھانە ـ سەۋەب يوقتە.

مېنى ئىت - ئىتلىق ئەسىر قىلدى. تېخىمۇ غەيرەتلىنىپ باقتىم. ئۇنىڭ ئۆزۈندىن - ئۆزۈنغا بىر نۇقتىغا تىكىلىپ ئولتۇرۇپ كەتكەن ھەسرەتلىك چىرايىغا قاراپ نۇرغۇن شېرىن خىياللارنى قىلدىم. يۈرەك سۆزۈمنىمۇ نادەي، ھېلىدەي، ئەتە چوقۇم دەي بىلەن بىر نەچچە ھەپتىمۇ ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ ئاخىر تويى تەييارلىقىغا چۈشتى، تويمۇ قىلىندى. شۇ كېچىسى قانچىلىك ئازابلانغىنىم بىر ئۆزۈمگە ئايان، ئۇنىڭ ئۆيىگە ناھايىتى تەسلىكتە باردىم. رەسمىيەتنى ئادا قىلىۋېتىپلا قايتىپ كەتمەكچى ئىدىم. بىراق ئۇ مېنى چاقىرتىپتۇ. ئۇنى تويى كېچىسى بىلەن كۆرۈش نە قەدەر ئېغىر كېلىدىغانلىقى ماڭا ئايان ئىدى. شۇڭا قايتىپ كېتىۋەرمەكچى بولغانىدىم. گەپ ئېلىپ چىققان قىز مېنى قويۇپ بەرمەي ئۇنىڭ يېنىغا ئېلىپ كىردى. كۆزلىرىمىز ئۇچراشتى. مەن دەرھال كۆزلىرىمنى قاچۇردۇم. ئۆزۈمنى قاتتىق تۇتۇۋالسام، كۆزلىرىمدىن ياش تۆكۈلۈپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى. دىماغلىرىم ئېچىشىپ كەتتى.

ئامال بار ئۇنىڭغا قاراپ سېلىشتىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپلا ئولتۇردۇم، دوزاخ بولسا شۇنچىلىك بولار! مەن شۇنچىلىك تەسلىكتە ئولتۇردۇمكى، روھى ھالىتىمنى ھازىرمۇ ھەر بىر ئەسكە ئالسام تېنىم شۈركىنىپ كېتىدۇ!

مەن ئۇنىڭغا نۇرغۇن باھانە - سەۋەبلەرنى كۆرسىتىپ ئۆزرە ئېيتىپ ياتىقىمغا كېلىپ ئۆزۈم يالغۇز ئولتۇرۇپ ئاچچىق ھاراقنى كۆز ياشلىرىم بىلەن قوشۇپ بولۇشىغا ئىچتىم...

ئۇزاق ئۆتمەي ئۇ ئىشخانىدىن يۆت-كىلىپ كېتىش قارارىغا كەلدىم. ئۇنىڭ باشقىلارغا مەنسۇپ بولۇپ بولغان چىرايىغا قاراپ ئولتۇرۇش ماڭا ھەقىقەتەن ئېغىر كېلىدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. بۇلداق ئەلەمنى مېنىڭ نازۇك تەبىئىتىم راستىنلا كۆتۈرۈشكە ئاجىز ئىدى.

رەسمىيەتلىرىمنى بېجىرىپ خوشلىشار چاغدا، ئۇ كۆزلىرىمگە ئەلەملىك بېقىپ تۇرۇپ:

— بۇ بىر تەشتەك گۈلنى ئالغاچ كېتىڭ، خاتىرەم بولۇپ قالسۇن، - دېدى ئۇ يېڭىدا كۆچۈرۈپ ئوبدانلا ئايىنىتقان بىر تەشتەك ئۈجمە گۈلنى ماڭا سۇنۇپ ۋە قوشۇپ قويدى، - خالىسىڭىز پەرۋىش قىلىپ باراقسانلىتارسىز.

كۆزلىرىمدە مۆلدۈرلەپ تۇرغان ياشنى چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ، چىرايىدىن كۆزۈمنى قاچۇردۇم، قولىدىن تەشتەكنى ئېلىپ بېشىمنى لىڭشىتىپلا خوشلاشتىم...

مەن ئۇ گۈلنى ئۇ كۈتكەندەك ئاپىتىپلا قالماستىن، يەنە نۇرغۇن تەشتەكلەرگە كۆچۈرۈپ كۆپەيتتىم. ئىشخانامدىمۇ، ئۆيۈمدىمۇ ئۈجمە گۈللىرى باراقسانلاپ ئۆسكەن تەشتەكلەر رەتلىك تىزىلىپ كەتتى...

مانا، ئوغلۇم چېقىۋەتكەن تەشتەك مەن يىللاردىن بېرى شۇنچە ئاسراپ پەرۋىش قىلىپ مۇشۇ ھالغا كەلتۈرگەن بىر تەشتەك گۈل ئىدى. شېرىن ئەسلىمىلىرىمنىڭ، ئاچچىق - چۈچۈك خاتىرىلىرىمنىڭ شاھىتى سۈپىتىدە مەن ھەر كۈنى ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئىشلەيدىغان يېزىق ئۈستىلىمدە ماڭا ئىلھام بەخش ئېتىپ تۇراتتى، يەنە كېلىپ ئۇ ھەممە گۈللىرىمنىڭ ئانىسى ئىدى...

«غاپىل» شېئىرلىرى

نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن

قەدىمكى ئەسەرلەرنى ئىزدەش جەريانىدا، باش- ئاخىرى پەرسۇدە بولۇپ كەتكەن «غافىل» تەخەللۇسلۇق شائىرنىڭ يېزىپ قالدۇرغان مەسنەۋىيسى تېپىلدى. ئەسەرنىڭ باش - ئاخىرى بولمىغىنى ئۈچۈن شائىرنىڭ ئىسىم-شەرىپىگە سوز ئېچىشقا ئاجىز كەلدۇق. مۇئەللىپىنىڭ باشقا ئەسەرلىرىنىڭ تېپىلىشىغا يىپ ئۇچى بولۇپ قالار دېگەن ئۈمىد بىلەن كىتابخانلارنىڭ ھۇزۇرىغا ئەسەردىن تاللاپ سۇندۇق.

ناسىھا پەند ئەتمە نادان كورغە،
ساچماغىل دېھقان ئۇرۇغىنى شورغە.

ناسىھا نادانغە ئاغزىڭ ئاچماغىل،
تۆھپەلەر ئالدىغە مارجان ساچماغىل.

كىمكى نادانغە نەسىھەتلەر قىلۇر،
كىمەنى قۇم ئۆزرە سۆرگەندەك بولۇر.

جىنۋۇ، دىۋانەئى نادانغە پەند،
بەرمىشىدۇر گۈييا ئاتىغە قەند.

سۇ ئۆزرە ئايغە تەباھ سۇرمە قەلەم،
ئول خېتىنىڭ پايانى يوق بولغاي ئەدەم.

زەرگەر ئالتۇن يۈگۈرۈتمە سۇرمىغە،
غافىل ئۆمرۈڭ خەرەج ئەتمە شەرىيغە.

بەرمەگىل نادانغە ئەي ئالىم سەبەق،
خاتىرەڭ بولغاي مەلۇلۇ ھەم ۋەرەق.

بىلمەگەي نادان نەسىھەت قەدرىنى،
بىلمەگەي كۆزسىز چىراغىنىڭ قەدرىنى.

نادانغە ئۆمر ئۆتتى نادانلىق بىلە،
سەر بەسەر غەپلەتىدە نادانلىق بىلە.

كىمكى نادان بىخەبەر ئۆمر ئۆتكۈرۈر،
نادانى جاھىغە ئۆزنى يەتكۈرۈر.

بەندەسىغە تەڭرىسى قىلغاي ئاتا،
تۈنۈ كۈن ئىچرە باقار يەتمىش قاتا.

بىخەبەرلەرغە خۇدا قىلماس نەزەر،
بىخەبەرلەردىن داۋام قىلغىل ھەزەر.

بىخەبەردۇر ھەر كىشى قىلسا گۇنا،
بىخەبەرلەرغە خۇدا بەرمەس پەنا.

ھەر كىشى ئاگاھ بولۇر قىلغاي نەزەر،
ئىككى ئالەم ئىچرەئول كۆرمەس زەرەر.

ھەر كىشىكىم ھەر زەمان ھۇشياردۇر،
تەڭرىسى ئول بەندەسىگە ياردۇر.

كىمكى ھازىر بولسا رەھمەتلەر ياغار،
كىمكى غافىل بولسا لەئنەتلەر ياغار.

ۋاي ئول خۇش تەبىئەت ئادەمى،
كەلمەگەي ئۆزىگە ئەسلا بىردەمى.

بىر كۆڭۈل بولغىلۇ بىر تۇتقىل كىمە،
ھېچ ئاقىل تۇتماغاي ئىككى كىمە.

ھەر كىشىنىڭ مال پەرزەند بىھىساب،
مالىكى دەۋزەخ ئاڭا قىلغاي ئازاب.

كلاسسىك ئەدەبىياتتىن

غافىلا ئۆمىر ئۆتتى دائىم بىخەبەر،
بىر نەپەس غافىل بولسا يەتكەي خەتەر.

مەن ئىچۈك ئەيلەي كۆڭۈلنى شادىلەر،
قايسى بىر غەمدىن قىلاي پەريادىلەر.

× ×

ئەي مۇلۇك سورغىل رەئىيەت ھالىنى،
ئۈنس - ئۇلپەتلەر بىلە ھەمراھىنى.

ئول رەئىيەت ھالىدىن ئاگاھ بول،
ئەدلى قىل ئىككى جەھاندا شاھ بول.

ئەي مۇلۇك ئەندىشە قىل بالاۋۇ بەست،
يەتمەگەي مۇلكىڭغە ھەر يەردىن شىكەست.

تولا سۆزلىسە كۆلسە كۆپ ئىززەتتىن تۈشەر،
زۇلمىنى كۆپ قىلسا دۆلەتىدىن تۈشەر.

شاھ ئادىل شەھرىغە نىئمەت ياغار،
شاھ زۇلمى شەھرىغە لەئنەت ياغار.

شاھ ئادىل شەرئىنى پەيدا قىلۇر،
شاھ جاھىل فىسقىنى پەيدا قىلۇر.

ئەي مۇلۇك شەرئىدە بول سابىت قەدەم،
يەتمەگەي ئىككى جاھاندا ھېچ غەم.

ئەي مۇلۇك شاھ بول ئەمما مۇتتەقى،
بولغايسەن ئول ئادەم ئىچرە ھەم تەقى.

يوقتۇر شاھقا ئەدلىدىن ياخشى ئەمەل،
شاھقىمۇ لازىم بولۇر چەندان ئەمەل.

ئەي مۇلۇك ھوش بىرلە بول يەتمەس خەلەل،
پۇشىدىن فەھىم ئەيلەگىل يەتمەس ئەجەل.

بىخەبەر ئۆتكەزمە ئۆمرۈڭ ئەي مۇلۇك،
قالماغاي ئۇشبۇ ئالەم ھېچكىم تىرىك.

سەلتەنەت ھەشمەت سۇلايماندەك ئەمەس،
ئۆمۈر ھەم نۇھ، لوقماندەك ئەمەس.

ئەي مۇلۇك قۇللۇقتا ئىبراھىمچە بول،
شاھلىق قىل - سۇلتان ئىبراھىمچە بول.

قىل ئۆزەڭگە ماسىۋەللانى ھارام،
بۇ نەسىھەت ياد ئال ئەي شاھى-ئام.

ئەي مۇلۇك ئۆتكەزمە ئۆمرۈڭ بىخەبەر،
ئاخىرەتنى فىكىر قىل شام-سەھەر.

مەن ئىچۈك ئەيلەي كۆڭۈلنى شادىلەر،
قايسى بىر غەمدىن قىلاي پەريادىلەر.

× ×

ئەي قاياشىم ئىستەسەڭ بولماق ئامان،
ياخشىلىق بىسيار قىل خەلققە ھامان.

بولسە كىمنىڭ ئادەتى جۇدى كەرەم،
ئول خالايىق ئىچرە بولغاي مۆھتەرەم.

ھەر كىشى ئىش ئاخىرىنى كۆزلەمەس،
ئول كىشىلەرنىڭ كۆزىنى كۆز دېمەس.

ئەي بۇرادەر ئۆزنى، ئابىد ئەيلەگىل،
جەھىد ئىلە بۇ باشنى ساجىد ئەيلەگىل.

ھەم سەۋاپ ئەيلەر كىشى ھەممە ئىسيەت،
نە تەرسە ئۇرغاي ئانى ئول ئاقىبەت.

كىمكى گەردۇن كەش دۇش تاراج ئېتەر،
بەلكى ئانى شەھرىدىن ئىخراج ئېتەر.

دۇشمەنى كۆپ بولسا بىلگىل دام كۆپ،
مالى كۆپ بولسا بولۇر ئىسيانى كۆپ.

كىم ھەسەت قىلسا قانائەت ئاندا يوق،
كىم تاما قىلسا ھالاۋەت ئاندا يوق.

نەچچە ئىشلاردىن جەفا بولغاي ساڭا،
نەچچە ئىشلاردىن ۋەفا بولغاي ساڭا.

بىۋەفالاردىن ۋەفا كۆز تۇتماغىل،
شاد دىللاردىن ۋەفا كۆر تۇتماغىل.

بولسە ئى كىمدە ھايا ئول بىشەرمەندۇر،
يۈزى ئانىڭ گويىيا بىچەرمەندۇر.

بىھايالاردىن ۋەفا كۆز تۇتقانىڭ،
گويىيا ئاغزىڭدا ئوتنى يۇتقانىڭ.

تىپىلىغە، مەجنۇنغە سەن تاش ئاتماغىل،
بىۋەپالارغە سىر ىلىك پاش ئەتمەگىل.

قەرز خەلقنى قىلغايسەن ئەۋۋەل ئادا،
قەرز ھەقنى قىلغايسەن ئاندىن بىكا.

ئاچچىغىڭنى يۇتقايسەن پىرۇ ـ جۇۋان،
كىم يۇتار ئاچچىغىنى ئول بولغاي ئامان.

ئول ھاۋايۇ نەپسىدىن بولغىل يىراق،
ئەمدى تەرك ئەيلەپ ئانى قىلغىل تالاق.

غاپىلا ئۆمىر ئۆتتى دايىم بىخەبەر،
قىل ئىبادەت تەڭرىگە شامۇ ـ سەھەر.

مەن نىچۇك ئەيلەي كۆڭۈلنى شادىلەر،
قايسى بىر غەمدىن قىلاي ئازادىلەر.

ئەي قاياشىم ئىستە ئالىم سۆھبەتىن،
جان ـ كۆڭۈلۈك بىرلە قىلغىل خىزمەتىن.

سۆھبەتى ئالىم كۆڭۈل كى زەر ئېتەر،
ئەۋۋەلا ھەق بۇيرۇغاننى تېز ئېتەر.

پەند ـ ئالىم كىشى ئىززەتلىك بولۇر،
كىمكى ئەمەل قىلسا جەننەتلىغ بولۇر.

پەند ـ ئالىم ھەر قارا ئۆيگە چىراغ،
بىلمەيىن قىلغان ئەمەل بولماس بۇراغ.

ھەر كىشىنىڭ كى بىھىشتىغە مەيلى بار،
سۆھبەتى ئالىمنى قىلغىل ئىختىيار.

ئەنبىياۋۇ ئەۋلىيا ناسىھىدۇر،
ئەمرىنى قىلغاي كىشى سالىھدۇ.

ئەھلى فاسىق ئىچرە ئالىم خاردۇر،
بىگۇمان ئاندىن خۇدا بىزاردۇر.

ئەھلى ئالىم نايىبى پەيغەمبىران،
ئەيلەدى بۇ سۆزنى ئول ساھىپقىران.

ھەر كىشى ئالىمغە يەتكۈزسە زەرەر،
سالغۇسى تەڭرىم ئانى نارۇ سەقەر.

كىمكى كۆرسە ئەھلى ئالىمنى ھەقىر،
ئول كىشىنىڭ بىگۇمان ئۆمرى كەمىر.

ھەر كىشى ئالىمغە كولپەت قىلماغاي،
كىمكى قىلسا تەڭرى رەھمەت قىلماغاي.

گەر كىشى ئالىم كىشىنى شاد ئېتەر،
تەڭرى ئانى بىگۇمان ئازاد ئېتەر.

پەند ـ ئالىم كورغە گويا ھاسا،
روھىغە ھەم بولغۇسىدۇر ھەم غىزا.

ھېچ لەززەت ئىلمىدىن خۇشتەر ئەمەس،
ئىلمسىزلەر خەلقئارا بىھتەر ئەمەس.

ئىلمسىزلەر خەلقئارا ئادەم ئەمەس،
ئىلمسىز ئىككى جەھان مەھرەم ئەمەس.

ئىلمىدىن ئۆلىما بولغالى يېقىن،
ئىلمسىز ئەئمال سىز بولغاي لەئىن.

ھەر دىيارنىڭ چىراغى ئالىمى،
ھەر قارا تۈننىڭ كى ماھى ئالىمى.

ئىلمى بىرلە سەير ئېتەر ئەرش ئەلا،
ھەم پەلەك ھەم يەرۇ تەھتەسسىرا.

ئىلىم بىر ئاتىدۇكى خۇش رەپتارلىغ،
كىمكى مەركەب بولسا كۆرمەس خارلىغ.

ئىككى قىسمى ئادەمى ھۆرمەتتەدۇر،
مۇندىن ئۆزگە بارچەسى ھەسرەتتەدۇر.

ئىستەسە ئىلمىكى ھەم قىلسا ئەمەل،
كۆڭلىگە ئىككى جەھان يەتمەس خەلەل.

ھەر كىشىنىڭ ئىلمى يوق ھايۋاندۇر،
قىلغان ھەر فىئلى ئانىڭ ئىسياندۇر.

ئىلمىغە قىل ئەي قاياش ئۆمرۈڭنى سەرپ،
بىھتەر ئالغىل ئىلمىدىن بىر نەچچە ھەرپ.

ئىلمەسىز ئۆتكەزمە ئۆمرى خاس ئام،
تېز تۈن قىلغىل تۈن كۈن دەۋام.

غاپىلا ئۆمر ئۆتتى دايىم بىخەبەر،
ئىلمسىز ئەئمالسىز تاپقاي زەرەر،

مەن نىچۇك ئەيلەي كۆڭۈلنى شادىلەر،
قايسى بىر غەمدىن قىلاي پەريادىلەر.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مەمتىمىن تۇردى

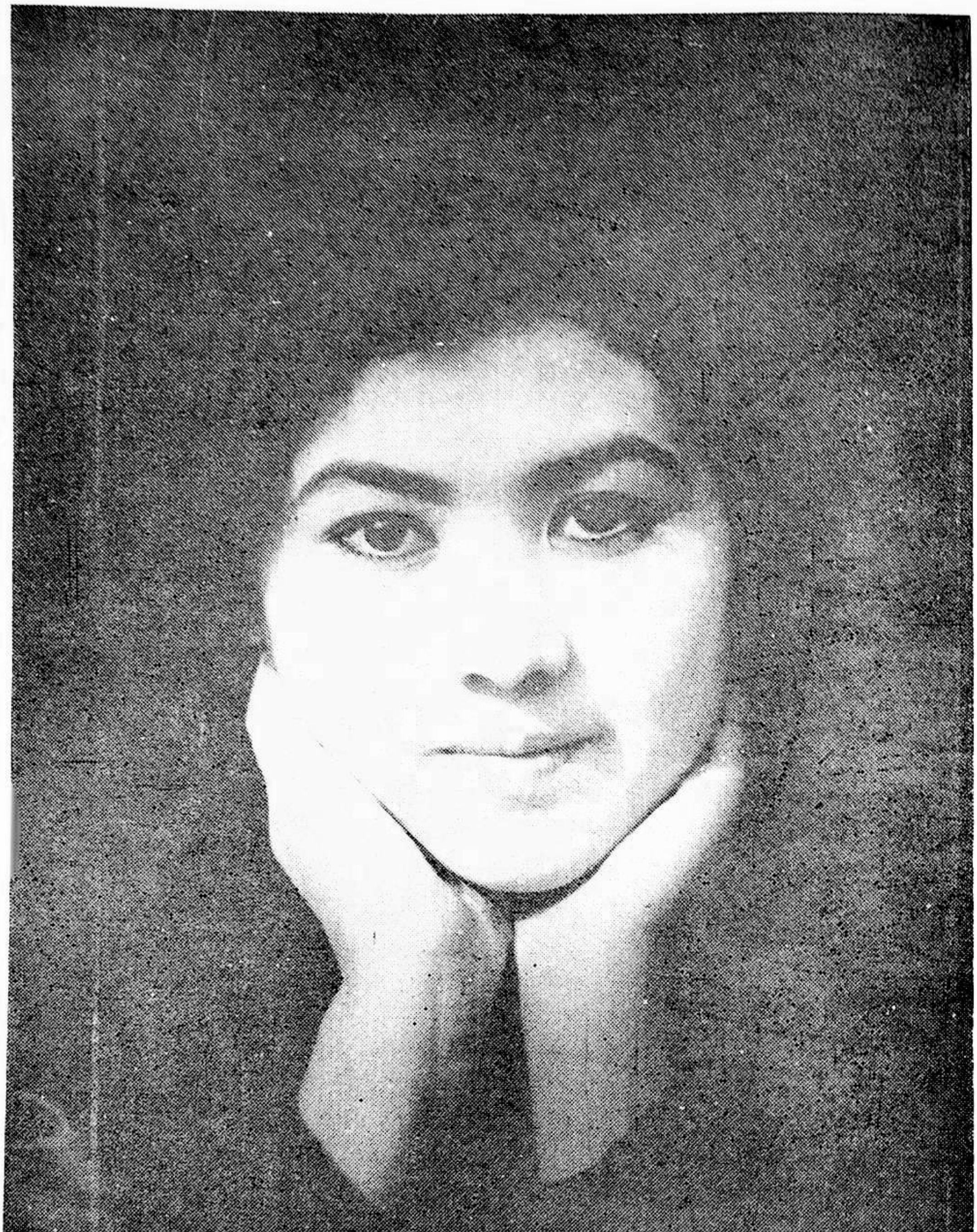

تەنها لەق

مەتنوختنی بارات فوتوسی

سەھنىگە چىقىش ئالدىدا

新玉文艺　　يېڭى قاشتېشى
NEW JADE LITERATURE

一九九七年　（双月刊）
编辑：〈新玉文艺〉编辑部
出版：和田行署文化处
喀什日报社印刷厂印
发行：和田地区邮电局
订阅：全国各地邮电局
印张：787×1092，1/16，6.125 张
国内外统一刊号：
ISSN1002－929X　CN65－1088/I
代号：58－26

1997 ـ يىل (قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)
تۈزگۈچى: «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
نەشر قىلغۇچى: خوتەن مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
«قەشقەر گېزىتى» مەتبەئەسىدە بېسىلدى
خوتەن ۋىلايەتلىك پوچتا ـ تېلېگراف ئىدارىسى تارقىتىدۇ
مەملىكەت بويىچە ھەر قايسى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ
فورماتى: 1092×787مم، 1/16، 6.125 تاۋاق
مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى بىر تۇتاش نومۇرى:
ISSN 1002 — 929 X　CN 65 — 1088/I
پوچتا ۋاكالەت نومۇرى: 58 — 26

定价：1.20 元，电话：2023792 ：باھاسى: 1.20 يۈەن، تېلېفون نومۇرى